

**ИЗВЕШТАЈ ЗА СТРАТЕГИСКА ОЦЕНА НА ЖИВОТНАТА
СРЕДИНА
ЗА
ПЛАН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НАЦИОНАЛЕН ПАРК
ШАР ПЛАНИНА (2022-2031)**

НАЦРТ ВЕРЗИЈА

Јули, 2022

бул. „Мирослав Крлежа“ бр. 50, 1000 Скопје

e-mail: essasynergi@gmail.com

План: **План за управување со Национален Парк Шар Планина 2022-2031**

Документ: **Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален Парк Шар Планина 2022-2031**

Клиент: **Јавна установа Национален Парк Шар Планина**

Број на договор: **0307-02/1**

Статус: **Нацрт верзија**

Подготвено од: **Менка Спировска, овластен експерт за СОЖС
Трајче Митев, овластен експерт за СОЖС**

Потписник на Извештајот
за СОЖС **Менка Спировска, овластен експерт за СОЖС**

**„ЕССА СИНЕРѢИ“ Скопје
Претседател
Жарко Костовски**

Датум: **Јули, 2022**

Извештајот за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален Парк Шар Планина 2022 – 2031 е изработен во рамките на Проектот „Поддршка на земјите од Западен Балкан за имплементација на мултилатералните договори за животна средина преку зајакнување на институционалната рамка и градење на капацитетите“, со финансиска поддршка од италијанското Министерство за животна средина, земјиште и море и поддршка од Програмата за животна средина на ОН.

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Број 12-3461/3
Датум: 30-05-2022 година

УВЕРЕНИЕ

за положен стручен испит за стекнување на
статус експерт за стратегиска оцена на животната средина

Спировска Аритон Менка родена на 28.12.1951 година во Скопје, дипломирала на ден 02.11.1976 година на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје на Биолошки факултет, го положи **стручниот испит за стратегиска оцена на животната средина** на ден 04.06.2009 година, се стекна со **статус на експерт за стратегиска оцена на животната средина**, ги исполнува условите утврдени во член 23 став (3), член 72 став (1), а во врска со член 27 став (2) и (3) од измените и дополнувањето на Законот за животна средина („Службен весник на РСМ“ бр. 89/22), и се стекна со правото да биде вклучена во Листата на експерти за стратегиска оцена на животната средина што ја води Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија.

Министерство за животна средина и
просторно планирање

Министер
Naser Nuredini

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Број 42-770/1
Датум: 08.07.2018 година

У В Е Р Е Н И Е

за положен стручен испит за стекнување на
статус експерт за стратегиска оцена на животната средина

Митев Митко Трајче роден на 23.02.1983 година во Скопје, дипломирал на ден 12.03.2009 на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје на Природно-математички факултет, го положи стручниот испит за стратегиска оцена на животната средина на ден 31.01.2017 година и се стекна со статус на експерт за стратегиска оцена на животната средина и ги исполнува условите утврдени во член 85 став 2 од Законот за животна средина, а со тоа се стекнува со право да биде вклучен во Листата на експерти за стратегиска оцена на животната средина што ја води Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија.

Министерство за животна средина и
просторно планирање

М.П

**ЦЕНТРАЛЕН
РЕГИСТАР**
НА РЕПУБЛИКА
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Трговски регистар и регистар на други правни лица

www.crm.com.mk

Број: 0805-50/150020220049010

Датум и време: 24.2.2022 г. 13:15:14

Дигитално потпишан од: CRRSM
Централен Регистар на Република Северна Македонија
Датум и час на потпишување: 24.02.2022 во 13:15:25
Издавач на сертификатот: KIBSTrust Issuing Qseal CA G2
Сертификатот е валиден до: 07.11.2024
Документот е дигитално потпишан и е правно валиден

/Електронски издаден документ/

ТЕКОВНА СОСТОЈБА

ПОДАТОЦИ ЗА СУБЈЕКТОТ	
ЕМБС:	7275218
Целосен назив:	Здружение за подобрување на квалитетот на живеење ЕССА СИНЕРѢИ Скопје
Кратко име:	ЕССА СИНЕРѢИ Скопје
Седиште:	МИРОСЛАВ КРЛЕЖА бр.50 СКОПЈЕ - ЦЕНТАР, ЦЕНТАР
Вид на субјект на упис:	ДРУГО
Датум на основање:	12.4.2018 г.
Деловен статус:	Активен
*Вид на сопственост:	Недефинирана
ЕДБ:	4080018573146
Големина на субјектот:	мал
Организационен облик:	10.9 - останати општествени организации, фондации и здруженија на граѓани
Надлежен регистар:	Регистар на здруженија и сојузи

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

СОПСТВЕНИЦИ	
ЕМБГ/ЕМБС:	0107986497500
Име и презиме/Назив:	ВИОЛЕТА СТОЈАНОВСКА
Адреса:	НЕРЕШКА бр.165 СКОПЈЕ - КАРПОШ, КАРПОШ
ЕМБГ/ЕМБС:	0112987455023
Име и презиме/Назив:	АНА СТОЈАНОВСКА
Адреса:	ВАСКО КАРАНГЕЛЕСКИ бр.7-1/12 СКОПЈЕ - АЕРОДРОМ, АЕРОДРОМ
ЕМБГ/ЕМБС:	0203983434000
Име и презиме/Назив:	ЖАРКО КОСТОВСКИ
Адреса:	МИРОСЛАВ КРЛЕЖА бр.50 СКОПЈЕ - ЦЕНТАР, ЦЕНТАР
ЕМБГ/ЕМБС:	0810988434037
Име и презиме/Назив:	ГОРЈАН КОСТОВСКИ
Адреса:	КУЗМАН ЈОСИФОВСКИ ПИТУ бр.17 СТРУГА, СТРУГА
ЕМБГ/ЕМБС:	2707977455182
Име и презиме/Назив:	БИЛЈАНА ГЕРАСИМОВСКА
Адреса:	БУЛЕВАР АСНОМ бр.70/43 СКОПЈЕ - АЕРОДРОМ, АЕРОДРОМ
ЕМБГ/ЕМБС:	2711971498014
Име и презиме/Назив:	ЈУЛИЈАНА НИКОВА
Адреса:	БУЛЕВАР ЈАНЕ САНДАНСКИ бр.26-2/17 СКОПЈЕ - АЕРОДРОМ, АЕРОДРОМ

ДЕЈНОСТИ	
Приоритетна дејност/ Главна приходна шифра:	94.99 - Дејности на други организации врз база на зачленување, неспомнати на друго место

ОВЛАСТУВАЊА	
Овластени лица	
ЕМБГ:	0203983434000
Име и презиме:	ЖАРКО КОСТОВСКИ
Адреса:	МИРОСЛАВ КРЛЕЖА бр.50 СКОПЈЕ - ЦЕНТАР, ЦЕНТАР
Овластувања:	Претседател
Овластено лице:	Овластено лице

ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ	
-------------------------	--

**Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за
управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031**

Дополнителни информации:	цели: Заштита и унапредување на животната средина и природата, развој на заедницата, спортот и рекреацијата во Република Македонија, Балканскиот Регион и пошироко.
КОНТАКТ	
E-mail:	essasynergy@gmail.com

Напомена:

Во тековната состојба прикажани се само оние податоци за кои има запишана вредност.

*Видот на сопственоста се определува врз основа на својството на основачот/содружникот /сопственикот и служи исклучиво за статистички цели на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија

Правна поука: Против овој реален акт може да се изјави приговор до Централниот регистар на Република Северна Македонија во рок од 8 дена од денот на приемот.

СОДРЖИНА

1	ВОВЕД	13
2	ВОВЕД ВО СТРАТЕГИСКАТА ОЦЕНА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (СОЖС)	15
2.1	ЦЕЛИ НА СТРАТЕГИСКАТА ОЦЕНА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	15
2.2	ПРИДОБИВКИ ОД СПРОВЕДУВАЊЕ НА СОЖС	15
2.3	ПРАВНА РАМКА СО КОЈА СЕ РЕГУЛИРА СОЖС ПОСТАПКАТА	16
2.4	ИНТЕГРИРАЊЕ НА ПОСТАПКИТЕ ЗА ПОДГОТОВКА НА СОЖС И ПЛАН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НАЦИОНАЛЕН ПАРК ШАР ПЛАНИНА16	
2.5	МЕТОДОЛОГИЈА ЗА СОЖС	19
2.5.1	Постапка за СОЖС	19
2.5.2	Определување на потребата и обемот на СОЖС и учество на јавноста.....	21
2.5.2.1	Учество на јавноста.....	22
2.5.3	Клучни елементи/информации во Извештајот за стратегиска оцена на животната средина	23
3	РЕЗИМЕ/КРАТОК ПРЕГЛЕД НА СОДРЖИНАТА, ГЛАВНИ ЦЕЛИ НА ПЛАНСКИОТ ДОКУМЕНТ И ВРСКАТА СО ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ/ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ	24
3.1	КРАТОК ПРЕГЛЕД НА СОДРЖИНАТА НА ПЛАНОТ	24
3.2	ПРЕДЛОЖЕНИ НАДВОРЕШНИ ГРАНИЦИ НА ЗАШТИТЕНОТО ПОДРАЧЈЕ.....	25
3.3	СОПСТВЕНИЧКИ И КОРИСНИЧКИ ПРАВА.....	28
3.4	ПРЕДЛОЖЕНИ ГРАНИЦИ ЗА ЗОНИРАЊЕ	28
3.5	ДЕФИНИРАЊЕ НА ЗОНИ, ДОЗВОЛЕНИ И ОГРАНИЧЕНИ АКТИВНОСТИ	30
3.6	ПРОГРАМИ ЗА УПРАВУВАЊЕ	35
3.6.1	Зачувување и мониторинг на природното наследство	36
3.6.2	Одржливо управување со природните ресурси.....	37
3.6.3	Управување со живеалишта и екосистеми	38
3.6.4	Управување со културно наследство.....	39
3.6.5	Развој на одржлив туризам.....	39
3.6.6	Локален развој	40
3.6.7	Информирање, подигање на јавната свест и образование/едукација	41
3.6.8	Управување, менаџмент, организација на работата и финансирање.....	42
3.6.9	Оперативен план.....	43
3.6.10	Управување и раководење.....	44
3.7	КОРЕЛАЦИЈА НА ЦЕЛИТЕ НА ПЛАНСКИОТ ДОКУМЕНТ СО ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНОВИ, ПРОГРАМИ/ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ.....	46
4	РЕЛЕВАНТНИ АСПЕКТИ ЗА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	80
4.1	ОПШТИ И ДЕМОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	80
4.2	ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	82
4.3	ТУРИЗАМ.....	85
4.4	ЛОВ И РИБОЛОВ.....	89
4.5	ЗДРАВЈЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО	92
4.6	КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ, КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХОТ И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ	93
4.6.1	Климатски карактеристики	93
4.7	КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХОТ	95
4.7.1	Климатски промени	96
4.8	БУЧАВА	99
4.9	ВОДА.....	99
4.9.1	Хидрологија	99
4.9.2	Квалитет на површинските води	103
4.10	ПОЧВА	104
4.11	ПАСИШТА.....	109
4.12	ШУМИ И ШУМСКО ЗЕМЛИШТЕ.....	110
4.13	БИОЛОШКА РАЗНОВИДНОСТ И ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО.....	113
4.14	ПРЕДЕЛСКА РАЗНОВИДНОСТ.....	125

4.15	КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	126
4.16	МАТЕРИЈАЛНИ ДОБРА	130
4.17	ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ	135
5	КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО ПОДРАЧЈАТА КОИ БИ БИЛЕ ЗНАЧАЈНО ЗАСЕГНАТИ И СОСТОЈБА БЕЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НАЦИОНАЛНИОТ ПАРК „ШАР ПЛАНИНА“	136
5.1	СОСТОЈБА ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА БЕЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НП „ШАР ПЛАНИНА“	149
6	ОБЛАСТИ КОИ СЕ ОД ПОСЕБНО ЗНАЧЕЊЕ ЗА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА, ОД АСПЕКТ НА ЗАШТИТА НА ДИВИТЕ ПТИЦИ И ХАБИТАТИТЕ	149
7	ЦЕЛИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА УТВРДЕНИ НА НАЦИОНАЛНО И МЕЃУНАРОДНО НИВО.....	155
7.1	ЦЕЛИ НА СТРАТЕГИСКАТА ОЦЕНА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	157
8	ВЕРОЈАТНИ ЗНАЧАЈНИ ВЛИЈАНИЈА ВРЗ ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И МЕРКИ ЗА НАМАЛУВАЊЕ	167
8.1	ВЛИЈАНИЈА ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ И МЕРКИ ЗА НАМАЛУВАЊЕ.....	168
9	АНАЛИЗА НА АЛТЕРНАТИВИ.....	181
10	ПЛАН ЗА МОНИТОРИНГ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НАЦИОНАЛЕН ПАРК „ШАР ПЛАНИНА“	183
11	ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	191
11.1	ЗАКЛУЧОЦИ И СОГЛЕДУВАЊА.....	191
11.2	ПРЕПОРАКИ	192
12	НЕТЕХНИЧКО РЕЗИМЕ	195
12.1	ВОВЕД	195
12.2	ВОВЕД ВО СТРАТЕГИСКАТА ОЦЕНА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (СОЖС)	196
12.2.1	Цели на Стратегиската оцена на животната средина	196
12.2.2	Правна рамка со која се регулира СОЖС постапката	196
12.2.3	Интегрирање на постапките за подготовка на планскиот документ и СОЖС	197
12.2.4	Определување на потребата и обемот на СОЖС и учество на јавноста	197
12.3	РЕЗИМЕ/КРАТОК ПРЕГЛЕД НА СОДРЖИНАТА, ГЛАВНИТЕ ЦЕЛИ НА ПЛАНСКИОТ ДОКУМЕНТ И ВРСКАТА СО ДРУГИТЕ РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ/ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ	197
12.3.1	Краток преглед на содржината на Планот	197
12.3.2	Предложени граници за зонирање	198
12.3.3	Програми за управување и оперативен план	199
12.3.4	Корелација на целите на планскиот документ со други релевантни планови, програми/плански документи	200
12.4	РЕЛЕВАНТНИ АСПЕКТИ ЗА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	201
12.5	КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО ПОДРАЧЈАТА КОИ БИ БИЛЕ ЗНАЧИТЕЛНО ЗАСЕГНАТИ И СОСТОЈБА БЕЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ	201
12.6	ОБЛАСТИ КОИ СЕ ОД ОСОБЕНО ЗНАЧЕЊЕ ЗА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ОД АСПЕКТ НА ЗАШТИТА НА ДИВИТЕ ПТИЦИ И ХАБИТАТИТЕ	202
12.7	ЦЕЛИ НА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА, УТВРДЕНИ НА НАЦИОНАЛНО И МЕЃУНАРОДНО НИВО.....	203
12.7.1	Цели на Стратегиската оцена на животната средина.....	203
12.8	АНАЛИЗА НА АЛТЕРНАТИВИ.....	203
12.9	ВЕРОЈАТНИ ЗНАЧАЈНИ ВЛИЈАНИЈА ВРЗ ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И МЕРКИ ЗА НАМАЛУВАЊЕ.....	204
12.10	ПЛАН ЗА МОНИТОРИНГ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА ПЛАНОТ ОД АСПЕКТ НА ЖИВОТНА СРЕДИНА	204
12.11	ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	205
12.11.1	Заклучоци.....	205
12.11.2	Препораки.....	206
13	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	209

14 ПРИЛОГ 1 МИСЛЕЊА ОД НАДЛЕЖНИ ИНСТИТУЦИИ.....	210
МИСЛЕЊЕ ПО ОДНОС НА ОДЛУКА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА СОЖС.....	210

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

Табела 1 Клучни учесници и корисници за спроведување на постапките за подготовка на Планот за управување со НП „Шар Планина“ и СОЖС.....	17
Табела 2 Предложени граници за зонирање	28
Табела 3 Име, површина и опис на зоните за заштита.....	28
Табела 4 Активности кои можат/не можат да се спроведуваат во воспоставените зони на Националниот парк.....	31
Табела 5 Корелација на целите на Планот за управување со целите на релевантните национални/регионални и локални стратешки и плански документи	48
Табела 6 Површина по општини, број на жители, густина на населението по општини (попис и проценка на населението за 2021).....	80
Табела 7 Број на население во НП „Шар Планина“ и неговата непосредна околина	81
Табела 8 Села во Националниот парк Шар Планина по општини	81
Табела 9 БДП во Полошкиот регион период 2016-2018.....	82
Табела 10 Преглед на деловни субјекти во Полошкиот регион по општини во период 2015-2019 година.....	82
Табела 11 Активни деловни субјекти по сектори на дејност според НКД Рев.2, по во Полошкиот Регион период 2017-2019, состојба 31 декември.....	83
Табела 12 Обем, динамика, структура и процентуално учество на туристичката посетеност во Полошкиот плански регион, во периодот 2018-2020 година.....	85
Табела 13 Обем, динамика, структура и процентуално учество на остварените туристички ноќевања во Полошкиот плански регион, во периодот 2015-2020 година	85
Табела 14 Медицински персонал во НП Шар Планина	92
Табела 15 Гранични вредности, целни вредности и долгорочни цели за квалитетот на воздух, вредности на праговите и информирање и алармирање за заштита на човековото здравје	95
Табела 16 Мерни места	96
Табела 17 Емисии и понори на стакленички гасови по сектори (во Gg CO ₂ -eq)	97
Табела 18 Структура на земјоделска површина во %	106
Табела 19 Земјоделска површина по категории на користење податоци за 2019 год.....	107
Табела 20 Земјоделски површини по категории на користење, по општини	108
Табела 21 Поделбата на шумите и шумското земјиште по шумскостопански единици и вкупно	110
Табела 22 Преглед на добиените резултати од дистрибуција на рибната фауна на Шар Планина	121
Табела 23 Листа на археолошки локалитети и сакрални објекти во областа на Шар Планина	127
Табела 24 Список на исламски верски храмови под надлежност на Тетовското муфтиство.....	129
Табела 25 Список на исламски верски храмови под надлежност на Гостиварското муфтиство	129
Табела 26 Список на православни христијански верски храмови под надлежност на Тетовската епархија	129
Табела 28 Список на православни христијански верски храмови	129
Табела 28 Локална патна мрежа во km во Полошки регион во период од 2015 до 2019 година	130
Табела 29 Состојба со локалната патна мрежа по општини во Полошкиот регион во 2019 година	131
Табела 30 Количини на собран и создаден комунален отпад за период 2017-2019 во Полошкиот регион и Република Северна Македонија.....	132
Табела 31 Зафатени површински и подземни води во водоснабдителни системи за водоснабдување на населението и индустријата	133
Табела 32 Број на значајни видови според Европската директива за живеалишта	151
Табела 33 Преглед на целните и други значајни видови птици	152
Табела 34 Врска меѓу целите на СОЖС и целите на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“.....	159
Табела 35 Табела на компатибилност на целите на СОЖС и План за управување со НП „Шар Планина“.....	166
Табела 36 План за мониторинг	184

ЛИСТА НА СЛИКИ

Слика 1 Интегрирање на постапката за СОЖС и подготовката на План за управување со НП „Шар Планина“	19
Слика 2 Чекори/фази на СОЖС	21
Слика 3 Состанок за определување на обем со научен совет (лево) и со Совет на засегнати страни (десно)	22
Слика 4 Граници на општините кои се наоѓаат на подрачјето на Шар Планина	24
Слика 5 Граници на заштитеното подрачје	27
Слика 6 Зонирање на Националниот парк	30
Слика 7 Органограм на Јавната Установа	45
Слика 8 Ружи на ветер во текот на годината	94
Слика 9 Емисии и понори на стакленички гасови по сектори (во Gg CO ₂ -eq)	98
Слика 10 Речни сливови во Полошкиот регион	100
Слика 11 Хидрографска карта на Шар Планина	102
Слика 12 Квалитет на подземни води во Полошка Котлина во 2020 година	103
Слика 13 Геолошка карта на НП „Шар Планина“	105
Слика 14 Почвена карта на Шар Планина	106
Слика 15 Земјоделска површина по категории за користење во Полошки регион	107
Слика 16 Земјоделска површина на користење по општини (лево) и Вкупно обработлива површина по општини (десно)	108
Слика 17 Површини под пасишта по општини	108
Слика 18 Распространетост на шумите на Шар Планина	111
Слика 19 Распространетост на шумските заедници на Шар Планина	112
Слика 20 Категоризација на природно наследство во Полошкиот регион	113
Слика 21 Карта на биоми на Шар Планина (според Matvejev & Puncer 1989)	115
Слика 22 Климатско-вегетациско-почвени зони на Шар Планина	116
Слика 23 Предела на Шар Планина (Меловски и други (2010)	126
Слика 24 Емералд подрачје Шар Планина	151
Слика 25 Идентификувано значајно подрачје за птици на Шар Планина	152
Слика 26 Идентификувано значајно растително подрачје на Шар Планина	153
Слика 27 Идентификувани значајно подрачје за пеперутки на Шар Планина	154

КОРИСТЕНИ КРАТЕНКИ

НП	Национален Парк
НПШП	Национален Парк Шар Планина
ha	хектари
ПУНПШП	План за управување со Национален Парк Шар Планина
ЈУ	Јавна установа
СОЖС	Стратегиска оцена на животна средина
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
ЈП	Јавно претпријатие
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
СРМ	Северна Република Македонија
РМ	Република Македонија
МХЕ	Мали хидроелектрани
ЗСЗ	Зона на строга заштита
ЗАУ	Зона за активно управување
ЗОК	Зона за одржливо користење
ЗП	Заштитен појас
ЗЕЛС	Заедница на единиците за локална самоуправа
ЕУ	Европска Унија
ПОНТ	Фонд за животна средина
ЛЕАП	Локален Еколошки Акционен План
ДЗС	Државен завод за статистика
ЗРП	Значајно растително подрачје
ЗПП	Значајно подрачје за птици
ГЕФ	Глобален Фонд за животна средина
ГИЗ	Германско друштво за меѓународна соработка
УНДП	Развојна програма на Обединетите Нации
СИДА	Шведска Агенција за меѓународна развојна соработка
УСАИД	Агенција за меѓународна соработка на Обединетите држави на Америка

1 ВОВЕД

Шар Планина е голем високопланински масив, кој се протега во северозападниот дел на Република Северна Македонија и во јужниот дел на Косово, со вкупна површина од околу 2 500 km². Подрачјето изобилува со високи природни вредности, шуми, пасишта, планински езера, водни текови, голем број геоморфолошки вредности и богата биолошка разновидност.

Поради сличните вредности, северните падини на планината, од страната на Косово, се заштитени во категорија „национален парк“, додека западните делови на албанска страна се прогласени за заштитени во категорија „парк на природата“. Дел од Шар Планина, кој припаѓа на Република Северна Македонија, е прогласен во категорија „национален парк“ со Законот за прогласување на Националниот парк Шар Планина („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 151/2021).

Заради вршење на работите за управување и заштита на националниот парк, Владата на РС Македонија основа Јавна Установа Национален Парк Шар Планина (во натамошниот текст: ЈУ НП „Шар Планина“), која ќе управува со Националниот парк врз принципите на стручност, компетентност и во согласност со законските прописи.

Во согласност со Законот за заштита на природата („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и 18/19), Јавната Установа Национален Парк Шар Планина, по претходна согласност од органот на државната управа за вршење на работите од областа на заштита на природата, донесува План за управување со заштитеното подрачја за период од 10 години, а најдоцна во рок од две години од денот на прогласување на заштитеното подрачје.

Правниот основ за подготовка и донесување на планови за управување со заштитените подрачја произлегува од став 1, член 98 од Законот за заштита на природата, во согласност со кој, субјектите надлежни за вршењето на активностите на управување и заштита на заштитените подрачја, донесуваат планови за управување и годишни програми за заштита на природата. Согласно став 4 од членот 98 од истиот Закон, плановите за управување со заштитените подрачја ги донесува субјектот задолжен за вршењето на работите на управување и заштита, во согласност со актот за прогласување, по претходно прибавена согласност од органот на државната управа надлежен за вршење на работите од областа на заштитата на природата.

Содржината на плановите за управување со заштитените подрачја е пропишана во Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитените подрачја и годишните програми за заштита на природата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 126/10 и 26/12).

Во Планот за управување со Националниот парк се пропишани посебните програми и активности за заштита на карактеристичните природни вредности и изворната состојба во која тие се наоѓаат, поради која се стекнува со статус на природно наследство, како и дел кој се однесува на планирање и управување со просторот на националниот парк.

Плановите за управување со заштитените подрачја треба да бидат усогласени со целите, мерките и активностите за заштита и управување со заштитените подрачја, утврдени со Законот за заштита на природата, актот за прогласување на заштитеното подрачје, меѓународните стандарди и меѓународните договори ратификувани од Република Северна Македонија, како и просторно планската документација.

Субјектите, кои се задолжени за вршење на работите за управувањето со заштитените подрачја, вршат оцена на резултатите постигнати со примената на планот за управување по истекот на петтата година од спроведувањето на планот и по потреба вршат ревизија на ист начин како што е донесен планот.

Во постапката за донесување на плановите за управување со заштитените подрачја, органот на државната управа, надлежен за вршење на работите од областа на заштитата на природата и субјектите кои управуваат со заштитеното подрачје, се должни да организираат јавна расправа. Мислењата, предлозите и препораките изнесени на јавната расправа, се земаат предвид при подготовката на Планот за управување со заштитеното подрачје.

Врз основа на горенаведеното, а пред се тргнувајќи од обврските од членот 98 од Законот за заштита на природата, ЈУ НП „Шар Планина“ спроведе активности за подготовка на План за управување со Националниот парк.

Планот за управување преставува алатка за управување со заштитеното добро и е одраз на реалната состојба на природните вредности врз основа на целокупно извршената проценка на природните вредности, заканите со кои се соочува подрачјето, националното и меѓународното значење на подрачјето, социо-економските вредности, препораки за управување со заштитеното подрачје, а особено една од најклучните компоненти преставува предлог зонирањето.

Директивата за стратегиска оцена на животната средина (2001/42/ЕС) и Законот за животната средина („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 99/18, 89/22), пропишуваат дека одредени планови, програми и стратегии, за кои постои веројатност дека би можеле да имаат значително влијание врз животната средина, треба бидат предмет на Стратегиска оцена на животната средина (СОЖС).

Врз основа на ова, ЈУ НП „Шар Планина“ подготви Одлука за спроведување на СОЖС и пропратна документација, врз основа на што МЖСПП донесе Мислење за прифаќање на Одлуката за спроведување СОЖС по планскиот документ и утврдување на обемот на СОЖС (бр. УП1-15 -746/2022 од 26.04.2022).

ЈУ НП „Шар Планина“ и „ЕССА СИНЕРѢИ“ Скопје склучија договор за деловна соработка за изработка на Извештај за стратегиска оцена на животната средина за Планот за управување со НП „Шар Планина“ (во понатамошниот текст: СОЖС за ПУНПШП).

2 ВОВЕД ВО СТРАТЕГИСКАТА ОЦЕНА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (СОЖС)

Стратегиската оцена на животната средина е систематски процес во кој се земаат предвид одредени превентивни мерки, што овозможуваат заштита на животната средина од сите можни аспекти, во процесот на планирање или донесување на одлуки на ниво на „стратегиски акции“ или политики, планови и програми. Тоа е алатка која ќе треба да го подобри севкупниот квалитет на планирањето и програмирањето на идните активности со прифаќање на концептот за одржлив развој. Компонентите на СОЖС, односно нејзините цели се различни, но во оваа декада се препорачува и очекува дека климатските промени и биолошката разновидност се две силни компоненти кои треба да имаат предност при употреба на земјиштето и планирање на просторот во Република Северна Македонија.

2.1 Цели на Стратегиската оцена на животната средина

Главни цели на СОЖС се:

- Да обезбеди механизам за идентификација, опис, оценување и известување за влијанијата/ефектите на планскиот документ врз животната средина;
- Одговорните органи (донесувачите на планскиот документ) да подготват извештај за можните значајни влијанија на планскиот документ врз животната средина и анализа на реални алтернативи;
- Да се спречат, намалат и неутрализираат негативните влијанија врз животната средина. Зголемувањето на позитивните влијанија може, исто така, да биде придобивка од СОЖС процесот;
- Да се обезбедат пообемни консултации и ангажирање на заинтересираните страни, други одговорни тела, органи на власта и јавноста уште во раната и ефективна фаза на подготовка на планскиот документ;
- Да се обезбеди мислење од јавноста (извештаи од консултации со јавноста) со која ќе се прикаже како резултатите од оцената на животната средина и мислењата, презентирани за време на постапката за СОЖС, се земени предвид во конечната верзија на планскиот документ;
- Да обезбеди следење на значајните влијанија врз животната средина од имплементацијата на планскиот документ од страна на надлежните органи, обезбедувајќи на тој начин идентификација на непредвидените негативни влијанија во рана фаза на имплементација на планскиот документ и преземање мерки за подобрување на состојбата, кога тоа е потребно.

2.2 Придобивки од спроведување на СОЖС

Придобивките од спроведување на стратегиската оцена на животната средина се:

- Флексибилност и консензус во процесот на планирање;
- Интегрирање на социјалните, економските и аспектите на животната средина;
- Меѓусекторска соработка;
- Земање предвид на националните, регионалните и локалните потреби и цели;
- Земање предвид на целите за заштита на животната средина;
- Конзистентност со стратешките определби за одржлив развој;
- Добивање вистинити и реални информации, кои ќе им помогнат на носителите на одлуки на повисоко ниво во донесување на истите.

2.3 Правна рамка со која се регулира СОЖС постапката

Постапката за спроведување стратегиска оцена на животната средина е дефинирана во **поглавје X од Законот за животната средина** („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 99/18 и 89/22), при што стратегиска оцена се спроведува на плански документи кои се подготвуваат во областа на земјоделството, шумарството, рибарството, енергетиката, индустријата, рударството, транспортот, регионалниот развој, телекомуникациите, управувањето со отпадот, управувањето со водите, туризмот, просторното и урбанистичкото планирање и користење на земјиштето, на Националниот акционен план за животната средина и на локалните акциони планови за животната средина, како и врз сите стратегиски, плански и програмски документи со кои се планира изведување на проекти за кои се врши оцена на влијанието од проектот врз животната средина.

Подзаконски акти кои ја регулираат постапката за СОЖС се:

- Уредба за стратегиите и програмите, вклучувајќи ги и промените на тие стратегии, планови и програми, за кои задолжително се спроведува постапка за оцена на нивното влијание врз животната средина и врз животот и здравјето на луѓето („Службен весник на Република Македонија“ бр. 153/07 и 45/11);
- Уредба за критериумите врз основа на кои се донесуваат одлуките дали определени плански документи би можеле да имаат значително влијание врз животната средина и здравјето на луѓето („Службен весник на Република Македонија“ бр. 144/07);
- Уредба за содржината на извештајот за стратегиска оцена на животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 153/07);
- Уредба за учество на јавноста во текот на изработката на прописи и други акти, како и планови и програми од областа на животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 147/08 и 45/11);
- Правилник за формата, содржината и образецот на Одлуката за спроведување, односно неспроведување на стратегиска оцена и на формуларите за потребата од спроведување, односно неспроведување на стратегиска оцена („Службен весник на Република Македонија“ бр.122/11).

При подготовка на Извештајот за стратегиска оцена на животната средина, земена е предвид и Директивата 2001/42/ЕС на Европскиот Парламент и Советот од 27 јуни, 2001 година за оцена на влијанијата на одредени планови и програми врз животната средина (во понатамошниот текст: Директива за СОЖС), која е транспонирана во македонското законодавство, како и искуствата на некои од земјите членки на ЕУ.

2.4 Интегрирање на постапките за подготовка на СОЖС и План за управување со Национален Парк Шар Планина

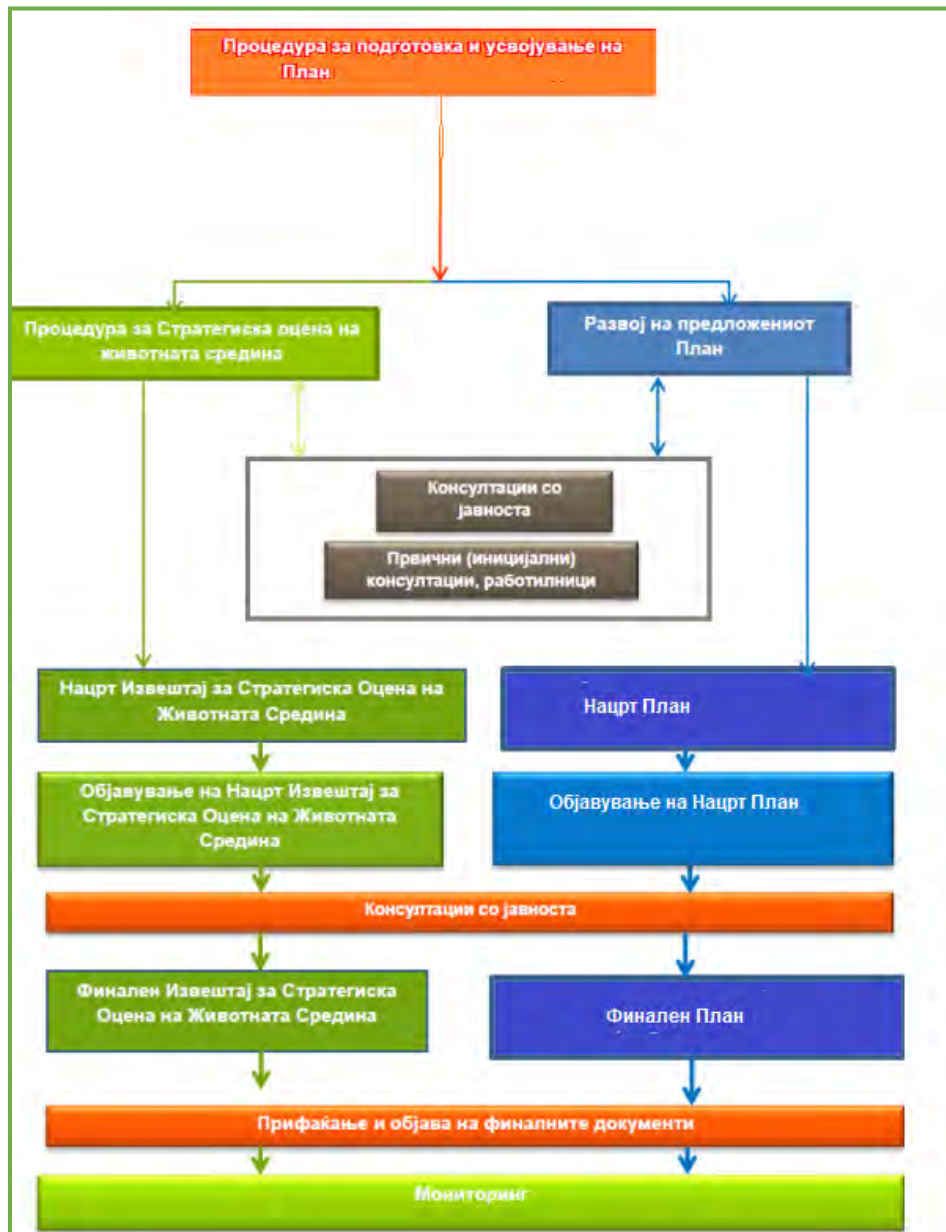
СОЖС постапката се спроведуваше паралелно со постапката за подобрување на Нацрт Планот за управување со НП „Шар Планина“. Интегрирањето на двата процеси се постигна преку блиска соработка на проектните тимови (СОЖС и План за управување со НП „Шар Планина“) и клучните учесници, преку преглед на литература, состаноци и сл. Во табелата подолу се идентификувани клучните учесници во постапката за подготовка на План за управување со НП „Шар Планина“ и спроведувањето на СОЖС.

Табела 1 Клучни учесници и корисници за спроведување на постапките за подготовка на Планот за управување со НП „Шар Планина“ и СОЖС

Целни групи	
	Влада на Република Северна Македонија,
	Министерство за животна средина и просторно планирање,
	- Сектор за Природа,
	- Сектор за Просторно планирање,
	- Сектор за Води,
	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство,
	- Сектор за земјоделство,
	- Сектор за шумарство и ловство,
	- Сектор за рурален развој,
	Министерство за економија,
	Министерство за култура,
	Министерство за образование и наука,
	Министерство за информатичко општество и администрација,
	Министерство за транспорт и врски,
	Министерство за труд и социјални работи,
	Министерство за локална самоуправа,
	Министерство за одбрана,
	Министерство за внатрешни работи,
	Министерство за надворешни работи,
	Центар за развој на полошки плански регион,
	ЗЕЛС,
	Општина Тетово,
	Општина Гостивар,
	Општина Врапчиште,
	Општина Јегуновце,
	Општина Теарце,
	Општина Боговиње,
	Општина Маврово Ростуше,
	ЈУ НП Маврово Центар за управување со кризи,
	Дирекција за заштита и спасување,
	Противпожарна единица Тетово,
	ЈП Македонија пат,
	Центар за јавно здравје Тетово,
	Агенција за електронски комуникации (АЕК),
	Концесионери на брани, мали хидроцентрали, приватни лица,
	ЈП за управување со пасишта,
	Закупувачи/Корисници на пасишта,
	Инспекторат за шумарство и ловство,

Приватни сопственици,
Концесионери,
Локални собирачи,
Управа за заштита на културно наследство,
ЈП за стопанисување со пасишта,
ЈП Национални Шуми,
ЈП за државни патишта,
Управа за водостопанство,
Агенција за планирање на просторот,
Управа за хидрометеоролошки работи,
Агенција за катастар на недвижности на Република Северна Македонија,
Агенција за промоција и поддршка на туризмот,
Геолошки завод,
АД МЕПСО,
АД ЕЛЕМ,
ЕЛЕМ Турс,
ЕВН,
Македонска православна црква,
Исламска верска заедница,
МАНУ - Македонска академија на науките и уметностите,
Институт за екологија и технологија при Тетовски Универзитет,
Институт за биологија и Институт за географија при Природно математички Факултет-
Универзитет „Кирил и Методиј“,
Институт за сточарство, Факултетот за шумарски науки, пејзажна архитектура и
екоинженеринг „Ханс Ем“,
Факултет за земјоделски науки и храна,
Фармацевтски факултет,
Природо-научен музеј на Македонија,
Градежен факултет, Скопје,
Македонски телекомуникации,
Стопанска комора на Северозападна Македонија,
Комунални претпријатија,
Невладини организации,
Еколошки друштва,
Претставници од стопанскиот и граѓанскиот сектор,
Здружение на ловци,
Планинарски спортски клубови.

Интегрирањето на постапката за СОЖС и подготовката на План за управување со НП „Шар Планина“ е дадена во следниот дијаграм:

Слика 1 Интегрирање на постапката за СОЖС и подготовката на План за управување со НП „Шар Планина“

2.5 Методологија за СОЖС

2.5.1 Постапка за СОЖС

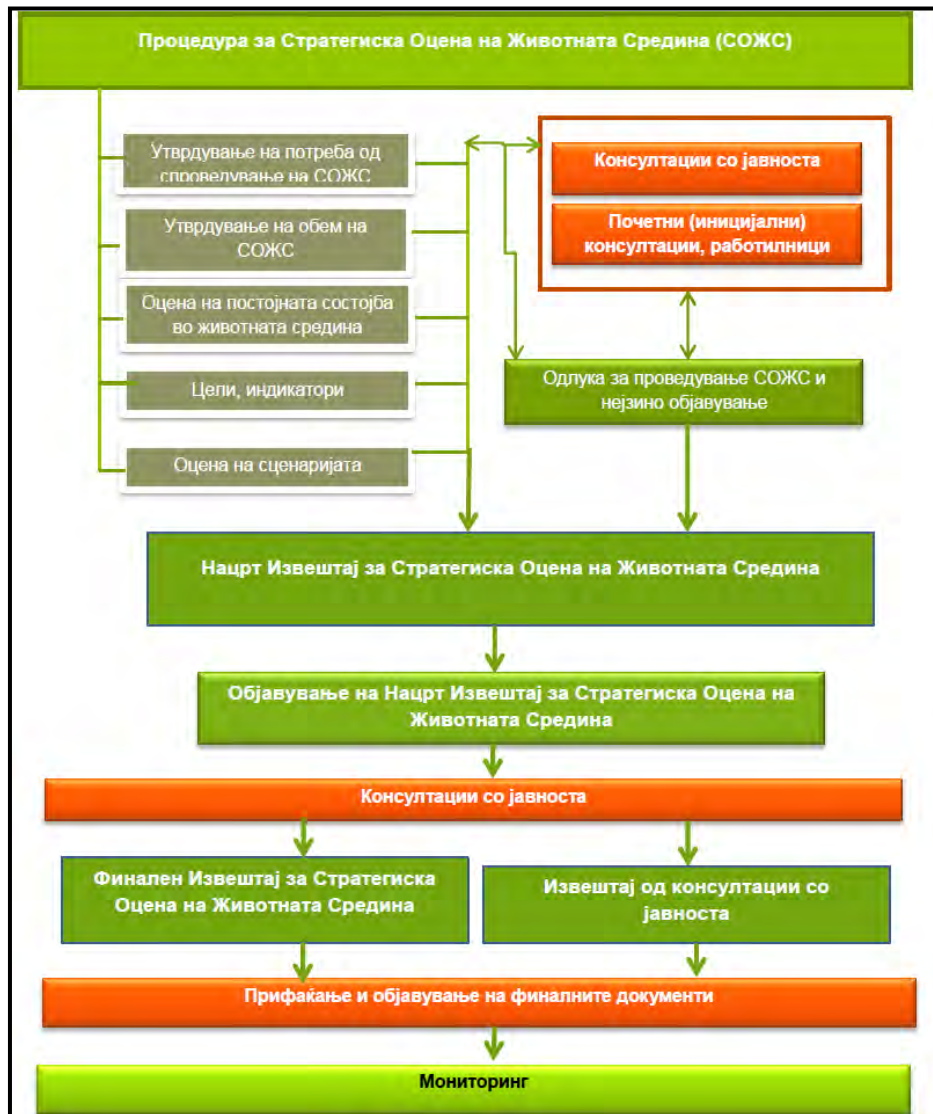
Постапката за СОЖС се спроведува во неколку фази/чекори:

Фази на СОЖС	Опис	Консултации	
		Засегнати органи	Јавност
Проверка	Се утврдува дали Планот ќе има значителни влијанија врз животната средина и дали е потребно спроведување на СОЖС	√	
Определување на обемот	Се определува обемот на информации и нивото на детали кои ќе бидат содржани во Извештајот за СОЖС	√	√

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Извештај за СОЖС	Се обезбедуваат детални информации за резултатите од СОЖС, вклучувајќи информации за аспектите кои биле предмет на оцена, како и очекуваните влијанија (позитивни и негативни) врз животната средина и социјалните аспекти од имплементација на планскиот документ. Извештајот идентификува и активности за спречување, намалување и колку што е можно повеќе, неутрализирање на значителните негативни влијанија.	√	
Консултации со јавноста	Консултација со страните и засегнатата јавност во текот на определувањето на обемот на СОЖС, Извештајот за СОЖС и обезбедување јавен увид (објавување) за истите.	√	√
Прифаќање	Се обезбедуваат информации за одобрениот плански документ, односно колку од коментарите добиени во текот на консултациите биле земени предвид и методите за мониторинг на значителните влијанија од имплементацијата на планскиот документ.	√	
Мониторинг	Се овозможува следење на имплементацијата на активностите, можните влијанија врз животната средина и социјалните аспекти, со цел одговорните власти да преземат мерки за намалување на негативните влијанија и подобрување во текот на имплементацијата на планските документи.	√	

Чекорите/фазите на постапката за СОЖС се презентирани во следниот дијаграм.

Слика 2 Чекори/фази на СОЖС

2.5.2 Определување на потребата и обемот на СОЖС и учество на јавноста

Имајќи ја предвид основата за донесување на План за управување со НП „Шар Планина“ и видот на документот, се пристапи кон утврдување на потребата за спроведување на СОЖС.

По фазата на определувањето на потребата за спроведување СОЖС, следуваеше фаза на подготовка на Одлука за спроведување СОЖС и пропратна документација, врз основа на што МЖСПП донесе Мислење за прифаќање на Одлуката за спроведување СОЖС по планскиот документ и утврдување на обемот на СОЖС (бр. УП1-15 -746/2022 од 26.04.2022).

Целта на фазата за определување на обемот е идентификација на клучните прашања за животната средина, кои треба да бидат опфатени со оцена на влијанијата на планскиот документ врз животната средина. Оваа фаза од постапката за СОЖС вклучува преглед на други релевантни планови, програми и цели на животната средина, основни информации за животната средина и предложени активности и политики разработени во планскиот документ. Сите споменати информации овозможуваат утврдување на обемот на СОЖС и идентификување на прашања од областа на животната средина кои треба да бидат опфатени со планскиот документ.

Нивото на детали содржано во СОЖС е определено од:

- Местото на планскиот документ во хиерархијата на планирање и донесување одлуки, како и нивото на детали на политиките утврдени со истата;
- Степенот на влијание на планскиот документ врз животната средина;
- Достапноста на постоечки информации при подготовката на СОЖС.

Обемот на Извештајот за СОЖС ги опфаќа сите теми на животната средина, дефинирани со Директивата за СОЖС, односно население и човечко здравје, биолошка разновидност, предел, воздух и климатски промени, води, почви, културно и природно наследство и материјални добра.

2.5.2.1 Учество на јавноста

Во согласност со барањата, дефинирани со Законот за животната средина и Уредбата за учество на јавноста во текот на изработката на прописи и други акти, како и планови и програми кои се однесуваат на животната средина, постапката за СОЖС започнува со подготовка на Формулари и Одлука за спроведување на СОЖС, постапка во која се вклучуваат засегнатите органи.

Во фазата на определување на потребата за спроведување СОЖС, беа идентификувани органите засегнати од имплементација на План за управување со НП „Шар Планина“. Во насока на определување на обемот на СОЖС беа спроведени неколку состаноци со претставници на ЈУ НП „Шар Планина“, МЖСПП и претставници од засегнатите органи/страни. На овие состаноци беа утврдени клучните прашања, цели и индикатори за животна средина кои треба да бидат опфатени со Извештајот за СОЖС.

Слика 3 Состанок за определување на обем со научен совет (лево) и со Совет на засегнати страни (десно)

Коментарите и препораките од овие консултации се земени предвид при подготовка на Извештајот за СОЖС. Подготвената Одлука за спроведување на постапката за СОЖС, Формуларот и Документот за главните цели на План за управување со НП „Шар Планина“ со целите на релевантни национални плански документи беа објавени на веб страната на МЖСПП и беа јавно достапни за увид во период од 15 дена. Во овој период, не беа поднесени коментари, предлози, ниту жалби на објавената одлука и придружните документи.

Соодветно, Нацрт Извештајот за СОЖС ќе биде достапен за увид на јавноста на веб страната на Министерството за животна средина и просторно планирање, во период од 30 календарски дена.

Во согласност со законските барања, а со цел да се постигне поголема транспарентност и вклученост на јавноста во процесот на донесување одлуки во однос на План за управување со

НП „Шар Планина“, ќе се одржи јавна расправа по нацрт Планот и нацрт Извештајот за Стратегиска оцена на животната средина.

Од одржаната јавна расправа ќе биде подготвен записник, кој ќе биде приложен во Финалниот Извештај за СОЖС и во Извештајот од консултаци со јавноста, кој се изработува во согласност со член 69, став 5 од Законот за животната средина и Уредбата за учество на јавноста во текот на изработка на прописи и други акти како и планови и програми од областа на животната средина.

2.5.3 Клучни елементи/информации во Извештајот за стратегиска оцена на животната средина

Во согласност со барањата на Уредбата за содржината на извештајот за СОЖС и Директивата за СОЖС, овој Извештај содржи:

- Краток преглед на содржината, главни цели на Планот за управување и поврзаност со други релевантни планови или програми;
- Информации за моменталната состојба на животната средина и што најверојатно би се случило без имплементација на Планот за управување;
- Карактеристики на животната средина во областите кои би биле значително засегнати;
- Постојни проблеми во животната средина, кои се релевантни за Планот за управување, вклучувајќи ги оние кои се од особено значење за животната средина од аспект на заштита на дивите птици и живеалиштата;
- Целите на заштита на животната средина одредени на национално или меѓународно ниво, релевантни за Планот за управување и начинот на кој тие цели се земени предвид при неговата изработка;
- Веројатни значајни влијанија врз животната средина, вклучувајќи и прашања, како што се биолошка разновидност, население, човеково здравје, фауна, флора, климатски фактори, материјални добра, културно наследство, вклучувајќи архитектонско и археолошко наследство, предел, како и меѓу - зависност на овие фактори;
- Мерки за заштита, намалување и колку што е можно повеќе, неутрализирање на значајните негативни влијанија врз животната средина од имплементацијата на Планот за управување;
- Анализа на алтернативи;
- Опис на предвидените мерки во врска со мониторингот, а во согласност со законските обврски.

3 РЕЗИМЕ/КРАТОК ПРЕГЛЕД НА СОДРЖИНАТА, ГЛАВНИ ЦЕЛИ НА ПЛАНСКИОТ ДОКУМЕНТ И ВРСКАТА СО ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ/ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ

3.1 Краток преглед на содржината на Планот

Шар Планина претставува високопланински масив, кој се протега на северозападниот дел од Република Северна Македонија и во јужниот дел од Косово. Во своите природни граници тој зафаќа површина од 2 480 km² од кои 881 km² или 35,5 % ѝ припаѓаат на Република Северна Македонија

Македонскиот дел на Шар Планина припаѓа на седум општини: Јегуновце, Теарце, Тетово, Боговиње, Врапчиште, Гостивар, Маврово и Ростуша. Најголемиот дел се наоѓа во Општина Тетово (220 km²), а најмалиот (26,4 km²) во Маврово и Ростуша. Подрачјето изобилува со природни вредности. Северните падини се наоѓаат во Косово каде Шара повеќе од десет години е прогласена за Национален парк.

Слика 4 Граници на општините кои се наоѓаат на подрачјето на Шар Планина

Република Северна Македонија побара од Програмата за животна средина на Обединетите Нации (УНЕП) да ја поддржи иницијативата за прогласување на Шар Планина за заштитено подрачје, во категоријата „Национален парк“. Собранието на Република Северна Македонија на 30 јуни 2021 година донесе одлука дел од Шар Планина да биде прогласен за Национален парк.

Во согласност со Законот за прогласување на дел од Шар Планина за Национален парк, една година по донесувањето на Законот¹ (6 јули 2021 година), треба да биде усвоен План за

¹ („Сл. весник на РС Македонија“ бр.151/21)

управување од страна на Јавната Установа која раководи со заштитеното подрачје. За таа цел подготвен е нацрт План за управување со Националниот парк „Шар Планина“, кој ги следи насоките дадени во Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитените подрачја и годишните програми за заштита на природата („Сл. весник на РМ“ бр. 67/04).

Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ е подготвен и реализиран според двете претходно изработени студии: Студија за валоризација на Шар Планина (2020) и Социоекономска студија за предложениот Национален парк Шар Планина (2020). Студиите беа подготвени од мултидисциплинарен тим од експерти и со учество на МЖСПП и УНЕП. Овој План дефинира мерки и активности за заштита на карактеристичните природни вредности во паркот, како неговото целокупно планирање и управување.

Со прогласувањето на Националниот парк се наметнува потребата за формирање орган за управување, кој ќе биде одговорен да управува со заштитеното подрачје врз основа на Планот за управување.

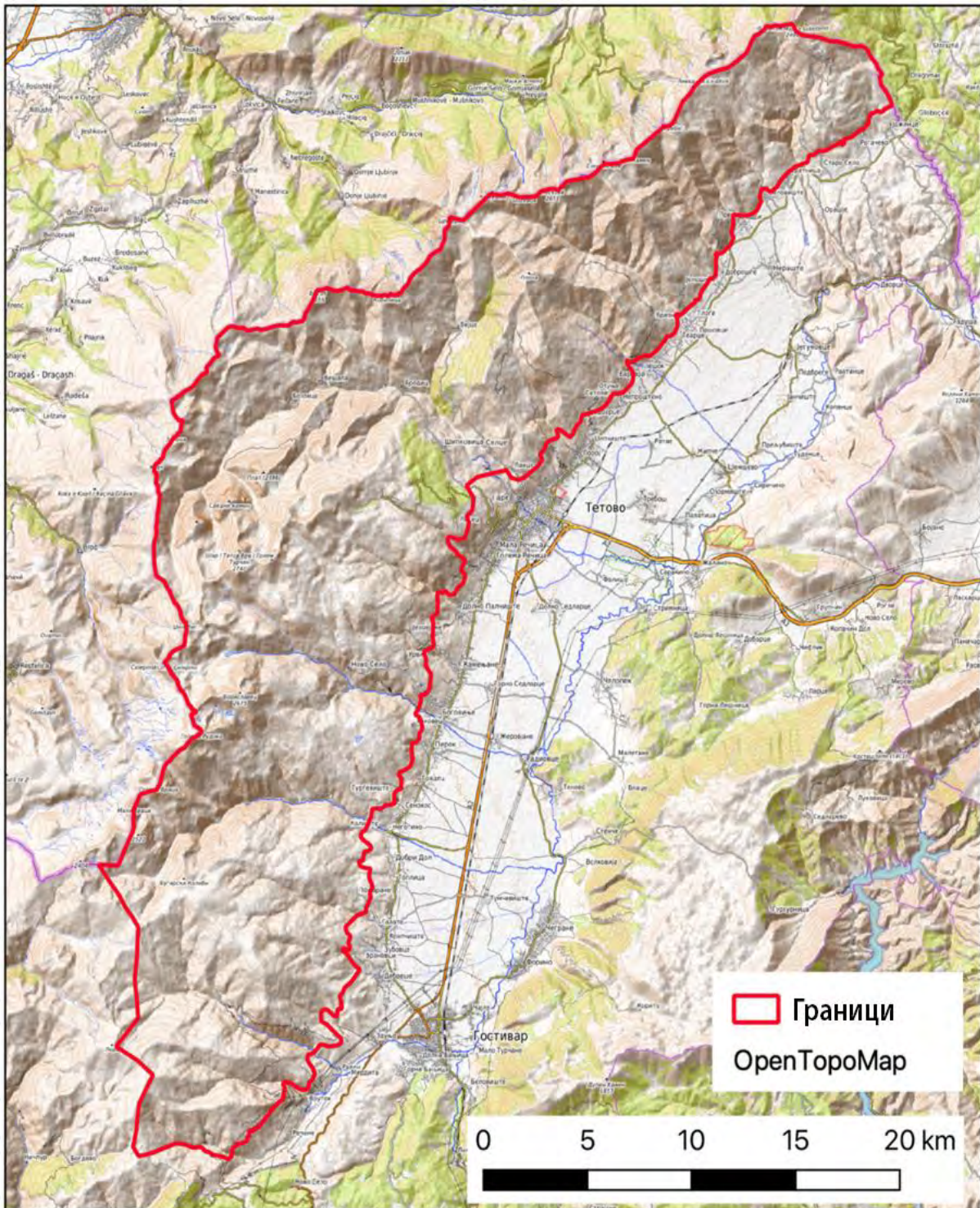
3.2 Предложени надворешни граници на заштитеното подрачје

Вкупната површина на Националниот парк „Шар Планина“ изнесува 62 705 ha. Границите на Паркот детално се прецизирани во Законот за прогласување на Националниот парк кој е усвоен на 7 јули 2021 година („Службен весник на РС Македонија“ бр.151/21).

Границата на Националниот парк Шар Планина на југозападниот дел, започнува од врвот Мала Планина од 1798 m н.в. и ја следи границата на Националниот парк Маврово во северозападен правец, а потоа на западниот, северозападниот, северниот и североисточниот дел ги следи државните граници, сè до локацијата североисточно од врвот Богљац, каде непостојан поток ја минува државната граница, во близина на селата Кодраљи и Глобочица, во Косово. Оттука, сè до селото Џепчиште, границата има генерален југозападен правец, прво минувајќи низ суводолицата северно од врвот Богљац, се симнува до потокот Прои и Шпатит, го сече и по сртот се качува на 1000 m н.в. Потоа ја следи изохипсата, сè до шумскиот пат, над котата Попов Дуб, сè до Калуѓер, над Рогачево. Потоа се искачува на 1000 m н.в. и ја следи изохипсата сè до шумскиот пат западно од Рогачево, по кој се искачува до 1040 m н.в., а потоа по суводолицата се спушта до патот над Старо Село, на 920 m н.в. во близина на Црквата „Св. Ѓорѓи“. Оттаму, продолжува кратко по шумски пат и пред локалитетот Церје се спушта јужно по гребенот кон село Вратница, на 800 m н.в. Ја пресекува Вратничка Река, минува непосредно над црквата „Света Петка“ и се движи по изохипса на 780 m н.в. На истата височина, границата го заобиколува и селото Беловиште од североисточната страна, а на западната границата се спушта до главниот пат и го следи сè до 650 m н.в., па кај селото Одри, повторно се издига над селото, на места и до 750 m н.в. На западната страна на Одри, границата се спушта до главниот пат и го следи сè до 600 m н.в., а потоа ја следи изохипсата сè до река Габровица, по која се качува на 650 m н.в., кратко ја следи изохипсата, потоа се спушта до селото Доброште и ги следи неговите горни граници, по изохипсата од 600 m н.в. По истата изохипса, границата минува над селата Глоги, Теарце и Слатино, сè до селото Лешок, каде границата се крева на 650 m н.в. и минува над манастирот „Св. Атанасија“ и „Стари Манастир“. Тука границата ја минува Лешочка Река и се симнува по суводолица западно од Лешок до 550 m н.в., по што ја следи оваа изохипса над село Непроштено, по кое се искачува на 700 m н.в. и ја следи оваа изохипса меѓу Једоарце и Џепчиште. На локалитетот Падина границата се спушта до реката Брза Вода, кратко се искачува на југ до 900 m н.в. и потоа по југозападен правец се искачува до

локалитетот Втосина пресекувајќи го патот кој води до село Гермо. Продолжува во југозападен правец следејќи го патот и го пресекува непостојаниот поток Лавчански Дол. Потоа, продолжува да го следи земјениот пат, под Стрмол, кон село Лавце и се спушта кон Тетовско Кале заобиколувајќи го село Лавце од неговата јужна страна до најзападната точка на селото покрај патот и потоа се движи во западен правец под село Бањиче и ја пресекува реката Пена. Од оваа точка помеѓу локалитетите Шипково Теќе и Дупник границата се искачува сè до 1020 m н.в. и во продолжение го следи главниот асфалтен пат за Попова Шапка до локалитетот Бел Камен (западно од село Гајре). Го напушта асфалтниот пат и потоа границата се движи по изохипса од 1100 m н.в. заобиколувајќи го селото Лисец од источна и јужна страна пресекувајќи го непостојаниот водотек кој доаѓа од Попова Шапка сè до локалитетот Пив. Од тука, границата се движи во југоисточен правец до 900 m н.в. каде доаѓа до патот кој води од Тетово кон село Горно Палчиште и го следи кратко до локалитетот Јурговица. Границата потоа се спушта до 750 m н.в. и потоа ја следи изохипсата сè до Палчишка Река, се искачува во јужен правец до 900 m н.в. кај локалитетот Туповица. Потоа по истата изохипса ги поминува локалитетот Кутлица и локалитетот Гумниште се спушта на 850 m н.в. пресекувајќи го патот кој води за село Јеловјане. Од оваа точка границата продолжува по изохипса од 850 m н.в. и кај локалитетот Голема Лиска доаѓа до патот кој води кон селата Урвич и Ново Село, го следи на кратко во западен правец и потоа на југ се спушта до Боговинска Река каде ја пресекува и од тука во југозападен правец се искачува до 700 m н.в. до локалитетот Лисаја. Движејќи се по изохипса од 700 m н.в. го заобиколува селото Раковец од неговата источна страна и по пресекување на патот кон селото оди кратко во западен правец до локалитетот Стрмец. Од тука, се искачува на 750 m н.в. и ја следи изохипсата преку локалитетот Стари Жабел до врвот Внешт на 756 m н.в., го пресекува патот кон селото Горјане и покрај патот на југ се спушта до реката Свињска Бара, ја пресекува и се искачува до 800 m н.в., го пресекува патот кон селото Ѓурѓевиште следејќи ја изохипсата до локалитетот Бреница. Границата се спушта јужно до реката Маздрача ја пресекува и продолжува во правец на локалитетот Калиште до 750 m н.в., претходно пресекувајќи ја реката Маврица. Потоа, накратко ја следи изохипсата од 750 m н.в. и се искачува на 800 m н.в. во пределот помеѓу локалитетите Полоштина и Гури и Ајрес, од каде продолжува по изохипса од 800 m н.в. сè до патот кој води кон селото Пожаране кај локалитетот Забел. Потоа продолжува во југозападен правец, се спушта до Прошовска Река, ја пресекува и продолжува да се искачува до 950 m н.в. западно од манастирот „Св. Никола“. Продолжува по изохипса од 950 m н.в. и поминува западно од Ново Село и на северна страна од локалитетот Дебоња продолжува по долот западно од село Врановци сè до последната куќа на крајот од патот на локалитетот Дебреше (над селото Дебреше) до 700 m н.в. Од оваа точка границата се искачува по сртот преку локалитетот Чука до 1000 m н.в. и локалитетот Велјо Стрниште, за потоа во јужен правец да се спушти од 800 m н.в. и да продолжи да ја следи изохипсата преку локалитетот Османова Ливада, помеѓу селата Долно Јеловце и Лешница, го пресекува патот кој води кон селото Долно Јеловце и минува низ локалитетот Душк. Границата кратко продолжува во западен правец и потоа југозападно кон село Печково, се спушта до Јеловјанска Река (Равенска Река), ја пресекува и повторно се качува на 800 метри н.в., го пресекува патот кон село Печково и продолжува по изохипса од 850 m н.в. до северната страна на село Вруток, поминува над ХЕЦ Вруток и се искачува по течението на Вруточка Река сè до 850 m н.в.. Од таа точка границата се искачува во северен правец, го пресекува патот кој води од Шарски Води кон Вруток и продолжува до 1300 m н.в., а потоа по изохипса продолжува во

југозападен правец и се движи паралелно со патот кој води кон село Дуф и кај локалитетот Шула се спушта кон југ, ја пресекува Дуфска Река и потоа северозападно се искачува до главниот пат кој води од Маврово кон село Дуф. Границата оди паралелно со патот низ селата Дуф и Чајане и потоа по долот се искачува кон врвот Мала Планина.

Слика 5 Граници на заштитеното подрачје

3.3 Сопственички и кориснички права

Земјиштето кое се наоѓа во границите на НП „Шар Планина“ е во државна и приватна сопственост. Точните податоци за земјиштето се во сопственост на Агенцијата за катастар на недвижности и истата ги одржува. Поголемиот дел од земјиштето во Националниот парк се наоѓа во државна сопственост и се издава под концесија, особено пасиштата, местата за риболов, ловиштата, површинските рудници за екстракција на минерални сировини, како и малите хидроцентрали. Со прогласувањето на Националниот парк, органот за управување со заштитеното подрачје е одговорен за управување со целата територија на заштитеното подрачје, во согласност со членот 135, став 6 и членот 135-а од Законот за заштита на природата („Службен весник на РСМ“, бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и 151/21).

Шумите се во државна и приватна сопственост. Со шумите во државна сопственост управуваат субјекти кои се назначени од Владата (органот за управување со Националниот парк). Со шумите во приватна сопственост управуваат нивните сопственици, врз основа на однапред дефинирани критериуми и донесени планови за управување.

3.4 Предложени граници за зонирање

Во следната табела даден е приказ на предложените граници за зонирање:

Табела 2 Предложени граници за зонирање

Зона	Површина (ha)	Површина (km ²)	(%)
Зона на строга заштита (ЗСЗ)	16 651	166,51	26,56
Зона на активно управување (ЗАУ)	30 763	307,63	49,06
Зона на одржливо користење (ЗОК)	13 805	138,05	22,02
Заштитен појас (ЗП)	1 484	14,84	2,37
Вкупно	62 705	627,05	100

Табела 3 Име, површина и опис на зоните за заштита

Име	Површина (ha)	Опис/значење
ЗСЗ - 01 Љуботен	1 057	Претставува дел со највисок интерес за заштитата, кој се карактеризира со изворни, неизменети карактеристики на екосистемите или има сосема мали промени, како резултат на традиционални управувачки практики.
ЗСЗ - 02 Бистрица	3 756	<u>Зоната за строга заштита</u> е составена од 5 посебни единици, ги опфаќа највисоките делови на Шар Планина кои се граничат со Република Косово т.е. Националниот парк Шара во Косово.
ЗСЗ - 03 Кобилица	558	Во оваа зона се наоѓаат најзначајните екосистеми и живеалишта: глацијални езера, тресетишта, високопланински пасишта, алпски камењари, врштини со боровинки, смреки и Empetrum, најзначајните шумски екосистеми; како и значајните предели и најголем дел од значајните видови, особено од васкуларните растенија, дијатомеите, дневните пеперутки итн.
ЗСЗ - 04 Лешница	4 559	
ЗСЗ - 05 Маздрача	6 722	
ЗАУ	30 763	Претставува зона од висок интерес за заштита, во која се потребни управувачки интервенции, со цел реставрација и одржување, ревитализација или рехабилитација на живеалиштата, екосистемите и другите елементи од пределот. <u>Во зоната за активно управување</u> се опфатени природни и полуприродни

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Име	Површина (ha)	Опис/значење
		пасишта на кои се одвива традиционална испаша, значајни шумски екосистеми на Шар Планина, во прв ред зачувани букови шуми, шуми со смрча и ела или мешани шуми од зимзелени и листопадни видови, како и костенови шуми и некои рефугијални шумски состоини.
ЗОК	13 805	Претставува значителен дел од заштитеното подрачје кој не поседува високи вредности за заштитата, во кој се наоѓаат инфраструктурни објекти, објекти на културното наследство, типови на шуми кои се под влијание на човекови активности, како и планинските населени места со околното земјоделско земјиште. Оваа зона се одликува со висок потенцијал за ревитализација на живеалиштата.
ЗП	1 484	Заштитниот појас се наоѓа околу Ски центарот „Попова Шапка“. Истиот има за цел да овозможи контролиран развој на Ски центарот во иднина и истовремено да го ублажи влијанието на инфраструктурните објекти врз Националниот парк.

➤ Зона на строга заштита

Зоната на строга заштита (ЗСЗ) е поделена на 5 одделни единици и тоа: Љуботен, Бистрица, Кобилица, Лешница и Маздрача. Вкупната површина на зоната за строга заштита на Националниот парк „Шар Планина“ изнесува 16 651 ha или 26,56 % од вкупната површина на Паркот.

➤ Зона на активно управување

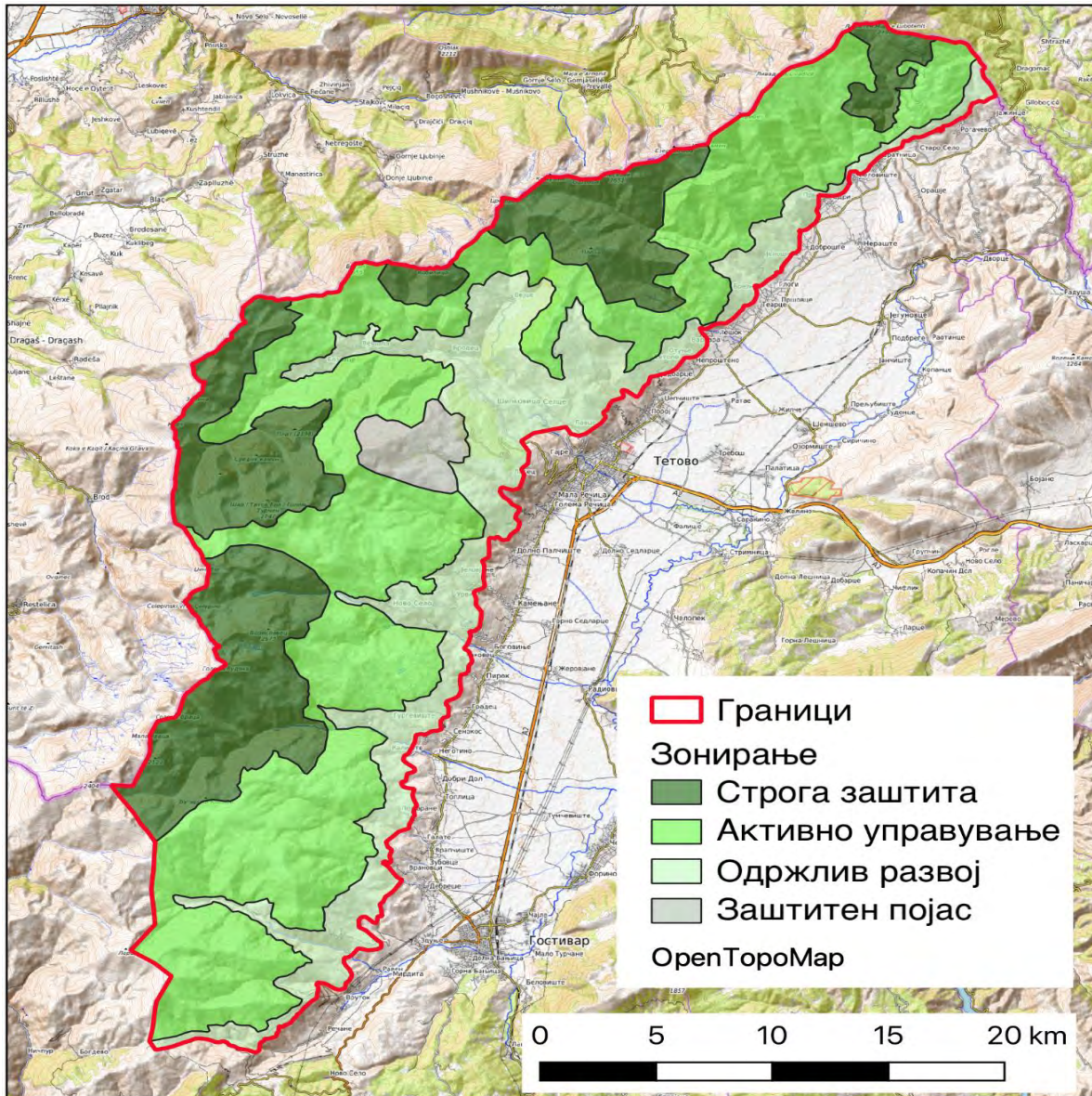
Зоната за активно управување (ЗАУ) опфаќа вкупна површина од 30 763 ha или 49,06 % од вкупната површина на Паркот.

➤ Зона на одржливо користење

Зоната за одржливо користење (ЗОК) опфаќа површина од 13 805 ha или 22,02 % од вкупната површина на Паркот.

➤ Заштитен појас околу Ски Центар Попова Шапка

Заштитниот појас (ЗП) опфаќа површина од 1 484 ha или 2,37 % од вкупната површина на Паркот.

Слика 6 Зонирање на Националниот парк

3.5 Дефинирање на зони, дозволени и ограничени активности

Целта на зонирањето и интегрираното управување со заштитените подрачја е да се обезбедат услови неопходни за одржување на еколошките процеси и биолошката разновидност, преку трајно зачувување на репрезентативни физичко-географски региони, еколошки заедници, генетски ресурси и видови во природни услови; создавање услови за развој на туризмот во согласност со принципот на одржлив развој и остварување културни, научни, образовни и рекреативни цели, што истовремено ја одржува и природната состојба на подрачјето.

Во таа смисла, забранети се активности што ги загрозуваат природните вредности на Националниот парк. Дозволени се туристички и рекреативни активности и одржлива употреба на природните ресурси, на начин кој не ги загрозува живеалиштата, видовите и нивната природна рамнотежа.

Во табела во продолжение се наведени активностите кои можат/не можат да се спроведуваат во воспоставените зони на Националниот парк.

Табела 4 Активности кои можат/не можат да се спроведуваат во воспоставените зони на Националниот парк

Категорија	Активности	Зони			
		Строга заштита	Активно управување	Одржливо користење	Заштитен појас
Земјоделство Шумарство	Традиционална испаша на добиток со овчари на посебно определени места дефинирани од органот за управување	ДА	ДА	ДА	ДА
Земјоделство Шумарство	Одржување на постоечките засолништа (изработени од природни материјали) во алпските делови наменети за традиционална испаша на добиток, на подрачја определени од органот за управување	ДА	ДА	ДА	ДА
Земјоделство Шумарство	Собирање габи, растенија или нивни делови (боровинки, печурки, чај итн.) за комерцијална употреба, со лиценца или претходно добиена дозвола од МЖСПП, во соработка со органот за управување со заштитеното подрачје, а врз основа на проценка на природните ресурси	НЕ	ДА	ДА	ДА
Земјоделство Шумарство	Воспоставување нови засолништа (изработени од природни материјали) за традиционално пасење на добиток	НЕ	ДА	ДА	ДА
Земјоделство Шумарство	Традиционално екстензивно земјоделство (не механизирана обработка)	НЕ	ДА	ДА	ДА
Земјоделство Шумарство	Пчеларство	НЕ	ДА	ДА	ДА
Земјоделство Шумарство	Одржливо управување со шумските живеалишта (во зоната на активно управување - само мерки и активности насочени кон одржување на живеалиштата и видовите, со претходна согласност од МЖСПП)	НЕ	ДА	ДА	ДА
Земјоделство шумарство	Нови земјоделски објекти (штали, коњушници итн.)	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Земјоделство шумарство	Одгледување на алохтони (вклучувајќи генетски модифицирани) или	НЕ	НЕ	НЕ	НЕ

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Категорија	Активности	Зони			
		Строга заштита	Активно управување	Одржливо користење	Заштитен појас
	инвазивни видови растенија и животни				
Едукација	Снимање видеа или фотографии кои не се за лични цели (комерцијални, новинарски, едукативни итн.) во зоната на строга заштита, само со претходна дозвола од МЖСПП и органот на управување и во придружба на ренџери од паркот	ДА	ДА	ДА	ДА
Едукација	Организирање настани поврзани со заштита на природата со претходна дозвола од органот на управување	НЕ	ДА	ДА	ДА
Риболов	Отворање на нови рибници	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Риболов	Рекреативен спортски риболов	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Лов	Лов на дивеч	НЕ	НЕ	НЕ	НЕ
Инфраструктура	Нова инфраструктура за контрола на ерозија (природни решенија)	НЕ	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура	Одржување на постојните водоводи/зафати за водоснабдување од извори и водотеци	НЕ	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура	Нови хидроелектрични центри	НЕ	НЕ	НЕ	НЕ
Инфраструктура	Нова телекомуникациска инфраструктура (базни станици за мобилна телефонија, ТВ –предаватели и рипитери, надземни и подземни телефонски линии) од безбедносни причини и активности за управување, со мислења добиени од органот на управување и од МЖСПП	НЕ	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура	Одржување на постоечки објекти и патишта, со мислења од органот за управување и МЖСПП (бачилата и засолништата се дефинираат посебно)	НЕ	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура	Нова патна инфраструктура *исклучок се неасфалтирани патишта до бачилата, со	НЕ	НЕ *	ДА	ДА

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Категорија	Активности	Зони			
		Строга заштита	Активно управување	Одржливо користење	Заштитен појас
	проценка и одобрување од МЖСПП и од органот за управување				
Инфраструктура	Нова инфраструктура за пренос на енергија (со приоритет на подземни кабли)	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Инфраструктура	Нова инфраструктура за производство на електрична енергија (цевководи, фотоволтаични центри, воздушни турбини) во пределот	НЕ	НЕ	НЕ	ДА
Инфраструктура	Нова канализациона мрежа и инфраструктура за третман на отпадни води *исклучок се туристички капацитети, со одобрување од МЖСПП и од управувачкото орган	НЕ	НЕ*	ДА	ДА
Инфраструктура	Поставување на билборди	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Инфраструктура	Воспоставување паркинзи за моторни возила * исклучок се областите дефинирани за развој на туризмот, со одобрување од МЖСПП и од органот на управување	НЕ	НЕ*	ДА	ДА
Инфраструктура	Нови туристички населби/викендички	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Инфраструктура	Ски лифтови и паркови за велосипеди	НЕ	НЕ	НЕ	ДА
Инфраструктура/ Менаџмент	Инсталација и одржување инфо табли и знаци (изработени од природни материјали) од страна на органот на управување (на пр. маркери за пешачки патеки)	ДА	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура/ Менаџмент	Набљудувачници и видиковци (изработени од природни материјали), одржувани од органот на управување	ДА	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура/ Менаџмент	Места за одмор (со маси, клупи, канти за ѓубре) изработени од природни материјали	НЕ	ДА	ДА	ДА
Инфраструктура/	Изградба и одржување на	НЕ	НЕ	ДА	ДА

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Категорија	Активности	Зони			
		Строга заштита	Активно управување	Одржливо користење	Заштитен појас
Менаџмент	информативни центри				
Менаџмент	Научно истражување/мониторинг во согласност со Законот за заштита на природата, само со претходна дозвола од МЖСПП и придружено со ренџери	ДА	ДА	ДА	ДА
Менаџмент	Санитарен отстрел на дивеч, со претходна дозвола од МЖСПП и МЗШВ	НЕ	ДА	ДА	ДА
Менаџмент	Движење на моторни возила од субјектот за управување по постоечки/дефинирани патишта за теренски возила *Исклучок се дел од патиштата за одржување на системот Шарски Води или при спасувачки операции	НЕ*	ДА	ДА	ДА
Менаџмент	Воспоставување на репро центри за диви животни	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Менаџмент	Воспоставување на арборетуми за ендемични и ретки видови	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Рударство	Спроведување на нови детални геолошки истражувања и експлоатација на минерални суровини	НЕ	НЕ	НЕ	НЕ
Туризам	Пешачење, планинарење и планински велосипедизам (во зона на строга заштита, само на обележани патеки и водени од ренџери или од водичи регистрирани кај органот на управување)	ДА	ДА	ДА	ДА
Туризам	Јавање коњи (во зона на строга заштита, само на обележани патеки и водени од ренџери, или од водичи регистрирани во органот за управување)	ДА	ДА	ДА	ДА
Туризам	Фрирајд скијање со ратраци (според правилата предвидени во планот за движење на моторизирани возила)	НЕ	ДА	ДА	ДА
Туризам	Природни полетувалишта за параглајдери (во зоната на активно управување, само на	НЕ	ДА	ДА	ДА

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Категорија	Активности	Зони			
		Строга заштита	Активно управување	Одржливо користење	Заштитен појас
	одредени локации кои се дозволени од субјектот за управување)				
Туризам	Реконструкција на постоечки сместувачки капацитети, според Планот за управување и почитување на ограничувањата за висина, проектирање и материјали, со мислења од органот на управување и од МЖСПП	НЕ	ДА	ДА	ДА
Туризам	Нови туристички капацитети (хотели, ресторани, мотели, кафулиња, кампови итн.)	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Туризам	Движење на моторни возила по постоечките патишта *исклучок се ограничен број возила врз основа на проценка и со надомест	НЕ	НЕ*	ДА	ДА
Туризам	Кампување на одредени локации *исклучок се кампови управувани од раководниот орган	НЕ	НЕ*	ДА	ДА
Туризам	Палење оган на локации за пикник, дефинирани од органот на управување, со надзор од ренџери	НЕ	НЕ	ДА	ДА
Туризам	Организиран спортски настани (трчање по патеки, планински велосипедизам, скијачки тури), со одобрување од органот за управување	ДА	ДА	ДА	ДА
Туризам	Скијање во скијачки центри	НЕ	НЕ	НЕ	ДА

Исклучоци:

- Моторните возила и ратраците може да се движат во било кое подрачје во случај на вонредна состојба, кога постои опасност по човечки животи;
- Моторни возила може да се движат во било кое подрачје во случај на вонредна состојба за целите на контрола на пожари.

3.6 Програми за управување

Основата на Нацрт Планот за управување се 8 програми со подпрограми и детални активности во петгодишен оперативен план. За секоја подпрограма дефинирани се детални активности, ниво на приоритет, индикатори, носители на активноста, можни извори на финансирање и ниво на важност на надворешната поддршка. Осумте програми во Планот се:

1. Зачувување и мониторинг на природното наследство;
2. Одржливо управување со природните ресурси;
3. Управување со живеалишта и екосистеми;
4. Управување со културно наследство;
5. Развој на одржлив туризам;
6. Локален развој;
7. Информирање, подигнување на јавната свест и едукација;
8. Управување, менаџмент, организација на работењето и финансирање.

3.6.1 Зачувување и мониторинг на природното наследство

Националниот парк „Шар Планина“ поседува важно природно наследство што треба да биде зачувано. Програмата за зачувување и мониторинг на природното наследство е директно поврзана со исполнувањето на визијата на Паркот – и понатаму да биде жариште на биолошката разновидност.

Главна цел на програмата е мониторинг, одржување и унапредување на природните вредности, вклучително диви видови, физички (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и предели.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Зачувување и мониторинг на природното наследство	Да се мониторираат, одржуваат и унапредуваат природните вредности, вклучително диви видови, физички (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и предели.	1.1 Природно наследство (живеалишта, видови и предели)	Да се дефинираат цели за одржување и подобрување на статусот на природните вредности
		1.2 Мапирање на клучните видови	Да се стекнат доволно знаење и податоци за понатамошно зачувување и мониторинг
		1.3 Зачувување на клучните видовите	Да се обезбеди долгорочна заштита на природните вредности (поволен статус на зачувување во согласност со националните и меѓународните стандарди)
		1.4 Мониторинг на клучните видови	Да се развие и имплементира практичен, економичен, ориентиран кон резултати, лесен за комуникација, систем за следење на клучните видови и предели, како основа за идно управување со природните вредности
		1.5 Истражување на природните вредности	Постоење на основно научно знаење за видовите и живеалиштата и да обезбеди основно познавање за поволниот статус на зачувување за релевантните природни вредности

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
		1.6 Евалуација на мерките за заштита на видовите и пределите	Да се обучуваат и вклучуваат луѓе од локалната заедница или редовни посетители во следењето на клучните видови и пределите
		1.7 „Граѓанска наука“ за мониторинг	Да се обезбеди систематски метод за проценка на ефектите и ефикасноста од програмите за заштита и да може да утврди колку добро се остварени целите. Евалуацијата помага да се утврди што е она што треба да се подобри.

3.6.2 Одржливо управување со природните ресурси

Националниот парк Шар Планина е дом на голем број природни ресурси со кои треба да се управува на одржлив начин. Програмата за одржливо управување со природните ресурси ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот за воспоставување рамнотежа помеѓу профитот и зачувувањето на природата, на начин кој не го загрозува опстанокот на видовите.

Главна цел на програмата е природните ресурси на Националниот парк Шар Планина да се користат на одржлив начин, нивната употреба да обезбедува приход за локалните заедници и да придонесува за финансирање на Националниот парк.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Одржливо управување со природните ресурси	Природните ресурси на Националниот парк Шар Планина да се користат на одржлив начин. Нивната употреба обезбедува приход за локалните заедници и придонесува за финансирање на јавните институции на Националниот парк.	2.1 Одржливо користење на шумите во согласност со посебните планови за управување со шумите	Шумите во паркот се управуваат во согласност по принципите за зачувување на природата.
		2.2 Одржливо користење на планинските пасишта и полуприродни пасишта	Користењето на пасиштата е надгледувано и одржливо; соработка со ЈПСП и со локални земјоделци.
		2.3 Одржливо користење на земјоделското земјиште во атарите на селата	Во соработка со локалното население.
		2.4 Одржливо користење на растенија и плодови собрани од природата	Во соработка со локалното население.
		2.5 Одржливо управување со дивите животни	Да се зголеми бројот на видови и да се обезбеди редовен мониторинг на дивите животни.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
		2.6 Одржливо користење на водите	Редовен мониторинг и мерки за намалување на негативните ефекти врз животната средина
		2.7 Воспоставување систем за заштита од шумски пожари	Мониторинг, рано интервенирање и ефикасна заштита од пожари

3.6.3 Управување со живеалишта и екосистеми

Националниот парк „Шар Планина“ е богат со живеалишта и екосистеми кои треба да бидат управувани во согласност со целите за зачувување. Програмата за управување со живеалишта и екосистеми ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот за воспоставување на рамнотежа помеѓу традиционалните активности и зачувување на природата, на начин што не го загрозува опстанокот на видовите и нивната природна рамнотежа.

Главна цел на програмата е управување со живеалишта и екосистеми во согласност со целите за зачувување на национално и меѓународно ниво.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Управување со живеалишта и екосистеми	Управување со живеалишта и екосистеми во согласност со целите за зачувување на национално и меѓународно ниво	3.1 Мапирање на живеалиштата	Мапирање на живеалишта како основа за идно управување со природните вредности.
		3.2 Мерки за управување со живеалишта во согласност со целите за зачувување	Одржување и подобрување (или обновување) на живеалиштата со примена на соодветни мерки дефинирани за секоја од конкретните заштитени зони.
		3.3 Мониторинг на живеалиштата	Развивање и имплементирање практичен, економичен, ориентиран кон резултати, лесен за комуникација систем за мониторинг на живеалиштата како основа за идно управување со природните вредности.
		3.4 Управување со податоци за природните вредности	Развивање практична и ефикасна база на податоци која ќе содржи информации што ќе се користат за заштита на природата и за известување до институциите и донаторите. Персоналот ќе биде обучен за прибирање, прикачување (upload), складирање и обработка на податоци.
		3.5 Евалуација на мерките за зачувување на живеалиштата	Обезбедување систематски метод за проценка на ефективност и ефектите од програмите за заштита со кој може да се утврди до кој степен се постигнати целите. Евалуацијата помага да се определи што треба да се подобри.

3.6.4 Управување со културно наследство

Територијата на Националниот парк Шар Планина е богата со културно наследство. Програмата за управување со културното наследство е директно поврзана со исполнувањето на визијата на паркот за воспоставување рамнотежа помеѓу зачувувањето на природата, заштитата и зачувувањето на важното културно наследство, како што се пределите, архитектурата и другите културни вредности.

Главна цел на програмата е да се заштити и промовира разновидноста на пределите и на културното наследство на паркот, вклучително и традиционалниот предел кој со векови се создавал преку интеракција помеѓу локалното население и природата.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Управување со културното наследство	Да се заштити и промовира разновидноста на пределите и на културното наследство на паркот, вклучително и традиционалниот предел кој со векови се создавал преку интеракција помеѓу локалното население и природата	4.1 Мерки за одржување на типични предели	Развивање практичен систем за мапирање, заштита, мониторинг и промоција на предели и глацијални формации. Спроведување на пилот-програма за реставрација на деградирани предели со цел да се зачуваат типичните предели создадени од човекот. Практиките за користење на природните ресурси се прилагодени така да се избегне понатамошна деградација на пределот.
		4.2 Одржување на културните вредности	Промоција на културното наследство преку уметност, културни манифестации, објавување монографии и научни алатки поврзани со културно-историското минато

3.6.5 Развој на одржлив туризам

Националниот парк „Шар Планина“ нуди голем потенцијал за развој на одржлив туризам. Програмата за развој на одржлив туризам е директно придонесува кон исполнување на визијата на паркот за воспоставување рамнотежа помеѓу зачувувањето на природата и развојот на туризмот.

Главна цел на програмата е Шар Планина да им посакува добредојде на туристи од целиот свет кои ги препознаваат и ќе уживаат во нејзините убавини и разновидноста на подрачјето. Посетителите придонесуваат во финансирањето на Националниот парк преку плаќање туристички такси, а еко-туризмот создава приходи за локалното население кое е активно вклучено давањето туристички услуги (водење, сместување и подготовка на традиционална храна).

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Развој на одржлив туризам	Шар Планина да им посакува добредојде на туристи од целиот свет кои ги препознаваат и ќе уживаат во нејзините убавини и разновидноста на подрачјето.	5.1 Развој на Стратегија за туризам на Национален парк Шар Планина	Развој на сеопфатна туристичка стратегија, туристички бренд со лого и корпоративен идентитет што ќе се користи во целиот

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
	Посетителите придонесуваат во финансирањето на Националниот парк преку плаќање туристички такси, а еко-туризмот создава приходи за локалното население кое е активно вклучено давањето туристички услуги (водење, сместување и подготовка на традиционална храна).		регион; спроведување програма за поддршка на одржлив туризам.
		5.2 Соработка со локалните актери и туристичките субјекти	Да се обезбеди дека туристичките услуги се овозможуваат во согласност со принципите за заштита на природата. Поддршка на локалното население во развојот на туристичките услуги. Услугите се обезбедуваат од лиценцирани водичи. Да се обезбеди наплата на такса за секоја услуга.
		5.3 Воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители	Развивање и одржување на потребната инфраструктура за посетители и вклучување на локалното население (патишта, патеки, засолништа, инфо точки, центар за посетители, инклузивен туризам), како и мобилна апликација со информации за зоните и вредностите на подрачјето.
		5.4 Систем за управување со посетители	Воспоставување функционален и модерен систем за водење евиденција за бројот на посетители, влезници, такси за услуги, електронско плаќање.

3.6.6 Локален развој

Програмата за локален развој ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот дека заштитеното подрачје овозможува економски придобивки за локалното население и придонесува за развојот на зелена економија. Органот за управување со Националниот парк го поддржува развојот на комуналната инфраструктура и ја зајакнува улогата на жените во локалниот развој. Главна цел на програмата на Националниот парк „Шар Планина“ е активна поддршка на одржливиот развој на планинските села.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Локален развој	Активна поддршка на развојот на планинските села од страна НПШП.	6.1 Рамка за финансирање на локалниот развој	Воспоставување неколку програми што ќе му овозможат на локалното население да учествува во развојот на планинските села.
		6.2 Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги	Подобрување на комуналните услуги за планинските села во соработка со општините: собирање отпад (цврст и течен), третман на отпад, отстранување на диви депонии, подобрување на управувањето со отпадните води. Овозможување пристап до сите планински села во кои има постојани

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
			жители во текот на целата година.
		6.3 Одржување и адаптација на традиционалната архитектура	Да се обезбеди дека дека е зачувана уникатната традиционална архитектура, а реновацијата на објектите да биде во согласност со традиционалните архитектонски стилови.
		6.4 Известување и мониторинг на урбанизацијата	Воспоставување редовен систем за мониторинг и известување кој ќе придонесе за регулирање на урбанизацијата во согласност со зонирањето на паркот.

3.6.7 Информирање, подигање на јавната свест и образование/едукација

Програмата за информирање, подигање на свеста и едукација ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот за активно подигнување на свеста и овозможување информации за вредностите на подрачјето кај локалното население и кај посетителите, преку едукативни програми и настани, за потребата да се заштитат живеалиштата, видовите, екосистемите и пределите и придобивките од здрава средина.

Главна цел на програмата е да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на заштитеното подрачје и неговото зонирање, ограничувањата и придобивките од мерките за зачувување, како и поволностите од паркот за локалното население. Таа ќе понуди едукативни активности за сите видови посетители и целни групи соодветно да ги доживеат вредностите на Националниот парк.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Информирање, подигнување на јавната свест и едукација	Да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирање на заштитените подрачја, ограничувањата и придобивките од мерките за заштита и зачувување за Националниот парк и за локалното население. Дополнително, да се понудат едукативни активности за сите посетители и целни групи за соодветно доживување на вредностите на Националниот парк.	7.1 Развој на инфраструктура за едукација за животната средина	Воспоставување внатрешни и надворешни интерактивни капацитети за едукација на туристите и децата. Воведување еколошки образовни програми и обучен персонал кој е квалификуван за нивно спроведување.
		7.2 Комуникација вклучително и присуство на социјалните мрежи	Воспоставување целосен ПР пакет за паркот, вклучувајќи интернет страница, социјални мрежи, кампањи за комуникација, промотивни материјали.
		7.3 Едукативни програми за различни целни групи	Обезбедување на едукативни програми за различни целни групи, со посебен акцент на децата.

3.6.8 Управување, менаџмент, организација на работата и финансирање

Програмата за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање е директно поврзана со исполнувањето на визијата на паркот дека органот на Националниот парк управува со заштитеното подрачје врз основа на стратешко планирање, обезбедува различни извори на финансирање, води и управува со човечки ресурси во организирањето, овозможувајќи притоа најсовремена обука за персоналот, соработка со соседните и прекуграничните заштитени подрачја и градење добри односи со засегнатите страни во и надвор од паркот.

Главна цел на програмата е имплементација на ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси.

Програма	Цел	Подпрограма	Конкретни цели
Раководење, менаџмент, организација на работата и финансирање	Имплементација на ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси. (Извор: Appleton, M.R. (2016). A Global Register of Competences for Protected Area Practitioners. IUCN)	8.1 Институционално зајакнување на заштитеното подрачје	Обезбедување стратешка и рационално планирана рамка за управување со заштитените подрачја.
		8.2 Лидерство	Формирање и одржување на добро управувана и администрирана институција чија цел е управување со заштитеното подрачје.
		8.3 Управување со човечки ресурси	Воспоставување соодветна, компетентна, добро управувана и поддржана работна сила за заштитеното подрачје. Овозможување обука за персоналот на различни теми.
		8.4 Финансиско управување	Обезбедување дека заштитените области се соодветно финансирани и дека се обезбедени ресурси за нив, и дека тие ресурси се ефективно и ефикасно распределени и искористени. Пристап до меѓународни донатори. Поврзаност со Натура 2000 и LIFE; програма за прекугранична соработка (Маврово, Косово, Албанија).
		8.5 Административно известување и документирање	Воспоставување и спроведување процедури за раководење со информации, документација и известување.
		8.6 Комуникација и соработка	Градење и користење на вештини потребни за ефективна комуникација и соработка. Формирање работни групи составени од локални засегнати страни – Совет.

3.6.9 Оперативен план

Во согласност со Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитените подрачја и годишните програми за заштита на природата, во понатамошниот текст се прикажани активностите кои ЈУ НП „Шар Планина“ е одговорна да ги спроведе во првиот петгодишен период (2021-2026). По овој период, во согласност со член 99 од Законот за заштита на природата, Јавната Установа ќе изврши ревизија на Планот за управување. Активностите се организирани во осум Програми, креирани со цел да ги исполнат целите кои се идентификувани за зачувување на заштитеното подрачје.

Приоритети:

- *Приоритет 1:* Клучни активности кои се задолжителни за спроведување на Планот за управување;
- *Приоритет 2:* Активности кои се важни за постигнување на целите на Планот за управување. Овие активности може да останат нецелосно реализирани само во исклучителни околности;
- *Приоритет 3:* Активности кои се корисни, но не се суштински важни за постигнување на целите предвидени во Планот. Инвестициите во овие активности треба да се прават само тогаш кога ќе се исполнат активностите со приоритет 1 и 2.

Индикаторите за завршување на активностите го олеснуваат мониторингот преку дефинирање на мерливи резултати.

Временската рамка за имплементација на активностите се креира за период од 5 години и покажува во која година треба да се исполни одредена активност.

Носител на активноста се однесува на субјектот кој е одговорен за реализација на активноста, или на еден или повеќе надворешни партнери со кои би соработувал субјектот.

ЈУ НП „Шар Планина“ ќе ја следи имплементацијата на оперативниот план. Во согласност со Законот за заштита на природата, по истекот на првиот петгодишен период, Планот за управување ќе биде ревидиран и обновен за следниот период.

Според табеларниот приказ на петгодишниот план за спроведување на програмите за управување со НП „Шар Планина“, во продолжение е прикажан бројот на подпрограми и активности за секоја програма.

- ✓ **Програма 1 - Зачувување и мониторинг на природното наследство:** како дел од оваа програма разработени се седум подпрограми кои опфаќаат 23 активности;
- ✓ **Програма 2 - Одржливо управување со природните ресурси:** како дел од оваа програма разработени се седум подпрограми кои опфаќаат 31 активност;
- ✓ **Програма 3 - Управување со живеалишта и екосистеми:** како дел од оваа програма разработени се 5 подпрограми кои опфаќаат 20 активности;
- ✓ **Програма 4 – Програма за управување со културното наследство:** како дел од оваа програма разработени се 5 подпрограми кои опфаќаат 5 активности;
- ✓ **Програма 5 – Програма за развој на одржлив туризам:** како дел од оваа програма разработени се 4 подпрограми кои опфаќаат 27 активности;
- ✓ **Програма 6 – Програма за локален развој:** како дел од оваа програма се разработени се 4 подпрограми кои опфаќаат 22 активности;

- ✓ **Програма 7 – Програма за информирање, подигнување на јавната свест и едукација:** како дел од оваа програма разработени се 3 подпрограми кои опфаќаат 10 активности;
- ✓ **Програма 8 – Програма за управување, менаџмент, организација на работење и финансирање:** како дел од оваа програма разработени се 5 подпрограми кои опфаќаат 22 активности.

3.6.10 Управување и раководење

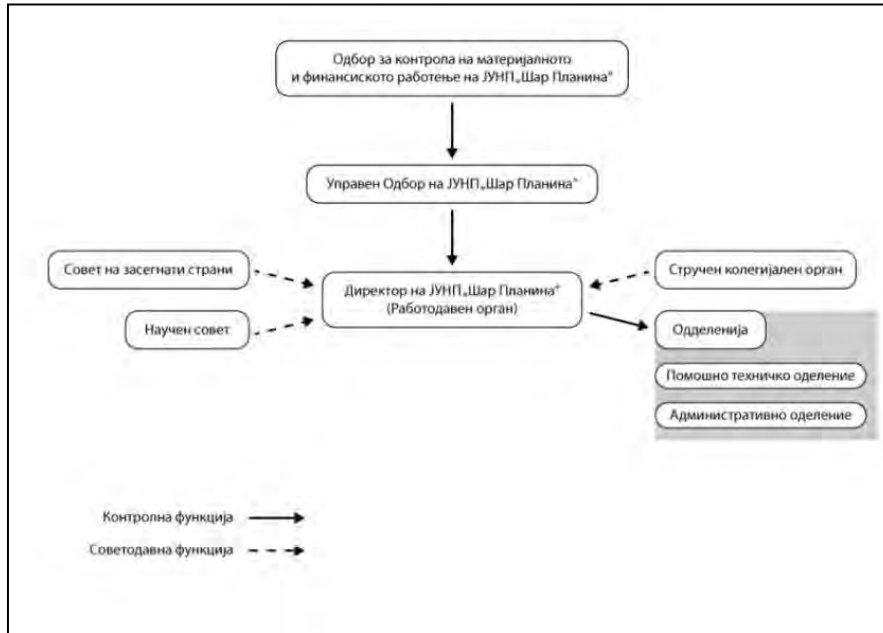
ЈУ НП „Шар Планина“ е формирана со одлука на Владата („Службен весник на РС Македонија“ бр.175/21), според која структурата на управување ги вклучува следниве тела:

- Управен одбор;
- Работодавен орган;
- Стручен колегијален орган;
- Одбор за контрола на материјално-финансиско работење.

Надлежностите, структурата, организацијата и одговорностите на овие тела треба да се дефинираат во Статутот на јавната институција Национален парк „Шар Планина“ (2022), во согласност со Законот за заштита на природата и Законот за прогласување за Националниот парк „Шар Планина“.

Во Нацрт Планот за управување предложени се неколку механизми за консултација со засегнатите страни, со цел во иднина да се обезбеди нивната силна поддршка. Некои од поважните предности од вклучувањето на јавноста во работењето на НП „Шар Планина“ се мониторингот, истражувањата, борбата против нелегалните активности, пристапот до знаењата кои ги поседува локалната заедница или донесувањето подобри одлуки. Примери за такви механизми се постојаните и редовни платформи за размена и соработка, студиски патувања, конференции и саеми на меѓународно ниво или прекугранична соработка со други заштитени подрачја.

Нацрт Планот за управување содржи предлог за структурната поставеност на Јавната установа, во која има неколку одделенија и вработени, како и детален опис на задачите и на потребите за обука на вработените.

Слика 7 Органограм на Јавната Установа

Според Правилникот за внатрешната организација на ЈУНПШП, установата има четири организациони единици – Одделенија и тоа:

- Одделение за правни, економски и општи работи;
- Одделение за заштита на природата;
- Одделение за одржливо користење на природните ресурси;
- Одделение за алтернативни активности и еколошка едукација.

Секое од одделенијата има раководител и вработени. Предвидениот број на извршители, посебните услови потребни за извршување на работите и задачите на одделни работни места, како и описот на работните места по работни задачи и организациони делови определен е со Правилникот за систематизација на работните места во ЈУНПШП.

Од тука, во одделението за правни, економски и општи работи предвидени се 12 работни места, во одделението за заштита на природата предвидени се 19 работни места, во одделението за одржливо користење на природните ресурси предвидени се 13 работни места, додека во одделението за алтернативни активности и еколошка едукација се предвидени вкупно 5 работни места.

Со оглед на недостаток на претходно искуство во потребен број на вработени за кој во исто време институцијата ќе може да обезбеди постојани финансии, за почеток ЈУНПШП ќе функционира со педесет вработени. Доколку, во текот на работењето, се укаже потреба од зголемување на бројот на вработените за што институцијата воедно ќе може да обезбеди соодветни финансиски средства, овој број може да порасне.

За поддршка на работењето на Националниот парк, треба да се земат во предвид неколку извори на финансирање, донатори или организации:

- Национални фондови (Влада);
- Продажба на дрво;
- Влезници во паркот;

- Надоместоци од одржливо користење на природни ресурси во согласност со Планот за управување;
- Надоместоци од субјекти кои даваат услуги на територијата на паркот (тур-оператори, мали хидроцентрали, далекуводи, хотели, фрирајд скијање итн.);
- ПОНТ; ЕУ ИПА; Прекугранична програма на ЕУ; ГЕФ; ГИЗ; УНДП; УНЕП; СИДА; УСАИД; Швајцарска програма за соработка;
- Други меѓународни донатори;
- Спонзорство од приватниот сектор.

3.7 Корелација на целите на планскиот документ со други релевантни планови, програми/плански документи

Основен правен акт во Република Северна Македонија, со кој се уредува заштитата на природата и зачувувањето на биолошката и пределската разновидност е Законот за заштита на природата. Со овој закон се дефинирани категориите на заштитени подрачја, начинот на управување и основните документи за управување со заштитените подрачја.

Изработката на Планот за управување е документ кој ги дефинира условите за реализација на националните, регионалните и локалните интереси во планското подрачје, во областа на заштита и зачувување на посебните природни вредности, значајните природни вредности, како и нивно уредување и користење во согласност со принципите на одржливиот развој.

Општи цели дефинирани во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се:

- Да се одржуваат, зајакнуваат и следат природните вредности, вклучително и дивите видови, живеалиштата и екосистемите, физичките (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и пределите;
- Да се обезбеди одржлив начин на користење на природните ресурси. Нивното користење обезбедува приход за локалните заедници и придонесува за финансирање на јавните институции во Националниот парк;
- Да се обезбеди дека управувањето со живеалиштата и екосистемите е во согласност со целите за заштита утврдени на национално и меѓународно ниво;
- Да се заштитат и промовираат разновидноста на пределите и културното наследство на паркот, вклучително и различни видови глацијални предели и видови на традиционални предели кои се развивале низ вековите преку интеракција на луѓето со природата;
- Шар Планина ќе пречекува туристи од целиот свет кои ги препознаваат и ќе уживаат во нејзините убавини и разновидноста на подрачјето. Посетителите придонесуваат во финансирањето на Националниот парк преку плаќање туристички такси, а еко-туризмот создава приходи за локалното население кое е активно вклучено во нивното водење, сместување и подготовка на традиционална храна;
- Раководството на Националниот парк активно ќе го поддржува одржливиот развој на планинските села;
- Да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирањето на заштитените подрачја, ограничувањата и мерките за заштита, како и за придобивките кои Националниот парк ги овозможува за

локалното население. Понатаму, да се понудат едукативни активности за сите посетители и целни групи со цел да можат да ги доживеат вредностите на Националниот парк;

- Да се имплементира ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси.

Во РС Македонија изработени се низа национални, регионални, локални стратешки и плански документи, кои главно се фокусирани на проблематиката на заштита на животната средина, природата и биолошката разновидност, покрај останатите и на подрачјето каде се наоѓа Националниот Парк.

Во табелите подолу даден е приказ на корелацијата (усогласеност/неусогласеност) на целите за развој и целите за заштита на животната средина со постојните национални, регионални и локални стратешки и плански документи, со целите и активностите од ПУНП „Шар Планина“.

Под усогласеност на целите се подразбира дека имплементацијата на целите и активностите, предвидени во ПУНП „Шар Планина“ ќе придонесат за постигнување на целите на веќе донесените стратешки и плански документи.

Под неусогласеност на целите се подразбира дека имплементацијата на дел од целите и активностите дефинирани во ПУНП „Шар Планина“, заради нивната природа и трендови за развој, не може во целост да се усогласат на ниво на стратешки документ, туку тоа ќе се постигне на пониско ниво во процесот на имплементација на ПУНП „Шар Планина“ на ниво на планска/проектна документација. Исто така, неусогласеност може да се дефинира за цели и активности, доколку истите не се земени предвид во ПУ со НП „Шар Планина“.

Табела 5 Корелација на целите на Планот за управување со целите на релевантните национални/регионални и локални стратешки и плански документи

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
Национални стратешки/плански документи		
<p>Просторен план на Република Македонија (2002-2020)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Зголемување на вработеноста и постојано подобрување на материјалните, културните, општествените и другите услови за живот и работата на граѓаните; • Остварување на порамномерен регионален развој, со побрз развој на стопански недоволно развиените краишта; • Остварување на рационално користење, организирање и уредување на просторот со рационално разместување на производните сили; • Обезбедување доволно количини квалитетна вода за пиење и ревитализација и модернизација на системите за наводнување и водоснабдување; • Транспортен систем со минимални штетни влијанија на транспортот врз животната средина; • Зачувување и заштита на сите простори (места) со исклучиви и неповторливи природни вредности од значење за научната, културно образовната, воспитната, рекреативната и други функции; • Зачувување, заштита и унапредување на сите карактеристични претставници на одделни еко-системи и изразити биогеографски подрачја; • Предност да се даде на заштита и унапредувањето на природните добра кои се користат со поголем интензитет (покрај населени места, сообраќајни коридори, туристички центри и сл.); • Целосна заштита на флората и фауната преку заштита 	<p><i>Усогласеност:</i> Изработката на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ се темели на основните принципи, развојни цели и одредби, дефинирани во Просторниот план на Република Македонија, во однос на просторниот и социо-економскиот развој, користењето и намената на земјиштето, искористувањето на ресурсите, заштита на просторите кои располагаат со природни вредности, заштита на животната средина и сл.</p> <p>Имплементацијата на Планот ќе придонесе за исполнување на законските обврски за планирање при управувањето со заштитени простори, создавање услови за реализација на националните, регионалните и локалните интереси во заштитеното подрачје, во областа на заштита и зачувување на посебните природни вредности, значајните природни ресурси и споменичкото наследство, како и нивно уредување и користење, подобрување на условите за живот и работа на граѓаните, стопански развој на подрачјето кое ќе се темели на принципите на одржливиот развој.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>на поголеми просторни единици и насочено користење на природните потенцијали во склад со еколошките услови;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зачувување на генетскиот и екосистемскиот биодиверзитет врз основа на проучување на гефондот, инвентаризација и формирање на база на податоци и категоризација на елементите и компонентите на биолошка разновидност; • Обезбедување на заштита на природните предели, амбиент и пејзажи околу културно-историските споменици; • Воспоставување на екомрежа на заштитените природни добра како подрачја со посебна намена и зелени коридори од аспект на заштита на квалитетот на животната средина; • Обезбедување услови за поврзување на подрачјата и зоните со иста или слична намена и режим на заштита со оние што се наоѓаат во непосредното окружување на Република Македонија; • Дефинирање на субјекти како управувачи кои се грижат за заштита на природните добра, а посебно за репрезентативните објекти. <p>Овој документ предвидува дека до 2020 година, меѓу другото, пет области треба да бидат ставени под заштита во категоријата национален парк. Меѓу овие области, планирано е и предложување на Шар Планина (на територијата на општините Вратница, Теарце, Тетово, Голема Речица, Шипковица, Камењане, Гостивар, Вруток и Маврови Анови) за идно заштитено подрачје - национален парк.</p>	

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
<p>Национална стратегија за биолошка разновидност со акционен план за период 2018 – 2023, 2018</p>	<p>Главни цел на Стратегијата се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се надминат основните причини за загуба на биолошката разновидност преку нејзино интегрирање во целото општество; • Да се намалат директните притисоци врз биолошката разновидност и да се промовира нејзиното одржливо користење; • Да се подобри статусот на биолошката разновидност преку заштита на екосистемите, видовите и генетската разновидност; • Да се зголемат придобивките од биолошката разновидност и екосистемските услуги за сите; • Да се подобри спроведувањето преку планирање со активно учество, управување со знаењето и градење капацитети. <p>Следејќи ги целите на Аичи, неопходно е да се зголеми процентот на територија ставена под заштита и тоа за повеќе од 12% до 2020 година. Покрај тоа, земјата ќе треба да ги зголеми своите напори за прогласување на прекугранични заштитени подрачја, вклучувајќи ја Јабланица, Шар Планина, Осоговски Планини, Беласица и Мариово-НицеКозјак-Кожуф.</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ претставува документ кој има за цел управување и заштита на просторот кој се карактеризира со богати природни вредности, односно уредување на просторот кој има особена важност како заштитено подрачје.</p> <p>Планот содржи програми и подпрограми за постигнување на посебните цели на заштита низ бројни активности, со кои треба да се обезбеди подобрување на состојбата на севкупното природно наследство, мониторинг на состојбите, инвентаризација, како и мерки за подобрување на медиумите и областите од животната средина, што ќе допринесе кон намалување на идентификуваните притисоци/закани, односно заштита и унапредување на природното богатство.</p> <p>Со Планот се предвидува, во планскиот период до 2031 год., организацијата на активностите на територијата на НП „Шар Планина“ да обезбеди ублажување или елиминирање на влијанието на индиректните и директните притисоци, економските активности да се прилагодат и развиваат на начин кој ќе обезбеди заштита на биолошката разновидност и одржливо користење на природните ресурси и екосистемски услуги во паркот, без при тоа да претставуваат закана за заштитеното подрачје.</p> <p><i>Неусогласеност:</i> Отстранување и уништување на живеалишта и видови за изградба на инфраструктурни објекти (патишта, водоводни и канализациони мрежи, телекомуникациони и</p>
<p>Национална стратегија за заштита на природата (2017-2027), 2018,</p>	<p>Во Националната стратегија за заштита на природата, дефинирани се следните национални цели за заштита на природата:</p> <p>Национална цел 1: Геодиверзитетот и геонаследството и другите компоненти на природата (биолошката и пределската разновидност) соодветно да се идентификуваат, истражуваат, мониторираат и инвентаризираат.</p> <p>Национална цел 2: Да се заштитат, зачуваат и мониторираат компонентите на геодиверзитетот, геонаследството,</p>	<p>кој ќе обезбеди заштита на биолошката разновидност и одржливо користење на природните ресурси и екосистемски услуги во паркот, без при тоа да претставуваат закана за заштитеното подрачје.</p> <p><i>Неусогласеност:</i> Отстранување и уништување на живеалишта и видови за изградба на инфраструктурни објекти (патишта, водоводни и канализациони мрежи, телекомуникациони и</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>биолошката и пределската разновидност.</p> <p>Национална цел 3: До 2022 година да се вгради политиката за заштита на природата во стратегиите, плановите и програмите во другите сектори.</p> <p>Национална цел 4: Да се воспостави и практикува одржливо користење на геодиверзитетот, геонаследството и другите компоненти на природата (биолошката и пределската разновидност) преку употреба на традиционални знаења, иновации, најдобри практики и позитивни стимулации за зачувување и одржливо користење на природата.</p> <p>Национална цел 5: Да се унапреди законодавната рамка, согласно ЕУ легислативата и релевантните ратификувани меѓународни договори за заштита на природата и да се обезбеди соодветна институционална рамка преку зајакнување на административните капацитети.</p> <p>Национална цел 6: Да се подигне нивото на информираност, едукација и промоција за вредностите и значењето на геодиверзитетот и геонаследството и другите компоненти на природата (биолошката и пределската разновидност).</p> <p>Национална цел 7: Да се обезбеди континуирано и зголемено финансирање на заштитата на природата од буџетски средства на централно и локално ниво, од инвестиции и други извори на финансирање, преку воспоставување на соодветни одржливи и ефикасни модели на финансирање на заштитата и одржливото користење на природата.</p>	<p>електро дистрибутивни мрежи, ски лифтови и сл.)</p>
<p>Национална Стратегија за води (2011-2041)</p>	<p>Главна цел на Стратегијата е зачувување на добра состојба на водата, спречување на загадувањето на водата, спречување на хидро-морфолошките промени и рехабилитација на статусот на водата каде што е нарушен.</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот, Програма 2: Одржливо управување со природните ресурси вклучена е Подпрограма 2.6: Одржливо користење на водните ресурси, која вклучува активности за подобрување</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>Посебните цели кои треба да се постигнат со интегрираното управување со водите во Република Македонија се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Доволен квалитет на водата за пиење за јавно снабдување; • Потребни количини на вода со соодветен квалитет за разни комерцијални цели; • Заштита на луѓето и материјалните добра од штетните ефекти на водата; • Да се постигне и да се зачува добар статус на водата на површинските и подземните водни тела; • Заштита на водата и екосистемите зависни од вода; • Усогласување на мерките на управување со водите со корисниците на просторот од другите сектори; • Одржливо управување со водите со рационално и одржливо користење на водните ресурси. 	<p>на водоснабдувањето и квалитетот на вода за пиење во населените места, следење на еколошкиот статус и физичките карактеристики на водата во реките каде се изградени малите хидроцентрали и сл.</p> <p>Покрај ова, во Програма 6: Локален развој е предвидена Подпрограма 6.2: Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги која вклучува активност за поврзување на куќите и објектите на Попова Шапка и на Три Воде со пречистителна станица и изградба на фекална канализација за Попова Шапка и сл.</p> <p>Врз основа на горенаведеното може да се заклучи дека предложените подпрограми и активности ќе овозможат вршење мониторинг на водите, подобрување на водоснабдувањето и квалитетот на водите, управувањето со отпадните води и сл., со што ќе се постигнат целите на Стратегија.</p> <p><i>Неусогласеност:</i> Отстранување и уништување на живеалишта и видови при изградба на инфраструктурни мрежи и објекти.</p>
<p>Стратегија за одржлив развој на шумарството во Република Македонија (2006)</p>	<p>Главните насоки/цели утврдени со Стратегијата се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мултифункционално стопанисување со шумите и одржлив развој на шумарството; • Зголемување на придонесот на шумите и на другите поврзани добра и услуги во квалитетот на животот во руралните области; • Зголемување на јавните и социјалните функции на шумите и шумарството преку заедничка стратегија за развој, со севкупна валоризација на нејзините 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот, Програма 2: Одржливо управување со природните ресурси вклучува Подпрограма 2.1: Одржливо користење на шумите во која се предвидуваат низа активности за одржливо користење на шумите и нивна заштита, преку изработка на плански документи за заштита, одгледување и управување со шумите, изработка на интерни правилници и процедури за употреба на дрво од приватни шуми и сл.</p> <p>Во Подпрограмата 2.7: Воспоставување систем за</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>општокорисни и социјални функции;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подобрување на можностите за изнаоѓање на национални и меѓународни фондови за поддршка на развојот на секторот; • Подигнување на свеста за еколошките и социјалните вредности на шумите; • Усогласување на шумарското законодавство со националните интереси и меѓународните обврски; • Преземање потребни економски, фискални, финансиски и институционални мерки со цел да се подобри ефикасноста на стопанисувањето со шумите; • Создавање потребни организациски структури за соодветен капацитет, заради обезбедување интегрирано управување со просторот; • Да се осигура соодветно јавно финансирање на активностите поврзани со одржливото стопанисување на шумите, одржувањето на заштитните и јавните функции на шумите; • Изработка на програми за адаптација на шумарство на климатските промени. 	<p>заштита од шумски пожари, предвидени се активности за заштита од пожари, превенција од пожар и брзи интервенции и сл. што ќе допринесе за заштита на шумите.</p> <p>Во Програма 3: Управување со живеалишта и екосистеми, Подпрограма 3.1: Мапирање на живеалиштата вклучува активности за воспоставување мерки за зачувување на живеалиштата во шумите со голема природна вредност и сл.</p> <p>Покрај горенаведените, во Програма 8: Програма за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање, Подпрограма 8.6: Комуникација и соработка, предвидени се активности за воспоставување ефикасна соработка со сопствениците на приватни шуми.</p>
<p>Национална стратегија за развој на културата за периодот 2018-2022</p>	<p>Приоритет 1: <i>Развој на координирана и ефикасна културна политика</i></p> <p>Цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Воспоставување функционални законодавни, организациски, материјални и финансиски услови за развој на културата; • Воспоставување експертска и вонпартиска кадровска политика; • Обезбедување автономија на субјектите во културата; 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот, во Програма 4: Управување со културно наследство, во Подпрограма 4.1: Управување со типични предели предвидена е активност за развој и имплементација на мониторинг програма за предели, вклучувајќи ги ефектите од климатските промени.</p> <p>Во Подпрограма 4.2: Мерки за одржување на културните вредности предвидени се активности за истражување за постоечкото културно наследство во паркот, валоризација на подвижното и недвижното</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Воведување принципи на транспарентност и партиципативност во процесите на носење одлуки и стратешко управување, особено евалуација, анализи, истражувања и интерсекторско усогласување со другите ресори на државните политики. <p>Приоритет 3: <i>Заштита на културното наследство</i></p> <p>Цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Адекватен третман на недвижното културно наследство во смисла на зачувувањето на оригинална содржина и форма; • Ревитализација и промоција на споменичните добра во насока нивна самоодржливост како туристички и економски потенцијал; • Запазување на мултикултурната димензија во заштитата на културното наследство како одраз на мултикултурниот карактер на општеството. <p>Приоритет 4: <i>Унапредување на добрососедските односи, активно учество во регионалните иницијативи и јакнење на соработката со европските и со воневропските земји на билатерален, регионален и на меѓународен план преку културна соработка</i></p> <p>Цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Унапредување на добрососедските односи преку културната соработка со соседите; • Активно учество во регионалните иницијативи и јакнење на соработката со европските и со воневропските земји на билатерален, регионален и на меѓународен план преку културна соработка; • Грижа за македонските национални малцинства во соседството и за македонската дијаспора во светот и 	<p>културно наследство, промовирање на културното наследство преку организирање промотивни настани од типот на уметнички и фолклорни изложби и сл. кои ќе допринесат за постигнување на целите за заштита, промоција и одржливо управување со културното наследство во Националниот парк.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>промоција и заштита на македонскиот национален идентитет во услови на глобален диверзитет на нациите и културите;</p> <ul style="list-style-type: none"> Преземање мерки, во согласност со сите цивилизациски придобивки на меѓународен и на регионален план, да не се дозволи на кој било граѓанин на Република С. Македонија да му се оспорува неговата етничка, културна, јазична, религиозна, родова или друга определба. <p>Приоритет 5: Интегрирање во Европската Унија</p> <p>Цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ставање на европската финансиска поддршка во функција на евроинтеграциските реформски процеси на целата држава и достапност на ИПА и на програмите на Унијата за установите и за граѓанските организации во културата; Зајакнување на процесот на планирање, подготвување и следење на реализацијата на Националната Програма за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА), како основен стратешки програмски документ во процесот на усогласување на националното законодавство со законодавството на Европската Унија; Обезбедување техничка поддршка на националните и на локалните институции од областа на културата за подготовка на апликациски пакети за апсорпција на ЕУ-фондовите/приоритетите; Интегрирање на националните културни политики во европски контекст (компарирање, следење на актуелните трендови, стратешки модели од земјите 	

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>членки на ЕУ);</p> <ul style="list-style-type: none"> Подготовка на анализи, развој на стратегии, акциски планови, иницијативи (национални, регионални и сл.) како помошни механизми во евроинтеграциските процеси; Обезбедување поголема видливост на европските програми и на реализираните проекти. 	
<p>Стратегија за Регионален развој на Република Северна Македонија (2021-2031), 2021</p>	<p>Главните стратешки цели на Стратегијата се:</p> <ul style="list-style-type: none"> Порамномерно економски развиени, еколошки одржливи и конкуренти плански региони низ доследно спроведена паметна специјализација и посилно стимулирање на приватните инвестиции во синергија со јавните инвестиции; Атрактивни плански региони со унапредени локални услуги, ефективен пристап до пазарот на труд, обезбеден повисок степен на родова еднаквост и ефективна социјална заштита на најранливите групи од населението; Значително зајакната политика за регионален развој, подобрени финансиски инструменти за нејзино спроведување и изградени административни капацитети на централно, регионално и локално ниво. <p>За постигнување на овие цели дефинирани се приоритети, од кои од особена важност е Приоритет 1.7: Намалување на негативните влијанија и подобрена заштита на животната средина во планските региони, постигнување поголема отпорност на климатските промени и водење на подинамичен и повеќекратно зголемен инвестициски циклус.</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Програма 8: Програма за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање, Подпрограма Програма 8: Комуникација и соработка, предвидени се активности за подготовка на постојана програма за комуникација и соработка во регионот.</p> <p>Целите на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“, како и предвидените програми и активности кои се дел од подпрограмите ќе допринесат за економски развој, заштита и оптимално користење на природните ресурси, заштита на животната средина, јакнење на туристичката понуда, обезбедување на нови бизниси поврзани со екосистемските услуги, што ќе допринесе кон одржлив развој на Полошкиот Регион.</p>
<p>Национална стратегија за одржлив</p>	<p>Основни цели на Стратегијата за одржлив развој се:</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
<p>развој (2009-2030)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се користи механизмот за чист развој според протоколот од Кјото како дополнителна алатка за спроведување на проекти за намалени емисии на стакленички гасови и поттик на руралниот развој. <p>Во Стратегијата е ставен акцент на:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обезбедување заштита на природата во Македонија базирана на принципите на „Натура 2000“ мрежата преку засилена имплементација на Стратегијата за биолошка разновидност и Акциониот План; • Промовирање нова мрежа за мониторинг на животната средина; • Да се поддржат шумскиот, земјоделскиот и руралниот развој, како основни економски активности во синергија со Планот за зачувување и управување на природните ресурси; • Да се воведат управување со водните ресурси и да се намали загубата на вода и влијанието од загадувањето, како основа за развој на планови за управување со речни корита. 	<p>Националниот Парк „Шар Планина“ се предвидува ефикасна организација и користење на просторот, одржливо искористување на ресурсите и зачувување, заштита и унапредување на животната средина и животот на луѓето, со цел да обезбеди одржлив развој во Националниот парк, а истовремено и заштита на животната средина.</p> <p>Програмата 2: Одржливо управување со природните ресурси, се базира врз концептот на одржливо користење на природните ресурси, усогласен со прифатениот концепт на Р. С. Македонија за одржлив развој како начин кој води до економски напредок, социјална благосостојба и одржување рамнотежа во животната средина.</p> <p>Во Планот се предвидени активности кои ќе придонесат за заштита на геолошката и биолошката разновидност, екосистемите, водите, шумите и сл., што е во корелација со целите на Стратегијата.</p> <p>Во Планот се дадени насоки, одредби и мерки за одржлив развој на Националниот парк во планскиот период до 2031 година, кои треба да бидат земени предвид при изработка на просторниот План за подрачјето и документација од понизок ранг за користење на просторот и земјиштето.</p>
<p>Национална стратегија за консолидација на земјоделското земјиште во Република Македонија (2012-2020)</p>	<p>Главна цел на Стратегијата е надминување на неповолната структура на земјоделското земјиште како основен ресурс за економските активности, подобрување на условите за живот во руралните средини и обезбедување на одржлива употреба на природните ресурси.</p> <p>Специфични цели на Стратегијата се:</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот, во Програма 2: Одржливо управување со природните ресурси, Подпрограма 2.2. Одржливо користење на планинските пасишта, предвидени се активности за инвентаризација на пасишта и бачила, идентификување на потребата од мерки за зачувување на загрозените живеалишта и</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Намалување на расцепканоста на земјишните парцели во насока на нивно групирање и подобрување на локацијата на земјишните имоти во однос на поставеноста на земјоделското стопанство; • Подобрување на неправилната форма на земјишните парцели заради примена на посовремените техники и технологии на производство; • Зголемување на просечната големина на малите земјишни посеи; • Обезбедување пристап на парцелите до новите или рехабилитирани системи за наводнување и обновената или новоизградена рурална патна инфраструктура; • Намалување на површините на необработено и напуштено земјоделско земјиште; • Минимизирање на негативните ефекти по оптималната земјишна структура при изведба на објекти од јавен интерес (патна, социјална или друга инфраструктура) или паралелно просторно реорганизирање на земјишните парцели заради подобрување на постојната неповолна структура; • Подобрена еколошка заштита и одржливо управување со природните ресурси. 	<p>видови кои се поврзани со испашата, подготовка на План за одржлива употреба на пасиштата, обука на овчари за природните вредности, одобрување на засолништата, патиштата и на друга инфраструктура поврзана со бачилата, поддршка на традиционалниот начин на овчарство и сл.</p> <p>Во Подпрограма 2.3: Одржливо користење на земјоделското земјиште во атарите на селата предвидени се активности за развој и имплементација на агро-еколошки мерки за управување со земјоделски парцели, особено за напуштено земјиште, како и евалуација на ефектите од агро-еколошките пилот програми.</p> <p>Во Подпрограма 2.4: Одржливо користење на растенија и плодови собрани од природата предвидени се активности за: развој на интерни процедури и правилници за дозволи за собирање и систем за контрола во паркот, програма за проценка на ресурсите и мониторинг на минимум 3 видови кои се собираат за комерцијална употреба, воспоставување систем за регистрација на собирачи, како и изработка на програми за: култивирање на критични растенија од природата, пилотирање при преработка, брендирање и продажба на растенија од природата и поврзани производи, поддршка на пчеларството, превенција на штети и мерки за надомест на штети од диви животни и сл.</p> <p>Во Подпрограма 2.5 Одржливо управување со дивите животни предвидени се следните активности: изработка на План и програма за управување со диви животни и санитарен отстрел за</p>
<p>Национална Стратегија за земјоделство и рурален развој (2021-2027), 2021</p>	<p>Целите на стратегијата се преку модернизација да се постигне зголемување на земјоделското производство во насока на поголемо задоволување на потрошувачката со домашно производство, подигање на квалитетот на македонските земјоделски производи со додадена вредност, осигурена безбедност на храната и благосостојба на животните, односно да се создадат услови за одржливо</p>	<p>од природата и поврзани производи, поддршка на пчеларството, превенција на штети и мерки за надомест на штети од диви животни и сл.</p> <p>Во Подпрограма 2.5 Одржливо управување со дивите животни предвидени се следните активности: изработка на План и програма за управување со диви животни и санитарен отстрел за</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>земјоделство кое е конкурентно на домашниот и надворешните пазари. Подобрените перформанси на земјоделството заедно со другите интервенции на политиките треба да придонесат кон подобрена одржливост на руралните средини. Во исто време, земјоделските практики треба да се полезни за заштита и унапредување на животната средина и одржување на биодиверзитетот.</p> <p>Стратешки цели на Стратегијата се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подобрување на конкурентноста на земјоделско-прехрамбениот сектор, економската одржливост и приходот на земјоделските стопанства, • Примена на еколошки практики во производството кои водат кон намалување на влијанието на климатските промени и прилагодување кон истите и • Обезбедување на одржлив развој на руралните средини. 	<p>сите видови на дивеч, развој и имплементација на мониторинг на диви животни, воспоставување и одржување на репроцентар за диви животни во Лешница, изградба и одржување на хранилишта и сл.</p>
<p>Националната стратегија за туризам на Република Македонија (2016 - 2021 год)</p>	<p>Осум клучни стратегии/стратешки цели се дефинирани за поддржување на професионалниот туристички развој на Македонија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подигнување на свеста за Македонија како привлечна туристичка дестинација; • Подобрување на привлечноста на Македонија како туристичка дестинација; • Подобрување на организациските структури во туризмот; • Подобрување на инвестициската клима за македонските претприемачи во однос на развојот на дополнителни објекти за сместување; • Подобрување на квалитетот и квантитетот на достапни податоци за туризмот; 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот во Програма 5: Програма за развој на одржлив туризам предвидена се следните подпрограми: Подпрограма 5.1: Развој на Стратегија за туризам за Национален парк Шар Планина, Подпрограма 5.2: Систем за соработка со локалните актери и туристичките субјекти, Подпрограма 5.3: Воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители, Подпрограма 5.4. Систем за управување со посетители, како и во Програма 6: Програма за локален развој и Подпрограма 6.3. Одржување и адаптирање на традиционалната архитектура. Во подпрограмите предвидени се низа активности, чија имплементација ќе допринесе за подобрување на</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Подобрување на рамковни услови за развој на туризмот; • Подобрување на туристичкото знаење и квалитетот на услугите; • Подобрување на свесноста на локалното население во однос на туризмот. 	досегашната туристичка понуда и зголемување на веќе препознаените туристички понуди на НП „Шар Планина“.
Националната Стратегија за рурален туризам (2012-2017)	Идентификување на концептот и стратегијата за развој: <ul style="list-style-type: none"> • Поставување на рамка за поттикнување на развојот како дел од севкупната туристичка понуда на Република Македонија; • Развој на автентични сместувачки капацитети; • Развој на активности во природа; • Развој на активности поврзани со традиционалните обичаи, занаети и гастрономија; • Подобрување на управувањето со природните ресурси. 	
Стратегија за развој на енергетиката на Република Северна Македонија до 2040 година	Македонската стратегија за развој на енергетиката се потпира на релевантните глобални и ЕУ енергетски политики и трендови, а особено на аquis-от на Енергетската заедница. Конкретно, Македонија е подготвена да ја следи добрата практика на ЕУ политиките за ОИЕ и ЕЕ, како и декарбонизацијата, земајќи ги предвид целите и траекториите со реална динамика, кои се прилагодени на домашните специфики и приоритети на Владата на Република Македонија. Согласно Законот за енергетика Стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија до 2040 година треба да обезбеди: <ul style="list-style-type: none"> • Безбедно, сигурно и квалитетно снабдување на потрошувачите со сите видови на енергија; 	<i>Усогласеност:</i> На територијата на Националниот парк „Шар Планина“ постојат 11 изградени мали хидроцентрали. Во зоната на одржлив развој има уште неколку кои сè уште се наоѓаат во фаза на изградба и мора да бидат изградени во рок од 1 година од донесувањето на Законот за прогласување за Национален парк (донесен на 30 јуни 2021 година). Изградба на нови мали хидроцентрали во подрачјето на Националниот парк нема да биде дозволена. Владата на Република Северна Македонија се наоѓа во процес на ревизија и измена на доделените концесии за хидроцентралите во границите на

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Стабилност, конкурентност и економска функционалност на енергетскиот сектор; • Ефикасно извршување на услугите и заштита и унапредување на правата на потрошувачите; • Намалување на енергетската сиромаштија и заштитата на ранливите категории на потрошувачи; • Вклучување на Република Македонија во регионалните и меѓународните енергетски пазари ; • Користење на енергетските извори на начин кој обезбедува одржлив енергетски развој; • Промовирање на енергетска ефикасност; • Намалување на употребата на фосилни горива за производство на енергија; • Промовирање на користењето на обновливи извори на енергија; • Заштита на јавното здравје, животната средина и ублажување на климатските промени предизвикани од штетните ефекти кои произлегуваат од извршувањето на енергетските активности и • Исполнување на обврските преземени од страна на Република Македонија кои произлегуваат од ратификуваните меѓународни договори. 	<p>заштитеното подрачје. Националниот парк редовно ќе го контролира влијанието на малите хидроцентрали врз животната средина и локалните заедници преку програмата за следење на еколошкиот проток.</p> <p>Во Планот во Програма 6: Локален развој, Подпрограма 6.1. Рамка за финансирање на локалниот развој, Подпрограма 6.2. Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги предвидени се активности за одржување и подобрување на снабдувањето со електрична енергија во Националниот парк. Во Подпрограма 2.6: Заштита на водите предвидени се активности за проценка на кумулативните ефекти врз зачувувањето на природата од малите хидроцентрали, како и воспоставување програма за мониторинг на еколошкиот проток во реките со мали хидроцентрали. Имплементацијата на предложените активности ќе допринесе за идна имплементација на мерки со кои ќе се постигне заштита на водните ресурси, животната средина и производство на енергија од обновливи извори на одржлив начин и ублажување на штетните ефекти кои произлегуваат од производството на енергија.</p>
<p>Стратегијата за искористувањето на обновливите извори на енергија во Република Македонија</p>	<p>Главна цел на оваа стратегија е да се добијат информации за потенцијалот и можната експлоатација на обновливи извори на енергија во Република Македонија.</p> <p>Заштита на животната средина и намалување на емисиите на стакленички гасови, намалување на увозната зависност на Македонија од енергија, како и потребата за обезбедување на поголема разновидност и со тоа и сигурност во снабдувањето со енергија што неминовно наметнуваат</p>	<p><i>Неусогласеност:</i> Отстранување и уништување на живеалишта и видови за изградба на инфраструктурни мрежи и објекти.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
<p>Стратегија за унапредување на енергетска ефикасност во Република Македонија</p>	<p>зголемено учество на обновливите извори во финалната потрошувачка на енергија.</p> <p>Стратегијата за унапредување на енергетска ефикасност во Република Македонија до 2020 година превидува рамка за забрзано усвојување на практики за енергетска ефикасност на одржлив начин и преку намалување на зависноста од увозот, енергетската интензивност, непродуктивното користење на електричната енергија, подготовка на добра клима за да се максимизира вклученоста и можностите на приватниот сектор, обука и подигање на јавна свест.</p> <p>Финалниот резултат на постигнувањето на оваа цел треба да биде реализација на заштеди на енергија во 2018 година во износ од над 9% од просечната потрошувачка во петгодишниот период 2002-2006, со континуирана промоција на енергетската ефикасност и мониторинг и верификација до 2020 година.</p>	
<p>Национална транспортна стратегија (2018-2030)</p>	<p>Цели на Стратегијата се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Промоција на економскиот пораст со градење, подобрување, управување и одржување на транспортните служби, инфраструктура и мрежи за добивање на максимална ефикасност; • Подобрување на безбедноста на пешаците, велосипедистите, возачите, патниците и кадрите; • Промоција на социјалниот фактор со поврзување на далечните и неразвиени заедници и зголемување на пристапноста на транспортната мрежа; • Заштита на животната средина и подобрување на здравството со градење и инвестирање во јавниот транспорт и другите видови ефикасен и постојан транспорт кој ја намалува емисијата и потрошувачката 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Програма 6: Програма за локален развој, Подпрограма 6.1: Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги предвидени се активности за: одржување на патиштата кои водат до оддалечените планински села во зимскиот период, изработка на програми за поддршка на планинските села за асфалтирање на патишта и за подобрување на паркинг местата во селата, туристичките населби и ски центарот.</p> <p>Исто така, во Програма 5: Воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители, Подпрограма 5.3: Воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители предвидени се активности за развој и одржување на</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	на ресурси и енергија.	инфраструктурата (патеки, патишта и сл.). Предвидените активности ќе допринесат за постигнување поголема ефикасност на инфраструктурата, подобрување на безбедноста, контрола на сообраќајните движења, обезбеден пристап до одредени места и сл.
Национална стратегија за управување со отпад (2008-2020)	<p>Дел од општите и посебни стратешки цели во управувањето со отпадот се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Воведување на стабилни финансиски ресурси и соодветни економски механизми за обезбедување на целосно покривање на трошоците за одржување на интегрираниот систем за управување со отпад; • Воспоставување систем за собирање податоци/информации за изворите, природата, количествата и судбината на тековите на отпадот, како и за капацитетите за обнова на материјали/енергија и за депонирање на отпадот и обезбедување на потребниот пристап на јавноста до истиот; • Воспоставување на технички современ систем за управување со отпад; • Примена на ефикасни и исплатливи техники за управување со посебните текови отпад. 	<i>Усогласеност:</i> Во Програма 6: Локален развој, Подпрограма 6.2: Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги предвидени се активности за изработка на Програма за подобрување на собирањето на цврстиот отпад во паркот, како и подготовка и имплементација на Програма за рециклирање на отпадот. Планот вклучува и изработка на Физибилити студија за употреба на остатоци од дрво за огрев (собирање, производство и складирање на дрвени деланки, поддршка при подготовка на апликации за апарати кои користат дрвна биомаса, организирано греење во училиштата и општинските згради) и имплементација на истата.
План за управување со отпад на Република Северна Македонија 2021-2031	<p>Управувањето со отпадот, заради поголема ефикасност на ресурсите има за цел:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се управува со отпадот како со ресурс, • Отпадот, кој се создава по глава на жител, да се намалува, • Да се изнајдат економски опции за повторна употреба и рециклирање, 	

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Поголемо рециклирање на материјалите согласно висококвалитетни стандарди, • Преработката за добивање енергија да биде лимитирана на материјали кои не може да се рециклираат, • Депонирањето да биде сведено на минимум, и • Да нема повеќе незаконски пратки на отпад. <p>Стратешки цели (базирани врз идентифицираните проблеми) поставени според следната структура:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Политиката на управување со отпад во Македонија 2. Европски политики и законскиот контекст 3. Подобрувања на националната правна рамка 4. Зајакнување на капацитетот на централната власт 5. Подобрување на регионалното планирање и испорака на услугите 6. Подобрување на податоците за управување со отпад 7. Подобрување на одговорноста на производителот 8. Управување со комунален отпад 9. Управување со комерцијален и индустриски отпад 10. Отпад од градежништво, рушење и ископување 11. Управување со опасен отпад 12. Медицински отпад 13. Мил од отпадни води 14. Депонии 15. Извоз и увоз на отпад 16. Санација на нелегалните депонии и загадените подрачја. 	
<p>Национален план за заштита на амбиентниот воздух (2013-2019)</p>	<p>Главни цели на Планот се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одржување на квалитетот на амбиентниот воздух во 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот предвидени се мерки (за кои дополнително треба да се изработуваат</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>зоните каде што не се надминуваат граничните вредности на квалитет;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух во зоните каде што се надминуваат граничните вредности за квалитет; • Преземање на мерки за намалување на емисиите од определени стационарни извори на загадување; • Усвојување на неопходни мерки за минимизирање и целосно отстранување на негативните ефекти врз квалитетот на амбиентниот воздух. <p>Во однос на управувањето со загадувањето во животната средина, Планот вклучува:</p> <p>Отпад: Примарна цел во Република Македонија е да се воспостави систем на соодветно управување со сите видови отпад заради намалување на емисиите на стакленичките гасови од распаѓањето на отпадот, усвоена е технологија за собирање и согорување на метанот, така што метанот од депонискиот гас се претвора во CO₂. Постојат планови за изградба на управувани депонии за цврст отпад во Македонија, кои ќе ја зголемат емисијата на метан од секторот отпад. Зголемување на емисиите на метан може да се очекува и со воведување на постројки за третман на резиденцијалните/комерцијални и индустриски отпадни води.</p> <p>Закиселување и еутрофикација: За остварување на целите за редуција на емисиите на загадувачките супстанции кои предизвикуваат закиселување, а воедно и деградација на животната средина, материјалите, како и негативниот ефект врз здравјето на луѓето потребно е донесување на сите планирани документи во согласност со Националната</p>	<p>проекти) за искористување на отпадната дрвна маса што ќе допринесе за намалување на емисиите на стакленички гасови како резултат на разложување на биоразградливиот отпад.</p> <p><i>Неусогласеност:</i> Предвидените мерки за производство и продажба на растенија од природата и активности поврзани со производство на храна, подобрувањето на комуналната инфраструктура (во фаза на изградба), како и подобрување на патната инфраструктура со што ќе се зголеми обемот на сообраќај во рамките на заштитеното подрачје и можно нарушување на квалитетот на воздухот.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>програма за приближување на правото кон Европската унија.</p> <p>Земјоделство: Во моментот во Република Македонија не постои политика за агро-екологија и единствената тековна активност е шемата за органско производство управувана од страна на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство. Исто така, до сега нема пропишано ограничување на емисиите на амонијак од употребата на цврсти вештачки ѓубрива базирани на карбамид.</p>	
<p>Трет Национален План на Република Македонија кон Рамковната конвенција на ОН за климатски промени (2014)</p>	<p>Зајакнување на базата на информации, аналитичкиот и институционалниот капацитет на клучните национални институции за интегрирање на приоритетите за климатските промени во националните стратегии за развој и релевантните секторски програми со обезбедување финансиска и техничка поддршка.</p> <p>Вклучување на Република Македонија во глобалните напори за ублажување на климатските промени и спроведување на обврските преземени од членството во Рамковната конвенција на Обединетите Нации за климатски промени и Кјото Протоколот.</p> <p>Исто така Планот вклучува:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Воспоставување на национален фонд за тестирање мерки за адаптација и воведување на видови, отпорни на суша; • Формирање на национален центар за суша; • Утврдување техники и постапки за култивирање, користење вештачки ѓубрива и рекламација на почвата за клучните култури во регионите погодени од климатските промени; • Воведување различни практики на орање за промовирање одржливи земјоделски практики; 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Програма 1: Програма за зачувување и мониторинг на природното наследство, Подпрограма 1.2: Мапирање на клучните видови предвидена е активност за мапирање на клучните видови кои се најпогодени од климатските промени, како и мониторинг на видовите за кои е идентификувано дека се под закана од климатските промени.</p> <p>Исто така, во Програма 3: Програма за управување со живеалишта и екосистеми, Подпрограма 3.3: Мониторинг на живеалиштата предвидена е активност за мониторинг на живеалишта кои се чувствителни на ефектите од климатските промени.</p> <p>Покрај горенаведените, во Програма 4: Управување со културното наследство, Подпрограма 4.1: Мерки за управување со типични предели, предвидена е активност за развој и имплементација на мониторинг програма за предели вклучувајќи ги ефектите од климатските промени.</p> <p>Исто така, во Планот се предвидени активности за управување со отпадот, отпадните води, заштита од пожари, ерозија, поплави и сл. што ќе допринесе за</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Развивање техники за наводнување и водоснабдување; • Развивање критериуми и идентификација на начини на употреба на земјиштето и агроеколошки зони и сл. <p>Исто така, една од целите на овој документ е спречување или намалување на загубата на биолошката разновидност, заради влијанијата од климатските промени. При тоа, планот ги идентификува следните потенцијални мерки за адаптација кон климатските промени:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Следење на состојбата со туѓите (и инвазивни) видови растенија; • Следење на состојбата со животинските видови-вектори на болести; • Елаборација на листата видови за кои е потребно „ex situ“ зачувување; • Приспособување на плановите за управување со шумите во главните шумски биокоридори, со цел нивна подобра функционалност од аспект на ефектите од климатските промени; • Дефинирање можни рути (биокоридори) за движење и миграција на животинските и растителни видови под закана од климатските промени; • Детална ревизија на системот на заштитени подрачја во Македонија во однос на адаптацијата на климатските промени. 	<p>ублажување на климатските промени.</p>
<p>Национална стратегија за животна средина и климатски промени, 2014 - 2020</p>	<p>Главната цел на Стратегијата од аспект на одржлив развој е насочена кон подобрување на целокупниот квалитет на живот и избегнување на трајни штети врз животната средина. Од аспект на заштита на животната средина, целта е да се зачува и подобри квалитетот на водата, воздухот и</p>	

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	почвата во Република Македонија, да се зачува постојната биолошка разновидност и природните ресурси. Од аспект на климатските промени целта на Стратегијата е да се намалат нивните негативни влијанија.	
Стратегија за демографски развој на РМ, 2008-2015	Целта на Стратегијата е обезбедување одржлив демографски развој на Република Македонија преку подобрување на квалитетот на човечкиот капитал и социјална кохезија. Специфични цели: <ul style="list-style-type: none"> • Забавување на стапката на намалување на населението и создавање услови за одржлив демографски развој на земјата; • Намалување на регионалните демографски нееднаквости и креирање одржлива територијална дистрибуција и квалитетен живот на населението; • Намалување на постоечките разлики и нееднаквости помеѓу населението, со цел зголемување на социјалната кохезија. 	<i>Усогласеност:</i> Програмите во Планот предвидуваат активности кои ќе допринесат за активно учество на локалното население во управувањето со Паркот, можности за вработување, зголемување на економските придобивки за локалната заедница преку одржливо користење на природните ресурси во Националниот парк.
Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија 2010-2020	Намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија, преку подобро користење и зајакнување на расположливите човечки и материјални ресурси, подобрување на условите за живот, за работа и на општествените услови на сите граѓани, системско и институционално содејство во функција на побрз развој, повисок стандард, поквалитетно живеење и развој на механизмите за социјално вклучување на ранливите категории граѓани во локален контекст.	<i>Усогласеност:</i> Програмата 6: Програма за локален развој, од Планот за управување предвидува активности кои ќе допринесат за активно учество на локалното население во управувањето со Паркот и зголемување на економските придобивки за локалната заедница, преку одржливо користење на природните ресурси во Националниот парк, чија имплементација ќе се допринесе за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост.
Национална стратегија за млади за периодот 2016-2025	Стратегијата ги поставува основните принципи и насоки за акција за сите чинители во општеството. Овие активности ќе доведат до подобрување на социјалната и економската	<i>Усогласеност:</i> Програмата 6: Програма за локален развој, од Планот за управување предвидува активности кои ќе допринесат за активно учество на

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	состојба на младите и создавање средина која ќе им овозможи на младите да ги исполнат своите права, потреби и интереси. Со цел да се прифати структуриран пристап кон различните прашања поврзани со правата на младите, интервенциите предложени во оваа Стратегија се поделени во 9 клучни области, и тоа: учество на младите, информации за младите, локална младинска работа, образование, вработување и поддршка за пред вработување, културата, спортот, здравјето и квалитетот на животот. Националната стратегија се заснова на меѓународните документи ратификувани од Република Северна Македонија кои ги промовираат прашањата поврзани со младите. Исто така е во согласност со други стратешки документи од интерес што ги донесува Владата.	локалното население во управувањето со Паркот и зголемување на економските придобивки за локалната заедница, отворање можности за вработување на младото население, социјална вклученост и сл.
Стратегија за мониторинг во животната средина (2004)	Целта на Стратегијата е мониторирање и известување за состојбата на сите медиуми на животната средина.	<i>Усогласеност:</i> Планот вклучува подпрограми кои опфаќаат активности за мониторинг на пределите, живеалиштата, видовите, водите и сл. во чиј состав влегуваат поголем број на активности во кои се вклучени активностите за мониторинг и известување.
Стратегија и акционен план за имплементација на Архуската конвенција (2005)	Владината политика за оваа Стратегија е да спроведе детална анализа за статусот на имплементација на Конвенцијата, да обезбеди насоки и препораки за надминување на проблемите кои произлегуваат од имплементацијата на Конвенцијата и да препорача акционен план за спроведување на предложените мерки и следење на дадените насоки.	<i>Усогласеност:</i> Во постапката на усвојување на Планот и подготовката на Извештајот за СОЖС ќе биде обезбедено учество на јавноста што ќе придонесе во процесот на одлучување и донесување на одлуки.
Регионално ниво		
Програма за развој на Полошки плански регион 2021 – 2026 (Нацрт верзија)	Во Програмата се вклучени следните среднорочни цели: <i>Среднорочна цел 1:</i>	<i>Усогласеност:</i> Изработката на Просторниот план за НП „Шар Планина“ претставува исполнување на

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Поттикнување на економски развој преку функционални екосистеми за бизнис и иновации. <p><i>Среднорочна цел 2:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Поддршка и развој на современо образование, развој на човечки капацитети, подигнување на степенот на социјален развој и спортот во полошкиот регион. <p><i>Среднорочна цел 3:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Заштита и унапредување на животната средина и природата во полошкиот регион. 	<p>целите за заштита на биолошката и пределската разновидност, односно природното наследство. Концепцијата за планирање на просторот во Паркот се темели на основните принципи, развојни цели и одредби, дефинирани во Програмата.</p>
<p>Регионален план за управување со отпад во Полошкиот плански регион</p>	<p>Севкупната цел на Планот за управување со отпад во полошкиот плански регион е да придонесе за чиста и здрава животната средина за населението во Полошкиот регион, односно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Целосна покриеност на населението со услугата за собирање на комунален отпад; • Посебно собирање на биоразградлив отпад; • Подготовка за повторна употреба и рециклирање на комунален цврст отпад; • Отстранување на отпадот на регионална контролирана депонија; • Намалување на количините на депонирани биоразградливи компоненти; • Зголемување на ефикасноста за наплата на долгови; • Зголемување на јавната свест. 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Програма б: Локален развој, Подпрограма б.2: Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги предвидени се активности за изработка на Програма за подобрување на собирањето на цврстиот отпад во паркот, како и подготовка и имплементација на Програма за рециклирање отпад. Исто така, Планот вклучува изработка на Физибилити студија за употреба на остатоци од дрво за огрев (собирање, производство и складирање на дрвени деланки, поддршка при подготовка на апликации за апарати кои користат дрвна биомаса, организирано греење во училиштата и општинските згради) и имплементација на истата.</p>
Локално ниво		
<p>Стратешки план за Локален економски развој (2018 -2022), општина Теарце</p>	<p>Стратешки цели:</p> <p>1. Земјоделието и руралниот развој да станат конкурентни во пазарот преку вмрежување преку развој на човечки</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува ефикасна организација и користење на просторот, одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата,</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>ресурси и иновативност;</p> <p>2. Преку искористување на природните ресурси, да се развие туризмот и да се прошири патната инфраструктура до руралните и туристичките места;</p> <p>3. Поттикнување на Локалниот Економски Развој со градење на партнерски односи и вмрежување на регионално, прекугранична и меѓународна соработка;</p> <p>4. Соработка со бизнис секторот и централната власт во функција за подобрување на условите за зголемување на додадената вредност.</p>	<p>развој и имплементација на агро-еколошки мерки за управување со земјоделски парцели, брендирање и продажба на растенија од природата и поврзани производи, развој на туризмот и сл. Планот се базира врз концептот на одржливо користење на природните ресурси, усогласен со прифатениот концепт на Р. С. Македонија за одржлив развој како начин кој води до економски напредок, социјална благосостојба и одржување рамнотежа во животната средина.</p>
<p>План за управување со отпад (2020-2025) Општина теарце</p>	<p>Општина Теарце има за цел да го усогласи управувањето со отпадот, дадено во соодветните законски рамки и правни документи.</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Програма 6: Локален развој, Подпрограма 6.2: Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги предвидени се активности за изработка на Програма за подобрување на собирањето на цврстиот отпад во паркот, како и подготовка и имплементација на Програма за рециклирање отпад. Исто така, Планот вклучува изработка на Физибилити студија за употреба на остатоци од дрво за огрев (собирање, производство и складирање на дрвени деланки, поддршка при подготовка на апликации за апарати кои користат дрвна биомаса, организирано греење во училиштата и општинските згради) и имплементација на истата.</p>
<p>Стратегија за локален економски развој (2017 – 2021), општина Тетово</p>	<p><i>Стратешка цел 1: Унапредување на просторно планирање и инфраструктура</i></p> <p>Приоритет 1.1. Развивање на современа и модерна инфраструктура,</p> <p>Приоритет 1.2 Градење на функционално-просторни структури за подобро интегрирање на урбаните со</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува ефикасна организација и користење на просторот, одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот, земјоделството, управувањето со отпад, заштита на природните</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>руралните средини, <i>Стратешка цел 2: Унапредување на економскиот развој и деловното опкружување</i> Приоритет 2.1. Обезбедување на предуслови за развој на микро, мали и средни претпријатија (ММСП) и инвестиции; Приоритет 2.2. Унапредување на условите на пазарот на труд; Приоритет 2.3. Создавање на услови за развој и унапредување на туризам, земјоделството и руралниот развој; <i>Стратешка цел 3: Заштита и унапредување на животната средина</i> Приоритет 1: Заштита на животната средина и подигање на свеста кај граѓаните Приоритет 2: Промоција на обновливи извори на енергија и енергетска ефикасност Приоритет 3: Поттикнување на активности за намалување на загаденост на воздухот и селекција на отпад <i>Стратешка цел 4: Поддршка и развој на образованието, човечките ресурси и подобрување на степенот на социјален развој</i> Приоритет 1: Континуирано подобрување на квалитетот на образованието и развој на човечки ресурси според потребите на пазарот на трудот Приоритет 2: Континуирано подобрување и поддршка на степенот на социјален развој</p>	<p>ресурси, животната средина, социоекономски развој и сл. Планот се базира врз концептот на одржливо користење на природните ресурси, усогласен со прифатениот концепт на Р. С. Македонија за одржлив развој како начин кој води до економски напредок, социјална благосостојба и одржување рамнотежа во животната средина.</p>
<p>Стратегија за рурален развој (2015-2020), општина Тетово</p>	<p>Стратешки цели кои ќе овозможат подобрување на состојбата и квалитетот на живот се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се подобри конкурентноста на земјоделското 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата,</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>производство;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се подобри на бизнис климата во руралните средини со цел да се зголемат приходите на населението; • Да се поддржува развојот на руралниот туризам; • Да се подобри руралната инфраструктура; • Да се зачувува и унапреди животната средина во руралните подрачја; • Да се поддржи вмрежување (заедничко делување на релевантни чинители); • Да се подигне нивото на знаењето и пристапот до информации во руралните делови на општината. 	<p>активности за развој на туризмот, земјоделството, заштита на природните ресурси, животната средина, социоекономски развој и сл.</p>
<p>Стратегија за развој на туризмот во општина Тетово, 2017</p>	<p>Основна стратешка цел на стратегијата е Подигнување на туристичката дејност во општината на повисоко ниво што ќе генерира афирмација на општината како препознатлива туристичка дестинација на домашен и меѓународен план. За остварување на оваа стратешка цел дефинирани се следните оперативни цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Оперативна цел 1 - Користење и подобрување на просторните односи во развојот на туризмот; • Оперативна цел 2 - Креирање имиџ на успешна дестинација преку зголемена конкурентност на општината; • Оперативна цел 3 - Унапредување на рецептивните ресурси; • Оперативна цел 4 – Унапредување на организациската структура и нормативно приспособување на регулативата за развој на туризмот; 	<p><i>Усогласеност:</i> Планираните активности кои се дел од програмите и под-програмите на Планот за управување со НП „Шар Планина“ се во корелација со неколку од утврдените цели во оваа Стратегија.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<ul style="list-style-type: none"> • Оперативна цел 5 - Подобрување на користењето на знаењата и вештините на човечките ресурси и унапредување на социјалната прифатливост на туризмот; • Оперативна цел 6 - Пораст на туристичкиот промет и туристичката потрошувачка. 	
Интегриран план за локален развој (2019-2022), општина Врапчиште	<p>Ц1: Физичка инфраструктура, која ги зајакнува деловните активности и поттикнува промоција на инвестициите во функција на локалниот економски развој.</p> <p>Ц2: Поддршка на постоечките приватни бизниси и иницирање на основање на нови МСП, обука на општински персонал и на засегнатите страни.</p> <p>Ц3: Подобрување на животната средина, која им овозможува на граѓаните да го зголемат квалитетот на животот и создаваат можности за подобра благосостојба.</p> <p>Ц4: Активности за подобрување на развојот на: земјоделството, сточарството, шумарството и планинскиот туризам.</p>	<i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот, земјоделството, заштита на природните ресурси, животната средина, социоекономски развој и сл.
Стратегија за локален економски развој (2014 – 2018) општина Маврово и Ростуше	<p>Стратешките цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обнова на постоечката инфраструктура и создавање услови за нови инфраструктурни активности; • Развој и промоција на туристичките капацитети со тежиште на привлекување на гости од областите на екотурзмот, зимскиот туризам, селскиот туризам и планинскиот туризам; • Формирање на услови за привлекување на инвестиции и вложувања во моменталната бизнис мрежа и воспоставување на долгорочни економски можности преку понуда и реализација на проектни услови за инвеститори во различни економски 	<i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот, заштита на културното наследство, животната средина, социоекономски развој и сл.

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>области;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Развој на моменталните индустриски капацитети и овозможување на влез на нови технологии и инвестиции; • Модернизирање на здравствените капацитети и подобрување на условите за користење на услугите од областа на социјална политика и зголемување на стандардот на живот; • Продолжување на стратегијата на почитување на моменталните еколошки вредности и континуирано подобрување на свесноста на населението; • Одржување на капацитетите за образование и проширување на можностите преку овозможување на дополнителни образовни услуги во современите области, одржување на културното наследство, спортот и зголемување на активностите за подобрување на животниот стандард. 	
<p>Стратешки план за намалување ризици од катастрофи на Општина Маврово и Ростуше (2021 – 2025)</p>	<p>Главна цел: До 2025 година, Општина Маврово и Ростуше е поотпорна на катастрофи со подобрени, локално управувани и одржливи капацитети за превенција и ублажување на ризиците, подготвеност и одговор на катастрофите и отпорен опоравок на заедницата.</p> <p>Стратешки приоритет 1: Информираност за опасностите и ризиците – реализација на отпорни локални политики, мерки и активности за отпорност на катастрофи.</p> <p>Стратешки цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подобрено знаење за намалувањето на ризиците од катастрофи; • Интегрирана мултихазард, мултиризик и мулти- 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот се предвидени активности за заштита од пожари, ерозија, поплави и сл.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>секторска проценка за подрачјето на општината;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вклучување на намалувањето ризици од катастрофи во стратешкото и развојното планирање на локално ниво; • Реализација на структурни и неструктурни работи за превенција и ублажување на катастрофи; • Граѓаните на Општина Маврово и Ростуше се навремено информирани за ризиците и опасностите и се вклучени во локалната рамка за отпорност. <p>Стратешки приоритет 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Граѓаните на Општина Маврово и Ростуше се навремено информирани за ризиците и опасностите и се вклучени во локалната рамка за отпорност; • Навремен, ефикасен и ефективен одговор на катастрофи; • Осигурување на отпорен опоравок на Општина Маврово и Ростуше и нејзините граѓани. 	
<p>Стратегија за развој на туризмот во Општина Маврово и Ростуше (2019-2028)</p>	<p>Општата цел на развојот на туризмот на Општината Маврово и Ростуше е да биде препознатлива и водечка дестинација на одржливиот туризам во Р.Македонија. Специфичните оперативни цели се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Унапредување на институционална и правна рамка, како основен столб во успешното управувањето со одржливиот развој на општината, како туристичка дестинација; • Подобрување на инфраструктурната и комуналната опременост и уреденост во функција на овозможување подобрена атрактивност и конкурентност на услугите; • Обезбедување на рационално користење на 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот во Програма 5: Програма за развој на одржлив туризам предвидена се следните подпрограми: Подпрограма 5.1: Развој на Стратегија за туризам за НП Шар Планина, Подпрограма 5.2: Систем за соработка со локалните актери и туристичките субјекти, Подпрограма 5.3: Воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители, Подпрограма 5.4. Систем за управување со посетители, како и во Програма 6: Програма за локален развој и Подпрограма 6.3.Одржување и адаптирање на традиционалната архитектура предвидени се низа активности чија имплементација ќе допринесе за подобрување на</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	<p>постојните ресурси и преку туристичка валоризација проширување на просторот и активирање на нови локалитети и објекти;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Унапредување на човечките потенцијали и управување со квалитетот во општината; • Успешност во настап на туристичкиот пазар; • Основање на туристичка развојна зона Маврово. 	<p>досегашната туристичка понуда и зголемување на веќе препознаените туристички понуди на НП „Шар Планина“.</p>
<p>Стратегија за климатски промени на Општина Маврово и Ростуше (2015-2025)</p>	<p><u>Развој на одржлив туризам.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Конкретна цел 1.1: План за управување со туристичка населба Маврово. • Конкретна цел 1.2: Туристичкиот локалитет Јанче да прерасне во целосно енергетски ефикасно село. • Конкретна цел 1.3: Реставрација на старата болничка зграда и пренамена во административен центар. <p><u>Одржливо управување со локалните водни ресурси.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Конкретна цел 2.1: Одржливо управување со системот за водоснабдување. • Конкретна цел 2.2: Правилен начин и режим на наводнување како мерка за заштеда на вода. • Конкретна цел 2.3: Изградба на мини центри за струја. <p><u>Одржливо управување со биодиверзитетот во Општина Маврово и Ростуше.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Конкретна цел 3.1: Одржливо користење на билниот фонд на растенијата во паркот. • Конкретна цел 3.2: Одржливо управување со пасиштата во паркот. • Конкретна цел 3.3: Контрола врз рибниот фонд. 	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот, предвидени се активности за одржливо користење на водните ресурси, која вклучува активности за подобрување на управувањето со води, водоснабдувањето и квалитетот на вода за пиење во населените места, следење на на биолошкиот минимум на реките каде се изградени малите хидроцентрали, заштита на биолошката разновидност, заштита на пасиштата и сл.</p> <p><i>Неусогласеност:</i> Целите на Стратегијата за изградба на мини центри за струја не се во корелацијата со целите на Планот, бидејќи изградба на нови мали хидроцентрали во подрачјето на Националниот парк нема да биде дозволена. Исто така, Владата на Република Северна Македонија се наоѓа во процес на ревизија и измена на доделените концесии за хидроцентралите во границите на заштитеното подрачје.</p>
<p>Стратегија за Локален економски развој</p>	<p>Општа цел – Гостивар е конкурентна општина со одржлив</p>	<p><i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
<p>на општина Гостивар, 2021-2025</p>	<p>економски развој и опкружување погодно за водење бизнис.</p> <p>Долгорочни цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одржлив економски развој и раст на вработеноста; • Високо ниво на регионална конкурентност; • Балансиран регионален развој; • Усогласено просторно и урбанистичко планирање; • Сеопфатна покриеност на општината со комунална инфраструктура; • Градење на високи стандарди во областа од јавен интерес; • Социјално вклучување и можности за сите граѓани, преку градење на нивниот капацитет. <p>Стратешки цели:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Модерна инфраструктура и чиста средина; 1.2. Урбанизам; 1.3. Животна средина; 1.4. Образование и наука; 1.5. Култура; 1.6. Социјална заштита и превенција; 1.7. Спорт и Млади; 1.8. Заштита и спасување на граѓаните и материјалните добра; 2.1 Подобра бизнис клима; 2.2. Зголемен обем на инвестиции; 2.3 Проширување на туристичката понуда; 3.1. Промоција на програми за вработување; 3.2. Едукација за самовработување; 3.3 . Социјална инклузија на ранливите групи; 	<p>Планина“ се предвидува организација на просторот, одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот и руралниот развој, заштита на природните ресурси, животната средина, социоекономски развој и сл.</p>

Релевантни национални/регионални/локални стратешки и плански документи	Цели или барања утврдени со стратешките и планските документи	Како целите на стратешкиот/планскиот документ се вградени во Планот за управување на НП „Шар Планина“ или како истите ќе се постигнат со негова имплементација
	4.1. Е-комуникација; 4.2. Јакнење на капацитетот за работа со млади; 4.3 .Јакнење на соработка; 5.1. Искористување на расположивите ресурси; 5.2. Промоција на туризмот; 5.3. Рурален развој.	
Стратешки план за локален развој на општина Гостивар 2006	Главни цели: <ul style="list-style-type: none"> • Промовирање и привлекување локални и странски инвестиции, фондови од државата и други агенции; • Подобрување на целокупната инфраструктура во функција на квалитетот на живеење и локалниот економски развој на општината; • Поддршка на постоечките индустриски капацитети, како и постоечките приватни бизниси, преку приспособување, основање, раст и развој на мали и средни претпријатија; • Развој на земјоделството, на сточарството, на шумарството и на рударството. 	<i>Усогласеност:</i> Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува организација на просторот, одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот и руралниот развој, заштита на природните ресурси, социоекономски развој и сл.

4 РЕЛЕВАНТНИ АСПЕКТИ ЗА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

4.1 Општи и демографски карактеристики

Полошкиот Регион го зафаќа северозападниот дел на Република Северна Македонија, односно Полошката котлина и долината на реката Радика. Регионот се простира на 9.7 % од вкупната површина од државата. Карактеристично е што во овој Регион живеат 15.6 % од вкупното население (2020 година) и е еден од најгусто населените региони со 133.5 жители на km².

Полошкиот регион има 9 општини и вкупно 184 населени места. Површината по општини, бројот на населени места, како број на населението, од последниот редовен попис 2021 година, се дадени во следната табела.

Табела 6 Површина по општини, број на жители, густина на населението по општини (попис и проценка на населението за 2021)²

Општина	Површина km ²	Број на населени места	Број на население Попис 2002
Тетово	261,89	20	84.770
Теарце	136,54	13	17 694
Брвеница	164,30	10	13 645
Боговиње	141,65	14	22 906
Желино	201,04	18	18 988
Јегуновце	176,93	17	8 895
Гостивар	513,39	35	59 770
Врапчиште	157,98	15	19 842
Маврово и Ростуше	663,19	42	5 042

Од табелата може да се види дека општина Маврово и Ростуше е најголема општина според површината, додека општината Тетово е најголема според бројот на жители и е најгусто населена во Полошкиот регион. Дополнително може да се констатира дека речиси половина од населението во регионот е населено во големите општини Тетово и Гостивар.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Поширокото подрачје, во кое се наоѓа областа заштитена во категорија Национален Парк „Шар Планина“, во рамките на територија на Република Северна Македонија, опфаќа 8 % од вкупната територија на целата држава, каде живее 13 % од населението, кое е густо населено (63%), односно погусто од целата територијата на Р.С.М.

Подрачјето, кое е предмет на оваа анализа (поширок опфат - НП „Шар Планина“ и околните населени места кои се во постојан контакт со истото) изнесува 85% од вкупната територија на Полошкиот Регион во кој спаѓаат 9 општини. Во него се вклучени 96 населени места, односно 2 града (Тетово и Гостивар), 94 села со целата нивна површина. Исто, во ова подрачје егзистира и бројно население и тоа 263.880 жители или 87% од вкупниот број на жители во Полошкиот Регион. Останатите 13% население, кое живее во овие општини на Полошкиот Регион, не се во контакт со заштитениот простор НП „Шар Планина“.

² Извор: Државен завод за статистика- МАКСТАТ база на податоци

Табела 7 Број на население во НП „Шар Планина“ и неговата непосредна околина

Податоци	Р.С. Македонија	Полошки Плански Регион	НП Шар Планина со поширока околина	Процентуална застапеност на опфатот во споредба со РСМ (%)	Процентуална застапеност на опфатот во споредба со регионот (%)
Општини	80	9	7	8 %	78 %
Населени места-град	34	2	2	6 %	100 %
Населени места-село	1773	182	94	9 %	52 %
Површина (km ²)	25713	2416,9	542,1	2 %	22 %

Во самиот опфат на НП „Шар Планина“ постојат 27 села кои, според поставеност, се издвојуваат во три карактеристични групи и тоа: на самиот раб на планината во ниските подрачја; во подножјето и длабоко во планинскиот масив.

Селата, кои се на работ на планината, распространени претежно во нискиот дел на работ на Шар Планина, достапни се преку локални или планински патишта.

Дел од селата се распространети во подножјето и до нив се пристапува преку локални или планински патишта.

Третата група села се распространети длабоко во планинските предели и во делот кај Тетово преку регионалниот пат Р1209 Тетово-Попова Шапка и Р2975 Шипковица- Косово (до Вешала). До Вејце пак се стигнува преку некатегоризиран пат од Тетово. Тука припаѓа и селото Дуф, но тоа е единствено село до кое се пристапува од сосема друга страна и тоа преку автопатот А2 и регионалниот пат Р1202 А2-Маврови Анови-Дебар.

Селата, кои се на граница до НП Шар Планина, се 40 и претежно распространети по регионалните патишта и со кратки отклони од нив (Р1203 Тетово- Јажинце и Р1206 Тетово- Гостивар). Овие села се карактеризираат со тоа што претставуваат специфична агломерација и во некои делови преодот од едно село во друго и не е видлив. Оваа состојба е евидентна на потегот од с. Доброште до Тетово (Доброште – Глоѓи – Пршовце - Теарце – Слатино – Лешок – Непроштено – Џепчиште – Порој - Тетово), со мали непополнети делници. Но, уште поизразена е на потегот од Тетово до Гостивар (Тетово - Мала Речица - Голема Речица - Долно Палчиште – Камеѓане – Синичане - Боговиње - Пирок – Градец – Сенокос – Неготино - Добри Дол – Топлица – Врапчиште – Зубовце – Дебреше - Млаки (Здуње) - Гостивар, каде скоро и да нема прекини помеѓу населените места. На следната табела се прикажани селата во Националниот парк Шар Планина по општини:

Табела 8 Села во Националниот парк Шар Планина по општини

Општина	Селата во Националниот парк Шар Планина
Боговиње	Горно Палчиште, Јеловјане, Ново Село, Раковец, Селце Кеч, Урвич
Гостивар	Бродец, Долно Јеловце, Горно Јеловце, Печково
Јегуновце	Нема села во Националниот парк
Маврово и Ростуше	Дуф
Теарце	Брезно, Првце
Тетово	Бозовце, Лавче, Лисец, Ѓермо, Селце, Сетоле, Шипковица, Вејце, Вешала
Врапчиште	Ѓурѓевиште, Горјане, Калиште, Ломница, Пожаране

4.2 Економски развој

Учеството на Полошкиот плански регион, во вкупниот БДП на Република Северна Македонија, во период 2016-2018 година, има приближно константна вредност така да за 2016 год. тоа изнесува 7,14 % , за да во 2017 год. има благ пораст кој изнесува 7,31 %, а во 2018 има мало намалување и изнесува 7,25 %.

Два забележителни тренда се: дека учеството на БДП на Полошкиот регион во вкупниот БДП на Република Северна Македонија е константно стабилен (во последните 3 години просек изнесува 7,23 %) и дека учеството на инвестициите во основни средства во БДП (15,29 %) е пониско од просекот на Република Северна Македонија (23,07 %).

Табела 9 БДП во Полошкиот регион период 2016-2018³

Година	Територија	БДП, во милиони денари	Структура на БДП, РМ =100 %	БДП, по жител, во денари	БДП, по жител, МК
2018	Полошки регион	41 600,00	7,25	148 785,00	46,7
2017	Полошки регион	39 165,00	7.31	140 068,00	47,2
2016	Полошки регион	36 830,00	7.14	132 538,00	46.2
2018	Република Северна Македонија	573 922,00	100%	318 309,00	100%

Учеството на Полошкиот плански регион во распределбата на средствата за финансирање на проекти за развој на планските региони во периодот од 2018 до 2023 година, согласно извршената класификација е 13,2 % од определените средства од годишната програма за рамномерен регионален развој, имплементирана преку Бирото за рамномерен регионален развој на Република Северна Македонија.

Пост приватизациски циклус во Полошкиот регион е речиси комплетиран и локалната економија на Полошкиот регион постепено се прилагодува и ги следи трендовите на националната економија. Пост приватизациски циклус го следеа состојби на непрофитабилност и ликвидирање на големите, поранешни општествени претпријатија или нивна приватизација и силен подем на новоформирани ММСП (микро, мали и средни претпријатија) во приватна сопственост кои постепено станаа основен двигател на локалната/регионалната економија.

Табела 10 Преглед на деловни субјекти во Полошкиот регион по општини во период 2015-2019 година⁴

Деловни субјекти по општини и региони	Година				
	2015	2016	2017	2018	2019
Боговиње	356	397	400	403	422
Брвеница	293	293	280	273	292
Желино	278	276	287	291	308
Јегуновце	178	178	182	184	178
Теарце	311	352	384	385	392
Тетово	3234	3430	3480	3595	3790
Вкупно Тетовски регион	4650	4926	5013	5131	5382
Врапчиште	155	147	139	132	130

³ Извор: Државен завод за статистика, Регионите во Република Северна Македонија 2020

⁴ Извор: Државен завод за статистика- МАКСТАТ база на податоци

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

Гостивар	387	447	447	465	460
Маврово и Ростуша	2362	2513	2519	2544	2642
Вкупно Гостиварски регион	2904	3107	3105	3141	3232
Полошки регион	7554	8033	8118	8272	8614
Република Северна Македонија	70139	71519	71419	72315	75914

Анализирајќи ги податоците за бројот на активни деловни субјекти по сектори на дејност во табелата подолу може да се заклучи дека најзастапени дејности во Полошкиот регион се: трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли (2941 субјекти или 34,14 %), преработувачка индустрија (1164 субјекти или 13,51 %), градежништво (899 субјекти или 10,44 %), објекти за сместување и сервисни дејности со храна (767 субјекти или 8,90 %) и стручни, научни и технички дејности (630 субјекти или 7,31 %).

Табела 11 Активни деловни субјекти по сектори на дејност според НКД Рев.2, по во Полошкиот Регион период 2017-2019, состојба 31 декември

ДЕЛОВНИ СУБЈЕКТИ ПО СЕКТОРИ	ПОЛОШКИ РЕГИОН						РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	
	2017		2018		2019		2019	
	Субј.	%	Субј.	%	Субј.	%	Субј.	%
Земјоделство, шумарство и рибарство	185	2,28	189	2,28	197	2,29	2605	3,43
Рударство и вадење на камен	16	0,20	17	0,21	14	0,16	221	0,29
Преработувачка индустрија	1079	13,29	1109	13,41	1164	13,51	8362	11,02
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	16	0,20	19	0,23	20	0,23	224	0,30
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	31	0,38	31	0,37	35	0,41	260	0,34
Градежништво	803	9,89	832	10,06	899	10,44	5270	6,94
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	2936	36,17	2943	35,58	2941	34,14	23140	30,48
Транспорт и складирање	466	5,74	453	5,48	446	5,18	5780	7,61
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	735	9,05	749	9,05	767	8,90	4777	6,29
Информации и комуникации	98	1,21	102	1,23	104	1,21	2041	2,69
Финансиски дејности и дејности на осигурување	36	0,44	34	0,41	33	0,38	470	0,62
Дејности во врска со недвижен имот	26	0,32	23	0,28	27	0,31	645	0,85
Стручни, научни и технички дејности	587	7,23	605	7,31	630	7,31	7636	10,06
Административни и помошни услужни дејности	130	1,60	140	1,69	154	1,79	1962	2,58
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално	17	0,21	18	0,22	18	0,21	264	0,35

осигурување								
Образование	113	1,39	119	1,44	122	1,42	1289	1,70
Дејности на здравствена и социјална заштита	384	4,73	399	4,82	395	4,59	3241	4,27
Уметност, забава и рекреација	98	1,21	103	1,25	141	1,64	1753	2,31
Други услужни дејности	362	4,46	387	4,68	507	5,89	5974	7,87
Дејности на домаќинствата како работодавачи	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Дејности на екстра територијални организации и тела	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Вкупно:	8118	100,0%	8272	100,0%	8614	100,0%	75914	100,0%

Обработените информации и податоци од стратешките документи на национално, регионално ниво и нивното делумно практично имплементирање покажува дека има потреба од посуштинска децентрализација на инструментите за поддршка на претприемништвото, преку воспоставување на подиректна соработка на локалните/регионалните самоуправи општините), со министерствата и националните агенции и фондови кои дистрибуираат државна помош за ММСП.

❖ **Национален Парк „Шар Планина“**

Економската состојба во општините, кои влегуваат во рамките на НП „Шар Планина“, покажува значителни разлики по општини, што најчесто се огледува во бројот на невработени лица, бројот на активни претпријатија, особено по сектори, учеството на населението во земјоделското производство, начинот на остварување на средствата за живот.

Најзначајните сектори на економска дејност во регионот се земјоделството и индустријата, особено прехранбената, дрвната, текстилната, метало-преработувачката индустрија, ископ на минерални сировини итн.

Лицата од планинските населени места на Шар Планина комбинираат различни методи за обезбедување приход во домаќинството. Најчестиот извор на приход во областа е сопствениот труд и вештини (приход од земјоделска дејност и плати), иако се присутни и други методи.

Земјоделската дејност, особено во руралните планински населби, се состои од одгледување добиток и обработка на земјиштето (производство на фуражни култури и овоштарници).

Добар дел од работната сила остварува приход од сезонска работа во странство. Во последните неколку декади, значителен број невработени лица ги напуштаат своите домови и бараат работа во странство, најчесто во Германија, Швајцарија, Белгија и Австрија, најпрво како сезонски работници, а потоа и како трајно вработени. Малкумина од нив продолжуваат да работат сезонски и се враќаат дома во одреден дел од годината, но повеќето трајно ги напуштаат родните места – емигрираат. Во принцип, тие одат сами, а потоа го повлекуваат своето семејство или членови од семејството.

Жителите на руралните населени места го комбинираат земјоделството со приход од плати, ако се во можност да работат за плата. Изнајмувањето недвижности или имот, на пример, плодно земјоделско земјиште, нерегистрирани гаражни дејности и работилници, незаконска сеча, продажба на месо и млечни производи, прекугранична трговија се дел од начините за дополнителен приход во НП „Шар Планина“. Некои лица берат шумски плодови за продажба

или собираат билки за фармацевтската индустрија и за кулинарски потреби, односно, ретки примероци на билки, тревки, печурки итн., кои посебно ги има во оваа област.

Жителите на урбаните населби главно обезбедуваат приход преку вработување во поголемите економски и индустриски објекти, трговија, услуги, но некои и преку земјоделство. Дел од нив ја обезбедуваат својата егзистенција со вработување во град Скопје, особено во владините институции.

4.3 Туризам

Трендовите на туристичкиот развој се многу важни од аспект на креирање на развојните стратегии, планови, програми и активности. Може да се каже дека Полошкиот плански регион спаѓа во помалку туристичко развиените региони во државата. Во овој регион, постојат огромни можности за различни видови на туризам, како што се руралниот, еко туризмот, спортско-рекреативниот, транзитниот, ловниот, риболовниот, културниот и конгресниот туризам.

Тетово е важен центар во овој регион, бидејќи е дом на неколку интересни локалитети на културно наследство како што се Арабати Баба Теќе и Шарена џамија, како и Лешочкиот манастир во близина на градот.

Културното наследство и верските локалитети во Тетово привлекуваат поголеми групи туристи, вклучувајќи ги класичните балкански тури и турнеи на истражувачи. Шар Планина е многу важна и огромен туристички потенцијал за Полошкиот регион. Таа има традиција како најдобро место за зимски спортови во земјата. Шар Планина, исто така, нуди можности за активности на отворено во текот на летните месеци, кои во моментот се недоволно развиени. Близината на Скопје е една од главните можности за врски за развивање на туризмот. Полог е пограничен регион, па така постојат можности за прекугранични понуди во туризмот и искористување на европски фондови за развој на овој сектор.

Развојот на туризмот во Полошкиот регион може да се утврди преку анализирање на обемот, динамиката и структурата на бројот на туристи и ноќевања, како и процентуалниот однос на овие показатели со вкупниот број на државни ниво. Овие параметри се презентирани во следните табели.

Табела 12 Обем, динамика, структура и процентуално учество на туристичката посетеност во Полошкиот плански регион, во периодот 2018-2020 година⁵

	2018	2019	2020
Вкупен број на туристи во Полошки регион	37.091	41.994	31.061
Домашни туристи	16.802	18.560	20.723
Процентуално учество на домашните туристи во вкупниот број на туристи во Полошкиот регион (%)	45,30%	44,20%	66,71%
Странски туристи	20.289	23.434	10.338

Табела 13 Обем, динамика, структура и процентуално учество на остварените туристички ноќевања во Полошкиот плански регион, во периодот 2015-2020 година⁶

	2018	2019	2020
Вкупен број на ноќевања во Полошки регион	71.929	84.138	61.693

⁵ Извор: Државен завод за статистика, Регионите во Република Северна Македонија

⁶ Извор: Државен завод за статистика, Регионите во Република Северна Македонија

Остварени ноќевања на домашни туристи	32.464	35.513	39.851
Процентуално учество во вкупниот број на ноќевања на домашните туристи во Полошкиот регион (%)	45,13%	42,21%	64,59%
Остварени ноќевања на странски туристи	39.465	48.625	21.842
Процентуално учество во вкупниот број на ноќевања на странските туристи во Полошкиот регион (%)	54,87%	57,79%	35,40%

❖ Национален парк „Шар Планина“

Богатата природа, специфичниот релјеф и пределите, во комбинација со културното наследство, традициите и културните настани кои се организираат во паркот, претставуваат добра основа за развој на туризмот и привлекување на посетители. Шар Планина веќе е популарна дестинација за најразлични активности кои се практикуваат во сите годишни времиња. Постојат капацитети за сместување, како и даватели на туристички услуги, а во изминативе години се забележува и тренд на зголемување на бројот на посетители.

Паркот има огромен потенцијал за развој на туризмот, кој е главен двигател на економскиот развој и затоа е од исклучителна важност. Земајќи ги предвид специфичната местоположба и постоечката инфраструктура, можеме да се дефинираат две главни форми на туризам во рамките на Националниот парк – масовен туризам и алтернативен туризам.

Масовен туризам: Масовниот туризам на Шар Планина се одвива во рамките на постоечкиот скијачки центар Попова Шапка и треба да се ограничи на ова подрачје без ширење и градење на инфраструктура на останатиот дел од Шар Планина, која ќе се користи за масовен туризам.

Авантуристички туризам:

- Летни активности

Планинарење: Планинарењето масовно се одвива на Шар Планина во текот на целата година. Како активност, многу позастапено е во периодот од мај до октомври. Географски поделено, може да се издвојат региони каде планинарењето е повеќе или помалку застапено. Активноста се одвива наменски и најголемиот дел се одвива по планински патеки кои се или не се уредени.

Планинско Трчање (Skyrace): Планинското трчање е нова активност на Шар Планина која ретко се практикува, а до сега се одвива како организиран настан/натпревар во планинско трчање. За реализирање на оваа активност потребно е да постојат уредени планински патеки (според законот за планински патеки) кои ќе ги исполнуваат условите (совладување на височина и должина).

Кампување: Кампувањето како активност се користи на Шар Планина, актуелно и масовно е кога се случува некој организиран настан и тогаш кампот се поставува на традиционални излетнички локалитети, а почесто но помалку бројно е при подолги планинарски тури каде е потребно да се ноќева во шатор и овие мали кампови најчесто се поставуваат на повисоките делови од планината, над 2.000m н.в, во близина на глацијалните езера и извори.

Планински велосипедизам: Активност која досега е практикувана на Шар Планина и најчесто практикувана од поединци, групи кои произволно си ги одбирале патеките за возење. Најчесто се користени широките земјени патишта кои на Шара се отворани за различни цели.

Параглајдинг: Застапена активност на Шар Планина и доста популарна. Досегашни локации кои се користеле на параглајдинг се регионот на Љуботен, регионот на Доброшки Врв,

позициите над градот Тетово – Стрмо, Кале и Релеј, регионот на Попова Шапка и позициите над Гостивар – Јеловце.

Horsehiking: Активност која започна пред неколку години (2018), а опфаќа планинарење до одредена дестинација со придружба на седлан коњ кој ги носи ранците на членовите на групата, со можност за периодично јавање. За практикување на оваа активност потребна е организација, односно група која ги одгледува и која работи со коњите и водич на коњите.

Horsebackriding: Активност која започна да се практикува оваа година, а опфаќа класично јавање на коњи, со панорамски прошетки. Се практикува во рамките на центарот Попова Шапка и во околните планински населени места и локалитети (Бозовце, Вешала, Вејце, Јелак, Лешница).

Offroad возење: „Offroad“ претставува возење на возила со погон на сите 4 тркала. Активност која не е организирана, но често се практикува на Шар Планина од страна на групи или поединци. За возење се користат шумските земјени патишта. Официјални патишта за овој вид на возење нема, а доколку има треба да се обележани и да не се преклопуваат со патеките за планински велосипедизам и планинарење.

Алпинизам: Алпинизмот како активност во летни услови не се практикува на Шар Планина или се практикува многу малку. Како алпинистички локалитет на Шара, значајна е Лешница и Лешничките Карпи. Поради комплексноста на активноста и големата организација, потребно е детално проучување на можни алпинистички насоки на пределите на Шара.

Спелеологија: Пештерите и местата каде што може да се практикува спелеологијата како активност, на Шар Планина не се доволно истражени. Ваков вид активности, воспоставени се во гостиварскиот регион на Шар Планина и се организирани од локалното спелеолошко друштво.

Зимски активности:

Рекреативно / Алпско скијање: Практикувањето на рекреативното или алпското скијање на Шар Планина е изводливо само на скијачкиот центар Попова Шапка. Попова Шапка располага со ски терени чија вкупна должина изнесува 15.6km, е распространети на 53 ha површина, со вкупен капацитет од 3.024 скијачи на час. Целосната ски инсталација, инфраструктура и супструктура е застарена.

Нордиско скијање – во периодот на седумдесеттите и осумдесеттите години на минатиот век, нордиското скијање доста се практикувало на Шар Планина, во околината на Попова Шапка.

Турно скијање – Скијање на недопрен терен, активност која на Шар Планина може да се практикува скоро на целиот планински масив. Сепак потребно е внимателно да се изберат местата за практикување на оваа активност.

Snow Cat/Free ride скијање – скијање во длабок снег или скијање на недопрен терен, вон досегот на скијачките терени, каде како транспорт се користат машини за тапкање на снег со кабините изработени за транспорт на гости. Почетоците на ваквиот вид на скијање се во Канада, а на Евро-Азискиот континент за прв пат се воспоставуваат на Шар Планина, поточно Попова Шапка со северните падини на Церипашина и Јелак. Важен сегмент за практикувањето на оваа активност се лавинските подрачја, безбедноста и ограничениот капацитет на број на скијачи, заради доволната количина на длабок снег.

Планинарење: Доста позната активност која може да се практикува на целиот масив на Шар Планина. Карактеристично за Шар Планина се зимските искачувања на највисоките врвови и гребенските тури.

Движење со Дрезги (snowshoe): Движењето со Дрезги (snowshoes) е доста атрактивна активност која најчесто се практикува во рамките на ски-центрите. Претставува алтернативна форма или анимациска активност во ски центрите и реална потреба при планинарење, посебно за движење низ долини и патеки кои се во шумски појас каде што има длабок снег.

Алпинизам/качување по лед: Алпинизмот како активност на Шар Планина е ограничена. На Шар Планина, многу повеќе може да се практикува зимски отколку летен алпинизам, поточно користењето на снегот и мразот во комбинација со карпа. Насоките на движење најчесто се низ т.н. кулоари (стрмни суводолици во карпест терен).

Зимско кампување: Кога говориме за зимско кампување, мислиме на организирани активности (планинарење, движење со дрезги, SnowCat скијање, турно скијање и сл.) каде се практикува користење на камп, поточно ноќевање во шатори, на веќе одредени камп локации. Но, секако во согласност на креираните тури за наведените активности, можно е да не се користат официјалните камп локации.

Параглајдинг: Застапена активност на Шар Планина но повеќе во летниот, отколку во зимскиот период. Во зима, се среќава на Попова Шапка во облик на рекреативна активност. Во последните години атрактивен станува

Рурален/Еко туризам: Во моментот, главен туристички потенцијал и „носител“ за практикување на активностите и настаните на Шар Планина се градовите Тетово и Гостивар. Со сите значајни културно-историски споменици од ранохристијанскиот период, мешавината на религиите, традицијата на живеење и развој, овие два града ја имале главната улога во развојот на туризмот на Шар Планина.

Од друга страна пак, во населените места во руралните средини, традицијата и обичаите што семејствата ги имаат со години, производство на традиционална храна, рачни производи, мешавина на култура и религии, производство на органска храна, мирот и тишината ги прават овие места единствени во регионот.

Практикувањето на овој вид туризам изминативе десетина години започна да се појавува и во руралните средини на Шар Планина во селата: Јеловице (Горно и Долно), Пожарене, Урвич, Јеловјане, Лисец, Бозовце, Варвара, Лешок, Беловиште и Вратница. Населението започна да ги отвора своите куќи за посетители. Луѓето кои живеат во овие места активно се вклучуваат во граѓански организации кои работата во насока на заштита на животната средина, екологија, планинарење, угостителство и сл. Се одгледуваат органски производи и се практикува традиционалното чување добиток. Собирањето на шумските плодови е доста практикувано (за економски причини и за подготвување на домашни производи). За развивање на овој вид туризам потребно е да се изработи студија која ќе ги опфати сите потребни параметри за насочување на населените места кон одредена туристичка активност. Посебен акцент би требало да имаат селата како Бозовце, Вешала, Вејце, Брезно, Јеловник и Беловиште со Вратница (како места кои се наоѓаат во областа на идниот национален парк – Шар Планина).

➤ Туристичка инфраструктура

Сместувачките капацитети во Националниот парк „Шар Планина“ главно се концентрирани околу скијачкиот центар. Постојат седум хотели со 1 до 4 ѕвезди, планински домови, хостели и семејни куќи кои се „расфрлани“ околу центарот.

Во паркот не постојат официјално назначени **места за кампување**. Постојат неколку популарни локации, кои главно ги користат планинари, активни за време на организирани настани во сите годишни времиња. Во високите планински предели, главно во близина на планинските езера и

извори, се поставуваат и мали импровизирани летни кампови. Ова е честа пракса и во зоната на строга заштита.

Неасфалтираните патишта во Националниот парк ги има во голем број и истите можат да се користат за разни туристички активности.

Пешачките патеки во паркот се официјално направени и обележани во согласност со Законот за планински патеки. Постојат вкупно 24 официјални пешачки патеки во вкупна должина од 303 километри.

Патеки за планински велосипедизам во Националниот парк Шар Планина не постојат. Велосипедистите најчесто користат неколку широки земјени патишта, но и тесни планински патеки.

4.4 Лов и риболов

Во однос на појавата и распространувањето на дивечот, како и неговиот опстанок, на површината на Шар Планина постои зонално распространување на дивечот согласно основните био-еколошки услови, кои постојат на овие живеалишта, поделени на 4 подрачја и тоа:

- рамничарско-брдско подрачје,
- подгорско подрачје,
- горско подрачје и
- алпско-субалпско подрачје.

Рамничарско-брдското подрачје се протега од најниските делови на Шар Планина од околу 458 m н.в. сè до 900 m н.в. Во ова подрачје се концентрирани најголемиот дел на населени места во Полошкиот Регион. Шумската вегетација е застапена со термофилни и ксерофилни видови, изразени во шумската заедница на дабот плоскач и дабот цер (*ass. Quercetum frainetto-cerris macedonicum*). Овој појас претставува најзначајно живеалиште за зајакот, од ситниот дивеч, а истовремено повисоките делови со шумски комплекси претставуваат најниски местоживеења на дивата свиња и срсната дивеч.

Подгорското подрачје се протега на пределите на Шар Планина, со надморска височина помеѓу 900–1.300 m н.в. Пониското подрачје од 900–1.100 m н.в. се обраснати со дабова шума односно шумска заедница на дабот горун и црн габер (*ass. Orno- Quercetum petraeae*), а повисокото подрачје од 1.100–1.300 m н.в е обраснато со подгорска букова шума односно шумска заедница на подгорска бука (*ass. Fagetum submontanum*). Оваа заедница е јасно разграничена над горуновиот појас, но по осојни места и долови се спушта и до 950 m н.в. Во овој појас постојат оптимални природни услови за развој и опстанок на дивата свиња и срсната дивеч.

Горското подрачје се протега на пределите на Шар Планина со надморска висина од 1.300 до околу 1.900 m н.в. Заради поволните климатски карактеристики на овие подрачја се развиле букови шуми од шумските заедници на горската букова шума (*ass. Fagetum montanum*), шумската заедница на субалпска букова шума (*ass. Fagetum subalpinum macedonicum*), елови шуми на шумска заедница на елата и буката (*ass. Abieti-Fagetum*), шумска заедница на ацидофилни елови шуми (*ass. Fago- Abieti meridiane*), шумска заедница на елово смрчеви шуми (*ass. Abieti-Picetum*) и шумска заедница на смрчеви шуми (*ass. Picetum excelsae scardicum*).

Овој појас одговара за опстанок на дивата свиња и срсната дивеч во пониските делови, а во повисоките делови за мечката. Одредени карпести, а посебно тешко пристапните делови од шумата на ова подрачје, претставуваат зимски живеалишта на дивокозата и еребицата камењарка. Шумските комплекси на ова подрачје се природното живеалиште на лештарката, додека делот обраснат со густе шуми е природното живеалиште на рисот на Шар Планина.

Алпско-субалпското подрачје се протега на пределите на Шар Планина со надморска височина над 1.900 m, сè до нејзините највисоко делови односно до 2.747 m надморска височина – Титов Врв. Овој појас е обраснат со вриштинска вегетација и високопланински пасишта и претставува природно живеалиште на дивокозата, мечката и еребицата камењарка.

На Шар Планина од категоријата на крупен дивеч, трајно заштитен од класата на цицачи, се среќаваат мечката и рисот, од категоријата на крупен дивеч, заштитен со ловостој од класата на цицачи, се среќаваат срсната, дивокозата и дивата свиња и од категоријата на крупен дивеч, без заштита од класата на цицачи, се среќава волкот.

Во категоријата на ситен дивеч, трајно заштитен од класата на цицачи, се среќаваат: дива мачка, видра, јазовец, полф и верверица, од категоријата на ситен дивеч заштитен со ловостој од класата на цицачи се среќава зајакот и од категоријата на ситен дивеч без заштита од класата на цицачи се среќаваат лисицата, куната белка, куната златка и твор. Од класата на птици, со трајна заштита се среќаваат: сур орел, орел крстач или орел зајачар, голем ушест був, шумски ушест був, белоглав мршојадец (се среќава но не се гнезди), црвеноклуна галица и жолтоклуната галица, од птици заштитени со ловостој се среќаваат следниве видови: лештарка, еребица камењарка, див гулаб и шљука (птица минувачка) и од птиците без заштита се среќаваат: јастреб кокошар, пепеласта врана, чавка, страчка и др.

Приходите, концесионерот на дивечот во ловиштето, ги остварува преку реализирање на планираниот годишен застрел на дивеч, даден во посебните ловностопански основи за секое ловиште посебно. Покрај приходите од застрел на дивечот, концесионерот на дивеч во ловиштето обезбедува и други извори на приходи како ловен туризам, членарини, донации и сл.

Структурата на расходите во тековното одржување на ловиштето се однесува на набавување на храна за прихрана на дивечот, изработка на посебната ловностопанска основа и наплата на вредноста за концесија.

Ловиште бр. 3 „Јеловце“ – Гостивар: Концесионер на дивечот во ловиштето е Друштво за трговија и услуги „АС Комерц“ - Гостивар со склучен Договор за концесија на дивечот во ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 25.04.2012 до 25.04.2032 година.

Ловиште бр. 4 „Маздрача“ - Гостивар: Концесионер на дивечот во ловиштето е Здружение Ловечко друштво „Кучи Баба“ - Гостивар со склучен Договор за концесија на дивечот во ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 25.04.2012 до 25.04.2032 година.

Ловиште бр. 1 „Лешница“- Тетово: Државното ловиште „Лешница“ - Тетово е дадено на управување на Јавното претпријатие за стопанисување со шуми „Македонски шуми“ – Скопје со склучен Договор за управување со државното ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 03.11.2009 до 03.11.2029 година.

Ловиште бр. 3 „Јеловјане“- Тетово: Концесионер на дивечот во ловиштето е Здружение Ловечко друштво „Шќипоња е шари“ - Камењане со склучен Договор за концесија на дивечот

во ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 25.04.2012 до 25.04.2032 година.

Ловиште бр. 4 „Вејце“ - Тетово: Концесионер на дивечот во ловиштето е Ловечко друштво „Шар Планина“ - Тетово со склучен Договор за концесија на дивечот во ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 25.04.2012 до 25.04.2032 година.

Ловиште бр.5 „Брезно“ - Тетово: Концесионер на дивечот во ловиштето е Ловечко друштво „Љуботен“ - Вратница со склучен Договор за концесија на дивечот во ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 25.04.2012 до 25.04.2032 година.

Ловиште бр. 5/а „Љуботен“ - Тетово: Концесионер на дивечот во ловиштето е Ловечко друштво „Љуботен“ - Вратница со склучен Договор за концесија на дивечот во ловиштето со Владата на Република Северна Македонија за периодот од 25.04.2012 до 25.04.2032 година.

Стопанисувањето со рибите е регулирано со низа подзаконски акти и сумирано во еден подзаконски акт Риболовна основа, која е дефинирана како „стручна студија со која се определува начинот на стопанисување со рибите во определена риболовна вода“. Рибарството на Шар Планина е опфатено во рамките на Риболовната основа за риболовна вода „Слив на Река Вардар – Горно течение“ за период 2017-2022 година („Сл. Весник на РМ“ бр. 4/2017).

Риболовните води во горното течение на реката Вардар, кои припаѓаат на територијата на Шар Планина, се поделени во два риболовни ревири и тоа:

- „Риболовен ревер Вардар 1 – Гостиварски“ и
- „Риболовен ревер Вардар 2 – Тетовски“.

Со рибите од риболовните ревири стопанисуваат риболовни здруженија кои имаат потпишано концесиски договор со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во времетраење од шест години.

Со риболовниот ревер „Вардар 1 – Гостиварски“ стопанисува риболовното здружение СРДЗ „Баш Вардар“ од Гостивар. Во здружението членуваат од 56 до 235 членови, во најголем дел од гостиварскиот регион. Бројот на членови се дефинира согласно издадените риболовни легитимации за тековната година и е променлив во различни години.

Риболовот го организира риболовното здружение и издава дозволи за рекреативен риболов кои се годишни, петнаесет дневни, седум дневни и дневни. Цените на дозволите ги определува министерот на МЗШВ на предлог на концесионерот со Решение.

Со риболовниот ревер „Вардар 2–Тетовски“ стопанисуваше риболовното здружение „Пена“ од Тетово, на кое заради неисполнување на договорените обврски концесијата му е одземена. Во моментот на пишување на овој извештај, риболовниот ревер „Вардар 2 - Тетовски“ нема концесионер.

Аквакултура: Водите на Шар Планина се карактеристични салмонидни – пастрмски води и во нив природно живее македонска пастрмка, а се сретнува и виножитна пастрмка. Во овој регион во рибници се одгледуваат салмонидни видови риби, најчесто виножитна и македонска поточна пастрмка. На територијата на Шар Планина или на води кои извираат од Шар Планина изградени се вкупно 11 рибници со вкупен инсталиран капацитет од над 300 тони пастрмка годишно.

4.5 Здравје на населението

Системот на здравствена заштита во Р. С. Македонија се состои од три сегменти: примарна, секундарна и терцијарна здравствена заштита. Примарната здравствена заштита е заснована на мрежа од приватни и јавни здравствени установи: клиника и здравствени центри. Секундарната здравствена заштита се практикува преку систем на специјалистички советодавни услуги, општи и посебни болници и институти.

Терцијарната здравствена заштита се практикува во клинички болници и во Универзитетскиот клинички центар во Скопје.

Јавното здравје во РС Македонија се следи од страна на Институтот за јавно здравје, а последните податоци и анализи на здравствената состојба се наведени во Извештајот за здравјето на населението во Република Северна Македонија, 2017 година.

Извадок од покриеноста со медицински персонал на подрачјето на РС Македонија и Националниот парк „Шар Планина“ е претставен во следната табела.

Табела 14 Медицински персонал во НП Шар Планина⁷

2017 / Здравствен регион	Гостивар	Тетово	PCM
Број на доктори по здравствени региони во Р. С. Македонија во 2017 година			
Број на жители 1 доктор	541,4	531,8	333,6
Вкупен број на доктори	222	391	6.219
Општа пракса	96	139	1.770
Општа пракса (% од вкупниот број на доктори)	43,2%	35,5%	28,5%
На специјализација	25	50	699
На специјализација (% од вкупниот број на доктори)	11,3%	12,8%	11,2%
Специјалисти	103	202	3.750
Специјалисти (% од вкупниот број на доктори)	45,5%	51,7%	60,3%
Број на стоматолози	66	137	1.811
Број на жители на 1 стоматолог	1.820,9	1.467,3	1.145,5
Број на фармацевти	34	101	1070
Број на жители на 1 фармацевт	3.534,7	1.990,3	1.938,8

Здравствените установи, кои се дел од секундарната здравствена заштита во Општина Гостивар, функционираат во рамки на Општата болница во градот Гостивар (со 203 легла), а во Општина Тетово во Клиничкиот центар во градот Тетово (со 436 легла), а потоа и во Институтите за здравствена заштита и во Специјалната болница за белодробни заболувања и туберкулоза (со 45 легла).

Приватни ординации по општа медицина се наоѓаат во следните населени места: Горно Седларце, Долно Палчиште (2), Жеровјане, Јеловјане, Камењане (2), Ново Село, Пирок (2) во Општина Боговиње. Во Општина Јегуновце има 2 приватни ординации по општа медицина (во Рогачево и Шемшево), 3 во Општина Теарце, 4 во Општина Врпчиште, 42 во Општина Тетово и 53 во Гостивар.

Во Гостивар има 5 гинеколози и 36 стоматолози. Тетово има 5 гинеколози и 70 стоматолози. Во Боговиње има 36 стоматолози, во Теарце 2, а во Јегуновце 1.

⁷ (Извор: Здравствена карта на Република Македонија, 2017)

4.6 Климатски карактеристики, квалитет на воздухот и климатски промени

4.6.1 Климатски карактеристики

Климата е многу значаен географски фактор. Од климата зависи количеството на врнежи, полноводноста на реките, богатството на растителен и животински свет, а секако и активноста на човекот во просторот.

Полошката котлина е северозападно позиционирана и е под влијание на изменета медитеранска и континентална клима. Климата се карактеризира со многу ладни зими, бидејќи котлината е заградена со високи планини од сите страни, кои имаат големо влијание врз режимот на истата во регионот.

Според податоците од мрежата на метеоролошки станици на Управата за хидро-метеоролошки работи, просечната годишна температура во подрачјето изнесува 11,0°C (Тетово) и 10,4°C (Гостивар). Најстуден месец е јануари, со просечна месечна температура - 0,7°C (Тетово) и - 1,3°C (Гостивар). Најтопол месец е јули, со просечна месечна температура од 23,2°C. Просечната летна температура изнесува 20,1°C.

Мразот се јавува многу често во долината. Просечниот леден период трае 168 дена, почнувајќи од октомври-ноември се до април или мај.

Полошката котлина е една од најврнежливите котлини во земјата. Просечната годишна сума на врнежи изнесува 784 mm. Во текот на годината, врнежите се нерамномерно распоредени. Главниот максимум е во ноември со просечна месечна сума од 103 mm или 13% од просечната годишна количина. Главниот минимум е во август, просечно 38 mm или 5% од просечната годишна количина. По сезони, најврнежлива е зимата со просечна сезонска сума од 248 mm, а со најмалку врнежи е летото, просечно 117 mm. Најголем дел од годишниот влажен период се состои главно од дожд и многу мала количина на снег. Снежните периоди главно се ограничени на текот на зимскиот период, но тие може да се појават од октомври до април. Во овој период во просек има 43 дена под снежна покривка, во 9 декември, во 15 јануари, во 12-ти февруари, а останатите седум дена се во март, април и ноември. Максималната висина на снегот е евидентирана на 9 февруари 1954 година, со најдолго времетраење од 94 дена.

Орографијата на Полошката котлина, обезбедува услови за настанување на магла, која може да се најде во речиси сите месеци од годината, со најголемите фреквенцијата во текот на зимскиот период, доцна есен и рана пролет. Во просек годишно има 34 магливи денови, но понекогаш овој број се менува и се движи 18-52 дена. Маглата, речиси редовно е проследена со температурна инверзија и во тие денови во долината е студено, а на околните планински масиви времето е сончево и топло.

Релативната влажност на воздухот е многу карактеристична во овој регион. Тоа се намалува од јануари до јули и се зголемува од септември до крајот на годината. Просечната годишна влажност на воздухот е околу 73%, со максимум во ноември, декември и јануари во просек 83% и минимум во јули и август, во просек од околу 64%.

Просечното времетраење на инсолацијата е 1.876 часа, што значи дека оваа долина е една од најоблачните во земјата. Радијацијата е најдолгата во јули, околу 277 часа, а сончевата радијација е најкратка во декември и јануари со просек од 70 часа.

❖ Национален парк „Шар Планина“

На формирањето на климата на Шар Планина покрај напред наброените фактори, влијае и надморската височина, со комбинација на другите климатски модификатори.

Просечни промени на климатските елементи и појави за расположливиот фонд на метеоролошките и климатските информации за овој дел од територијата на Република Северна Македонија се: температурата на воздухот во °C, врнежите, ветерот.

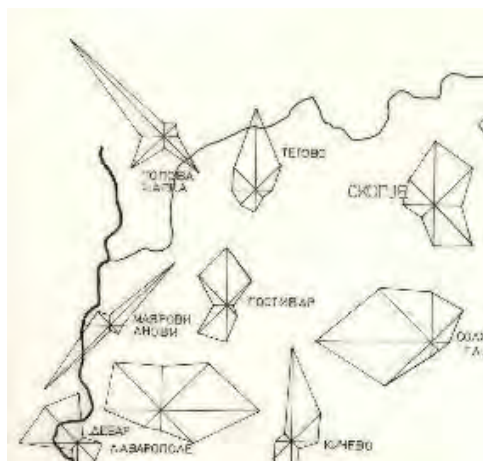
Заради специфичните физичко-географски и орографски услови во планинските делови од северозападните делови од територијата на Република Северна Македонија, се јавуваат следните видови клима (според промената на климатолошките елементи во зависноста од надморската височина), како и заради промените на метеоролошко-климатските големини во зависноста од географската должина и географската широчина (Филиповски et al., 1996):

1. Подрачје со континентално-субмедитеранска клима (надморска височина до 600 m),
2. Подрачје со топла континентална клима (надморска височина од 600 до 900 m),
3. Подрачје со студена континентална клима (надморска височина од 900 до 1,100 m),
4. Подрачје со подгорска континентална планинска клима (надморска височина од 1,100 до 1,300 m),
5. Подрачје со горска континентална планинска клима (надморска височина од 1,300 до 1,650 m),
6. Подрачје со субалпска клима (надморска височина од 1,650 до 2,250 m),
7. Подрачје со алпска клима (надморска височина над 2,250 m).

Острината, односно ширината на овие климатски зони (подрачја) не е насекаде еднаква. Таа се менува во зависност од ориентираноста на планинските масиви, преовладувачките струења, осончувањето, надморската височина и од локалните услови (видот на почвата и педолошките и биогеографските услови).

Средните годишни темературата на воздухот се движат во границите помеѓу 10°C на надморскависочина од 700 m, 6°C на надморска височина од 1,400 m, до 20°C на надморска височина од 2,100 m. Просечните годишни суми на врнежи се движат во границите од 850 mm на надморска височина од 600 m, 990 mm на надморска височина од 700 m, до 1,000 mm на надморски височини од 1,000 до 2,000 m. Максимална височина на годишните суми на врнежи се јавува на надморска височина од околу 1,500 m.

На следната слика е прикажано струјното поле во североисточните делови од територијата на Република Северна Македонија, преку ружата на ветрови од мрежата на метеоролошки работи со ружата на ветерот од мерењата на Шар Планина, односно метеоролошката станица Попова Шапка.

Слика 8 Ружа на ветер во текот на годината

4.7 Квалитет на воздухот

Квалитетот на воздухот во Полошкиот плански регион се следи со фиксна станица за мониторинг и со уред за земање голем примерок, сместен во Тетово и фиксна станица за мониторинг во Гостивар, како дел од Националната мрежа за Мониторинг на квалитетот на воздухот организирана од страна на МЖСПП. Фиксната станица за Мониторинг во Тетово ги следи еколошките и метеоролошките параметри: јаглерод моноксид CO (mg/m^3), сулфур диоксид SO₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$), озон O₃($\mu\text{g}/\text{m}^3$), суспендирани честички со големина на честички од 10 микрони ($\mu\text{g}/\text{m}^3$), брзината и насоката на ветерот, температурата, притисокот, влажноста и други параметри.

Граничните вредности за нивоа и видови на загадувачки супстанции во амбиентниот воздух се дадени во следната табела.

Табела 15 Гранични вредности, целни вредности и долгорочни цели за квалитетот на воздух, вредности на праговите и информирање и алармирање за заштита на човековото здравје

Загадувачка супстанца	Гранична или целна вредност			Долгорочна цел	Прагови на информирање и алармирање	
	Просечен период	Вредност	Макс. Број дозволени надминувања	Вредност	Период	Вредност на прагот
SO ₂	Час Ден	350 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ 125 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	24 3		3 часови	500 $\mu\text{g}/\text{m}^{3**}$
NO ₂	Час Година	200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	18 0		3 часови	400 $\mu\text{g}/\text{m}^{3**}$
Бензен (C ₆ H ₆)	Година	5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	0			
CO	Максимална дневна 8- часовна просечна	10 mg/m^3	0			
PM ₁₀	Ден Година	50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	35 0		2 дена 2 дена	150 $\mu\text{g}/\text{m}^{3*}$ 200 $\mu\text{g}/\text{m}^{3**}$
PM _{2,5}	Година	25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	0			
Pb	Година	0.5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	0			
As	Година	6 ng/m^3	0			
Cd	Година	5 ng/m^3	0			
Ni	Година	20 ng/m^3	0			
BaP	Година	1 ng/m^3	0			
O ₃	Максимална дневна 8- часовна просечна во тект на 3 год.	120 ng/m^3	25	120 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1 час 3 часа	180 $\mu\text{g}/\text{m}^{3*}$ 240 $\mu\text{g}/\text{m}^{3**}$

* - праг на информирање

** - праг на алармирање

Мерењата покажуваат нарушен квалитет на амбиентен воздух во Тетово и Гостивар од аспект на суспендирани честички, најчесто во зимскиот период, со бројни и интензивни нарушувања на граничните вредности, особено во зимскиот период.

Во Тетово концентрацијата на чадот ги надминува дозволените граници и над 100 пати во текот една година (35 денови е максимум дозволено). На загадувањето во Тетово влијае присуството на индустриските капацитети и користењето на горива кои содржат голема количина на сулфур за време на зимата. Од енергетските постројки во Полошката котлина годишно се исфрлаат околу 257.865.600 m³ CO₂. Околу 2/3 од оваа количина се исфрла во текот на грејната сезона и се должи на големата потрошувачка на енергенци за затоплување и тоа 49% отпаѓа на јагленот а 34% на дрвото.

Согласно Уредбата за изменување и дополнување на Уредбата за гранични вредности за нивоа и видови на загадувачки супстанции во амбиентниот воздух и прагови на алармирање, рокови за постигнување на граничните вредности, маргини на толеранција за гранична вредност, целни вредности и долгорочни цели („Службен весник на РМ“ бр.183 од 14.12.2017 година) во која е дефиниран **прагот на алармирање на суспендирани честички со големина до 10 микрометри (надминување на вредноста од 188 µg/m³ во текот на два последователни денови)** и добиената временска прогноза од Управата за хидрометеоролошки работи, истиот е надминат во Гостивар и Тетово.

Табела 16 Мерни места⁸

Мерни места / Денови	19.01.2019 µg/m ³	20.01.2019 µg/m ³
Гостивар	225.39	192.61
Тетово	249.62	210.37

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Во границите на Националниот парк „Шар Планина“ нема поставени мерни станици за следење на квалитетот на амбиентниот воздух, заради што не може да се утврди состојбата со квалитетот на воздухот.

4.7.1 Климатски промени

Македонија влегува во редот на земји кои не спаѓаат во Анекс I, односно во земји кои немаат квантифицирани обврски за редуција на емисиите на стакленички гасови, меѓутоа како земја кандидат за членство во ЕУ ќе мора да биде вклучена во заедничките европски напори и цели во врска со климатските промени.

Вкупните емисии и понори на стакленички гасови (нето емисии) за 2016 година изнесуваат 8.020 Gg CO₂-eq (вклучувајќи го и секторот Шумарство и други употреби на земјиштето) (Табела 18). На Слика 9 се гледа временската серија со испуштените и отстранетите емисии (во тони CO₂-eq), од 1990 до 2016 година. Постојат значителни флукуации во нето емисиите во 2000, во 2007 и во 2012 година, при што можат да се забележат поголеми емисии во секторот Шумарство и други употреби на земјиштето (наместо да се отстранат), што е резултат на интензивните шумски пожари тие години. Емисиите на стакленички гасови во 2016 година се за 34,6 % помали во споредба со 1990 година. Намалувањето, главно, е резултат на намаленото производство на електрична енергија од лигнит, промената на енергенсот за

⁸ Извор: Министерство за животна средина и просторно планирање: „Соопштение за надминување на праг на алармирање (21.01.2019)

производство на електрична и топлинска енергија (мазутот е заменет со природен гас), како и намаленото индустриско производство, кое опаѓа уште од 2012 година.

Табела 17 Емисии и понори на стакленички гасови по сектори (во Gg CO₂-eq)

Сектор	1990	2000	2005	2014	2015	2016
Енергетика	9.648,9	9.757,9	9.251,1	8.051,3	7.701,3	7.449,3
Индустриски процеси и користење производи	932,2	888,4	861,7	886,2	790,5	858,0
Земјоделство (без Шумарство и други употреби на земјиштето)	1.490,4	1.249,6	1.204,1	1.131,5	1.159,4	1.193,2
Шумарство и други употреби на земјиштето	-207,02	10.441,4	-1.522,1	-3.597,4	-1.625,4	-2.090,1
Отпад	406,7	412,7	435,2	574,3	596,7	610,2
Вкупно (вклучително со Шумарство и други употреби на земјиштето) – Нето емисии	12.271,2	22.749,9	10.230,0	7.045,9	8.622,6	8.020,6
Вкупно (без Шумарство и други употреби на земјиштето)	12.478,2	12.308,6	11.752,1	10.643,3	10.247,9	10.110,8

Инвентарот на стакленички гасови во **секторот Енергетика** ги зема предвид емисиите од согорувањето горива, како и фугитивните емисии од екстракција на цврсти и пренос и дистрибуција на течни и гасовити горива. Емисиите на CO₂ пресметани со референтниот пристап изнесуваат 7.396 Gg CO₂ во 2015 и 7.175 Gg CO₂ во 2016 година.

Емисиите од **секторот Индустриски процеси и користење производи** потекнуваат или од производните индустрии, или од употребата на супстанции што ги заменуваат супстанциите кои го осиромашуваат озонот за ладење и климатизација. Вкупните емисии на стакленички гасови од овој сектор се конзистентни во текот на целиот период од 1990 до 2016 година. Вкупните емисии во 2016 достигнале 850 Gg CO₂-eq, што е за 3,2% пониско во споредба со 2014 година, или 8% помалку од 1990 година.

Емисиите на стакленички гасови од **секторот Земјоделство, шумарство и други употреби на земјиштето** вклучуваат емисии коишто потекнуваат од **сточарството**, шумарството и од употребата на земјиштето. Од сточарските активности се емитува CH₄ и N₂O. Емисиите на CH₄ се предизвикани од ентерична ферментација на храната кај преживарите, при што се ослободуваат и емисии на N₂O. Покрај тоа, N₂O се емитува и при чување и обработка на природното ѓубриво. Вкупните емисии од сточарството во 2015 година изнесувале 821,5 Gg CO₂-eq, а во 2016 година 833,5 Gg CO₂-eq. Ова зголемување од 4-5% во споредба со 2014 година (792,7 Gg CO₂-eq) е поради зголемувањето во бројот на грла добиток (за околу 5%) и свињи (за околу 34%), но намалување има кај овците, коњите и живината.

Секторот **шумарството** најмногу придонесува за понижување на стакленички гасови, со исклучок на неколку години кога имало натпросечен број пожари и опожарени површини. Површината со шумско земјиште, видовите дрвја (зимзелени, широколисни, мешани) и годишното пошумување и сечење на шумите е релативно стабилно. Се проценува дека во 2015 година, во овој сектор понирале 1.608,3 а во 2016 година 2.120,6 Gg CO₂ eq.

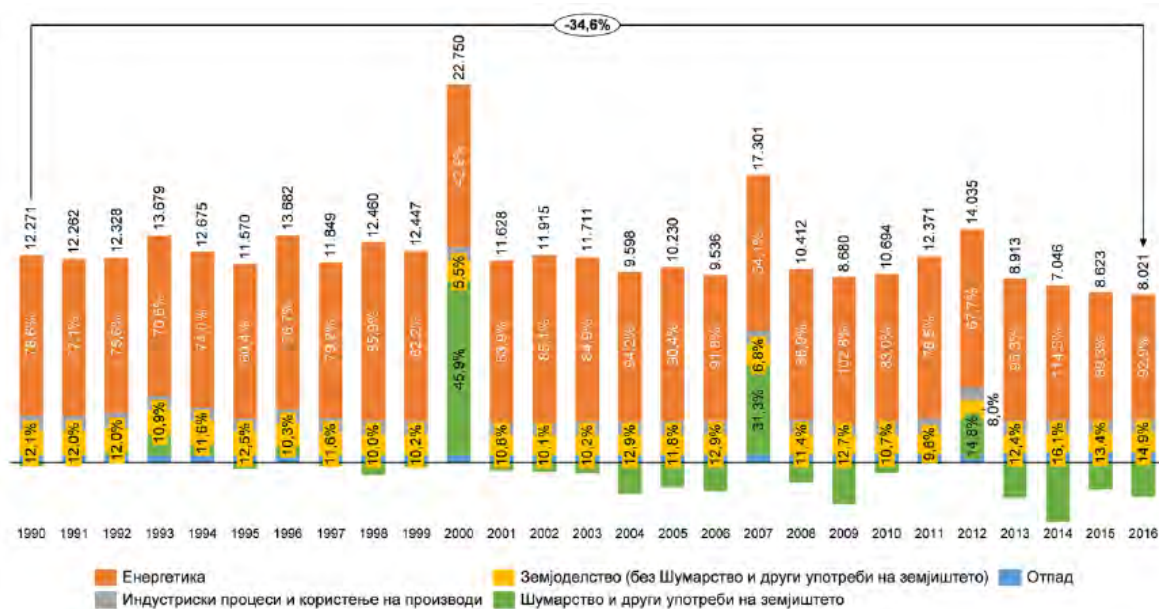
Другите употреби на земјиштето, како што се **обработливите површини, пасиштата, населените места и другото земјиште** исто така учествуваат во емисиите на CO₂, и во некои години може да се сметаат за значителен извор на емисии на овој стакленички гас. Овие емисии главно се јавуваат поради пренамена на земјиштето од една во друга категорија, при

што се отстрануваат значителни количества биомаса од и под земјата, што се смета за директна загуба. Кај другите подрачја, кај кои нема пренамена на земјиштето, постои рамнотежа меѓу емисиите и понорите и тие се сметаат за јаглеродно неутрални.

Во однос на другите стакленички гасови што не се CO₂, може да се заклучи дека постојат бројни дејности кои значително придонесуваат за емисии на различни стакленички гасови, чиј збир не подлежи на поголеми промени, односно во 2000 година изнесувал 313,1 Gg CO₂-eq, а во 1990 година 382.3 Gg CO₂-eq. Обработливото земјиште е главен извор на емисии на гасови што не се CO₂, и во 1990 година 55,4% од вкупните емисии во оваа категорија доаѓаат од нив, а во 2016 година дури 62,4%.

Категориите за кои се известува во рамките на **секторот отпад** се депонии за цврст отпад, Биолошки третман на цврст отпад, Согорување и отворено горење отпад и Третман и испуштање отпадни води. Податоците се категоризираат во истиот формат како и претходните години со цел да се зачува постојната временска серија, со исклучок на секторите каде што за првпат се воведуваат податоци.

Емисиите на стакленички гасови од секторот отпад покажуваат зголемување. Во 2016 година испуштени се 610 Gg CO₂-eq што е двојно повеќе од емисиите во 1990 година, или за 6,3% повеќе од 2014 година. Од сите категории, емисиите од депонии за цврст отпад се најбројни и претставуваат 77,5% од вкупните емисии на стакленички гасови од овој сектор во 2016 година. Втората категорија со значително количество емисии е третманот и испуштањето на отпадни води, чии емисии во 2016 година изнесувале 19% од вкупните емисии во овој сектор. Ако се земе предвид фактот дека најголем дел од емисиите се од локациите на кои се отстранува цврст отпад, како и прогнозите за нивно зголемување како резултат на поголемото количество отпад што го создаваат граѓаните, на овој сектор треба да му се обрне особено внимание.

Слика 9 Емисии и понори на стакленички гасови по сектори (во Gg CO₂-eq)

Според резултатите од климатските сценарија, просечниот пораст на температурата на територијата на Република Северна Македонија ќе се движи во опсегот меѓу 1.2°C до 2025 година, 2.3°C до 2050 година, 3.5°C до 2075 година и 5.1°C до 2100 година. Ваквите проектирани климатски состојби се предвидуваат, со таканаречената ниска чувствителност на климата, додека за средна и голема чувствителност, температурните промени се очекува да бидат уште поголеми (во 2100 година со вредност на средногодишни температури до 7.1°C

односно до 8.0°C). Според определени емисиони сценарија за климатските промени на територијата на НП Маврово, се очекува пораст на врнежите во зимскиот период до крајот на XXI век кој би можел да достигне до 6%, а во сите други сезони е проектирано поинтензивно опаѓање на врнежите. Најинтензивно намалување на врнежите од -16% се очекува во летниот период.

*Третиот национален план за климатски промени (2013), за Шар Планина ги идентификува *Crocus scardicus*, *Ranunculus degenii* и др. како растителни видови кои се ранливи од влијанијата на климатските промени.*

4.8 Бучава

Главни извори на бучава во регионот се бучава од сообраќај, индустриски активности, бучава од соседството, бучава од градежните активности, и сл. Нема официјални мерења за нивото на бучава во регионот.

❖ Национален Парк „Шар планина“

Подрачјата наменети за туризам и рекреација, подрачјата во непосредна близина на здравствени установи за болничко лекување и подрачјата на **национални паркови** или природни резервати се вбројуваат во подрачја со I степен на заштита од бучава. Во оваа група спаѓа и Националниот Парк „Шар Планина“. Во границите на територијата на НП „Шар Планина“ нема мониторинг станици за мерење на интензитет на бучава и нема соодветна база на податоци врз основа на која би се направила анализа на постојната состојба и трендот на промени на бучавата во животната средина.

Главни извори на бучава во населените места кои влегуваат во рамките на НП „Шар Планина“ се бучава од сообраќај, индустриски активности, туристички активности, бучава од соседството, и сл. Поради малиот број на постојани жители во НП Паркот, нивните активности и начинот на живот, не претставуваат значаен извор на бучава.

4.9 Вода

4.9.1 Хидрологија

Полошко водостопанско подрачје се наоѓа во североисточниот дел на Република Северна Македонија. Ги опфаќа Полошката долина, Шарпланинскиот масив, карстните терени Буковиќ и Краста, планинскиот венец Сува Гора, и други.

Територијата на Полошкиот регион ги опфаќа сливните подрачја на реката Вардар и реката Радика и поголем дел припаѓа на Вардарското сливно подрачје, а мал дел на Црнодримскиот речен слив.

Слика 10 Речни сливови во Полошкиот регион⁹

Од Шар Планина кон Полог се сливаат над стотина помали или поголеми водотеци. Извориштата на повеќето од поголемите водотеци допираат до голема височина – над 2.400 m. Повеќето се во вид на изворишни челенки, составени од мрежа на помали рекички. Тие се сливаат во неколку главни краци од кои настанува самата река.

Речиси сите реки на Шар Планина припаѓаат на сливното подрачје на реката Вардар, а поголемите од нив се влеваат во неа. Меѓу нив поважни се: Вруточка, Јеловска, Голема Река, Топушница, Маздрача, Боговинска, Камењанска, Уливеричка, Рачичка, Пена, Поројска, Непроштенска, Лешочка, Теаречка Бистрица, Доброшка, Габровница, Беловишка, Ракита и др.

Некои реки од јужниот дел на Шар Планина (Аџина Река, Каф Кадис, Црн Камен и некои други помали потоци) припаѓаат кон сливот на реката Радика, односно Јадранскиот слив.

Реката Пена претставува најголема Вардарова притока која се создава на Шар Планина. Таа е со најдолг планински водотек, т.е. 29,7 km од изворот до Тетово. Нејзината висинска разлика е 1.914 m, а просечниот пад 6,44 %.

Реката Радика е формирана од две помали рекички: Штировица и Црн Камен. Штировица ги собира водите од северната падина на Кораб додека Црн Камен има поголемо сливно подрачје кон кое гравитираат повеќе постојани и повремени водотеци, главно со пороен карактер, кои ги одведуваат водите од највисоките делови на Кораб и Враца.

Мавровскиот хидроенергетски систем опфаќа 13 реки, чии води се воведени во Мавровското езеро. Тука се опфатени реките: Штировица (десна оставка на реката Радика), Бела Река (притока на Штировица), Црн Камен, Аџина Река (Лева оставка на Радика), Бродечка, Кракорница, Богдевска и Врбенска Река, Беличица, Мавровска, Никифоровска и Леуновска река. Водата на Радика, од местото на нејзиното настанување до утоката на Мавровска Река, на составот- е воведена во езерото.

Во сливот на реката Радика постојат 17 постојани езера расположени на следниве планини: Стогово-3, Дешат- 5, Кораб- 8, Шар Планина- 1. Глацијалните езера се најмногубројни во сливот на реката Радика. Ги нема само на планините Бистра и Крчин.

Најраспространети подземните води кои се лоцирани во Полошкиот регион се од збиен тип на издан со слободно ниво во алувијалните наслаги на Вардар и Шарските реки. Водите воглавно се користат за локално водоснабдување, за потреби на индустријата како и дополнително

⁹ Извор: Просторен План на РМ

водоснабдување на Тетово. Издашноста на овие објекти е воглавно поголема од 10 l/s, местимично и до 40 l/s. Вкупната издашност на сите изведени бунари во Полошката котлина се проценува на околу 600-800 l/s.

Се смета дека на делот на Шар Планина што припаѓа на територијата на Р.С. Македонија се наоѓаат околу 30 езера, од кои 21 се постојани (Долно Доброшко езеро, Горно Доброшкото езеро, Караниколичко Езеро, Кривошијското езеро, Бело Езеро, Боговинското Езеро, Црното Езеро Деделбешкото Езеро и др.).

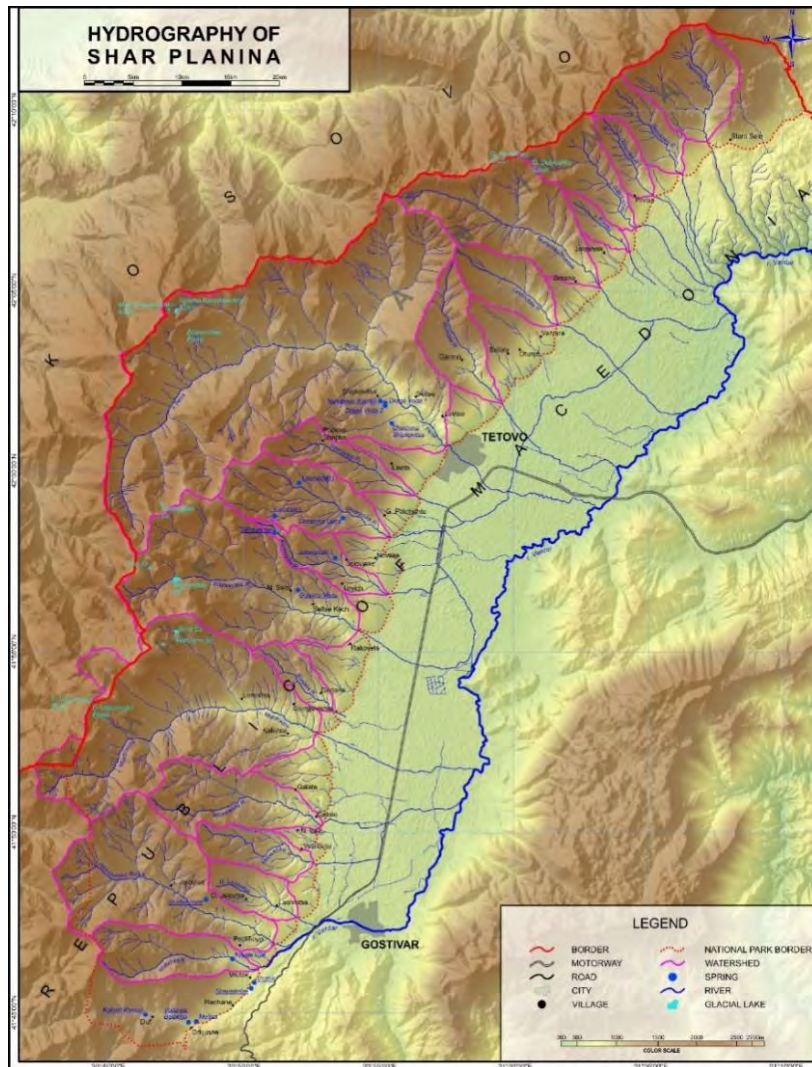
Територијата на Полошката котлина е лоцирана во заштитните зони на изворот Рашче. Прва заштитна зона која го зафаќа просторот на масивот Жеден, изворот Рашче со каптажите 1 и 2 и просторот ограничен со физичка ограда. Втора заштитна зона го зафаќа подрачјето на Долен Полог што е во непосредна врска со масивот Жеден. Трета заштитна зона - го опфаќа подрачјето на Горен Полог со дел од просторите на Мавровскиот хидросистем и подножјето на Шар Планина.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Шар Планина се наоѓа во крајниот северозападен дел на Република Северна Македонија. Основното било на планината е со должина од околу 80 km и широчина од 10 до 20 km и се протега во правец југозапад – североисток. На Република Северна Македонија и припаѓаат источните, односно југоисточните падини на планината. Просечните врнежи овде надминуваат 1100 mm годишно, што претставува поволен хидролошки потенцијал. Од друга страна, со топењето на снегот во пролетта, дополнително се потхрануваат некои водотеци. Планината е диференцирана со 20 поголеми речни сливови.

Преку нив се спроведуваат водите од високите предели кон пониските, односно кон Полошката котлина. Сите шарпланински води се вливаат во реката Вардар, која ги прима овие води од левата страна во својот горен тек.

Шар Планина, со својот природно географски потенцијал, кој го поседува има голем број хидрографски објекти кои се значајни како за геодиверзитетот така и за биодиверзитетот. Големите број извори (над 100, од кои дваесетина се позначајни), дваесетте речни сливови со главните водотеци и нивните притоки, како и бројните глацијални езера се основа за понатамошна заштита.

Слика 11 Хидрографска карта на Шар Планина

Шар Планина се карактеризира со голем број извори, распространети на целата нејзина територија. Нивниот вкупен број надминува 100, од кои покарактеристични се дваесетина. Нивната географска положба е во следниве речни сливови: слив на Дуфска Река (Куленти Камен, Вода на Балаклија, Мелца), слив на Врутничка Река (Кресте Ујтит), слив на р. Вардар (Вруток, Шепатинце), слив на Јеловјанска Река (Студен Извор), слив на Боговињска Река (Голема Вода), слив на Камењска Река (Белчиште, Јеловјански Извор), слив на Уливеричка Река (Вакувски Извор, Уливерички Извор, Чешма Унце) и слив на река Пена (Драга Вода 1, Драга Вода 2, Нудрединов Камен, Чешма Шипковица).

Најголема застапеност на глацијални езера во Република Северна Македонија се среќаваат на Шар Планина, од редот на постојани езера има вкупно 12 езера, чија површина изнесува од 287 m² (Бозовачко Езеро) до 62.000 m² (Боговињско Езеро). Тие се среќаваат по целата должина на планината како последица на глацијацијата која била во периодот на делувиум. Најниското глацијално езеро е на надморска височина од 1.941 m (Боговињско Езеро), додека највисокото е на 2.314 m (Горно Добрешко Езеро). Вкупната површина на сите езера изнесува 175.610 m². Најдлабоко е Големото Караниколичко Езеро, чија максимална длабочина е 5,6 m. Распоредени се во следниве сливни подрачја: сливно подрачје на Боговињска Река (Бело Езеро, Боговињско Езеро), сливно подрачје на река Габровица (Горно и Долно Добрешко Езеро), сливно подрачје на река Маздрача (Горно и Долно Врачанско Езеро, Мало Црно, Црно

Езеро), сливно подрачје на река Пена (Бозовачко, Големо и Мало Караниколичко Езеро, Кривошиско Езеро).

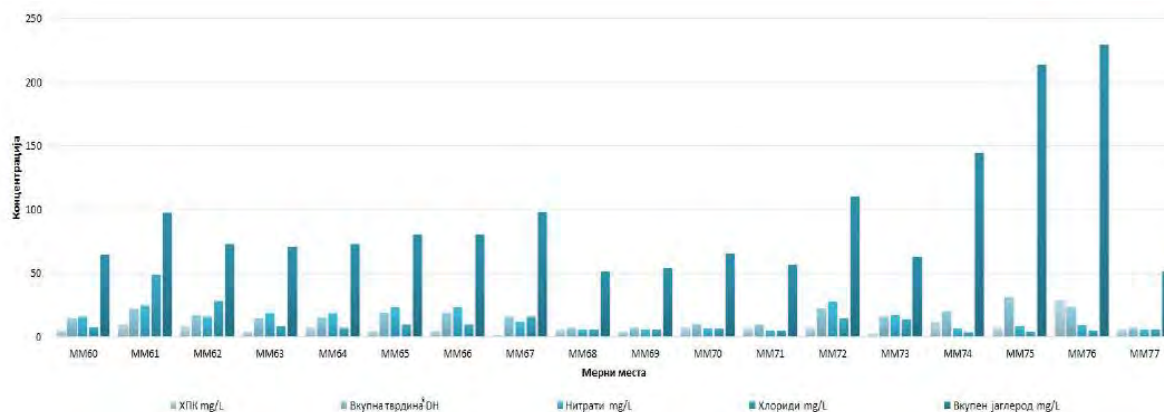
4.9.2 Квалитет на површинските води

Во Полошкиот регион не е лоцирана ниту една од мониторинг станиците за квалитет на површинските води, кои ги управува Хидрометеоролошкиот Завод на РСМ.

Квалитетот на водата во реките, во однос на кислородните показатели, е прикажан преку анализа на средногодишни концентрации на следниве параметри: растворен кислород, биолошка петдневна потрошувачка на кислород - БПК5 и хемиската потрошувачка на кислород - ХПК, споредено со пропишаните вредности за класификација на водите. Според податоците, содржани во годишен извештај за квалитетот на животната средина во Република Северна Македонија за 2018 година, издаден од страна на МЖСПП, на мерното место Бошков Мост, Река Радика резултатите покажуваат:

- по однос на концентрацијата на кислородните показатели и биохемиската потрошувачка на кислород, водите генерално спаѓаат во прва и втора категорија.
- измерените податоци за средногодишни концентрации на нитрати укажуваат на квалитет на водата од I-II класа.
- Во однос на средногодишните концентрации на нитрити може да се забележи дека квалитетот на водата одговара на III – IV класа.
- концентрацијата на опасните и штетни материи следена преку концентрациите на железо, кадмиум, цинк, олово, бакар, никел, хром и манган се во рамките на пропишаните концентрации за води од II класа.

Во однос на квалитетот на подземните води, анализите на 17-те пиезометри во Полошката котлина поголемо е присуството на лесно разградливи материи. Добиените вредности на анализираните параметри воглавно се во границите на препорачаните вредности за вода за пиење.

Слика 12 Квалитет на подземни води во Полошка Котлина во 2020 година

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Во границите на Националниот парк „Шар Планина“ нема поставени мерни станици за следење на квалитетот на водите. Но значајно да се напомене е дека недостасуваат пречистителни станици за отпадни води во населените места, високопланинските бачила и значително е нарушен еколошкиот статус на водата во оние реки каде што има изградени хидроенергетските објекти.

4.10 Почва

■ Релјефни карактеристики

Во Полошкиот регион, планинскиот релјеф има ридско - планинскиот карактер и се состои од планините Сува Планина (1.853 m н.в.) и Шар Планина (2.748 m н.в.). Западните планински делови се покриени со бујна вегетација која дава карактеристичен шумски пејзажен карактер, додека источните планини се празни и пусти (Сува Гора, Жеден), поради присуството на варовник. Од вкупна површина од 2.379 km², 1.697 km² од регионот се земјоделски површини. 25 % од оваа област е обработливо земјиште, додека преостанатото земјиште се користи како пасишта. Обработеното земјиште се состои главно од ораници и градини (73 %) и ливади (25 %).

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Од релјефните типови, на Шар Планина се застапени фосилни и рецентни генерички форми. Еден од главните морфолошки елементи на Шар Планина е развиениот флувијален релјеф. Постојат многу долини во форма на буквата „V“ кои се формирани со интензивно вертикално всекување и има бројни клисури, некои со кратки кањонести сегменти всечени во многу цврсти карпи (варовници, кварцити, гранитоиди). Некои долини имаат флувио-гласијален карактер.

Поради големата висинска разлика помеѓу планините до Полошката котлина, надолжниот пад на реките е значителен, создавајќи реки кои се карактеризираат со бројни брзаца и водопади.

На Шар Планина има појава на карстен релјеф, што се должи на тоа што околу 11 % од планината е составена од карбонатни карпи (главно мермери и варовници). Во периодот од 2017-2019 година евидентирани се влезови на 10-тина пештери и неколку пропасти, главно во варовниците во долината на Пена, а за очекување се и поголеми спелеолошки објекти.

Шар Планина има многу гласијални траги. Досегашното истражување има утврдено преку 50 циркови, од кои 8 мегациркови (во кои се јавуваат неколку помали) чија површина е над 10 km, потоа околу 28 валови и валовски долини (дел од нив со гласијални рамења), бројни челни и странични морени, терминални басени, друмлини, моренски псевдовртачи, мутонирани карпи и др.

■ Геолошки карактеристики

Полошката котлина се формира од младите терциерни прекини кои се уште сеизмички активни. Највпечатливи испрекинати форми се западните Полошки прекини, кои се наоѓаат во западниот дел на долината, каде што се наоѓаат минерални извори (Лешок, Слатина и т.н.) и прекилот на северо-источниот обод на долината - Источен Полошки прекиб, со кој долината е спуштена во однос на Шар Планина и Жеден. Долината е исполнета со плиоцен и кватернерни езерски седименти.

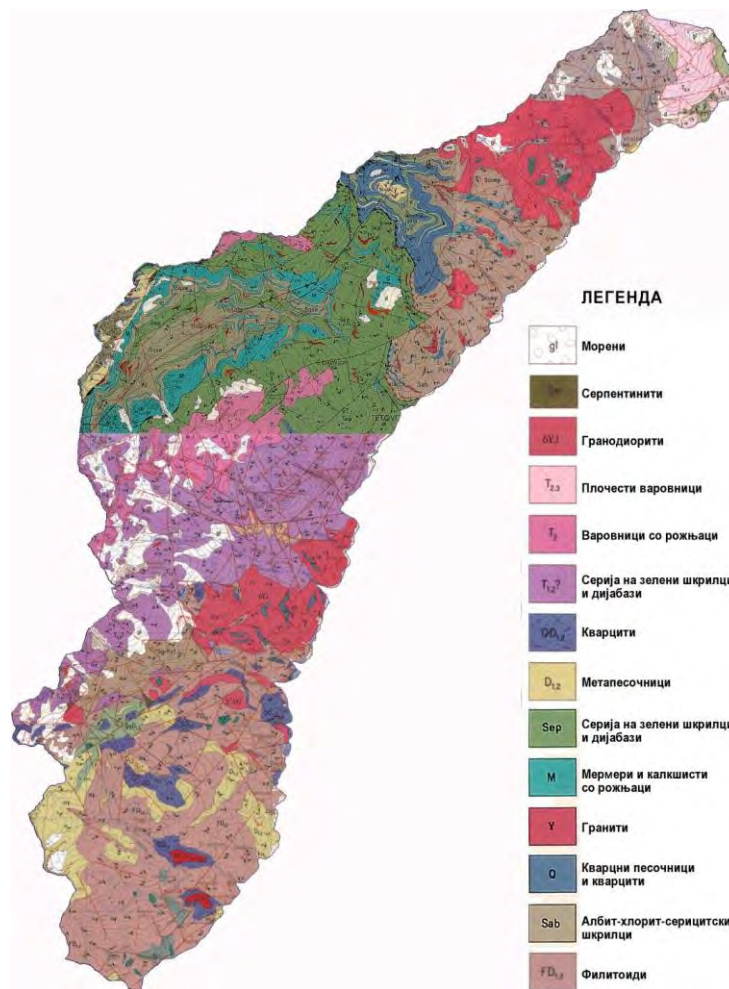
Од геоморфолошки аспект, Полошкиот регион се карактеризира со: карпести отсеци, доминантни врвови, клисури, водопади, слапови, циркови, моренски наслаги, перигласијален релјеф, тревни тераси, вртачи, ували карстни полиња, понори и пештери.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Во геолошката структура на Шар Планина доминираат палеозојски метаморфни карпи со мал степен на отпор, што влијаело и на релјефните карактеристики на оваа планина. На некои места се забележуваат метаморфити (кварцити, мермери) кои се појавуваат во самиот релјеф (на пр. Лешница). На други места има пробиви на поцврсти гранитоидни карпи. Карбонатните

карпи се појавуваат на околу 11% од површината на планината и се засегнати од карстификација. Шар Планина се карактеризира со многу сложена тектонска структура. Таа е под притисок на Јадранската плоча и од Албанидите на запад, како и од Пелагониската плоча од исток (како кратонска зона). Геолошко - релјефните индикации покажуваат дека најинтензивното раседнување и издигање се случило кон крајот на миоценот и низ плиоценот, а истото продолжува и денес, со просечно издигање од околу 1-2 mm/годишно.

Во однос на морфометриските карактеристики, планината се протега на надморска височина помеѓу 470 m (Полошка Котлина) и 2747 m (Титов Врв). Шар Планина има просечен наклон од околу 25°. Главно се протега во правец североисток-југ-југозапад-југ во должина од 75 km.

Слика 13 Геолошка карта на НП „Шар Планина“

■ Педолошки карактеристики

Почвите, кои се застапени во пошироката област на Полошкиот регион, а особено во рамничарскиот дел се: алувијални почви, делувијални почви распределени по ободот на падините на Шар Планина, кои се развиваат во конусни наноси. Содржината на хумус варира, но најчесто е 2% од почвената површина и содржи големи количина CaCO_3 . Механичкиот состав на почвите се карактеризира со плодност.

Делувијалните почви под падините на Шар Планина се разликуваат од оние под Сува Гора и Жеден по однос на составот на материјалот и гранулометрискиот состав, поради што доаѓа до значајни физички и хемиски разлики во својствата. На надморска височина од 300- 600 m

регионот има доминантен долински релјеф. На дното на долината се протега Полог кој е поделен на два дела: Горен Полог (во близина на градот Гостивар) на надморска височина од 400-461 m и Долен Полог (во близина на градот Тетово) на надморска височина од 461 m.

❖ Национален парк „Шар Планина“

Во најниските зарамнети терени на Полошката котлина, доминантни се флувисолите. На ридските терени се распространуваат следните почвени типови: регосоли и циметни почви; а на планинските терени се застапени следните почвени типови: лептосоли, кафеава почва врз варовници и доломити, кафеава шумска почва, варовничко-доломитска црница и ранкери. Во паркот се јавуваат и следните почвени комплекси: варовничко-доломитна црница и лептосол, кафеава шумска почва и ранкер, кафеава шумска почва ранкер и лептосол, ранкер и регосол, регосол и лептосол.

Слика 14 Почвена карта на Шар Планина

■ Користење на земјиштето

Структурата на земјоделска површина во Полошкиот регион во процентуален износ во периодот 2017-2019, минорно се менува. За 2017 год. обработливата површина учествува со 25 %, додека за 2018 и 2019 год. тоа изнесува 24 %. Површините под пасишта изнесуваат 75 % во 2017 год, а за 2018 и 2019 год. изнесуваат 74%.

Табела 18 Структура на земјоделска површина во %¹⁰

¹⁰ Извор: Државен завод за статистика

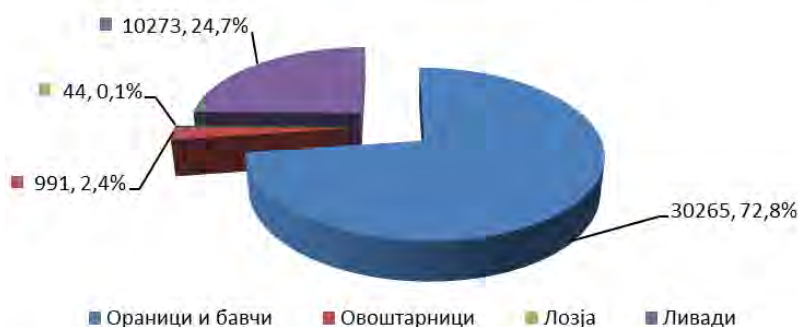
Структура на земјоделска површина	Полошки Регион			Република Северна Македонија		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Земјоделска површина	100	100	100	100	100	100
Обработлива површина	25	24	24	41	41	41
Пасишта	75	76	76	59	59	59

Полошкиот регион располага со 173 106 ha земјоделско земјиште од што 24,0 % или 41 573 ha се обработливи површини, а 76,0 % или 131 532 ha се пасишта. Од обработливите површини во овој регион, доминираат ораници и бавчи со 30 265 ha, овоштарници има 991 ha, лозја само 44 ha и ливади над 10 273 ha. Процентуалната застапеност на земјоделските површини е прикажана на сликата подолу.

Табела 19 Земјоделска површина по категории на користење податоци за 2019 год.¹¹

Категорија на земјиште	Полошки Регион		Република Северна Македонија	
	хектари (ha)	%	хектари (ha)	%
Земјоделска површина	173106	100	1264578	100
Обработлива површина -вкупно	41573	24,0	519848	41,1
Пасишта	131532	76,0	743991	58,8
Обработлива површина	41573	100	519848	100
Ораници и бавчи	30265	72,8	418823	80,6
Овоштарници	991	2,4	16784	3,2
Лозја	44	0,1	24468	4,7
Ливади	10273	24,7	59773	11,5

ЗЕМЈОДЕЛСКА ПОВРШИНА ПО КАТЕГОРИИ НА КОРИСТЕЊЕ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН - ОБРАБОТЛИВА ПОВРШИНА

Слика 15 Земјоделска површина по категории за користење во Полошки регион

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Националниот парк „Шар Планина“ опфаќа 7 општини од Полошкиот плански регион и тоа: Боговиње, Врапчиште, Гостивар, Јегуновце, Теарце, Тетово и Маврово-Ростуше. Населението во тој регион се занимава со одгледување на разновидни земјоделски, градинарски, житни и други култури. Вкупната обработлива површина во овој опфат (на целата територија на општините) изнесува 34,178 ha.

Најголем процент од земјоделската површина на овие 7 општини (165,467 ha) заземаат пасиштата со 131,288 ha. Под ораници и бавчи потпаѓаат околу 23,416 ha, ливадите се околу 9,905 ha, под овоштарници потпаѓаат 824 ha, додека во овој регион имаме најмалку површини

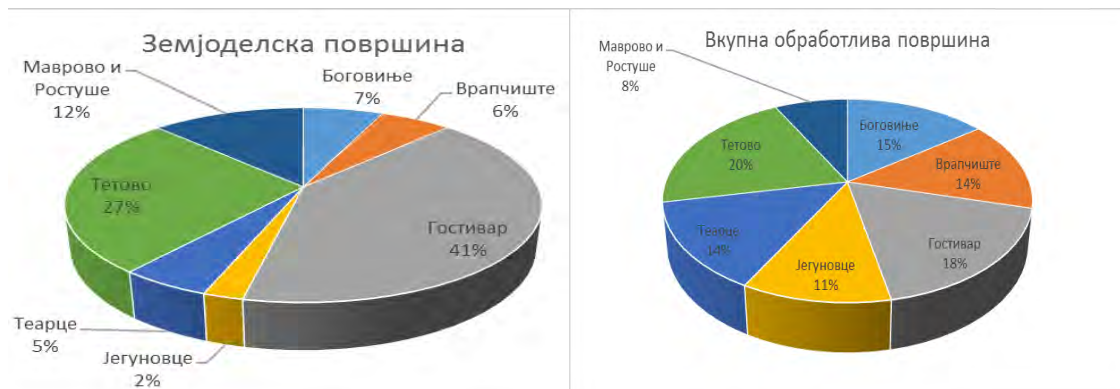
¹¹ Извор: Државен завод за статистика

под лозја и тоа 33 ha и тоа само во општините Јегуновце, Теарце и Тетово. Користењето на земјоделските површини во општините во заштитеното подрачје, сумарно е прикажано во следната табела.

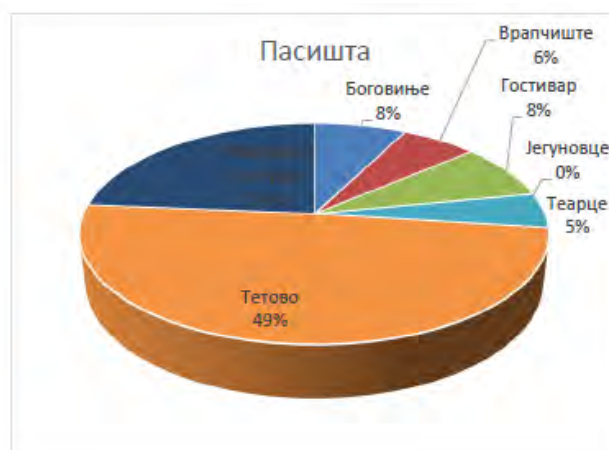
Табела 20 Земјоделски површини по категории на користење, по општини

	Вкупна земјоделска површина	Вкупно обработливо земјиште				Вкупно обработливо земјиште	Пасишта
		Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади		
Боговиње	10,704	3,713	42	-	1,288	5,043	5,661
Врапчиште	9,579	3,685	129	-	1,099	4,913	4,666
Гостивар	68,050	4,556	179	-	1,317	6,052	61,998
Јегуновце	3,805	3,290	108	7	355	3,760	45
Теарце	8,629	3,316	118	24	1,319	4,777	3,851
Тетово	44,244	4,637	190	2	2,198	7,027	37,217
Маврово и Ростуше	20,456	219	58	-	2,329	2,606	17,850
Вкупно	165,467	23,416	824	33	9,905	34,178	131,288

Во продолжение се дадени графикони со процентуална застапеност на земјоделските површини по категории на користење и по општини, во согласност со МК-СТАТ базата за 2018 година.

Слика 16 Земјоделска површина на користење по општини (лево) и Вкупно обработлива површина по општини (десно)

Слика 17 Површини под пасишта по општини

4.11 Пасишта

Пасиштата покриваат 43.5 % од подрачјето од интерес. Најголем дел од пасиштата на Шар Планина влегуваат во класата *пасишта со висока трева и планински пасишта* (38.6%), претставени со субалпски и алпски пасишта, а вклучуваат и влажни живеалишта обично во непосредна близина на реките, потоците или глацијалните езера. Класата *пасишта- површини со ретка вегетација* вклучува карпи и камењари, сипари и површини со природно ретка вегетација, главно во високопланинскиот појас. Имајќи го предвид ситниот размер на Corine Land Cover, површините под класата-површини со *ретка вегетација* не се соодветно претставени (површините под карпи и камењари зафаќаат околу 8 % од вкупната површина на Шарпланинскиот масив. Класата - *вриштини е претставена со вриштини од смрека и боровинка* кои покриваат помали или поголеми површини во делот на високопланинските пасишта. Имајќи го предвид ситниот размер на Corine Land Cover, може да се каже дека површините под *вриштини* на Шар Планина исто така не се соодветно претставени. Класата-*суви брдски пасишта* ги вклучува површините под пасишта репрезентативни за подножјето во северо-источниот дел на Шар Планина т.е. околината на Јажинце и Рогачево.

Површините под пасишта, особено површините под Пасишта со висока трева и планински пасишта се традиционално управувани со практикување на екстензивно сточарење, особено овчарство. Овчарството, како традиционална човекова активност, е препознатливо за Шарпланинскиот Масив. Говедарството најчесто се практикува во непосредна околина на селата (иако стада од крави можат да се забележат и во високопланинскиот појас, особено во близина на селата кои се сместени во високиот планински појас (пр. Бриставец, Кобилица, Селишта)). Бачилата се чести и се репрезентативни објекти во високопланинските делови на Шар Планина. Мал е бројот на планинарски домови (најчесто користени од планинарите) и други објекти како куќички, засолништа и колиби (обично користени збирни места или како засолништа од селаните и ловците).

Како резултат на тековниот процес на миграција (село-град) и емиграција, започнат во втората половина на минатиот век, интензитетот со кој се користат планинските пасишта (и сувите брдски пасишта) е сè помал и продолжува да опаѓа. Сепак, треба да се спомне дека Шар Планина, споредено со многу други планини во Северна Македонија, е многу помалку засегната од процесот на сукцесивно зараснување на пасишта (иако процесот е видлив и овде).

Вкупната стапка на промена кај површините користени како пасишта на Шар Планина (подрачјето од интерес) во последните 12 години е најзабележително кај класите *вриштини* (4.8 %) во високопланинскиот појас и класата *суви брдски пасишта* во ридскиот рурален предел (-2.96) и исто така забележано е намалување (-4.9 %) на површините под *пасишта со висока трева и планински пасишта* во пределот на мезофилни широколисни шуми (мезиски ливади и шумски чистини).

Традиционалните земјоделски практики имаат посебна улога во негувањето на секундарните антропогени живеалишта, кои се значајни за зачувување на биолошката разновидност. За да се продолжи традицијата на практикување на екстензивните, традиционални практики на сточарење, регионот ќе треба да работи во насока на креирање на политики на управување на земјиштето кои ќе бидат во прилог на субвенционирање и поттикнување на примената на традиционалните сточарски практики.

4.12 Шуми и шумско земјиште

Шумите се еден од највредните природни ресурси со кои се одликува Шар Планина. Тие се разновидни според својот состав, возраст, структура и други карактеристики и исполнуваат голем број на еколошки, економски и социјални функции. Претставуваат основа на шумските екосистеми, кои се одликуваат по својата биолошка разновидност и претставуваат еден од клучните екосистеми во Северна Македонија.

На територијата на Шар Планина се среќаваат и шумски видови дрвја кои имаат ендемично и реликтно потекло, како што се: молика (*Pinus peuce* Griseb.), муника (*Pinus heldreichii* Christ), јавор (*Acer heldreichii* Orph. Ex Voiss) и др.

Во административен поглед шумите на Шар Планина се поделени на Шумскостопански единици со кои управува Подружницата Шумско Стопанство „Шар“ од Гостивар и Подружницата Шумско Стопанство „Лешница“ од Тетово, кои се во состав на Јавното Претпријатие за стопанисување со државни шуми „Национални Шуми“ - Скопје.

Поделбата на шумите и шумското земјиште по шумскостопански единици и вкупно е изнесена во следната табела.

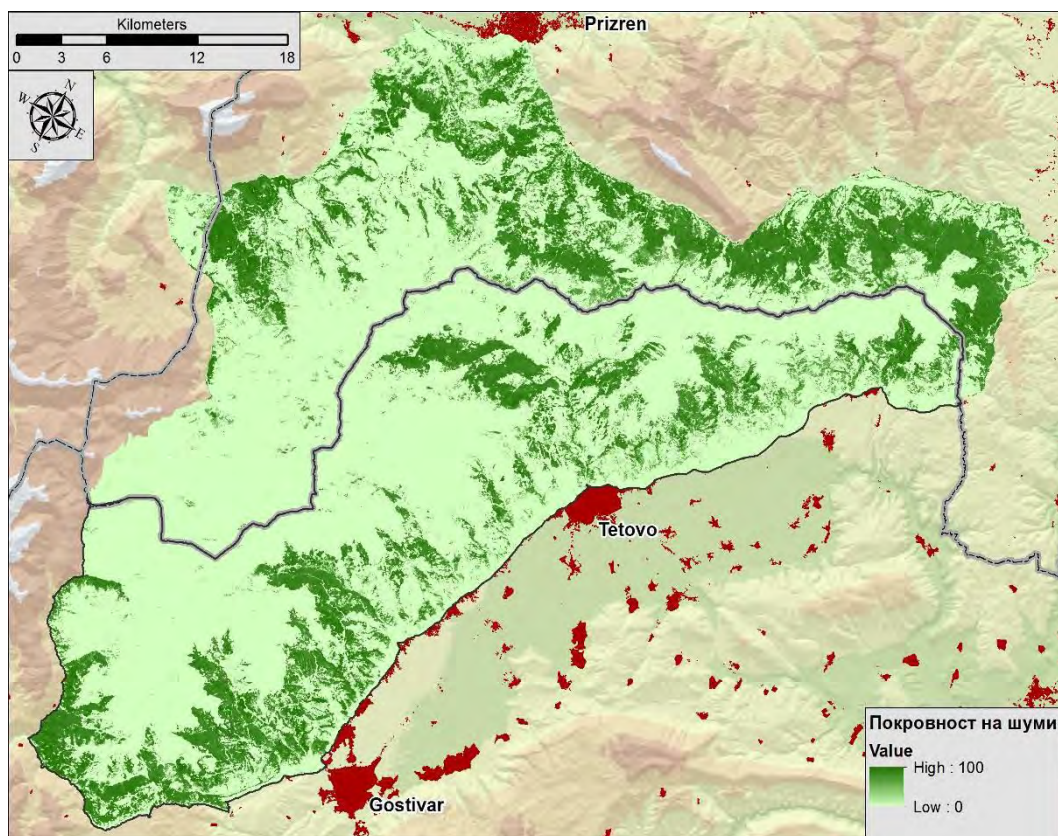
Табела 21 Поделбата на шумите и шумското земјиште по шумскостопански единици и вкупно¹²

Ред. бр.	Подружница шумско стопанство	Шумско стопанска единица	Вкупна површина (ha)	Обраснато со шума (ha)	Шумско земјиште (ha)
1	Лешница-Тетово	Ново Село II-Попова Шапка	2.011,40	1.925,70	85,70
		Шар Планина- Бистрица	5.972,12	5.653,10	319,02
		Лешничка шума	2.441,68	2.287,03	154,65
		Љуботенска река	1.656,21	1.519,58	136,63
ВКУПНО			12.081,41	11.385,41	696,00
2	Шар-Гостивар	Дуф - Маздрача	8.009,30	6.946,70	1.062,60
	ВКУПНО		8.009,30	6.946,70	1.062,60
СЕВКУПНО			20.090,71	18.332,11	1.758,60

Од изнесеното во горната табела се гледа дека вкупната површина, опфатена со шумскостопански единици со кои стопанисува ЈП „Национални Шуми“ - Скопје преку двете Подружници ПШС „Лешница“ - Тетово и „Шар“ – Гостивар, изнесува 20.090,71 ha, од кои 18.332,11 ha или 91,2 % се обраснати со шума, а 1.758,60 ha или 8,8 % се шумско земјиште.

Подружницата ШС „Лешница“ - Тетово стопанисува со вкупна површина од 12.081,41 ha, од кои 11.385,41 ha се под шума, а ПШС „Шар“ - Гостивар стопанисува со 8.009,30 ha од кои 6.946,70 ha се под шума. Шумите на Шар Планина со кои стопанисува ПШС „Лешница“ - Тетово се опфатени во 4 шумскостопански единици, додека шумите на Шар Планина со кои стопанисува ПШС „Шар“ - Гостивар се опфатени во 1 шумскостопанска единица.

¹² Извор: Посебни планови за стопанисување со шумите

Слика 18 Распространетост на шумите на Шар Планина

Шумите во РС Македонија се во државна и во приватна сопственост. Со државните шуми управуваат субјекти, кои се формирани од Владата, а со приватните шуми управуваат приватни сопственици. Шумите во сопственост на верските заедници имаат карактер на приватни шуми. На територијата на Шар Планина се среќаваат државни шуми со кои управува Јавното Претпријатие „Национални Шуми“ – Скопје, преку своите Подружници во Гостивар и Тетово. На дел од територијата на Шар Планина, во крајните северозападни делови, со шумите управува и Националниот Парк „Маврово“ од Маврови Анови.

Шумите на Шар Планина се еден од посебно значајните природни ресурси кој се одликува по својата разновидност и висока природна вредност.

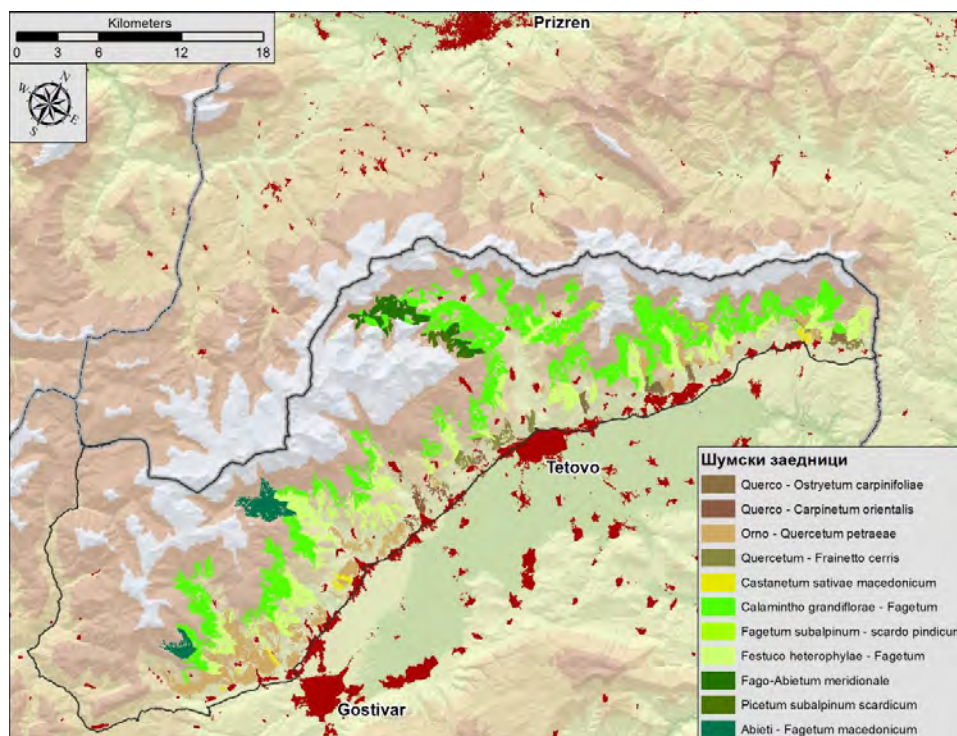
Широко распространетите букови и дабови шуми во најголем дел ја отсликуваат структурата на шумскиот фонд. Сепак, покрај овие видови, на Шар Планина се среќаваат и други значајни видови како што се: питомиот костен, елата, смрчата, горскиот јавор, белиот габер, црниот габер и др.

На пониските делови од планината, особено во близина на населените места, дел од шумите се преискористувани и во различен степен на деградација. Со цел подобрување на структурата на шумата и нејзините заштитни функции, пред сè против ерозивни процеси, на повеќе места вршени се пошумувања со алохтони видови дрвја, како што се багремот и црниот бор.

Шумите на Шар Планина претставуваат значаен природен ресурс кој ги надополнува другите природни вредности. Тие се застапени во повеќе различни шумски заедници, чија разновидност го збогатува шумскиот диверзитет на подрачјето. Во различните шумски заедници досега се употребувани различни практики, кои на различен начин влијаеле на сегашната состојба и кои оставиле одреден белег. Во границите на Шар Планина застапени се следните шумски заедници:

- ass. *Quercus pubescentis* - *Ostryetum carpinifoliae* Ht.1938 – заедница на даб благун и црн габер,
- ass. *Quercus* - *Carpinetum orientalis macedonicum* Rudski apud. Ht.1938 – заедница на даб благун и бел габер,
- ass. *Castanetum sativae macedonicum* (Rudski 1938) Nik. 1951 – заедница на чисти костенови шуми
- ass. *Quercetum frainetto – cerris macedonicum* Oberd. 1948 Em. Ht. 1959 - заедница на даб плоскач и даб цер,
- ass. *Orno-Quercetum petraee* Em 1968 - Заедница на шуми од даб горун
- ass. *Festuco heterophyllae Fagetum* (Em 1965) Rizovski & Dzekov – заедница на подгорска букова шума
- ass. *Calamintho grandiflorae – Fagetum* (Em 1965) Rizovski & Dzekov - заедница на горска букова шума
- ass. *Fago - Abietetum meridionale* (Em 1973) заедница на елови шуми
- ass. *Abieti-Fagetum macedonicum*(Em 1962, 1985) заедница на елови шуми со бука
- ass. *Abieti-Piceetum scardicum* (Em 1958/, 1985) заедница на шуми од ела и смрча
- ass. *Pinetum peucis calcicolum* (Em 1985) заедница на моликови шуми
- ass. *Piceetum subalpinum scardicum*Em (1962, 1980) 1986 заедница на субалпска смрчева шума
- ass. *Fagetum subalpinum - Scardo pindicum* (Em 1961) заедница на субалпска букова шума

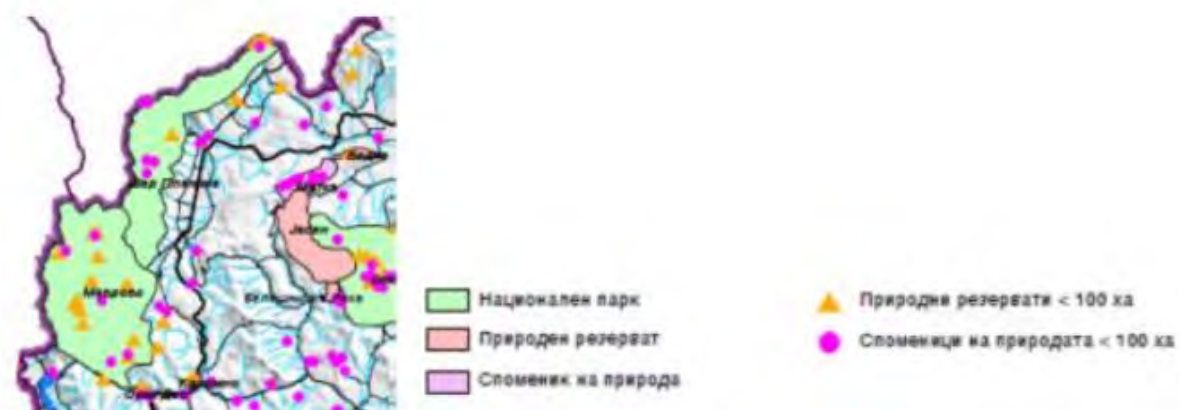
Во рамки на овие шумски заедници на одредени места има насади од багрем, црн бор и бел бор, кои се подигнати со пошумување.

Слика 19 Распространетост на шумските заедници на Шар Планина

4.13 Биолошка разновидност и природно наследство

На територијата на Полошкиот регион се наоѓа Националниот Парк „Маврово“, како и Националниот Парк „Шар Планина“, поради нивните високи природни и биолошки вредности.

Слика 20 Категоризација на природно наследство во Полошкиот регион¹³

На територијата на Полошкиот регион се наоѓаат повеќе природни убавини кои се предложени за заштита но се интегрирани во поголемо заштитено подрачје (пр. НП Маврово или Шар Планина). Некој од овие вредности се:

- Брезно - резерват од питом костен,
- Река Пена како споменик на природата,
- Црно Езеро на Шар планина со голема ботаничка, геоморфолошка, зоолошка и хидролошка важност,
- Волковија – ботаничка вредност (НП Маврово),
- Аџина Река – голема биолошка разновидност (НП Маврово),
- Пештера Симка - геоморфолошка вредност (НП Маврово),
- Длабока река – геоморфолошка и хидролошка важност (НП Маврово),
- Стрезимир – ботаничка вредност (НП Маврово),
- Тони Вода – палеонтолошка, зоолошка и ботаничка вредност (НП Маврово),
- Требишка Рупа – ботаничка вредност (НП Маврово),
- Св. Јован Бигорски – дендролошка вредност (НП Маврово),
- Ростуше – ботаничка вредност (НП Маврово),
- Три бари – зоолошка вредност (НП Маврово),
- Пештера Алилица – геоморфолошка и зоолошка вредност (НП Маврово),
- Пештера Калина дупка – геоморфолошка и зоолошка вредност (НП Маврово).

Од меѓународно значајните видови тука се среќаваат *Stenobothrus eurasius macedonicus* (ранлив вид според Црвената листа на IUCN), *Carabus intricatus* (скоро засегнат вид според Црвената листа на IUCN), *Paracaloptenus caloptenoides* (скакулци: Хабитат Директива), како и пеперутките *Parnassius apollo*, *Euphydryas aurinia*, *Euphydryas maturna* и *Phengaris arion*. На

¹³ Извор: Просторен план на Република Македонија

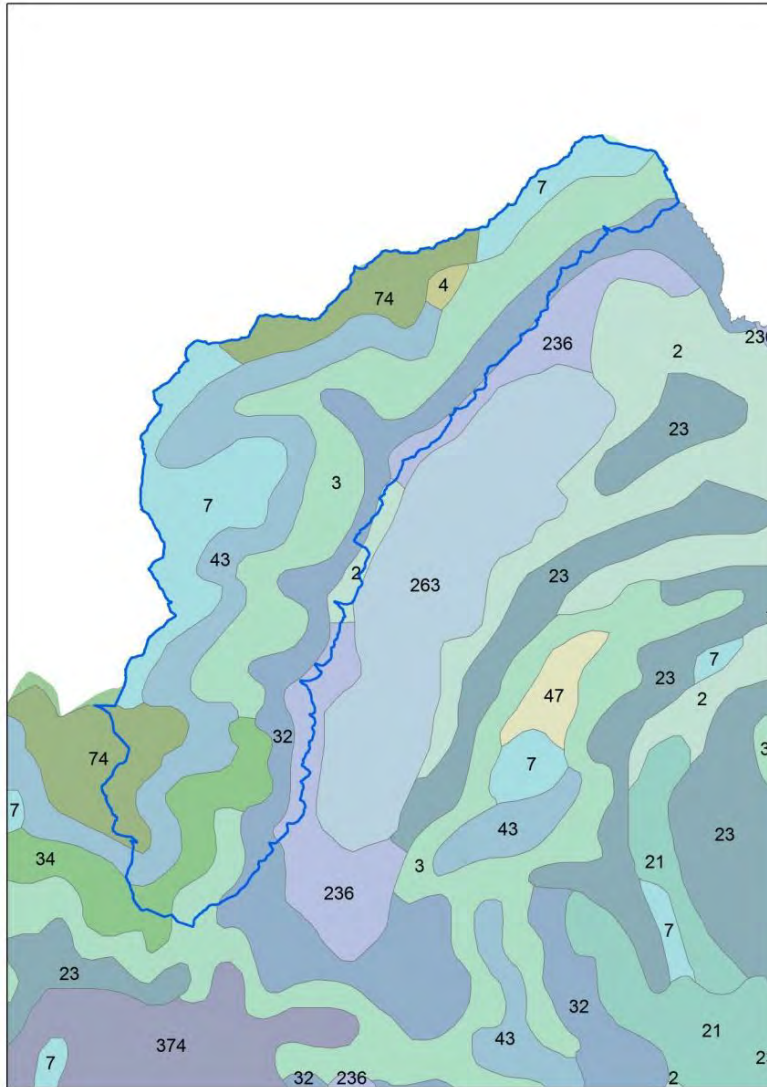
територијата е присутна голема разновидност на птици, риби, растенија, инсекти, водоземци, рептили, безрбетници и др.

Полошкиот регион со НП „Маврово“ и НП „Шар Планина“ има голема природна вредност. Дел од овие заштитени подрачја исто така се поврзани и со други конвенции или заштитни зони како на пример: планината Кораб, кањонот на Радика и Шар Планина се значајни подрачја за птици (Important bird area), а Буковиќ-Стража, Маврово, Шар Планина и Бистра се значајни растителни подрачја.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Биогеографските карактеристики на Шар Планина се обработени врз база на идентификуваните биоми според поделбата на Матвејев (Matvejev & Puncer 1989; Lopatin & Matvejev 1995). На Шар Планина се среќаваат четири биоми, прикажани на сликата подолу:

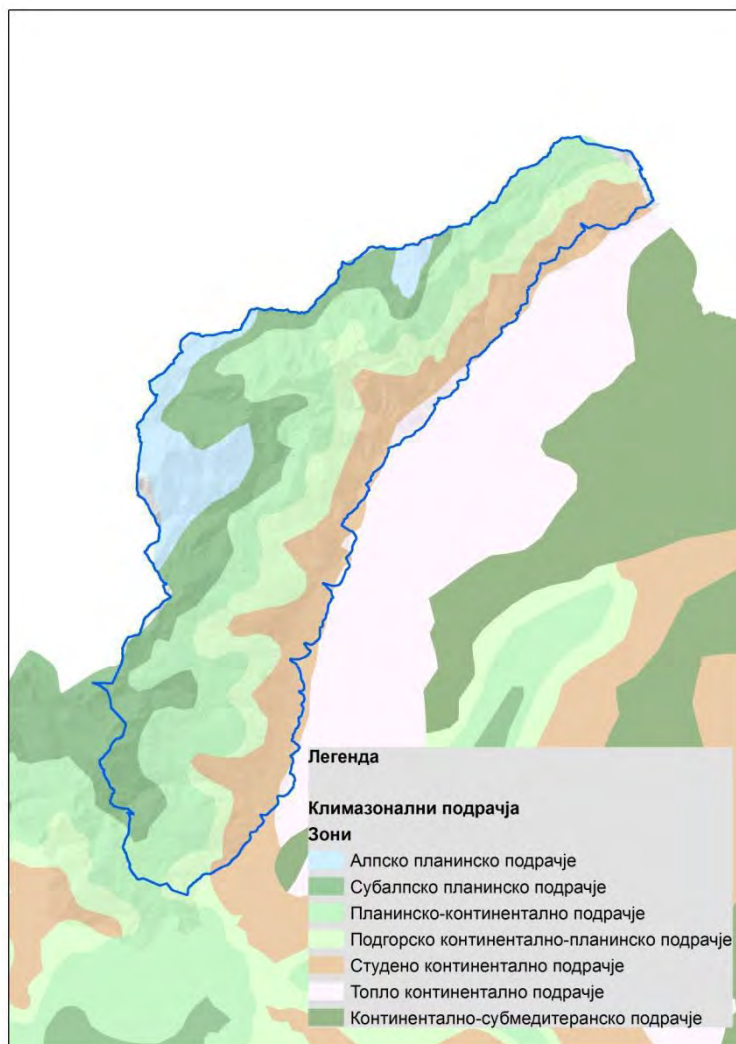
- **Биом на субмедитерански, главно листопадни шуми и шибјаци (зонобиом на медитеранско-балкански шуми)** - се простира на височина од 300 до околу 1,000 m. Го сочинуваат биоценози на ксеротермни шуми, често пати деградирани заради влијанието на човекот низ историјата и со отворен склоп. Во овој биом на територијата на Шар Планина може да се вклучат растителните заедници од појасот на благунгаберовите шуми (*Quercus-Carpinetum orientalis*) и плоскачево церовите шуми (*Quercetum frainetto-cerris*).
- **Биом на јужноевропски, претежно листопадни шуми (зонобиом и оробиом на балканско-средноевропски шуми)** - најчесто зафаќа височини помеѓу 500 и 800 m. Во рамките на овој зонобиом на територијата на Шар Планина може да се вклучат појасите на **горуновите шуми** (*Orno-Quercetum petraeae*), подгорските и горските букови шуми (*Festuco heterophyllae-Fagetum* и *Calamintho grandiflorae-Fagetum*).
- **Биом на европски, претежно иглолисни шуми од бореален тип (оробиом на европски шуми од типот на тајга):** на Шар Планина се среќаваат најважните шумски екосистеми од овој биом во Северна Македонија, како што се смрчевите и еловите шуми околу Попова Шапка, Јелак и Лешница (и Аџина Река). Исто така, во овој биом треба да се вклучат и малите состоини со молика на Јелачки Црн Врв, Лешница, итн.
- **Биом на високопланински камењари, пасишта и снежници (оробиом на високопланински камењари, тундра и високопланински пасишта)** - оробиомот на високопланински камењари, тундра и високопланински пасишта денеска ги зафаќа врвовите на европските планини. На балканските планини, во овој оробиом може да се вклучат деловите над 2,000 m н.в. Во рамките на Шар Планина, во овој оробиом може да се вклучат сите заедници кои се развиваат на највисоките делови.

Слика 21 Карта на биоми на Шар Планина (според Matvejev & Puncer 1989)

2 - Биом на субмедитерански, главно листопадни шуми и шибјаци, 3 - Биом на јужноевропски, претежно листопадни шуми, 4 - Биом на европски, претежно иглолисни шуми од бореален тип (оробиом на европски шуми од типот на тајга), 6 - елементи од биомот на степи и шумостепи, 7 - Биом на високопланински камењари, пасишта и снежници

Дополнителен приказ на биогеографијата на Шар Планина може да се направи со анализа на климатско-вегетациско-почвени зони на Шар Планина (Филиповски и др. 1996). Според оваа карта, прикажана на следната слика, на Шар Планина се среќаваат вкупно шест климатозонални подрачја. Според оваа карта, на Шар Планина не се среќава континенталното-субмедитеранско подрачје, иако вакви елементи можат да се забележат во форма на термофилни дабови шуми со *Quercus rubescens* кај Лешок, Варвара и некои други делови од Шар Планина.

Слика 22 Климатско-вегетациско-почвени зони на Шар Планина

Составот на живите организми од биогеографски аспект, заради специфичните географски врски и комплексните еколошки влијанија, претставува мешавина од:

- Македонско-тракиската провинција на европско-субмедитеранскиот подрегион на медитеранскиот биогеографски регион каде се карактеристични дрвенести видови, зимзелени кожестолисни елементи, степски грмушки итн.,
- Балканска провинција на средноевропско-илирско-балканскиот подрегион на средноевропскиот регион, претставена со горунови и букови шуми,
- Шарско-пиндска провинција на суб-средноевропско-балканскиот подрегион на европскиот регион претставена со различни дабови шуми од сојузот *Quercion frainetto*,
- Западномезиска провинција на суб-средноевропско-балканскиот подрегион на европскиот регион претставена со дабови шуми од сојузите *Quercion frainetto* и *Quercion petraeae-cerris*,
- Шарско-пиндска провинција на балканско-бореалниот подрегион на бореалниот биогеографски регион претставена со оромедитерански шуми на молика, смрча, ела и субалпски смреки,

- Мезиска провинција на балканско-бореалниот подрегион на бореалниот биогеографски регион претставена со иглолисни шуми на смрча, сибирска смрека и боровинки,
- Шарско-пиндска провинција на јужноевропскиот планински подрегион на средно-јужноевропскиот биогеографски регион претставена со субалпски шуми на муника, оромедитерански криофити, како и пасишта, планински камењари и сипари на варовник,
- Шарско-пиндска провинција на јужноевропскиот планински подрегион на средно-јужноевропскиот биогеографски регион претставена со субалпски шуми на молика, вегетација на пасишта, вегетација околу снежници и камењари, особено на силикатна подлога.

- ЕКОСИСТЕМИ

Во Република Северна Македонија се идентификувани 28 основни групи екосистеми, вклучувајќи ги екосистемите со антропогено потекло. Од нив на Шар Планина се среќаваат следните екосистеми:

1. Езерски екосистеми (екосистеми на површински стоечки води, вклучително и акумулации, поголеми бари и глацијални езера);
2. Речни екосистеми (екосистеми на површински течечки води, вклучително и потоци);
3. Планински тресетни екосистеми (кисели тресетишта);
4. Планински блатни екосистеми (базни тресетишта);
5. Блатни и мочуришни екосистеми (вклучително и солени блата);
6. Екосистеми на мезофилни и сезонско влажни пасишта и ливади;
7. Екосистеми на планински пасишта (вклучително субалпски и алпски пасишта, како и пасишта на камењари);
8. Високопланински џуџести грмушести екосистеми;
9. Планински грмушести екосистеми;
10. Деградирани шумски екосистеми (вклучително псевдомакија, дрвенест маторал, термо-медитерански честаци и гариги);
11. Рипариски и блатни грмушести екосистеми;
12. Листопадни шумски екосистеми (широколисни шуми);
13. Иглолисни шумски екосистеми;
14. Мешани листопадни и иглолисни шумски екосистеми;
15. Пештерски екосистеми (вклучително и водните тела во нив);
16. Карпести и каменити екосистеми (вклучително карпи, камењари и точила);
17. Екосистеми без или со многу ретка вегетација (вклучително и еродирани подрачја);
18. Полјоделски агроекосистеми;
19. Водни агроекосистеми (рибници);
20. Урбани еколошки системи;
21. Еколошки системи на рурални населби;
22. Еколошки системи на рударски и индустриски ископини;

23. Еколошки системи на целосно вештачки водни тела;

24. Еколошки системи на депозити на отпад и депонии.

Шар Планина се одликува со висока разновидност на екосистеми што произлегува од разновидноста на живеалишта. Така, на Шар Планина се среќаваат различни водни екосистеми (гласијални езера, реки, потоци и мал број акумулации), голем број различни шумски екосистеми, тревести екосистеми (ливади, брдски, планински и алпски пасишта, рабни зелјести екосистеми), карпести екосистеми (карбонатни и силикатни карпи) и различни влажни екосистеми (алкални блата, кисели тресетишта, шумски тресетишта и други).

Систематизацијата на екосистемите е направена според систематизацијата на живеалиштата од ЕУНИС базата (ниво 1).

Шумски екосистеми: Шумските екосистеми на Шар Планина се застапени со релативно голем број шумски вегетациски типови, од ксеротермофилните дабово-белгаберови шуми во околината на Лешок, до мезофилни планински букови шуми во високите делови на планината и зимзелени шуми со смрча, ела и молика. Учеството на вештачки подигнати насади на Шар Планина е ниско.

Вриштини: Вриштините се екосистеми на ниски грмушки или полугрмушки кои се среќаваат над шумскиот појас или на места каде шумата била уништена на височина над 1,800 m. Тие често пати заземаат големи пространства. Главно, ги населуваат терените со силикатна подлога, кои се на заветрената страна на планината, така што снегот се натрупува и се задржува до касна пролет. Од тие заедници најчесто се среќава *Junipero-Bruckenthalietum*.

Тревести екосистеми: На Шар Планина се развиваат повеќе тревести екосистеми, почнувајќи од најниските до највисоките делови. Најзначајни екосистеми се планинските пасишта (карбонатни и силикатни), кои зафаќаат огромни површини во највисоките делови. Посебен тип екосистеми претставуваат ливадите во претпланинскиот и планинскиот појас. Основен предуслов за нивно постоење е континуирано косење и поголема влажност.

Во субалпскиот појас на силикатна подлога или на длабоки почви врз варовник, во долини и ували каде постојано стоката минува со пасењето, може да се најдат ливади кои често пати се косат. Тие во прогресивната сукцесија поминуваат во вид на соседната вегетација. На варовнички подвижни сипари во субалпскиот појас се среќава *Drypetum linneanae*. Позначајни состоини има под врвот Љуботен, во сливот на Лешничка Река (горен дел на Тетовската Река). Во субалпскиот појас околу бачилата, каде има натрупано поголеми количини на шталско ѓубре се развива *Senecio-Rumicetum alpine*. Таа особено убаво е развиена на места каде бачилата се напуштени 2-3 години.

Карпести екосистеми: Карпестите екосистеми се многу важна одлика на Шар Планина. Тие се населени со хазмофитска вегетација на варовничка или силикатна подлога. Високопланинските тревести заедници на пасишта и камењари се распространети над шумскиот појас и вриштините, но на некои места се среќаваат и на помала надморска височина.

Влажни екосистеми: Влажните екосистеми не се меѓу најкарактеристични екосистеми во Северна Македонија. На Шар Планина се среќаваат на повеќе места, но на помали површини (со исклучок на Луково Поле во НП Маврово) и се претставени со тресетишта, блата со високи зелјести растенија. За сите нив е карактеристично обилното присуство на вода, специфичната почва и еколошки услови (аноксија, редукциски процеси, итн.).

Водни екосистеми: Шар Планина се карактеризира со присуство на различни типови водни екосистеми: течечки води (планински реки и потоци) и стоечки водни екосистеми (повеќе глацијални езера и неколку вештачки акумулации). Притоа, сите вештачки езера припаѓаат на групата екосистеми J. Создадени, индустриски и други вештачки живеалишта според ЕУНИС класификацијата. На Шар Планина не се среќаваат речни екосистеми со бавен тек (С.2.3.) т.е. сите реки и потоци спаѓаат во групите С.2.21 и С.2.22 кои се однесуваат на горниот, средниот и долниот тек на реките и нивните абиотички и биотички карактеристики. Покрај тоа, се среќаваат и потоци со повремени тек, како посебен тип екосистем. На Шар Планина, по Пирин и Рила, има најмногу глацијални езера на Балканскиот Полуостров. Овие екосистеми се едни од најзначајните на Шар Планина, но во исто време се и најчувствителни.

Флора

- Дијатомејска флора

Шар Планина се карактеризира со висока разновидност на водни и влажни живеалишта, како што се глацијални езера, тресетишта, постојани или непостојани бари и блата, потоци и реки, што овозможува развој на различни видови на алги.

Во рамките на Студијата за валоризација регистрирани се 662 дијатомејски таксони. Распространувањето на видовите утврдени на Шар Планина беше споредувано со постоечката база на податоци за дијатомеи во Северна Македонија, како и со голем број податоци за дијатомеи во Европа.

Неколку родови покажуваат исклучително висока видова разновидност на Шар Планина. Такви се *Pinnularia* со 78 видови, *Gomphonema* со 45 видови, *Navicula sensu stricto* со 43 видови, *Eunotia* со 29, *Encyonema* со 27, *Neidium* со 25, *Cymbella* со 21, *Cymbopleura* со 19 таксони итн. Така на пример скоро 80% од видовите од родот *Pinnularia* кои се регистрирани во Северна Македонија се утврдени на Шар Планина. Слични резултати се добиваат и доколку се споредат податоците за други родови како што се *Neidium* и *Cymbopleura*, како и за помали родови како што се *Amphora*, *Geissleria*, *Odontidium*, *Placoneis*.

Родови со највисок број на нови или потенцијално нови видови за науката се *Pinnularia* со 16 видови, *Caloneis* со 14 и *Neidium* со осум видови. Би требало повторно да се потенцира присуството на еден нов вид за науката од родот *Muelleria* (*M. coxiana* Levkov, Vidaković, Cvetkoska, Mitić-Kopanja, Krstić, Van de Vijver & Hamilton) кој досега беше присутен во Европа со само два вида. Исто така, потребно е да се потенцира дека нови или потенцијално нови видови се утврдени од 27 рода, што дополнително го истакнува високиот диверзитет на дијатомеите на Шар Планина.

- Мовови и џигерници

На Шар Планина до сега се регистрирани 244 видови. Во оваа бројка се вклучени четири подвидови (три вариетети и еден подвид), што значи бројот на видови изнесува 240. Од нив 213 видови (210 видови и три вариетети) припаѓаат на групата мовови (Bryophyta) и 31 вид (30 видови и еден подвид) припаѓаат на групата џигерници (Marchantiophyta). Во Цекова (2005) се наведени 204 видови, додека Martinčič (2009) додава уште 40 видови. Сепак, бриофлората на Шар Планина сè уште може да се смета слабо позната, односно проучена, особено таа од влажните и водните живеалишта. Врз основа на сегашното познавање, во бриофитската флора на Шар Планина се среќаваат 48 % од видовите од вкупната бриофитска флора во Северна Македонија.

Анализата на податоците (само видовите од литературните податоци) покажува дека само 27 видови се обични, односно широко распространети (се среќаваат на целата територија на Северна Македонија) и само 40 видови се релативно чести, односно се среќаваат во 6, 7, 8 или 9 региони. Остатокот од видовите се ретки или многу ретки на територијата на Северна Македонија (се среќаваат во 2-5 региони).

- Васкуларна флора

Според сегашните сознанија флората на Шар Планина се состои од околу 1,260 видови васкуларни растенија и над 260 видови мовови.

Најбројни се видовите од фамилијата Asteraceae – 178 вида. Потоа следуваат Caryophyllaceae со 91 таксон, Rosaceae со 84, Fabaceae со 80 таксони, Poaceae со 70, Scrophulariaceae со 55 (бројката не е прецизна, со оглед на новите таксономски решенија), Lamiaceae со 52, Brassicaceae со 51, Apiaceae со 44, Ranunculaceae со 42, Cyperaceae со 39, Campanulaceae со 28, итн.

Фауна

- Цицачи

Врз основа на податоците од достапната научна литература, како и резултатите од спроведените теренски истражувања, на подрачјето на Шар Планина се регистрирани вкупно 51 вид на цицачи, што претставува околу 58 % од вкупната фауна на цицачи во Република Северна Македонија.

За цицачите, најзначајни живеалишта се секако шумите, кои се значајно засолниште за многу видови и служат како значаен коридор за миграција, раселување и одржување на стабилни популации кај некои видови, особено крупните месојади. Реките и рипариската вегетација како живеалишта се од особено значење за видрата и некои видови лилјаци, додека високопланинските предели и карпести подрачја се значајно живеалиште за дивата коза и високопланинската пољанка.

- Птици

До сега постојат објавени или необјавени податоци на авторот за 128 видови птици регистрирани на подрачјето на Шар Планина. Тие припаѓаат на 14 редови, 37 фамилии и 90 родови.

Од регистрираните видови, 47 видови сигурно гнездат или гнезде во минатото, 19 веројатно гнездат, 40 возможно е да гнездат и 22 се пријавени како негнездилки. Се проценува дека само 8-12 видови од сите регистрирани видови навистина не се гнездилки на овој простор, додека останатите безмалку сигурно гнезде, но гнездењето не е доволно добро документирано.

- Водоземци и влекачи

Од теренските истражувања, реализирани во текот на 2017 и 2019 година, забележани се 333 нови записи (од кои 178 се за водоземците и 155 за влекачите) на кои се утврди присуство на 9 видови на водоземци и 17 видови на влекачи на 58 локалитети во рамките на масивот.

Видовите *T.macedonicus*, *B.viridis*, *P.ridibundus*, *R.dalmatina*, *T.hermannii*, *N.tessellata*, *C.austriaca* и *D.caspisus* се нови видови забележани во подрачјето на масивот Шар Планина, како и податоци досега необјавени за овој регион.

На национално ниво има 14 видови водоземци (Petkovski 2009) и 36 видови влекачи (Sterijovski et al. 2014) кои се регистрирани за Република Северна Македонија. На Шар Планина досега

има 11 видови водоземци и 17 видови влекачи. Ова претставува 78.5% од видовите на водоземците и 47% од видовите на влекачите од вкупниот број на видови на национално ниво. Според погоре кажаното, Шар Планина може да се смета за жариште (HOT-SPOT), еден од центрите на диверзитет за водоземци во Македонија, имајќи предвид дека постои потенцијал уште еден вид од водоземците да биде присутен во регионот, односно *Lissotriton vulgaris*.

Од посебен интерес за Шар Планина е присуството на *Ichthyosaura alpestris*, *Rana temporaria*, *Lacerta agilis*, *Zootoca vivipara*, *Vipera berus* и *Vipera ursinii*, односно *Triturus macedonicus*, *Testudo hermanni*, и *Testudo graeca*, кои според Националната црвената листа на водоземци и влекачи се означени како загрозени (EN) и ранливи (VU). Исто така, според IUCN глобалната црвена листа на водоземците и влекачите *Testudo graeca* и *Vipera ursinii*, која според IUCN црвената листа се означени како ранливи (VU).

- Фауна на риби

Поголем дел од литературните податоци кои се однесуваат за составот на рибната фауна во горниот дел на реката Вардар, не вклучуваат резултати од истражувања спроведени и на реките од Шар Планина. Од сите видови риби кои живеат на потегот Вруток - Тетово, *S. macedonicus* е единствениот вид кој живее во горните делови од планинските води, додека во долните делови од реките се очекуваат *B. balcanicus* и *S. vardarensis*, *A. anguila* и *E. mariae* (види ја табелата подолу).

Табела 22 Преглед на добиените резултати од дистрибуција на рибната фауна на Шар Планина

Вид	Локалитети и живеалишта	Извор на податоци	Дистрибуција во МК
<i>Salmo macedonicus</i> (Karaman, 1924)	Горен тек на реките, Теаречка Бистрица	Apostolski et al. (1956); this study	Вардарски слив
<i>Barbus balcanicus</i> Kotlik, Tsigenopoulos, Rab & Berrebi, 2002	Долен тек на реките	Karaman (1924, 1931); Apostolski et al. (1956); Grupce and Dimovski (1973); (Georgiev 2000)	Вардарски и Струмички слив
<i>Squalius vardarensis</i> Karaman 1928	Долен тек на реките	Karaman (1924, 1931); Apostolski et al. (1956); Grupce and Dimovski (1973); (Georgiev 2000)	Вардарски слив
<i>Eudontomyzon mariae</i> (Berg, 1931)	Долен тек на реките	(Georgiev 2000)	Вардарски слив
<i>Anguilla anguilla</i> (Linnaeus, 1758)		порибувано	

- Безрбетници

Сплесканите црви (Platyhelminthes), валчестите црви (Nematoda), Коњските влакна (Nematomorpha) и прстенестите црви (Annelida): Од сплесканите црви (Platyhelminthes) вкупно 229 видови се познати во Македонија, додека на Шар Планина е потврден само 1 ендемичен подвид *Crenobia alpina* ssp. *montenigrina*.

Од валчестите црви (Nematoda) според постоечките литературни податоци за Шар Планина се регистрирани само 2 вида.

Коњските влакна (Nematomorpha) во Македонија се претставени со два вида, од кои според Kovachev et al. (1999) е регистриран само видот *Gordius aquaticus* Linnaeus, 1758.

Од прстенестите црви (Annelida) на Шар Планина класата Oligochaeta е претставена со 45 видови од кои: *Dendrobaenaalpina pori*; *Eophila dofleini*; *Eophila januae-argenti stankovići* се ендемити. Од 30 познати видови пијавици (Hirudinea), на Шар Планина е констатиран само еден слатководен, широко распространет вид пијавица: *Dina lineata*.

Мекотели (Mollusca) - полжави и школки: Сувоземните полжави се особена и широко распространета класа безрбетни животни и единствените терестрични мекотели. Класата полжави е најбогата со видови во рамките на типот Mollusca и зазема различни биотопи. Бавната подвижност и (кај повеќето видови) специфичните побарувања кон условите на средината, ги прават чувствителни кон промените и се претпоставка кон висок процент на ендемични и ретки видови во групата.

Најголем дел од интересните видови се регистрирани во високопланинската зона на Шар Планина, особено на карбонатните карпи и пасишта околу Љуботен, Попова Шапка и Титов Врв. Широколисниот појас, особено буковите шуми формираат различен и богат комплекс од видови, во кој се среќаваат редица ендемични и ретки видови (на пр. *Allaegopsis skandergianus* (Polinski, 1924), *Alinda serbica* (Moellendorff, 1873), *Chilostoma serbica* (Kobelt, 1872), *Cochlodina laminata oreinos* (A. J. Wagner, 1914), *Helicodonta obvoluta albanica* A. J. Wagner, 1914 и др.). Водените полжави се многу малку истражувани и се познати само 2 вида.

Од школките (Bivalvia) е познат само еден вид - *Pisidium sp.*

Членконоги (Arthropoda): Редот Pseudoscorpiones (Лажни скорпии) во Северна Македонија е претставен со 54 видови. Во рамките на масивот Шар Планина, потврдени се 9 видови псеудоскорпии од 2 фамилии, од кои 6 видови се локални ендеми. Од сенокосците (Opiliones) за Шар Планина, познати се 7 ендемични видови, чиј типски локалитет е Шар Планина.

Досега, вкупниот број на видови регистрирани на Шар Планина се состои од 266 видови). Седум видови (*Brachythele sp.*, *Callilepis schuszeri*, *Centromerus acutidentatus*, *Haplodrassus silvestris*, *Misumena vatia*, *Synema globosum* и *Walckenaeria furcillata*) претставуваат нови податоци за фауната на Шар Планина. Според сегашната дистрибуција, следните два вида остануваат локални ендемити: *Heriaeus zhalosni* и *Inermocoelotes melovskii*. Од вкупниот број, 61 вид се познати исклучиво само од Шар Планина. Оваа констатација може да укажува од една страна дека Шар Планина има голема разновидност на пајаци, но од друга страна, исто така може да значи дека воопшто Северна Македонија е слабо истражена во однос на фауната на пајациите и дека некои од овие видови би можеле да се најдат и на другите планини во Северна Македонија во иднина.

Од водните гниди (Asari) на Шар Планина се регистрирани 14 видови од 5 фамилии, од кои еден вид *Trachytes macedoniensis* е ендемит.

Од многуногите (Myriapoda) во границите на Шар Планина се регистрирани 36 таксони од кои 21 вид припаѓаат на Diplopoda (4 локални ендемити) и 16 таксони од класата Chilopoda (еднопароноги).

- **Инсекти (Insecta)**

Во рамките на планинскиот масив Шар Планина, таксономските групи од инсекти се истражувани со различен интензитет. Некои од нив се целосно истражени, некои делумно, а има и такви за кои воопшто нема податоци.

Еднодневки (Ephemeroptera): од акватичните инсекти, диверзитетот на фауната на еднодневките (Ephemeroptera) на Шар Планина е релативно добро истражен. Вкупниот број на регистрирани еднодневки на Шар Планина изнесува 36 видови.

Вилински коњчиња (Odonata): за диверзитетот на вилинските коњчиња на Шар Планина досега се познати 10 видови.

Пролетници (Plecoptera): со последните истражувања на пролетниците на Шар Планина, вкупниот број изнесува 57 вида.

Богомолки, емпузи и лебарки (Dictyoptera): за регионот на Шар Планина, регистрирани се 4 видови кои припаѓаат на 3 фамилии.

Правокрилци (Orthoptera): со истражувањата на скакулците на Шар Планина се утврдени вкупно 48 видови.

Уволажи (Dermaptera): на Шар Планина се регистрирани 2 вида од фамилијата Forficulidae: *Forficula auricularia* и *Anechura bipunctata*.

Сенојади (Psocoptera): на Шар Планина од овој ред инсекти е регистриран само еден вид *Stenopsocus immaculatus*, што ја покажува слабата истраженост на овој ред инсекти.

Дрвеници (Hemiptera; Heteroptera): Ако се земе предвид бројната застапеност на видовите на Шар Планина, споредено со македонската фауна, од 863 познати видови во Република Северна Македонија, на Шар Планина се потврдени 193 таксони, што претставува 22,36 % од македонска фауна, од кои 182 се на ниво на видови, 4 подвидови, 1 вариетет и 6 форми, подредени во 134 родови и 26 фамилии. Еден вид од фамилијата Miridae, *Adelphophylus (Phylus) balcanicus* (Kormilev, 1939) е локален ендемит.

Еднаквокрилци (Homoptera): Од подредот Еднаквокрилци, црцорците се малубројни инсекти, но во Македонија тие се претставени со 19 видови од 9 родови, кои припаѓаат на 3 фамилии Cicadidae, Tibicinidae и Issidae. Со истражувањата на Шар Планина се потврдени 6 видови црцорци од фамилиите Cicadidae (3) и Tibicinidae (3). Од безгласните цикади Issidae за Македонија се познати 28 видови. Со истражувања на безгласните цикади на Шар Планина се потврдени само 4 видови.

Мрежокрилци (Neuroptera): Со истражувањата на Шар Планина констатирани се 12 видови од 5 фамилии, од кои 1 вид е детерминиран само до род. Од нив, видовите *Nemoptera sinuata* Olivier, 1811 и *Libelloides macaronius* (Scopoli, 1763), се познати како видови со регионален ендемизам. Видот *Nineta pallida* (Schneider, [1846]) е нов вид за фауната на мрежокрилците во Република Северна Македонија. Најбројни се претставниците од семејството Chrysopidae 9 видови, со по 1 претставник се видовите од фамилиите Ascalaphidae, Nemopteridae, Hemerobiidae и Coniopterygidae (1 вид детерминиран до род).

Пеперутки и молци (Lepidoptera): Пеперутките се најдобро истражен ред инсекти во Република Северна Македонија, претставен со 2,638 видови. Од нив најдобро проучени се дневните пеперутки (Rhopalocera), застапени со 204 видови. Значајно за овој ред инсекти е тоа дека се едни од показателите, според кои се одредува квалитетот на живеалиштето. Според бројното присуство на ваквите видови се проценува степенот на биолошка разновидност и квалитетот на живеалиштето.

Пеперутките играат и важна улога во екосистемите, на пр. преку нивните активности за опрашување. Заради нивното посебно значење, тие се заштитени со меѓународни директиви и конвенции како Директивата за живеалишта (HD), Бернска и Бонска конвенција (BERN; BON); исто така, голем дел од нив се наоѓаат на IUCN листата на заштитени видови и видови кои се предмет на недозволена трговија (CITES), а многу се значајни и целните и рефугијалните видови.

Пеперудната фауна на Шар Планина е претставена со 963 видови. Дневни пеперутки има 176 видови. Од пеперутките кои се ноќе активни (Nocturna - молци) на Шар Планина се потврдени 787 видови подредени во 38 фамилии. Најбројни се претставниците од фамилијата Geometridae со 186 видови, втори по бројност се Noctuidae со 175 видови; потоа Erebidae со 64 такса; Pyralidae 61 вид; Crambidae 52 видови; Tortricidae 51; Gelechiidae 25 видови; Zygaenidae 21 таксон; Oecophoridae 17; Sesiidae 16; Notodontidae 15; Coleophoridae 13; Sphingidae 12; Pterophoridae со по 10; Tineidae 9; Yponomeutidae и Lasiocampidae со 8 видови; Psychidae 6; Drepenidae и Plutellidae со 4 вида; Saturniidae, Nolidae и Cossidae со по 3 видови; Adelidae, Cosmopterigidae, Elachistidae, Gracillariidae, Scythrididae, Nepticulidae со 2 вида; следниве семејства се претставени со еден вид: Aegyrestidae, Blastobasidae, Carposinidae, Choreutidae, Euteridae, Lecithoceridae, Limacodidae, Opostegidae и Thyrididae.

Двокрилци (Diptera): Редот Diptera - двокрилци на Шар Планина е застапени со 15 фамилии и 198 видови. Некои фамилии се детално проучени, а некои само делумно. Детални анализи се направени за фамилијата Осолики муви - Syrphidae. Од оваа фамилија на Шар Планина се регистрирани 78 видови кои припаѓаат на 35 родови, што претставува 29.77% од вкупниот број познати (262) видови во Република Северна Македонија. Втори по бројност се претставниците од фамилијата Tipulidae претставена со 42 видови; потоа Cecidomyiidae застапени со 24; Simuliidae 11 видови; Chironomidae 10 видови; Empididae 8 видови; Tabanidae 7 видови; Blephariceridae и Limoniidae со по 4 видови; Muscidae 3 видови; Chloropidae и Pedicidae 2 вида; Calliphoridae, Lauxaniidae и Limnobiidae со по 1 вид. Два таксона од фамилијата Осолики муви - Syrphidae се балкански ендеми: *Cheilosia melanura rubra* Becker, 1894 и *Sphegina sublatifrons* Vujčić, 1990.

Сифонаптери (Siphonaptera): На Шар Планина се регистрирани 2 вида: *Leptopsyllasciurobia* и *Ceratophyllus sciurorum sciurorum*. Тоа укажува на слабата истраженост на сифоноптерите во Република Северна Македонија, вклучувајќи ја и Шар Планина.

Тврдокрилци (Coleoptera): Тврдокрилните инсекти - Coleoptera се еден од најбројните редови инсекти. Литературните податоци за оваа група организми од Шар Планина се оскудни и парцијални со исклучок на две фамилии (**Curculionidae** и **Carabidae**), кои се подобро истражени. На територијата на Шар Планина се регистрирани околу 300 видови **Coleoptera** кои припаѓаат на 13 фамилии (фамилиите Carabidae, Cerambycidae и Staphylinidae се посебно разработени).

Тркачи (Carabidae): Во каталогот на тркачите на Северна Македонија (Hristovski and Guéorguiev 2015), за Шар Планина наведени се 162 видови, што претставува релативно висок. Најголем број видови се регистрирани во локалитети во северните делови на Шар Планина (Љуботен, Ливадица, Старо Село), централните делови (Попова Шапка, Титов Врв, Лешница, Церипашина, Три Води, Чаушица) и јужните делови на Шар Планина (Јеловце, Говедарник, Лера, Фудан).

Ципокрилци (Hymenoptera): Ципокрилците се релативно добро истражени. Според истражувањата, редот ципокрилци на Шар Планина е претставен со 11 фамилии, 30 рода и 62 видови. На Шар Планина, најдобро проучени се лисните оси Symphyta. Фамилијата Tenthredinidae е застапена со 8 родови со 30 видови. Фамилијата мравки – Formicidae е слабо истражена на Шар Планина и за истата постојат податоци за само 5 видови.

- **Габи и лишаи**

Што се однесува до лишаите, досега во Република Северна Македонија се познати 675 вида, но во споредба со податоците за лишаи од други земји, овој број е мал. За распространувањето на лишаите на Шар Планина се објавени вкупно 106 вида.

Габите претставуваат посебно царство на живи организми, кои во природата од еколошки аспект имаат особено значење како разградувачи. Како резултат на постоечките податоци и истражувачките теренски активности за собирање на миколошки материјал во текот на 2017-2019 година, проследени со морфолошка идентификација на голем број недетерминирани примероци, е добиен список на габи од 517 вида. Најголем број од видовите, 467, припаѓаат на типот столпчести габи – Basidiomycota (од кои 31 вид се гастероидни габи – Gasteromycetes), 75 вида припаѓаат на типот торбести габи – Ascomycota, а 6 вида на типот слузави габи – Mucromycota. Значајно е да се истакнат и податоците за подземните габи (за кои се вршат поинтензивни истражувања во последните десетина години), чиј број изнесува 17, а припаѓаат на групата торбести (12) и гастероидни габи (5).

Што се однесува до употребата на габите во исхрана, значајно е да се истакнат видовите како на пример: *Armillaria mellea*, *Hirneola auricula-judae*, *Boletus edulis*, *Cantharellus cibarius*, *Pleurotus pulmonarius*, *Clitocybe nebularis*, *Russula cyanoxantha*, *Flammulina velutipes*, *Agaricus* spp., се одликуваат со висок кулинарски квалитет. Некои видови, како што се: *Amanita caesarea*, *Boletus edulis* и *Cantharellus cibarius*, се собираат од локалното население и се продаваат во откупни станици. Поради прекумерната експлоатација и несоодветно собирање на плодните тела, виталноста на овие видови е намалена. Останатите видови за јадење се собираат за лични потреби, заради што нивното собирање не претставува закана за микодиверзитетот. Од отровните видови, особено чести се: *Amanita citrina*, *A. pantherina*, *Galerina autumnalis*, *G. marginata*, *Inocybe geophylla* и *Lepiota cristata* и претставуваат смртно отровни видови.

4.14 Пределска разновидност

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Комбинацијата на влијанието и меѓусебната интеракција на географските, геолошките и геоморфолошките карактеристики, како и комплексноста на климатските типови низ големата површина на која се протега Шар Планина, резултирало со голема разновидност на видови и живеалишта. Години наназад, проучувањето на биолошката разновидност на Шар Планина претставувало предизвик за бројни истражувачи од регионот и пошироко. Но, Шар Планина е значајна и од еден поинаков аспект, а тоа е пределската разновидност. Векови наназад, луѓето играле значајна улога во обликување на природните екосистеми на Шар Планина. Диверзитетот на човековите практики на користење на земјиштето кои произлегува од различната традиционална, етничка и културна позадина на локалното население (карактеристична за овој дел од Македонија) придонел кон специфична карактеризација на пределите. Овие карактеристики на пределите и промените во животната средина кои и денес го обликуваат пределниот образец на Шара, предусловени од специфични политички-општествени процеси, побудиле интерес кај истражувачите кои се стремеле да ги применат конзервациските принципи на пределната екологија.

Главно за Шар Планина се дефинираат 9 пределски типови кои влегуваат во рамките на 4 групи предели и тоа:

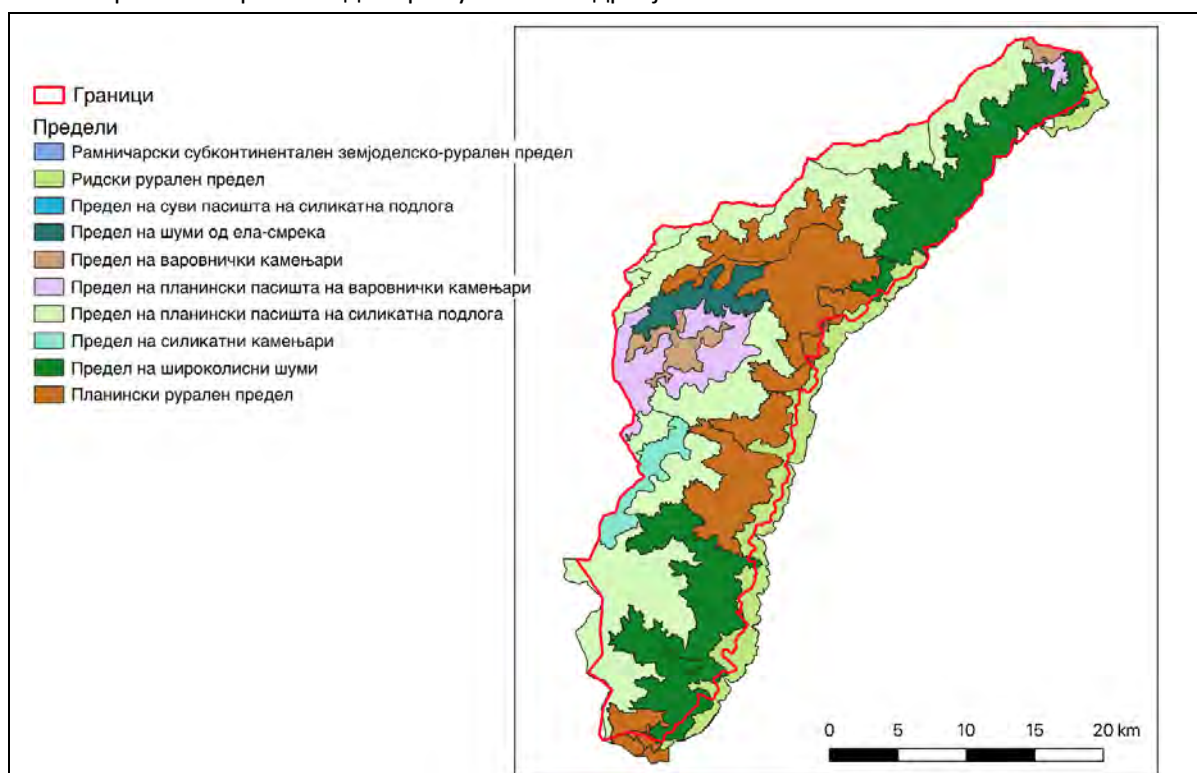
Рурални предели: Бреговит субмедитеранско-континентален рурален предел со меѓи (Бреговит рурален предел со меѓи), Ридест субконтинентален рурален предел (Ридест рурален предел) и Планински континентален рурален предел (Планински рурален предел);

Шумски предели: Планински континентален предел на мезофилни широколисни шуми (Предел на мезофилни широколисни шуми) и Планински континентален предел на елово-смрчови шуми (Предел на елово-смрчови шуми);

Предели на високопланински пасишта: Планински предел на пасишта на силикатна подлога (Предел на високопланински пасишта на силикатна подлога) и Планински предел на пасишта на карбонатна подлога (Предел на високопланински пасишта на карбонатна подлога);

Високопланински предели на карпи и камењари: Високопланински предел на силикатни карпи и камењари (Предел на силикатни карпи и камењари) и Високопланински предел на карбонатни карпи и камењари (Предел на карбонатни карпи и камењари).

Треба да се напомене дека уште 2 други пределни типови се интерсектираат со истражуваното подрачје на Шар Планина (наменски дефинирано за целта на студијата): Рамничарски субконтинентален земјоделско-рурален предел и Урбан предел (Тетово, Камењане-Топлице и Врапчиште). Двата предели се лоцирани во подножјето на планината и покриваат многу мала, занемарлива површина од истражуваното подрачје.

Слика 23 Пределни типови на Шар Планина (Меловски и други (2010))

4.15 Културно наследство

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Археолошки наоди

Археолошки наоди за население кое живеело во планинската област се најдени на неколку места уште од неолитскиот период (10 000 – 3 000 п.н.е.).

Според расположливата официјална документација на НУ Национален конзерваторски центар Скопје (НУНКЦ) (Евиденцијата на НУ Национален конзерваторски центар - Скопје на недвижно културно територија на Република Македонија - археолошки сакрални и профани објекти и Археолошка карта II на наследство на локалитети, Република Македонија, Скопје 1996 и друга стручна литература), во консултации со УЗКН, во границите на Паркот идентификувано е следното културно наследство:

Табела 23 Листа на археолошки локалитети и сакрални објекти во областа на Шар Планина¹⁴

Бр	Општина	Населено место	Име на локалитет	Краток опис
Археолошки локалитети				
1	Гостивар	Горно Јеловце	Будимов Град (Злагна чешма)	Средновековна некропола
2	Гостивар	Дебреше	Горни Рапаич	Средновековна црква и некропола
3	Гостивар	Дебреше	Каља	Утврдена населба од железното и римско време
4	Врапчиште	Ѓурѓевиште	Православни гробишта	Средновековна некропола
5	Врапчиште	Ѓурѓевиште	Теке	Сакрален објект од доцен среден век
6	Врапчиште	Калиште	Ограѓе	Некропола од доцен среден век
7	Врапчиште	Калиште	Орман	Рударска населба и топилница од доцноантичкото време
8	Врапчиште	Калиште	Соколец	Утврдена населба од железното и доцноантичкото време
9	Врапчиште	Ломница	Православни Гробишта	Некропола од доцниот среден век
10	Врапчиште	Пожаране	Царева Чешма (Јуришки Гробишта)	Средновековна населба, црква и некропола
11	Тетово	Бозовце	Јеленце	Средновековна некропола
12	Теарце	Брезино	Селиште	Средновековна црква со некропола
13	Јегуновце	Вратница	Кале (Мали Орман)	Утврдена населба од доцноантичко време
14	Јегуновце	Вратница	Св. Души	Средновековна црква
15	Јегуновце	Вратница	Св. Петка	Средновековна црква
16	Теарце	Глоѓи	Св. Врачи	Средновековна црква со некропола
17	Боговиње	Горно Палчиште	Кале	Утврдена населба од доцноантичко време
18	Јегуновце	Јажинце	Црквиште	Средновековна црква и некропола
19	Боговиње	Јеловјане	Градец	Населба од антички период и среден век
20	Боговиње	Јеловјане	Попови Рупи	Населба од антички период и среден век
21	Теарце	Лешок	Кале	Утврдена населба од доцноантичко време и среден век
22	Теарце	Лешок	Црквиште	Комплекс на средновековни цркви
23	Теарце	Лешок	Лескумцус	Утврдена населба, каструм од III век до XIV век

¹⁴ Извор: НУ Национален Конзерваторски Центар, допис 08-161/4, од 05.08.2020 год.

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

24	Теарце	Лешок	Млака	Депо на средновековни монети
25	Теарце	Слатино	Вртиште	Црква и гробови од среден век
26	Јегуновце	Старо Село	Градиште	Населба од неолитско време
27	Теарце	Теарце	Бигор Слатински	Населба од доцноантичкото време
28	Теарце	Теарце	Градиште	Утврдена населба од доцноантичко време
29	Тетово	Шипковица	Псар-Кале	Утврдена населба од доцноантичко време
30	Боговиње	Урвич	Богородица	Населба од антички период и среден век
31	Боговиње	Урвич	Калуѓере	Населба од антички период и среден век
Сакрални објекти				
32	Гостивар	Долно Јеловце	Црква Св. Ѓорѓи	Во црквата има регистрирани икони
33	Тетово	Беловиште	Црква Св. Богородица	Црквата е еднокорабна, со полукружна апсида и со три плитки калоти. Подигната е во 19 век, а живописана во 1912 год.
34	Тетово	Брезно	Црква Св. Богородица	Нема податоци
35	Тетово	Варвара	Црква Св. Параскева	Нема податоци
36	Тетово	Лешок	Црква Св. Атанасие	Црквата претставува византиски тип на градба, крстовидна од рашки тип, со петострана апсида, со купола, а на западната страна има широк нартекс. Подигната е во 14 век. Има мали остатоци од фрески од два различни периоди од 14 век. Црквата била обновувана.
37	Тетово	Лешок	Црква Св. Богородица	Црквата е дел од манастирскиот комплекс кој што датира од 1326 год. Црквата св. Богородица во основа има форма на триконхос. Конхите од надворешната страна се тространи, а нартексот е дограден подоцна. Црквата е живописана во 17 век и во 1879 Црква Св. Богородица
38	Тетово	Лешок	Црква Св. Кирил и Методиј	Во црквата има регистрирани икони
39	Тетово	Јелошник	Црква Св. Богородица	Црквата еднокорабна, со полукружна апсида од надор. Подигната е во 1872 год.
40	Тетово	Једоарце	Црква Св. Кузман и Дамјан	Нема податоци
41	Тетово	Отуње	Црква св. Архангел Михаил	Нема податоци
42	Тетово	Непроштено	Црква Св. Богородица	Нема податоци
43	Тетово	Сетоле	Црква Св. Богородица	Нема податоци
44	Тетово	Слатино	Стара џамија с. Теарце	Нема податоци

Нематеријални добра од особено значење: Во регионот на НП „Шар Планина“, од особена важност е нематеријалното духовно добро Машко повеќегласно пеење од Долни Полог,

Тетовско е впишано на листата на УНЕСКО. Ова нематеријално духовно добро од особено значење согласно Одлуката на Влада со бр.42-6070/1 од 01.08.2014 објавена во „Службен Весник на РМ“ бр. 118 од 06.08.2014, спаѓа во подкатегијата „добро од исклучително значење“.

Религија: Доминантна религија во општините на НП „Шар Планина“ е исламот. Следните две табели ги наведуваат исламските верски храмови под надлежност на Гостиварското и Тетовското муфтиство.

Табела 24 Список на исламски верски храмови под надлежност на Тетовското муфтиство¹⁵

ТЕТОВСКО МУФТИСТВО
Џамија Бозовце
Џамија Бродец
Џамија Попова Шапка
Џамија Вејце
Џамија Вешала

Табела 25 Список на исламски верски храмови под надлежност на Гостиварското муфтиство¹⁶

ГОСТИВАРСКО МУФТИСТВО
Џамија Јеловце
Џамија Пожаране

Следните две табели ги наведуваат православните христијански верски храмови под надлежност на Гостиварската и на Тетовската епархија.

Табела 26 Список на православни христијански верски храмови под надлежност на Тетовската епархија¹⁷

ТЕТОВСКА ЕПАРХИЈА
Црква Св. Петка - Варвара
Црква Св. Богородица - Брезно
Црква Св. Илија - Брезно
Црква Св. Спас – Јелошник
Црква Св. Богородица - Јелошник
Црква Св. Богородица – Сетоле
Црква Св. Козма и Дамјан - Једоарце
Манастир Св. Наум Охридски – Попова Шапка
Црква Св. Ѓорѓи - Отуње

Табела 27 Список на православни христијански верски храмови¹⁸

ГОСТИВАРСКА ЕПАРХИЈА
Црква Св. Никола – Лешница
Црква Св. Никола – Печково

Културни и други манифестации: Во регионот постојат повеќе фестивали и културни манифестации од локален и регионален карактер. Секоја од општините во регионот има свои фестивали и манифестации поврзани со верските празници, традицијата и етнографските

¹⁵ Извор: КОВЗ, 2011. Карта на верски објекти во РМ

¹⁶ Извор: КОВЗ, 2011. Карта на верски објекти во РМ

¹⁷ Извор: КОВЗ, 2011. Карта на верски објекти во РМ

¹⁸ Извор: КОВЗ, 2011. Карта на верски објекти во РМ

карактеристики. Од регионален карактер позначајни активности кои се организираат се музичките фестивали: Шари кендон (Шара пее), манифестација каде се презентира фолклорот од разни места каде живее албанскиот народ, „тетовски фолк филигран“, „Дитет е Наимит“ (Деновите на Наим) меѓународна манифестација на поезијата; „Техо“ меѓународно натпреварување на хорското пеење, „Блетезат“ и „Тетовски јаболчиња“ детски музички фестивал, „Саемот на книгата“ презентација на изданија на албански јазик на издавачки куќи од Македонија, Албанија и Косово.

4.16 Материјални добра

■ Сообраќајна инфраструктура

Патната инфраструктура претставува еден од најважните сегменти за социо-економски развој на ниво на регион и држава. Од големо значење за Полошкиот регион е што низ него поминува Европскиот коридор VIII.

Според податоците од државниот завод за статистика за 2019 година, најголема должина (1.575 km) од локалната патна мрежа, односно 16.1 % од вкупната локална патна мрежа на национално ниво се наоѓа во Полошкиот регион.

Табела 28 Локална патна мрежа во km во Полошки регион во период од 2015 до 2019 година

	2015	2016	2017	2018	2019
Република Северна Македонија	9570	9749	9733	9878	9788
Полошки регион	1520	1568	1502	1505	1575

Од табелата погоре, може да се види дека локалната патна мрежа бележи зголемување и на национално ниво и во Полошкиот регион. Во Република С. Македонија во периодот од 2015 до 2019 година локалната патна мрежа се зголемила за 218 km или 2,15%, додека во Полошкиот регион локалната патна мрежа во 2019 година се зголемила за 55 km или 3,5% и изнесува 1575 km во однос на 2015 година кога била 1520 km.

Главниот патен правец, кој што го поврзува Полошкиот регион со другите региони, е државниот пат А2 (Граница со Бугарија ГП Деве Баир - К.Паланка – Страцин – Романовце – Куманово – Миладиновце – обиколница Скопје – Тетово – Гостивар – Кичево - Требениште – Струга – граница со Р. Албанија ГП Кафасан) и регионалниот пат Р 1202 (Врска со А2 - Маврови Анови – Дебар - граница со Р. Албанија (ГП Блато) и делница за манастир Св. Јован Крстител Бигорски).

Делници во Полошкиот регион од регионалната патна мрежа се Р 1202 (Врска со А2 - Маврови Анови – Дебар - граница со Р. Албанија (ГП Блато) и делница за манастир Св. Јован Крстител Бигорски), Р 1203 (Тетово врска со А2 – Вратница -граница со Р. Косово ГП Јажинце), Р1206 (Клучка Матка (в А2) – Групчин –Тетово – Боговиње – Врапчиште - Гостивар врска со А2) и Р1209 (Тетово (врска со Р1206) - Попова шапка), како и делници од регионалните патни правци од втора категорија Р 2231 (Гостивар (врска со Р2233) – Србиново – Туин – Осломеј - врска со А2), Р 2233 (Гостивар (врска со А2) – Чегране - клучка Тетово запад (врска со, Брвеница), Р 2234 (Клучка Сарај (врска со А2) – Радушa – Јегуновце - Теарце (врска со Р1203), Р 2235 (Маврови Анови (врска со Р1202) – Маврово – Леуново - Бунец (врска со Р1202), Р 2238 (Маврово (врска со Р2235) – Галичник – Селце – Тресонче – Лазарополе - врска со Р2246) и Р 2242 (Желино (врска со А2) - Јегуновце (врска со Р2234).

Табела 29 Состојба со локалната патна мрежа по општини во Полошкиот регион во 2019 година¹⁹

	Боговиње	Брвеница	Врапчиште	Гостивар	Желино	Јегуновце	Маврово и Ростуше	Теарце	Тетово
Асфалт и коцка	164	66	37	282	116	38	65	80	/
Макадам	27	24	-	3	16	28	19	8	3
Земјани	37	17	42	7	18	13	52	25	47
Непробиени	35	-	-	-	18	1	51	42	10
Вкупно	263	107	79	292	168	80	187	155	244

Според видот на патниот коловоз од вкупно 1.575 km во Полошкиот регион, најголем дел во должина од 1.032 km (65,52 %) се алфалт и коцка, потоа 258 km (16,38 %) се земјани патишта, 157 km (9,97 %) се непробиени патишта и 128 km (8,13 %) се макадамски патишта.

Во Полошкиот плански регион постои еден граничен премин и тоа со Република Косово (Јажинце), кој претставува граничен премин од втора категорија.

Железничката мрежа во регионот се состои од локална линија што ги поврзува Кичево, Гостивар и Тетово со Скопје и уште еден дел од меѓународниот железнички коридор што го поврзува Скопје со Приштина. Најблиските аеродроми се во Скопје, Охрид и Косово Поље во близина на Приштина.

❖ **Национален Парк „Шар Планина“**

Повеќето населени места на Шар Планина се поврзани со патна мрежа која се состои од асфалтирани патишта што ги поврзуваат градовите и оддалечените села. Некои од патиштата помеѓу селата (а во ретки случаи и во самото село) не се асфалтирани.

Повеќето од овие неасфалтирани патишта најчесто се во оддалечените делови, особено оние кои се близу до границата со Косово и главно се користат за транспорт на дрва, пристап до високите планински бачила и за туристички цели. Овие области се тешко достапни, а во зима ситуацијата е уште полоша затоа што тогаш локалните планински патишта се блокирани од снег.

За одржувањето на патиштата е одговорно Јавно Претпријатие кое за таа цел користи сопствени средства и приходи. Одржувањето на овие оддалечени патишта во зимскиот период не се смета за највисок приоритет и една од задачите на Националниот парк треба да биде давање поддршка на локалното население за соодветен пристап во текот на целата година.

Урбаните подрачја (градовите Тетово и Гостивар) се поврзани со автопат (A27) кој е дел од пошироката патна мрежа во земјата. Постои и алтернативен пат (стариот пат Тетово-Гостивар, со ознака R12068) кој ги поврзува Тетово, Боговиње, Врапчиште и Гостивар. Патот R12039 го поврзува Тетово со општините Теарце и Јегуновце, како и со граничниот премин кон Косово. Теарце е поврзано со Јегуновце преку патот R2234.

Скијачкиот центар „Попова Шапка“ е добро поврзан со Тетово со регионалниот пат 1209.

Покрај добро развиената патна мрежа, ограничените можности за паркирање на Попова Шапка ги ограничува можностите за развој на ски центарот. Поради тоа постои итна потреба од реконструкција на жичарницата што го поврзува самиот скијачки центар со Тетово.

¹⁹ Извор: Државен завод за статистика, макстат базаза

■ Управување со отпад

Управувањето со цврстиот отпад во Полошкиот плански регион може да се карактеризира како супстандардно, недоволно и неефикасно и попречено од сериозни недостатоци меѓу кои се истакнуваат: немање капацитет и подготвеност кај институциите за ефикасно и ефективно спроведување на регулативата и политиките за управување со отпадот, ниската јавна свест на сите чинители и клучниот предизвик на немање поширок јавен консензус за локација за регионална санитарни депонија, што резултира во континуирани негативни ефекти врз животната средина и здравјето на луѓето.

Во 2019 година во Полошкиот регион се собрани 135 000 тони или 14,8 % од вкупното количество на собран комунален отпад на национално ниво. Речиси целокупното количество собран комунален отпад во Република Северна Македонија во 2019 година (632 000) тони е исфрлено и депонирано во постојните активни депонии во Република Северна Македонија.

Табела 30 Количини на собран и создаден комунален отпад за период 2017-2019 во Полошкиот регион и Република Северна Македонија²⁰

	Количини на создаден комунален отпад (тони)			Количини на собран комунален отпад (тони)			% на собран отпад		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Северна Македонија	787.000	855.000	916.000	635.000	625.000	632.000	80,7%	73,1%	69,0%
Полошки Регион	139.000	131.000	135.000	108.000	100.000	89.000	77,7%	76,3%	65,9%
% од Р.С. Македонија	17,7%	15,3%	14,7%	17,0%	16,0%	14,1%	2,99%	- 3,24%	3,07%

Депонирањето на цврстиот комунален отпад, во Полошкиот регион се извршува на локалните т.н општински депонии, кои не ги задоволуваат ниту основните санитарно технички стандарди за безбедно депонирање на отпадот. Општина Тетово нема своја депонија и се соочува со проблемот за депонирање на отпадот. Моментално депонирањето на отпадот се врши во депонијата Русино која се наоѓа во близина на Гостивар и е одредена за регионална депонија. Оваа депонија не ги задоволува ниту минималните стандарди за депонирање на отпад но во процес е на извршување потребите инфраструктурни зафати се со цел за исполнување на потребните еколошки стандарди за депонирање на отпад. На територијата на Полошкиот регион постојат голем број на т.н. диви депонии, особено во руралниот средини кои не се опфатени со услугата за подигање и депонирање на сметот.

❖ Национален парк „Шар Планина“

Од вкупно 27 села кои се наоѓаат на територијата на паркот, само 7 имаат организирано собирање на цврст отпад. Освен тоа, од главните излетнички и туристички места, како скијачкиот центар, Беловиште, Три Воде итн., отпадот не се собира редовно.

Секоја од седумте општини во Националниот парк е задолжена за управување со отпадот на нејзината територија, преку склучување договори со фирми за собирање отпад. За време на консултациите со засегнатите страни, жителите од планинските села се пожалија на слабото работење на овие фирми. Неопходно е да се даде поддршка од страна на Националниот парк за да се подобри оваа состојба, особено кај најоддалечените планински села.

²⁰ Извор: Региони во Република Северна Македонија 2020

■ Водоснабдување

Водоснабдувањето и одведувањето на комуналните отпадни води во сите општини се одвива преку воспоставени општински јавни претпријатија – ЈКП Тетово (општина Тетово), ЈПКД Комуналец Гостивар (општина Гостивар), ЈПКД Маврово (општина Маврово и Ростуше), ЈКП Шари (општина Боговиње), ЈПКД Вардар (општина Брвеница), ЈПК Мирмбајтја (општина Желино), Друштво за услуги Чистота (општина Јегуновце) и Јавно претпријатие за вршење комунални дејности Хигиена (општина Теарце).

Вода за пиење се користи од извори, подземни води, површински води или некоја комбинација на овие ресурси. Градовите Тетово и Гостивар се снабдуваат со изворска вода за пиење. Системите за водоснабдување во руралните области главно се обезбедуваат со изворски и подземни води.

Градот Тетово, во текот на летниот период, се соочува со недостаток од вода за пиење, кој најмногу потешкотии им создава на жителите во повисоката градска зона. Истиот проблем се јавува некогаш и во зимскиот период јануари-февруари кога температурите се екстремно ниски и изворите на Шар планина од каде се снабдува градот замрзнуваат.

Табела 31 Зафатени површински и подземни води во водоснабдителни системи за водоснабдување на населението и индустријата²¹

Водостопанско подрачје		Зафатена подземна и површинска вода во централните градски водоснаб. Системи (2005 г.) l/s	Зафатена подземна вода во централните градски водоснабдителни системи (2005 г.) l/s	Вкупно зафатена вода во градски, селски и индивидуални водоснаб. системи (2005 г.) (вкупна подземна) l/s	Застапеност на подземна вода во водоснабд. системи (%)
Полог	Гостивар	300	300	1100/1100	100
	Тетово	350	350		
Вкупно		650	650	1100/1100	

Покриеноста на населението со градски систем за вода за пиење во урбаните средини се движи до 95% (Гостивар и Тетово). Додека во руралните населени места се движи од 20% до 100% (Маврово). Населението во руралните населби кои не се приклучени на систем за снабдување со вода, со вода се снабдува од бунари, природни извори и во дел од нив квалитетот на водата е променлив. Во дел од општините постојат села во кои не е решено водоснабдувањето. Поврзаноста на населението со централни системи за водоснабдување постои само во урбаните центри. Во руралните области, проблемот со водоснабдувањето во секое населено место се решава индивидуално, парцијално и етапно.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Повеќето села во Националниот парк Шар Планина имаат пристап до вода за пиење првенствено од извори, иако некои села користат и површински води или подземни бунари за пристап до вода за пиење.

Градот Тетово, исто така, добива вода за пиење од Шар Планина, од изворите Драга Вода, Големи, Вакувски и Уливерички. Изворот Драга Вода обезбедува вода за пиење и за селото Гајре.

²¹Извор: Градежен Институт АД Македонија: „Методологија за утврдување на минимален проток на површински водотеции минимално ниво на подземни води“

Отпадни води

Во 2019 година, Европската Унија финансираше подготовка на Мастер план за отпадни води во Тетово. Пречистителна станица за отпадни води во Тетово ќе опслужува 95.152 е.ж. во општините Тетово, Брвеница, Боговиње и Желино со стапка на поврзување на скоро 100 % од населението во областа до 2039 година.

Во Полошкиот регион постои една помала станица за пречистување на отпадни води со капацитет од 5000 е.ж., која е изградена за потребите на Универзитетот на Југоисточна Европа и е лоцирана во близина на Универзитетот. Покриеноста на населението со пречистителна станица за отпадна вода 1.5% (просечно на државно ниво е 12.5 %).

Отпадните води од другите населени места се одведуваат без било какво пречистување директно во рецепиентот-површински водотеци. Генерално, состојбата со системите за одведување на отпадните води е релативно лоша, бидејќи системите се карактеризираат со истекување на дел од отпадната вода во текот на транспортот, со што се зголемува ризикот од загадување на почвата и подземните води.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Селата и населбите во Националниот парк „Шар Планина“ не се поврзани на канализациона инфраструктура и жителите користат септички јами.

Градовите Тетово и Гостивар имаат канализациски систем, од кој отпадните води и канализацијата се влеваат во реката Вардар, без претходно прочистување.

■ Енергетска инфраструктура

Во Полошкиот регион е лоцирана ХЕС Маврово која се наоѓа помеѓу реката Мавровска и реката Горна Радика. Мавровскиот хидроенергетски систем со трите електрани: ХЕЦ Вруток, ХЕЦ Равен, ХЕЦ Врбен и со вкупна акумулација од 277.000.000 m³ вода е еден од најголемите и најсложените во македонскиот електроенергетски систем. Во вкупната инсталираност на хидро капацитетите во земјава, овој систем учествува со 42 %.

Главните параметри за секоја електрана се следните: **ХЕ ВРУТОК:** ХЕ Вруток е акумулациона хидроелектрична централа со инсталирана моќност од вкупно 165,6 MW. Просечното годишно производство на електрична енергија е 350 GWh.

ХЕ РАВЕН: ХЕ Равен е проточна хидроелектрична централа со инсталирана моќност од вкупно 21 MW. Просечното годишно производство на електрична енергија е 42 GWh.

ХЕ ВРБЕН: ХЕ Врбен е проточна електрана со инсталирана моќност од вкупно 12,8 MW. Просечното годишно производство на електрична енергија е 38 GWh.

Хидроелектричната централа Попова Шапка го добила своето име по истоимената планина каде што е лоцирана. Пуштена е во употреба во 1994 година. ХЕЦ Попова Шапка претставува каскаден систем од четири хидроцентрали, распоредени во опсег од 3 до 20 km од Тетово, со вкупна инсталирана моќност од 4.8 MW. Поставена е каскадно на главниот цевковод, чијашто примарна дејност е снабдување со вода за пиење на градот Тетово, а секундарна е производство на електрична енергија. Годишното просечно производство на ХЕЦ Попова Шапка е 20 GWh.

❖ Национален Парк „Шар Планина“

Уште во периодот од седумдесеттите години, реките на Шар Планина се користеле за производство на електрична енергија преку системот за собирање на водите наречен „Шарски

Води“. Овој систем ја собира водата од голем број на реки и ја транспортира до акумулацијата Маврово и до хидроцентралите Вруток, Равен и Врбен.

Системот „Шарски Води“ е од исклучителна важност поради фактот дека е независен и при целосен прекин на електрична енергија, може да ја произведе истата само врз основа на протокот на вода.

На територијата на Националниот парк постојат 11 изградени мали хидроцентрали. Во зоната на одржлив развој има уште неколку кои сè уште се наоѓаат во фаза на изградба и мора да бидат изградени во рок од 1 година од донесувањето на Законот за прогласување за Национален парк, донесен на 30 јуни 2021 година. Изградба на нови мали хидроцентрали во подрачјето на Националниот парк нема да биде дозволена.

4.17 Природни непогоди

Со оглед на топографијата на подрачјето, во високопланинската, субалпската и алпската зона присутни се неколку процеси на ерозија: лавини, свлечишта, распаднини, глацијални и карстни форми на ерозија.

Појавите и процесите на површинска ерозија се присутни и најчесто застапени во непосредната околина на населените места, генерално спротиводно од населбите, како и во внатрешноста на сливните подрачја, каде вегетацијата е уништена или силно деградирана.

Процесите на распаѓање на карпите (распадинска ерозија) се присутни на сите анализирани планински масиви, особено во планинските, високопланинските, субалпските и алпските предели.

Свлечиштата се епизодни процеси на движење на големи земјишни маси по падините на ридско планинските региони или бреговите на реките и се регистрирани кај повеќето од сливните подрачја.

Флувијално-речната ерозија е застапена во речните корита на водотеците и е резултат на ерозијата која ја предизвикуваат протечните води. Ја предизвикува кинетичко-ерозивната енергија на протечните води на водотеците. Процесот на седиментација генерално започнува во највисоките делови на сливот и коритото, каде се таложат најкрупните седименти, додека пак најситните фракции пристигаат до крајниот реципиент, реката Вардар.

5 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО ПОДРАЧЈАТА КОИ БИ БИЛЕ ЗНАЧАЈНО ЗАСЕГНАТИ И СОСТОЈБА БЕЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НАЦИОНАЛНИОТ ПАРК „ШАР ПЛАНИНА“

СОЖС област	Население
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше	<p><u>Полошки регион</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Половина од населението во регионот е населено во големите општини Тетово и Гостивар; Во сите општини (со исклучок на Јегуновце) бројот на население, бележи позитивен тренд и се зголемува; Микро и малите бизниси се најзастапени; Висока стапка на невработеност; Поголем број на невработени лица во руралните средини; Висок број на корисници на социјална помош; Миграција на населението. <p><u>Општина Гостивар</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Невработеност на младите; Недостаток на квалификувана работна сила. <p><u>Општина Тетово</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Висока стапка на невработеност; Недоволно технички обучена работна сила; Недостаток на соодветни средно стручни квалификации според потребите на деловниот сектор; Висок број на корисници на социјална помош; Висока стапка на невработеност, долгорочно невработени и голем број на невработени млади лица; Изразени внатрешни и надворешни миграции. <p><u>Општина Боговиње</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Невработеност; Сиромаштија; Миграција на населението. <p><u>Општина Теарце</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Загубата на квалификувана работна сила, Големата стапка на невработеност, особено кај младите; Голема распространетост на неформалната економија; Намалување на бројот на население поради миграција во земјите на западна Европа. <p><u>Општина Врапчиште</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Висока невработеност и низок стандард; Миграција на млади луѓе во странство; Стапка на раст на нивото на образованието на населението; Висококвалификуван кадар. <p><u>Општина Маврово и Ростуше</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Најголем дел од населението е со средно образование; Миграционен тренд на иселување на населението; Мали можности за вработување во општината; Висока стапка на невработеност; Висока зависност од централната економска состојба во државата; Отсуство на економски двигатели (освен туризмот);

	<ul style="list-style-type: none"> • Отсуство на финансиски средства за подобрување на образовните институции; • Отсуствуваат прецизни анализирани податоци за економските состојби; • Слаби економски развој; • Релативната изолираност на Општината. <p><u>Општина Јегуновце</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Намалување на бројот на население; • Ниска стапка на наталитет; • Миграција на население.
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во опфатот на НП „Шар Планина“</p>	<p>Во рамките на Националниот парк и неговото опкружување се идентификувани следните состојби, трендови и закани:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Шест општини бележат пораст на населението на општинско ниво (освен Општина Јегуновце); • Константно зголемување на вкупниот број жители во Општините; • Сите села во НП „Шар Планина“ се соочуваат со опаѓање на бројот на населението, како резултат на миграцијата село-град; • Емиграцијата на квалификувани и образовани лица претставува реален проблем; • Намалување на бројот на средношколци; • Тренд на стареење на населението; • Висок процент на достапна работна сила; • Активноста и стапката на вработеност бележат континуирано зголемување; • Значителен број невработени лица; • Руралниот дел од регионот се карактеризира со двојно поголем процент на невработени жени; • Тренд на зголемување на бројот на активни деловни ентитети; • Сите општини на НП „Шар Планина“ бележат пораст во бројот на претпријатија (освен во општина Маврово-Ростуше); • Позитивен економски развој на општините.
<p align="center">СОЖС област</p>	<p align="center">Здравје на населението</p>
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше</p>	<p>Лошиот квалитет на енергетските ресурси, дивите депонии во близина на населените места, лошиот квалитет на воздухот, недостаток на канализациона мрежа и пречистителни станици за третман на комунални и индустриски отпадни води, несоодветно користење на земјиштето и негова урбанизација резултира со појава на емисии на загадувачки материи во воздухот, водите и почвата со надминување на дозволените вредности, предизвикувајќи закани за здравјето на луѓето. Постојните практики на отстранување отпадот во Регионот не се во согласност со техничките и еколошки стандарди, т.е. дивите депонии претставуваат ризик во поглед на загадувањето на воздухот, почвата, површинските води и подземните води, како и потенцијални ризици за земјоделското земјиште и здравјето на луѓето.</p> <p>Нарушениот квалитет на воздухот во општина Тетово и Гостивар е една од причините за зголемена појава на белодробни и канцерогени болести.</p> <p>Загадувањето на воздухот, во Гостивар добива размер на труење. Воздухот, е најголемата еколошка опасност за здравјето на граѓаните и може да се споредува со најголемите опасности по јавното здравје како што се карцином, срцеви заболувања и претерана телесна тежина. Загадениот воздух предизвикува респираторните инфекции и другите болести.</p>
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната</p>	<p>Нема достапни податоци за здравствената состојба на населението во Паркот.</p>

средина и
социоекономските
аспекти НП „Шар
Планина“

СОЖС област	Воздух
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше	<p><u>Полошки регион</u></p> <p>Квалитетот на воздухот во Полошкиот плански регион се следи со фиксна станица за мониторинг и со уред за земање голем примерок, сместен во Тетово и фиксна станица за мониторинг во Гостивар, како дел од Националната мрежа за Мониторинг на квалитетот на воздухот организирана од страна на МЖСПП. Мерењата покажуваат нарушен квалитет на амбиентен воздух во Тетово и Гостивар од аспект на суспендирани честички, најчесто во зимскиот период. Од енергетските постројки во Полошката котлина годишно се исфрлаат околу 257.865.600 m³ CO₂. Околу 2/3 од оваа количина се исфрла во текот на грејната сезона и се должи на големата потрошувачка на енергенци за затоплување и тоа 49 % отпаѓа на јагленот а 34 % на дрвото.</p> <p><u>Општина Гостивар</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Висок степен на загаденост на воздухот во урбаните средини, особено за концентрациите на прашина; • Континуиран мониторинг на квалитетот на амбиентен воздух се врши од страна на Државниот мониторинг на МЖСПП; • Постоене на загадувачи на воздухот: „Вардар Доломит“ (поранешна Силика), „Циглана“, „Горни Полог“, Асфалтна База „Пелагонија“, Асфалтна База „Прогрес 98“, „Свис Метод“ (с. Чегране), голем број на каменоломи и т.н.; • Отсуство на регуларна депонија за комунален отпад; • Палење на отпад на депонијата „Русино“; • Отсуство на локална опрема за мерење на загадување на воздухот; • Отсуство на мерачи инсталирани на фабричките оџаци и сите поголеми загадувачи на воздухот; • Отсуство на контрола на емисиите на амонијак од земјоделството; • Горење на земјоделски остатоци; • Не се врши компостирање на органски отпад; <p><u>Општина Тетово</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Висок степен на загадување на воздухот во урбаната средина, особено за концентрациите на прашина; • Континуиран мониторинг на квалитетот на амбиентен воздух се врши од страна на Државниот мониторинг на МЖСПП; • Индустриски и стопански комплекси извори на емисии во воздух (ХЕК „Југохром“, Тетекс итн.); • Затоплување на домаќинствата со дрва и јаглен; • Недостаток на санитарно-технички стандарди за безбедно депонирање на цврстиот отпад; • Горење на отпад на нерегуларната депонија и диви депонии. <p><u>Општина Јегуновце, општина Теарце, општина Боговиње, општина Врапчиште, и општина Маврово и Ростуше:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Палење на стрништа/отпад; • Отсуство на централен систем за затоплување; • Застарен возен парк; • Шумски пожари;

Извештај за Стратегиска оцена на животната средина за План за управување со Национален парк Шар Планина 2022-2031

	<ul style="list-style-type: none"> • Отсуство на континуиран мониторинг на квалитетот на амбиентен воздух (освен Општина Маврово и Ростуше со мерна станица во Лазарополе); • Отсуство на компостирање на органски отпад; • Индустриски и стопански комплекси извори на емисии во воздух и сл.
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти НП „Шар Планина“	Во границите на Националниот парк „Шар Планина“ отсуствуваат мерни станици за следење на квалитетот на амбиентниот воздух, за да се воочи трендот на промени во изминатиот период.

СОЖС област	Климатски промени
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше	<p>Во Република С. Македонија, емисиите на стакленички гасови од секторите енергетика, сообраќај, индустрија, земјоделство, отпад се идентификувани како најголеми емитери кои придонесуваат кон климатските промени. Врз основа на резултатите од моделирањето на сценаријата за климатски промени за периодот до 2100 година, може да се заклучи следното:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Веројатно е дека ќе има постојано зголемување на температурата во периодот помеѓу 2025 и 2100 година; • Во споредба со периодот помеѓу 1961 и 1990, предвидените промени за периодот помеѓу 2025 и 2100 година ќе бидат најинтензивни во најтоплиот период од годината; • Можно е просечните месечни температури, при преодот помеѓу зима и пролет, да се израмнат во овој период; • За периодот помеѓу 2025 и 2100 година се предвидува пад во врнежите, во сите годишни времиња и на годишно ниво, а најголемо намалување ќе има во текот на летото; • Интензитетот на промените е најголем во најтоплиот дел од годината (во јули и август, можеби и воопшто нема да има врнежи); и • Во студениот период од годината се предвидува намалување во врнежите од дури 40% од просечните месечни количества. <p>Најранливи сектори од климатските промени се: водните ресурси, земјоделството, биолошката разновидност, шумарството, човековото здравје, културното наследство и туризмот.</p> <p><u>Општина Маврово и Ростуше</u></p> <p>На територијата на општината Маврово и Ростуше со инвентаризација на стакленичките гасови (директните-CO₂, CH₄, N₂O и индиректните стакленички гасови-CO, NO_x, SO₂) се направи „отпечатокот“ (footprint) на стакленички гасови.</p> <p>Според добиените резултати емисиите на стакленички гасови во општината Маврово и Ростуше потекнуваат од секторот: енергетика (81,19%), земјоделство (9,65%) и отпад (9,16%). Емисија на стакленички гасови на територијата на општина Маврово и Ростуша изнесува 36.675,64 тони/год. CO₂-eq односно: 4,26 тони/год.CO₂-eq/по жител.</p> <p>Апсорпционен капацитет на шумите изнесува -191.125,53 тони/год. CO₂-eq.</p> <p>Биланс на емисии на стакленички гасови -155.249,89 тони/год. CO₂-eq.</p>
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти НП „Шар Планина“	Според Третиот национален план за климатски промени (од 2014 година), биолошката разновидност постојано е под влијание на климатските промени и истата реагира според сопствениот капацитет за адаптација. Постојат 18 живеалишта и 58 растителни видови кои се идентификувани како ранливи на климатските промени. Покрај тоа, вкупно 224 ранливи животински видови се идентификувани во студијата за биолошка разновидност. <p>Зголемувањето на температурите ќе доведе до пократко задржување на</p>

	<p>снежната покривка на планините, кои немаат типичен алпски појас (до 2300 метри надморска височина). Променетите еколошки услови во субалпските региони ќе влијаат врз видовите кои растат околу заостанатиот снег кој се топи, како што е високопланинскиот ендемичен растителен вид: <i>Ranunculus degenii</i> на Шар Планина.</p> <p>Се претпоставува дека повеќе видови нема да можат да го следат темпото и обемот на предвидените климатски промени и како резултат на тоа ќе биде зголемен ризикот од нивно исчезнување, и на локално и на глобално ниво. Во целина климатските промени ќе бидат тест за издржливоста на екосистемите и нивниот капацитет за адаптација ќе биде значително под влијание на интензитетот на други притисоци кои продолжуваат да се наметнуваат.</p>
СОЖС област	Води
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше</p>	<p><u>Полошки регион:</u></p> <p>Во Полошкиот регион не е лоцирана ниту една од мониторинг станица за квалитет на површинските води од МЖСПП. Територијата на Полошката котлина е лоцирана во трета заштитна зона на изворот Рашче, која го опфаќа подрачјето на Горен Полог со дел од просторите на Мавровскиот хидросистем и подножјето на Шар Планина</p> <p><u>Општина Гостивар и Тетово:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Испуштање на отпадни води (индустриски и комунални) без претходен третман; • Отсуство на канализациони мрежи во руралните населби; • Непостоење на пречистителна станица за третман на отпадните води, • Несоодветно третирање на отпад; • Употреба на најразлични хемиски препарати за поголемо производство, со што се врши истовремено загадување на површинските и подземните води. <p><u>Општина Боговиње</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Застареност на водоснабдителната мрежа и несоодветен квалитет на водата; • Нецелосна покриеност на населените места во општината со водоснабдителни системи; • Непостоење на уреди за дезинфицирање на водата кај локалните водоводи; • Нецелосна покриеност со канализациона мрежа (фекална и атмосферска); • Непостоење на пречистителна станица; • Недоволните капацитети на иригационите системи; • Зголемена употреба на вештачки ѓубрива и пестициди; • Непостоење на соодветен капацитет на каналите за одведување на водата од пороите; • Недостаток на примена на добра земјоделска практика. <p><u>Општина Теарце:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Отсуство на канализациона мрежа; • Празнење на септички јами во реки; • Ниска свест за зачувување на животната средина од страна на населението; • Неодржување на каналите за наводнување; • Неконтролираното фрлање на отпад; • Нерегулирани речни текови; • Диви депонии.

	<p><u>Општина Врапчиште:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Недоволен процент на изграденост на канализациона мрежа;</u> • <u>Диви депонии.</u> <p><u>Општина Маврово и Ростуше</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Испуштање на отпадни води без претходен третман; • Недоволно изградена канализациона мрежа; • Отсуство на пречистителна станица за комунални отпадни води; • Отсуство на регуларна депонија за комунален отпад; • Нецелосна покриеност со услуга за собирање на комунален отпад. <p><u>Општина Јегуновце</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Отсуство на систем за собирање на отпад од руралните населени места; • Отсуство на канализационен систем; • Диви депонии. <p><u>Општина Боговиње:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Мал процент на покриеност на услугите за собирање на отпад; • Отсуство на канализациона мрежа и собирањена отпадни води во септички јами; • Диви депонии.
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти НП „Шар Планина“</p>	<p>Заради водоснабдување на населението на територијата на Паркот и неговото пошироко опкружување, се врши каптирање на извори, зафаќање на површински води и подземни води. Дел од системот за снабдување со свежа вода и понатаму има стари азбестни цевки кои треба да се заменат. Дивото поврзување на водоводната мрежа, особено во населбите кои забрзано се шират, како и изградбата на малите хидроцентрали допринесува за појава на недостаток на вода за пиење.</p> <p>Селата и населбите во Националниот парк Шар Планина не се поврзани на канализациона инфраструктура и жителите користат септички јами.</p> <p>Отсуството на систем за собирање и пречистување на отпадните води влијае врз квалитетот на површинските и подземните води, како и почвата. Отсуството на третман на отпадните води од стопанските и индустриските објекти, исто така, претставуваат сериозна закана за квалитетот на водите.</p> <p>Емисијата на отпадните води од хотелите и другите сместувачки објекти кај ски центарот Попова Шапка и викенд населбите, претставува потенцијална опасност за влошување на квалитетот на површинските води.</p> <p>Постојните зафати за искористување на хидропотенцијалот во реките во Националниот парк, имаат влијание врз квалитетот и режимот на проток на водите.</p> <p>Други идентификувани закани во однос на управувањето со водите во Паркот се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Недоволна заштита на изворите за водоснабдување на селата (недефинирани заштитни зони и режим на заштита во зоните); • Користењето на водата како обновлив ресурс за изградба на МХЕ; • Нерационално користење и узурпација на крајбрежниот простор на водотеците од непланска и неодржлива градба на објекти.

СОЖС област	Биолошка разновидност, природно наследство, предел
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во</p>	<p><u>Полошки регион:</u></p> <p>Биолошката разновидност во Полошкиот Регион е изложена на бројни директни и индиректни закани. Дивата сеча, нерационално користење на шумите, шумските пожари, како и непошумување на голините, влијае врз загубата на одредени видови како и на појава на ерозија и свлечишта на одредени делови од поранешните шумски екосистеми. Дополнителен проблем е криволовство,</p>

Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше

ниската јавна свест и загадување на животната средина (несоодветно управување со комунален отпад, отпадни води и сл.). Урбанизацијата, развојот на туризмот, пробивање на нови патишта и енергетски инсталации (хидроцентрали), дополнително врши притисок врз биолошката разновидност и живеалиштата.

Интензивирањето на земјоделството, користењето на пестициди, проширувањето на монокултурите, директно влијае врз намалување на популациите на многу видови. Посебен проблем е употребата на заштитни средства во земјоделието.

Инфраструктурата и економскиот развој како и недоволното познавање на заштитените подрачја се сериозна закана за природата. Непостоењето на постојан мониторинг, човечки ресурси и план за управување, исто така, влијае врз уништување на природните реткости.

Општина Тетово и општина Гостивар:

- Зафаќање и урбанизација на земјиште;
- Нелегална сеча;
- Каптирање/зафаќање на вода од извори и реки;
- Неконтролирано и нелегално собирање на растенија, плодови;
- Криволов;
- Шумски пожари;
- Мали хидро-електрани;
- Ниска еколошка свест.

Општина Теарце:

- Неадекватни решенија за отпад и отпадни води;
- Недоволно инвестиции на полето на заштитата на човековата околина;
- Ниска свест за зачувување на животната средина од страна на населението;
- Неопфатеност на сите населени места со организирано собирање отпад.

Општина Боговиње:

- Недостаток на информации за управување и зачувување на природата (особено во руралните области);
- Ниско ниво на свест кај јавноста и институциите;
- Неодржлива експлоатација на шумите и дивите растителни видови;
- Диви депонии и палење на отпад;
- Елементарни непогоди-пожари;
- Неконтролирана употреба на пестициди и вештачки ѓубрива во земјоделието;
- Некомплетиран систем за собирање и третман на отпадни води;
- Поплави;
- Нарушен квалитет на подземни води и почва.

Општина Врапчиште:

- Ирационално користење на шумите;
- Загадување на животната средина.

Општина Јегуновце:

- Отсуство на систем за собирање на отпад од руралните населени места;
- Отсуствува канализационен систем;
- Диви депонии;
- Употреба на пестициди и вештачки ѓубрива.

Општина Боговиње:

- Мал процент на покриеност на услугите за собирање на отпад;
- Отсуство на канализациона мрежа и собирањена отпадни води во

	<p>септички јами;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Диви депонии; • Употреба на пестициди и вештачки ѓубрива.
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоeкономските аспекти НП „Шар Планина“</p>	<p>Заради промената на традиционалниот начин на живеење во регионот, Шар Планина е под силен антропоген притисок. Тоа предизвикува појава на многубројни закани што можат да доведат до деградација и уништување на сите природни вредности. Главни закани и нивното влијание врз природните вредности се следниве:</p> <p><i>Напуштање на традиционалните практики во намената на земјиштето (на пример, летна испаша):</i> Конверзија на живеалишта (трансформирање на едно живеалиште во друго), предизвикано од заканата на напуштање на традиционални практики во намената на земјиштето и искористувањето на природните ресурси. На пример, прекумерното зараснување на земјоделското земјиште со грмушки и папрати доведува до намалување на биолошката разновидност. Се намалува бројот на растителни видови, што предизвикува намалување на видовите безрбетници, што пак резултира со изобилство на видови птици. Главната причина за напуштање на традиционалните земјоделски практики се промените на трендовите во општеството, главно во процесот на иселување на жителите од планинските села во градовите.</p> <p><i>Неодржливо користење на шуми, како и нелегална и неконтролирана сеча, лов и риболов:</i> Пренамена на живеалишта преку закана од илегална сеча - голем број на шумски заедници се веќе деградирани поради несоодветни практики на користење на дрво во минатото како и поради илегална сеча. Главната причина за илегалната сеча е потребата за огревно дрво во планинските села или за комерцијални цели.</p> <p><i>Вознемирување, намалување на популациите, па дури и исчезнување на видовите поради закана од неконтролиран лов на диви животни.</i> Овие закани се предизвикани од општествено-економските состојби (зголемена сиромаштија, лов и риболов за снабдување со месо), економски состојби (национални и меѓународни пазари на ловечки туризам), социјални состојби (зголемена потреба за рекреација во услови на слаба свест за правилата на однесување во природа). Примери за видови кои се загрозени, па дури и исчезнати се: рисот, брадестиот мршојадец и белоглавиот мршојадец, малиот и големиот тетреб.</p> <p><i>Неодржлива употреба на одредени лековити, ароматични растенија и габи:</i> Промени во изобилието на растителни видови, поради заканата од неконтролирано собирање на одредени лековити и ароматични билки, како на пример <i>Sideritis scardica</i>, <i>Primula veris</i> или <i>Gentiana lutea</i>. Иако собирањето билки е традиција стара со векови и таа се смета за одржлива, во последниве децении може да се забележи прекумерна употреба на одредени видови за комерцијални цели. Дополнителна закана е „собирачкиот туризам“ на лица од Косово кои преминуваат границата и собираат големи количини растенија.</p> <p><i>Неодржлива употреба на водни ресурси (особено за производство на електрична енергија):</i> Нарушување на еколошките процеси во речните екосистеми, што е предизвикано од изградба на инфраструктура за производство на електрична енергија со хидроцентрали. Ова доведува до фрагментација на живеалиштата, нарушување на постојаниот проток, промени во хемиските параметри на водата во реките, промени во длабочините на водата и брзините на проток. Сево ова има негативно влијание врз флората, а особено врз фауната која се наоѓа во и покрај реките, но и врз природниот предел.</p> <p><i>Нерегулирана урбанизација и инфраструктура (отворање патишта, викенд куќи, угостителски објекти, туристичка инфраструктура итн.):</i> Вознемирување на дивниот свет и уништување на живеалишта преку градежни активности.</p> <p><i>Недоволен третман на отпадни води и управување со отпад:</i> И двете директно водат кон загадување на живеалишта, екосистеми и предели.</p>

	<p><i>Неодржлив развој на туристички активности:</i> Вознемирување на видовите преку туризмот. Негативно влијание врз дивниот свет се очекува во летниот и зимски период поради употребата на моторни возила (возила за сите терени - ATV, мото-крос мотори, моторни санки за снег или ратраци). Пешачењето и планинарењето во текот на целата година обично имаат мало влијание врз дивниот свет и природата. Сè додека туристите остануваат на обележани патеки, влијанието е сведено на минимум, бидејќи дивниот свет се навикнува на посетителите и ги избегнува. Туристичката инфраструктура може да има негативно влијание врз пределите.</p> <p><i>Воведување на алохтони инвазивни видови:</i> Негативни ефекти врз живеалиштата и екосистемите може да бидат предизвикани од воведувањето на алохтони видови.</p> <p><i>Климатските промени предизвикуваат тешки временски и геолошки настани:</i> Почести бури и обилни врнежи, може да се појават шумски пожари и да предизвикаат ерозија и лизгање на земјиштето.</p>
--	---

СОЖС област	Почва
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше</p>	<p><u>Полошки Регион</u></p> <p>Нарушувањето на квалитетот на почвата во Полошкиот Регион произлегува од:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Отворени каменоломи и таложење на остатоците на голем простор; • Несоодветна преработка во земјоделски области, одгледување култури со употреба на вештачки ѓубрива и пестициди; • Зголемена и неконтролирана употреба на пестициди; • Употреба на загадена вода за наводнување; • Несоодветното управување со отпадот и отпадните води ; • Уништување на почвените слоеви, ерозија, уништување на шумите и прекумерна испаша; • Промени во физичката и хемиска структура на почвите под влијание на постоечките индустриски објекти, како и таложење на седименти од загадениот воздух , итн. <p>Во Полошкиот регион идентификуван е еден индустриско контаминиран локалитет – „жариште“ и тоа Силмак Ферро /Силициум Топилницата поранешен ХЕК Југохром), со вкупно депонирани 851.000 m³ отпад.</p> <p><u>Општина Гостивар</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Неправилна обработка на земјоделските површини; • Разорување на почвениот слој, ерозивните процеси, уништување на шумскиот фонд и оголување на земјиштето, • Промени во физичко-хемиската структура на почвите под влијание на прекумерна употреба на агрохемиски сретства; • Употреба на загадени води за наводнување; • Неправилно управување со отпад и отпадни води и др. <p><u>Општина Тетово:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Наводнување на земјиштето со несоодветен квалитет на води; • Голем број на диви депонии во руралните населени места заради отсуство на систем за соодветно управување со отпадот; • Испуштање на отпадни фекални и индустриски води без претходен третман; • Неконтролирано и неправилно користење на вештачки ѓубрива, односно примена на хемиски средства во земјоделието. <p><u>Општина Теарце:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Собирање на отпадни води во септички јами; • Неправилно користење на милта од септичките јами како ѓубриво или

	<p>фрлање во реки;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Неконтролираното фрлање отпад; • Неправилно постапување со градежен шут; • Голем број диви депонии; • Ниска свест на жителите за заштита на животната средина. <p><u>Општина Боговиње</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Нецелосна покриеност со канализациона мрежа; • Испуштање на отпадни фекални и индустриски води без претходен третман; • Зголемена употреба на вештачки ѓубрива и пестициди; • Недостаток на примена на добра земјоделска практика; • Ниска свест на жителите за заштита на животната средина. <p><u>Општина Врпчиште:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Недоволен процент на изграденост на канализациона мрежа; • Испуштање на нетретирани отпадни води; • Диви депонии. <p><u>Општина Маврово и Ростуше</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Испуштање на отпадни води без претходен третман; • Недоволно изградена канализациона мрежа; • Отсуство на пречистителна станица за комунални отпадни води; • Нецелосна покриеност со услуга за собирање на комунален отпад; • Несоодветно одлагање на отпадот и формирање диви депонии. <p><u>Општина Јегуновце:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Отсуство на систем за собирање на отпад од руралните населени места; • Отсуство на канализационен систем; • Диви депонии; • Употреба на пестициди и вештачки ѓубрива.
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти НП „Шар Планина“</p>	<p>Во однос на управувањето и квалитетот на почвите во Националниот парк „Шар Планина“ се идентификувани следните состојби:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Отсуство на канализациона инфраструктура; • Собирање на отпадни води во септички јами; • Отсуство на пречистителни станици за третман на отпадни води; • Диви депонии; • Неконтролираното и нелегалното одлагање на цврстиот отпад; • Нередовно собирање на отпадот од главните туристички места; • Шумски пожари; <p>Во високопланинската, субалпската и алпската зона присутни се неколку процеси на ерозија: лавини, свлечишта, распаднини, глацијални и карстни форми на ерозија. Појавите и процесите на површинска ерозија се присутни и најчесто застапени во непосредната околина на населените места, генерално спротивно од населбите, како и во внатрешноста на сливните подрачја, каде вегетацијата е уништена или силно деградирана. Процесите на распаѓање на карпите (распадинска ерозија) се присутни на сите анализирани планински масиви, особено во планинските, високопланинските, субалпските и алпските предели. Свлечиштата се епизодни процеси на движење на големи земјишни маси по падините на ридско планинските региони или бреговите на реките и се регистрирани кај повеќето од сливните подрачја. Флувијално-речната ерозија е застапена во речните корита на водотеците и е резултат на ерозијата која ја предизвикуваат протечните води. Процесот на седиментација генерално започнува во највисоките делови на сливот и коритото, каде се таложат</p>

	најкрупните седименти, додека пак најситните фракции пристигаат до крајниот реципиент, реката Вардар.
--	---

СОЖС област	Културно наследство
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше	<p><u>Полошки регион:</u> Недостатокот на индентификација вредноста на културното наследство, слаби инвестиции за заштита на културното наследство, нелегалните ископувања, незаконската урбанизација, дивите депонии и т.н. се главните закани за културното наследство во Регионот.</p> <p><u>Општина Теарце:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Не постојат културни домови, места кои би служеле за промоција на историските наследства и традиции, како и за развој на културните и традиционалните вредности; • Културно уметничките друштва работат во несоодветни или никакви просторни услови; • Недоволно ресурси за заштита на природните, културните и историските богатства.
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти НП „Шар Планина“	<p>Иако во Националниот парк „Шар Планина“ постојат голем број на нематеријални културолошки елементи, официјално е регистрирано само едно нематеријално културно наследство – машкото дводелно пеење од областа Долни Полог, познато како гласоечко.</p> <p>Во Паркот отсуствува мапирање на културното наследство.</p>

СОЖС област	Материјални добра
Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти во Регионот/општина Јегуновце, општина Теарце, општина Тетово, општина Боговиње, општина Врапчиште, општина Гостивар и општина Маврово и Ростуше	<p><u>Полошки регион:</u> Патната мрежа во Полошкиот регион е добро развиена. Одредени делници од регионалната патна мрежа се во релативно лоша состојба, дел имаат земјан коловоз. Исто така, локалната патна мрежа е во лоша состојба.</p> <p>Железничката мрежа во Полошкиот има помала густина. Железничкиот транспорт има застарен возен парк, мала брзина на транспорт и несоодветно одржување на инфраструктурата.</p> <p>Депонирањето на цврстиот комунален отпад во регионот се извршува на локалните т.н. општински депонии, кои не ги задоволуваат основните санитарно технички стандарди за безбедно депонирање на отпадот. На територијата на регионот постојат голем број на т.н. диви депонии, особено во руралниот дел, кој не е опфатен со услугата за подигање и депонирање на отпадот.</p> <p>Покриеноста на населението со градски систем за вода за пиење во урбаните средини се движи до 95% (Гостивар и Тетово), додека во руралните населени места се движи од 20% до 100% (Маврово). Населението во руралните населби кои не се приклучени на систем за снабдување со вода, со вода се снабдува од бунари, природни извори и во дел од нив квалитетот на водата е променлив. Колекторската и градска мрежа претежно е лоцирана во урбаните центри на општините. Во руралните средини се движи од 0% во некои од селата (септички јами или директни испусти) до 60%. Отпадните води од населените места во Полошкиот регион се одведуваат без било какво пречистување директно во реципиентот-површински водотеци. Генерално, состојбата со системите за одведување на отпадните води е релативно лоша.</p> <p>Системите за наводнување во Полошкиот регион се во лоша состојба како резултат на недоволно одржување на каналите, лош квалитет на оригиналната конструкција, нецелосна изграденост според дизајнот, несоодветни решенија и</p>

дизајн, недоволен и слаб квалитет на хидромеханичката опрема, голем број на водокорисници, мала големина на парцелите, лоша финансиска состојба на организациите за управување со водата и емиграција од руралните области.

Општина Гостивар:

- Поголемиот дел од водоснабдителниот систем е изграден пред повеќе од 30 години;
- Постојната улична водоводна мрежа во општина Гостивар веќе не е во состојба да ги задоволува потребите на потрошувачите, така да на одредени траси се јавуваат т. н. тесни грла;
- Проблем во водоснабдувањето на руралните места во општина Гостивар;
- Мешан канализационен систем за отпадни води;
- Мал степен на приклученост на канализациона мрежа;
- Недоволни капацитети за одведување и пречистување на отпадните води (непостоење на системи за отпадна вода во руралните средини, непостоење на пречистителни станици и сл.).

Општина Тетово:

- Лоша патна и железничка инфраструктура;
- Отсуство на комуналната инфраструктура посебно во руралните делови;
- Голем процент на загуби на вода од системот за водоснабдување;
- Голем број нелегални приклучоци;
- Отсуство на водоснабдителни системи во руралните средини;
- Незадоволителна состојба на системот за наводнување;
- Отсуство на канализациона мрежа во градот и руралните средини;
- Мешање на комунални и атмосферски води;
- Нелегални приклучоци;
- Испуштање на атмосферски води во канализационата мрежа;
- Испуштање на нетретирани индустриски отпадни води;
- Отсуство на пречистителна станица за отпадни води во општина Тетово.

Општина Теарце:

- Оштетување на дел од локалната патна мрежа;
- Недоволно и несоодветно одржувањето на локалните патишта, особено во зимскиот период;
- Дел од локалните патишта, особено во планинските предели се неасфалтирани и во определени периоди опасни за употреба на лесни возила;
- Отсуство на канализационен систем за отпадните води и пречистување на отпадни води;
- Отсуство на атмосферска канализација;
- Нефункционално на затрупаните канали за наводнување;
- Отсуство на регуларна депонија за комунален и неопасен отпад;
- Во дел од населените места не се врши собирање на комунален отпад;
- Отсуствува примарна селекција на отпадот;
- Отсуствува компостирање на биоразградлив отпад;
- Застарена мрежа за електрична енергија;
- Преоптеретеност на системот за снабдување со електрична енергија;

Општина Врапчиште:

- Недоволна покриеност на водоводна и канализациона мрежа.

Општина Маврово и Ростуше

- Отсуство на транспортна железничка инфраструктура;
- Организиран систем на општински јавен превоз;

	<ul style="list-style-type: none">• Третина од локалните патишта се асфалтирани;• Слаба развиеност на локалните патишта до одредени региони;• Зависност на проодноста до одредени региони од временските услови;• Застареност на енергетската инфраструктура и дистрибутивната мрежа;• Добра покриеност со телекомуникациска и информатичка инфраструктура. <p><u>Општина Јегуновце:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Отсуство на систем за собирање на отпад од руралните населени места;• Отсутува канализационен систем;• Диви депонии; <p><u>Општина Боговиње:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Мал процент на покриеност на услугите за собирање на отпад;• Отсуство на канализациона мрежа;• Собирање на отпадни води во септички јами;• Испуштање на отпадни води без претходен третман;• Диви депонии.
<p>Состојби, трендови и закани поврзани со животната средина и социоекономските аспекти НП „Шар Планина“</p>	<p>Повеќето населени места во Паркот се поврзани со патна мрежа која се состои од асфалтирани патишта што ги поврзуваат градовите и оддалечените села. Некои од патиштата помеѓу селата (а во ретки случаи и во самото село) не се асфалтирани.</p> <p>Повеќето од овие неасфалтирани патишта најчесто се во оддалечените делови, особено оние кои се близу до границата со Косово и главно се користат за транспорт на дрва, пристап до високите планински бачила и за туристички цели. Овие области се тешко достапни, а во зима ситуацијата е уште полоша затоа што тогаш локалните планински патишта се блокирани од снег.</p> <p>Покрај добро развиената патна мрежа, ограничените можности за паркирање на Попова Шапка ги ограничува можностите за развој на ски центарот. Поради тоа постои итна потреба од реконструкција на жичарницата што го поврзува самиот скијачки центар со Тетово.</p> <p>Сите села во Националниот парк „Шар Планина“ се поврзани на електричната мрежа. Повеќето села во Националниот парк „Шар Планина“ имаат пристап до проточна вода. Ова е првенствено од извори, иако некои села користат и површински води или подземни бунари за пристап до вода за пиење. Селата и населбите во Националниот парк „Шар Планина“ не се поврзани на канализациона инфраструктура и жителите користат септички јами, вклучувајќи ги тука скијачкиот центар, викенд населбите.</p> <p>Патеки за планински велосипедизам во Националниот парк „Шар Планина“ не постојат.</p> <p>Градовите Тетово и Гостивар имаат канализациски систем, од кој отпадните води и канализацијата се влеваат во реката Вардар без претходно прочистување. Системот за водоснабдување има стари азбестни цевки. Евидентирани се голем број нелегални приклучоци, недостаток на вода за пиење поради изградбата на малите хидроцентрали.</p> <p>Во населените места во Паркот се врши неконтролирано и нелегално одлагање на цврстиот отпад. Од вкупно 27 села кои се наоѓаат на територијата на паркот, само 7 имаат организирано собирање на цврст отпад. Освен тоа, од главните излетнички и туристички места, како скијачкиот центар, Беловиште, Три Воде и т.н., отпадот не се собира редовно.</p> <p>На територијата на Националниот парк постојат 11 изградени мали хидроцентрали. Во зоната на одржлив развој има уште неколку кои сè уште се наоѓаат во фаза на изградба.</p>

5.1 Состојба во животната средина без имплементација на План за управување со НП „Шар Планина“

Врз основа на анализите на состојбите, трендовите и законите, поврзани со користењето и уредувањето на просторот, медиумите од животната средина, како и социоекономскиот развој во Регионот, без имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ ќе останат на сегашно ниво, како резултат на:

- Отсуство на планско управување со заштитеното подрачје во однос на воспоставените зони на заштита;
- Неисполнување на барањата на национално ниво и барањата на ЕУ за заштита на природните вредности и реткости, како и биолошката разновидност;
- Неусогласеност на националните, регионалните и локалните интереси за економски и стопански развој со целите на развој на заштитеното подрачје;
- Неусогласеност на планските и секторските документи донесени во Република С. Македонија во однос на користење на просторот, заштита на животната средина и социо-економски развој;
- Неусогласен развој на инфраструктурата во согласност со намената на земјиштето во Националниот Парк и зоните на заштита;
- Недефинирани мерки и активности за планирање на просторот, користење на ресурсите, заштита на животната средина, природното наследство и социо-економски развој;
- Недефинирани надлежности и одговорности за имплементација на мерките и активностите;
- Значајните видови и живеалишта би биле под силен антропоген притисок;
- Неможност за искористување на туристичките можности кои ги нуди подрачјето;
- Отсуство на план за управување со подрачјето, со цел заштита на природните вредности и сл.

6 ОБЛАСТИ КОИ СЕ ОД ПОСЕБНО ЗНАЧЕЊЕ ЗА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА, ОД АСПЕКТ НА ЗАШТИТА НА ДИВИТЕ ПТИЦИ И ХАБИТАТИТЕ

Иницијативата за прогласување на Национален парк Шар Планина е започната многу одамна. Прва посериозна иницијатива е во 1997, кога е подготвен предлог – закон за прогласување на дел од Шар Планина за национален парк. Во меѓувреме, интересот за прогласување на Национален парк Шар Планина е вграден во Просторниот план и неговата Студија за природно наследство (2004).

Во периодот 2006-2010 година, Македонското еколошко друштво ја објавило публикацијата „Природните вредности на Шар Планина“. Во овој период е изработена Студија за валоризација на природните вредности на Шар Планина и процена на нивната пазарна вредност (Меловски и Христовски 2008), финансирана од МЖСПП, со која е проценета економската вредност на природните богатства на Шар Планина.

Во 2006 година Шар Планина беше една од приоритетните планини во агендата на УНЕП во рамки на иницијативата за балканските планини, кога е истакнато дека подрачјето Шар

Планина-Кораб-Дешат може да стане најголемото заштитено „подрачје“ во југоисточна Европа.

Информација за потребата од прогласување на Национален парк Шар Планина била повторно подготвена во 2010 година. Владата формирала меѓу-министерска работна група со цел да ги земе предвид сите планирани економски активности во предлогот и да ги модифицира границите на предлогот.

Во истиот период, со цел промоција на прекуграничното заштитено подрачје Шар Планина-Кораб-Дешат на Попова Шапка, биле организирани две големи трилатерални конференции од страна на МЖСПП. Од втората конференција произлегла т.н. визија за прекугранично подрачје Шар Планина-Кораб која била потпишана од министрите за животна средина на Северна Македонија, Албанија и Косово и други чинители.

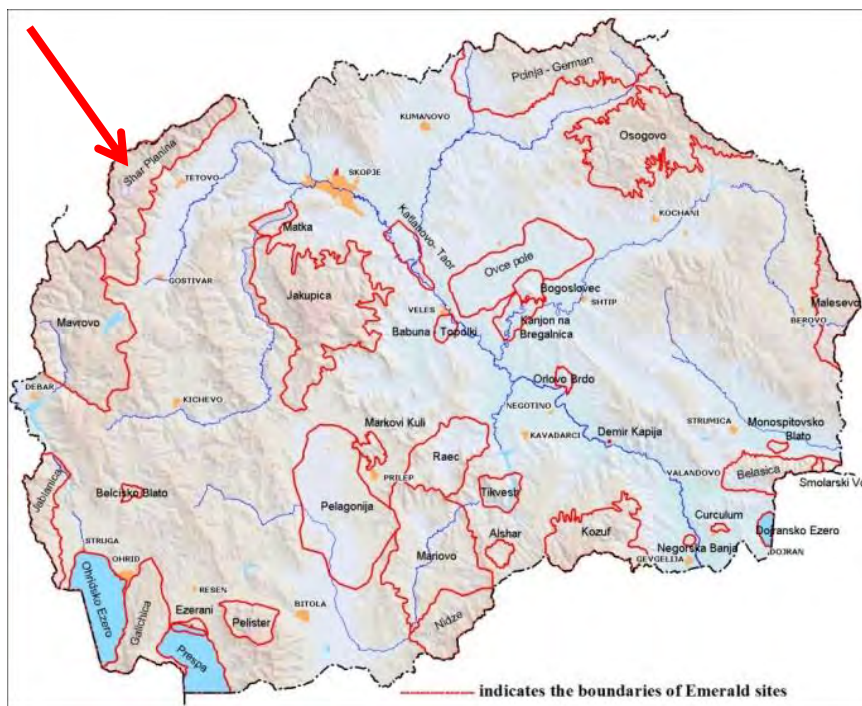
Вториот обид за прогласување бил инициран во периодот 2010-2014, со размена на информации за потребата од прогласување на Шар Планина како национален парк меѓу МЖСПП и македонската Влада, составување на работна група за истражување на правните можности за прогласување, подготовка на мастер план за развој на туризмот и можен предлог за границите на паркот.

Преку проектот на ГЕФ/ОН „Постигнувањето на заштита на биолошката разновидност преку создавање и ефикасно управување со заштитени подрачја и интегрирање на биолошката разновидност при планирањето на користењето на земјиштето“, земјата ги направи последните чекори со подготовка на Студијата за валоризација на Шар Планина која послужи како основа во постапката на прогласување.

Студијата за валоризација на Шар Планина е подготвена во 2020 година, по што следувал процес на прогласување на Шар Планина за Национален Парк. Овој процес е финализиран со донесувањето на Законот за прогласување на дел од Шар Планина за Национален Парк („Службен весник на РСМ“. бр. 151 од 06.07.2021).

Националниот Парк „Шар Планина“ или делови од неговата територија, врз база на меѓународни критериуми и стандарди, се идентификува како:

а. Емералд подрачје. Емералд мрежата претставува мрежа на Подрачја од посебен интерес за зачувување (ASCI) назначени со цел зачувување на мрежата на природни живеалишта и се развива на територијата на земјите членки на Бернска конвенција (Конвенција за зачувување на дивниот свет и природните живеалишта во Европа). Во Република Северна Македонија, се идентификувани и обработени вкупно 35 подрачја од интерес и истите се предложени до Секретаријатот на Бернската конвенција за нивно вклучување во Националната Емералд мрежа. Заради високите природни вредности, Шар Планина е одамна препознаена во повеќе глобални иницијативи. Површината на Емералд подрачјето „Шар Планина“ изнесува 47,003.6 ha.

Слика 24 Емералд подрачје Шар Планина

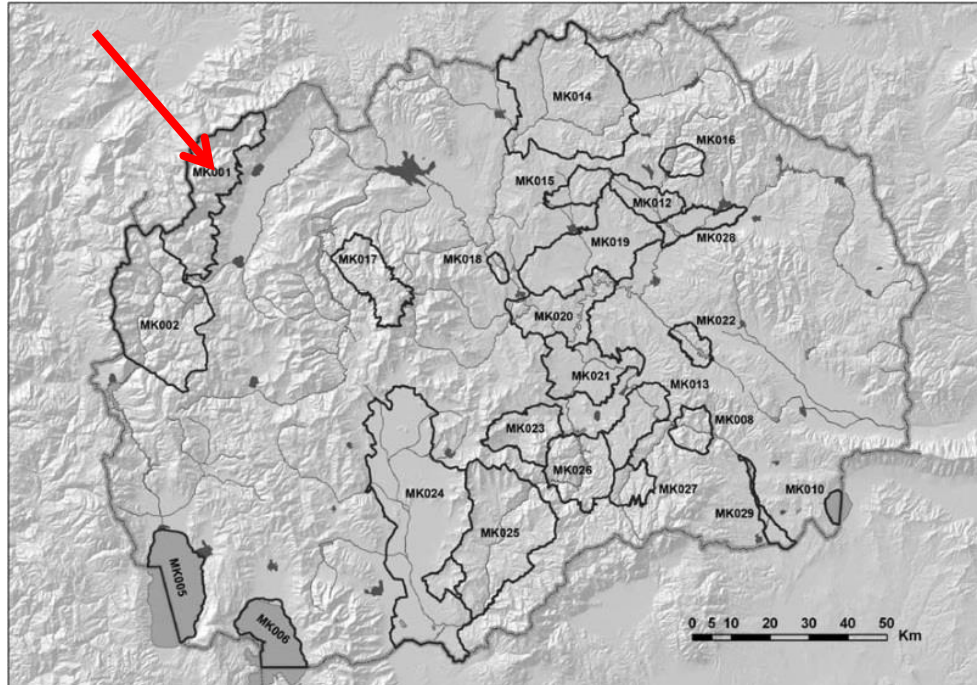
б. Во рамките на проектот „Зајакнување на капацитетите за имплементација на Натура 2000“ – Шар Планина беше предложена како потенцијално идно **Натура 2000 подрачје**, со потреба за дополнителни истражувања. Со најновите истражувања се потврдени вредностите на Шар Планина во насока за воспоставување на идно Натура 2000 подрачје. На Шар Планина се среќаваат 14 живеалишта од Анекс I на Европската директива за живеалишта. На Анекс II се наоѓаат 22 видови, на Анекс IV – 43 видови и на Анекс V – 4 видови. Повеќето од овие видови припаѓаат на цицачите (особено лилјациите) и херпетофауната. На Анекс I од Европската директива за птици се наоѓаат 27 видови птици.

Табела 32 Број на значајни видови според Европската директива за живеалишта

	Annex I	Annex II	Annex III
Bryophyta	2		
Mammalia	9	16	3
Herpetofauna	4	18	1
Orthoptera	2	2	
Lepidoptera	1	4	
Coleoptera	4	3	
Вкупно	22	43	4

в. **Значајно подрачје за птици (ЗПП):** BirdLife International ја иницираше програмата за значајни подрачја за птици (Значајни орнитолошки локалитети-ЗОЛ) на глобално ниво и ги разви и глобалните (критериуми А) и регионалните критериуми за назначување на ЗОЛ. Врз основа на овие критериуми, Шар Планина е назначена како значајно подрачје за птици. Значајното подрачје за птици „Шар Планина“ ги зафаќа јужните и централните делови на Шар Планина и се протега на површина од 41,317 ha. Долната граница е на околу 1,200 m надморска височина, но на места се спушта дури на 640 m н.в. На југ, границата ги следи реките Кафа и Кадис и Аџина Река и се движи по гребенот на врвовите Лера (2,194 m н.в.), Морава (2,147 m н.в.) и Мала Планина (1,798 m н.в.). На северо-запад се простира до врвот Пескови (2,651 m

н.в.) и долината на реката Бистрица. Доминира планинскиот релјеф со највисоките делови на планината (Титов Врв 2,748 m н.в, Мал Турчин 2,702 m н.в., Kobilica 2,528 m н.в. и др.). Овде влегува и долината на реката Пена со карпите кај месноста Лешница. Други поголеми речни долини се Јеловлјанска Река, Маздрача и (Теарска) Бистрица. Во границите на ЗРП се и повеќето од глацијалните езера на Шар Планина, меѓу кои и Боговинско Езеро, како најголемо глацијално езеро во Северна Македонија. Значајните подрачја за птици не се дел од националната легислатива за заштита на природата.

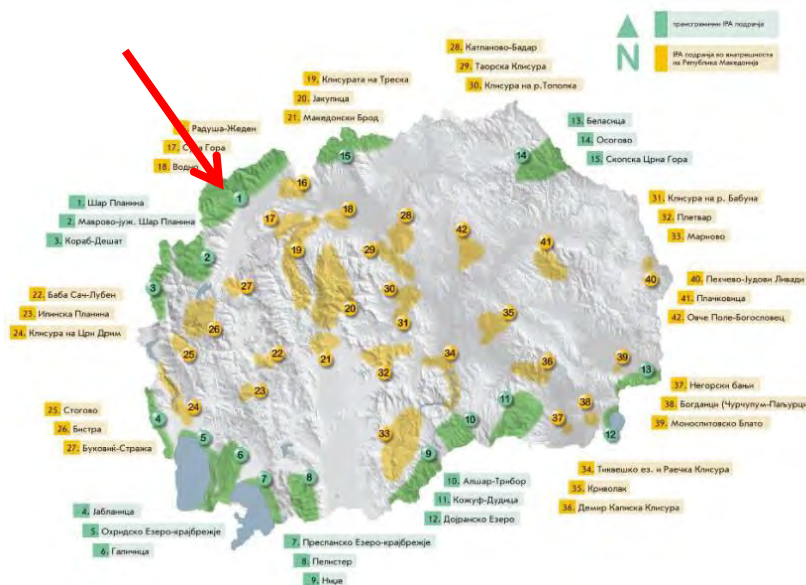
Слика 25 Идентификувано значајно подрачје за птици на Шар Планина

Табела 33 Преглед на целните и други значајни видови птици

Вид	Сезона	Година	Популација	Прецизност	Критериум
<i>Prunella collaris</i>	В	2004	20 – 40	С	А3
<i>Tichodroma muraria</i>	В	2004	5 – 10	С	А3
<i>Pyrrhocorax graculus</i>	В	2005	100 -200	С	А3
<i>Montifringilla nivalis</i>	В	2004	10 – 30	С	А3
<i>Aquila chrysaetos</i>	Р	2003	3 – 4	В	В2
<i>Alectoris graeca</i>	Р	2009	50 – 150	С	В2
<i>Crex crex</i>	В	2010	20 -050	С	В2
<i>Bubo bubo</i>	Р	2007	5 - 10	С	В2
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	В		Вообичаен		В2?
<i>Gyps fulvus</i>	Н	2009	1 – 10 индив.	С	Н
<i>Falco peregrinus</i>	Р	2009	2 – 5	С	Н
<i>Eremophila alpestris balcanica</i>	В		Вообичаен		Н

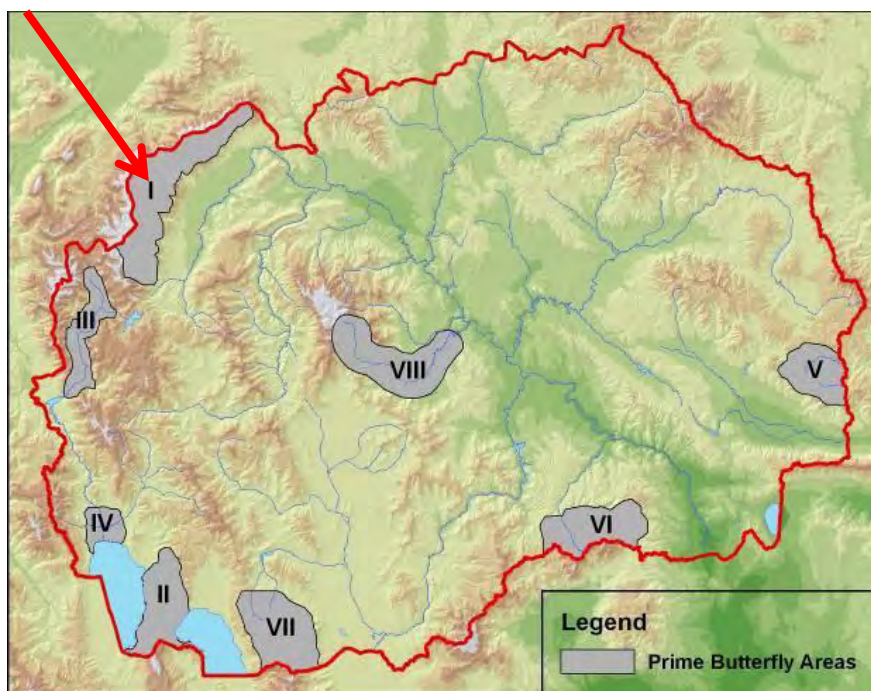
г. Значајно растително подрачје (ЗРП) „Шар Планина“ - Значајните растителни подрачја (ЗРП) се дефинираат како простори со природни или полуприродни живеалишта кои изобилуваат со посебен растителен диверзитет, односно со ретки, засегнати и/или ендемични растителни видови и/или растителни заедници кои имаат голема ботаничка вредност. Тие не се дел од

националната легислатива за заштита на природата. Идентификувањето и определувањето (назначувањето) на ЗРП во Европа е иницијатива на PlantLife International и се спроведува во согласност со определени критериуми кои можат да се применат на глобално ниво врз основа на присуството на: А – засегнати видови, В – растителен диверзитет, С – засегнати живеалишта. За да биде назначено како ЗРП, подрачјето што се предлага мора да исполни барем еден од наведените критериуми, односно да го исполнува критериумот А или критериумот В или критериумот С или која било комбинација од овие три критериуми. Значајното растително подрачје Шар Планина зафаќа површина од 50,163.19 ha. Зафаќа големи површини со планински и високопланински пасишта на варовничка и силикатна подлога. Од шумите најзастапени се букови, смрчови и смрчово-елови шуми. ЗРП Шар Планина вклучува 16 видови според критериумот А (*Ranunculus degenii*, *Alkanna nonneiformis*, *Silene schmuckeri*, *Ramonda nathaliae*, *Dianthus scardicus*, *Buxbaumia viridis*, *Narthecium scardicum*, итн.).

Слика 26 Идентификувано значајно растително подрачје на Шар Планина

д. Значајно подрачје за пеперутки (ЗПП) „Шар Планина“ Иницијативата за значајните подрачја за пеперутки (ЗПП) во Европа е насочена кон целни видови за кои е потребно приоритетно зачувување. Идентификацијата на овие подрачја е во целосна координација и дава поддршка на други иницијативи како што се: Natura 2000, Пан-европската еколошка мрежа (PEEN), Пан-европската стратегија за биолошка и пределска разновидност, Емералд-мрежата и Бернската Конвенција. Критериумите за селекција на подрачјата се замислени да можат да се идентификуваат најзначајните подрачја за специфични видови во Европа, комбинирани со широка географска покриеност која вклучува и маргинални и клучни популации. Шар Планина е идентификувана како значајно подрачје за пеперутки и е формално назначена во 2003 година. Површина на подрачјето изнесува 68,084.62 ha. ЗПП „Шар Планина“ не е дел од националната легислатива за заштита на природата.

Слика 27 Идентификувани значајно подрачје за пеперутки на Шар Планина

ѓ. **Европскиот зелен појас** е иницијатива од особена важност за Република Северна Македонија. Декларацијата за вклучување на земјата во Европскиот зелен појас, како дел од Балканскиот зелен појас, е потпишана во 2013 година. Површината на македонскиот зелен појас изнесува $5,125 \text{ km}^2$ што претставува околу 19.9 % од вкупната површина на државата. Тука се опфатени 11 заштитени подрачја и тоа националните паркови Пелистер, Маврово и Галичица, спомениците на природата - Охридско, Преспанско и Дојранско езеро, Вевчански извори, Смоларски водопад, Колешински водопад и Мајдан, како и паркот на природата - Езерани на Преспанското езеро.

Масивот Шар Планина е едно од најзначајните подрачја на Балканскиот зелен појас. Овој регион е едно од последните преостанати засолништа за големите европски месојадци, како што се мечката, волкот и ристот.

Шар Планина се протега од јужниот дел на Косово и северозападниот дел на Северна Македонија до североисточна Албанија. Овој планински масив е долг околу 80 km и широк од 10 до 30 km. Масивот Шар Планина се протега сè до планината Кораб (2,764 m) на југозапад, пред да продолжи долж албанско-македонската граница како планински венец Дешат. Проектот има за цел да ја зајакне заштитата на постојните еколошки состојби и вредности, особено за големите европски месојади во регионот и да обезбеди интегрирано и кооперативно управување и спроведување на прекуграничните развојни планови.

7 ЦЕЛИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА УТВРДЕНИ НА НАЦИОНАЛНО И МЕЃУНАРОДНО НИВО

Еден од најголемите предизвици за политиката на животната средина е постигнување на рамнотежа меѓу економската и социјалната димензија за развој, од една страна и заштита на животната средина од друга страна, кој предвидува зголемена употреба на економски инструменти во насока на заштита на животната средина.

Основните принципи за заштита на животната средина во државата се поставени со Уставот на Република С. Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/91, 1/92 (Амандман I и II); 31/98 (Амандман III); 91/01 (Амандман IV-XVIII); 84/03 (Амандман XIX); 107/05 (Амандман XX-XXX) и 3/09 (Амандман XXXI)), како највисок правен документ во земјата. Уставот пропишува дека еден од основните принципи на фундаменталните вредности е регулација и хуманизација на просторот и заштитата и унапредувањето на животната средина и природата. Исто така, една од основните слободи и човекови права е правото на чиста и здрава животна средина, но тоа е исто така, обврска на граѓаните да ја унапредуваат и заштитуваат животната средина, додека земјата е должна да обезбеди услови за остварување на ова загарантирано право на граѓаните (Член 43).

Водена од овие уставни одредби, Република С. Македонија воспоставува функционален и ефикасен национален систем за управување со животната средина, поврзан со:

- Продолжување на процесот на приближување кон политиките на ЕУ во областа на животната средина;
- Зајакнување на административните капацитети, потребни за ефикасно управување со заштита на животната средина;
- Обезбедување платформа за ефикасна имплементација и спроведување на барањата за заштита на животната средина преку зајакнување на капацитетите за ефикасно управување со животната средина на сите нивоа на управување и преку обезбедување на тесна соработка помеѓу надлежните органи на хоризонтално и вертикално ниво;
- Интеграција на политиката за заштита на животната средина во другите секторски политики;
- Поттикнување на индустријата, давателите на услуги и другите субјекти во областа на животната средина, кон поголема одговорност за заштитата на животната средина;
- Решавање на проблемите на животната средина кои се од национално значење;
- Зголемување на степенот на исполнување на обврските, кои произлегуваат од регионалните и глобалните договори во областа на животната средина;
- Последно, но не и најмалку важно, е зголемување на нивото на инвестиции во животната средина за постигнување на стандардите на ЕУ.

Специфични цели за заштита на животната средина:

- Подобрување на квалитетот на животот и здравјето и зголемување на животниот стандард;
- Подобрување на квалитетот на воздухот и намалување на емисиите на стакленички гасови;
- Заштита и подобрување на квалитетот на водата и на почвата;
- Заштита и унапредување на биолошката разновидност и природното наследство;

- Заштита на карактеристиките на пределот;
- Заштита на материјалните добра;
- Заштита и унапредувањена културното наследство.

Правото на чиста и здрава животна средина е предмет на значителен број правни акти, стратешки, плански и програмски документи на национално ниво, како и на меѓународните договори и политики кои Република С. Македонија ги има ратификувано.

Прашањата за заштита на природата, обезбедувањето чиста и здрава животна средина и целите за заштита на животната средина се дефинирани во согласност со националната и меѓународната легислатива и истите се земени предвид при изработка на Извештајот за стратедиска оцена, а опфатени се и број други стратешки, плански и програмски документи.

Една од клучните меѓународни конвенции на кои Република С. Македонија е потписничка е Конвенцијата за биолошка разновидност, ратификувана и објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 54/97. Конвенцијата има три главни цели:

- Зачувување на биолошката разновидност;
- Одржливо користење на компонентите на биолошката разновидност; и
- Праведна и еднаква распределба на придобивките кои произлегуваат од користењето на генетските ресурси.

Други конвенции и протоколи, ратификувани од страна на Република С. Македонија за заштита на животната средина се:

- Картагенски Протокол за биосигурност кон Конвенцијата за биолошка разновидност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/05);
- Конвенција за заштита на водните живеалишта со меѓународно значење за заштита на водните птици (Рамсар) („Службен лист на СФРЈ“ бр. 9/77);
- Бонска Конвенција за заштита на миграторни видови диви животни („Службен весник на Република Македонија“ бр. 38/99) и Договор за заштита на лилјациите во Европа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 38/99 и 13/02);
- Бернска Конвенција за заштита на дивиот растителен и животински свет и природните живеалишта („Службен весник на Република Македонија“ бр. 49/97);
- Париска Конвенција за заштита на светското културно и природно наследство („Службен лист на СФРЈ“ бр. 56/74);
- Европската Конвенција за пределот (Фиренца, 2000) („Службен весник на РМ“ бр. 44/2003);
- Закон за ратификација на Кигали Амандманот кон Монреалскиот протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка („Службен весник на РСМ“ бр.34/2020);
- Закон за ратификација на Амандманот од Доха на Протоколот од Кјото кон Рамковната Конвенција на Обединетите Нации за климатски промени („Службен весник на РМ“ бр.152/2019 од 25.07.2019);
- Закон за Ратификација на Договорот од Париз („Службен весник на РМ“ бр. 161/2017);
- Рамковна Конвенција на Обединетите Нации за климатски промени (Њујорк, Мај) („Службен весник на РМ “бр. 61/97);

- Протоколот од Кјото кон Рамковна Конвенција на Обединетите Нации за климатски промени („Службен весник на РМ“ бр. 49/2004);
- Конвенција за оцена на влијанијата врз животната средина во прекуграничен контекст (Еспо, февруари 1991) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/99);
- Архуска Конвенција за пристап до информации, учество на јавноста во донесување на одлуки и правна заштита за прашања од областа на животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/99);
- Протокол за стратешка оцена на животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 120/2013“);
- Конвенција на Обединетите Нации за борба против опустинувањето во земјите што се соочуваат со сериозни суши и/или опустинување, особено во Африка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/02);
- Конвенција за заштита и користење на прекугранични водотеци и меѓународни езера (Хелсинки) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 117/15);
- Виенска Конвенција за заштита на озонската обвивка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 1/1990), ратификувана од Република Македонија на 10 март, 1994 година;
- Стокхолмска Конвенција за заштита на човековото здравје и животната средина од отпорни органски соединенија, потпишана од Република Македонија на 23 мај, 2001 година и ратификувана на 19 март, 1994 година;
- Комуникација од Комисијата за Европскиот Парламент, Советот, Економскиот и Социјален Комитет и Комитетот за регионите (Наше животно осигурување, наш природен капитал: ЕУ Стратегија за диверзитет до 2020 година);
- Рамковната конвенција за вредностите на културното наследство за општеството (Фаро 2005) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 25/11);
- Конвенцијата за заштита на архитектурното наследство на Европа (Гранада 1985);
- Конвенција за заштита на археолошкото наследство на Европа (Валета 1992) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 56/05) и др.

7.1 Цели на Стратегиската оцена на животната средина

Целите на заштитата на животната средина се изразени преку целите на стратегиска оцена на животната средина. Споредување на целите за животна средина со целите и активностите во планскиот документ е вообичаен метод при спроведување на СОЖС, со цел да се оцени дали развојот, односно идната имплементација на еден развоен плански документ, како што е во случајов Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ ќе биде во насока на поставените цели за животна средина (СОЖС).

Целите на стратегиската оцена на животната средина се прикажани преку статусот на: населението и здравјето на населението, биолошката разновидност, водата, почвата, воздухот, климатските промени, материјалните добра, пределот, културното наследство и интеракцијата помеѓу нив.

Во табелата, што следува, презентирани се целите на СОЖС во однос на целите дефинирани во Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ (нивната компатибилност и некомпатибилност).

Компатибилноста/некомпатибилноста на целите е разгледувана во однос на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ (цели за намена на просторот и активности за нивно постигнување) и во однос на неговата идна имплементација во понизок ранг на плански документи или проектна документација.

Табела 34 Врска меѓу целите на СОЖС и целите на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“

Општи цели дефинирани во План за управување со НП „Шар Планина“				
<ul style="list-style-type: none"> • Да се одржуваат, зајакнуваат и следат природните вредности, вклучително и дивите видови, живеалиштата и екосистемите, физичките (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и пределите; • Да се обезбеди одржлив начин на користење на природните ресурси. Нивното користење обезбедува приход за локалните заедници и придонесува за финансирање на јавните институции во Националниот парк; • Да се обезбеди дека управувањето со живеалиштата и екосистемите е во согласност со целите за заштита утврдени на национално и меѓународно ниво; • Да се заштитат и промовираат разновидноста на пределите и културното наследство на паркот, вклучително и различни видови глацијални предели и видови на традиционални предели кои се развивале низ вековите преку интеракција на луѓето со природата; • Шар Планина ќе пречекува туристи од целиот свет кои ги препознаваат и ќе уживаат во нејзините убавини и разновидноста на подрачјето. Посетителите придонесуваат во финансирањето на Националниот парк преку плаќање туристички такси, а еко-туризмот создава приходи за локалното население кое е активно вклучено во нивното водење, сместување и подготовка на традиционална храна; • Раководството на Националниот парк активно ќе го поддржува одржливиот развој на планинските села; • Да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирањето на заштитените подрачја, ограничувањата и мерките за заштита, како и за придобивките кои Националниот парк ги овозможува за локалното население. Понатаму, да се понудат едукативни активности за сите посетители и целни групи со цел да можат да ги доживеат вредностите на Националниот парк; • Да се имплементира ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси. 				
Теми на СОЖС	Цели на СОЖС	Специфични цели на СОЖС	Цели во Планот за управување (компатибилност/некомпатибилност)	Индикатори на СОЖС
T1:Население и здравје на населението	Унапредување на животните услови на населението	<ul style="list-style-type: none"> - Подобрување на медиумите и областите од животната средина; - Подобрување и заштита на здравјето на луѓето; - Подобрување на социоекономската состојба (вработување, зголемување на приходите, демографски развој, намалување на миграцијата); - Подобрување на инфраструктурата; - Подобрување на квалитетот на 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Управување со Националниот парк во согласност со законските прописи за заштита на природно наследство; - Развој на Националниот парк со примена на принципите и стандардите за заштита на животната средина; - Одржливо искористување на земјоделските површини и шуми; - Имплементација на мерки за подобрување на состојбата на медиумите во животната средина; 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во намената и користењето на земјиштето; - Број на изградени туристички локалитети; - Трендови на воспоставени бизниси; - Трендови во туристичката понуда (број на туристи; остварени приходи и сл.); - Трендови на загадување во медиумите од

		<p>живот на луѓето.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Подобрување на инфраструктурата за водоснабдување, одведување на отпадните води, патната, телекомуникациската инфраструктура и сл. - Подобрување на условите за стимулирање и поттикнување демографски развој, нови вработувања и подобрување на стандардот и квалитетот на живот на населението; - Подобрување на условите за домување и извршување на јавни функции; - Одржување на традиционалниот изглед на населбите и зачувување на природноста во руралните подрачја, - Подобрување на туристичката понуда; - Подигнување на јавната свест за вредностите Националниот парк , за услугите кои ги даваат екосистемите и за чекорите што треба да се преземат за заштита и одржливо користење на природата и заштита на животната средина на повисоко ниво. <p>Некомпатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Предвидена урбанизација на простори и користењето на природните ресурси може да ја нарушат природната вредност и да бидат потенцијални извори на емисии во животната средина. 	<p>животната средина;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Евидентирани ризици по здравјето и безбедноста на населението и посетителите; - Зголемена јавна свест и ставови на населението за вредноста на Национален парк „Шар Планина“ и заштита негова заштита; - Стапка на прираст на населението; - Стапка на вработеност; - Стапка на миграција.
--	--	-------------------------	---	--

<p>T2:Биолошка разновидност и природно наследство</p>	<p>Заштита и унапредување на биолошката разновидност и природното наследство</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Подобрување на состојбата со биолошката разновидност преку заштита на екосистемите/живеалиштата, видовите и генетската разновидност, - Подобрување на постојните деградирани живеалишта и нивна ревитализација, - Намалување на притисоците и заканите врз биолошката разновидност, - Воспоставување на комплексен мониторинг на биолошката разновидност (видови, живеалишта, екосистеми, значајни подрачја). 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Мониторинг, мапирање и зачувување на видовите, живеалиштата и пределите; - Истражувања на природните вредности; - Управување со живеалиштата и екосистемите, типичните предели; - Подобрување на состојбата на видовите и живеалиштата; - Одржливо искористување на природните вредности (шуми, планински пасишта, земјоделско земјиште, користење на растенија и плодови собрани од природата, управување со дивите животни); - Намалување на притисоците и заканите врз биолошката разновидност и природното наследство; - Подигнување на јавната свест за вредноста на националниот парк. <p>Некомпатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Урбанизација на просторот за изградба на капацитети и инфраструктура, во делови од Паркот кои располагаат со биолошка разновидност. 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови на усогласеност на просторниот развој на Националниот парк во однос на планските и стратешки документи од повисок ранг за заштита на биолошката разновидност и природното наследство; - Трендови во заштитата на загрозуени и значајни видови, живеалишта, предели; - Трендови на живеалишта и видови и предели кои се чувствителни на ефектите од климатските промени; - Трендови во управувањето со водите, земјиштето, шумите, екосистемските услуги и сл., - Стапка на загубени/загрозуени и зачувани копнени и водени живеалишта и видови во однос на постојната состојба; - Трендови на промена на површините покриени со шуми; - Трендови во пренамена на земјиште кое располага со значителни
--	--	--	--	--

				<p>растителни видови, земјиште под шуми и пасишта во градежно земјиште, односно површина на пренаменето земјиште во градежно;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Трендови во користење на растенија и плодови собрани од природата; - Број на спроведени кампањи за подигнување на јавната свест.
Т3:Води	<p>Заштита и унапредување на состојбата со водите</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Одржливо управување и користење на водните ресурси, - Заштита, зачувување и подобрување на состојбата на крајбрежното земјиште, водните екосистеми и екосистемите зависни од вода; - Намалување на штетните испуштања и постепено елиминирање на емисиите на опасни материи и супстанции во водите; - Зачувување на биолошката разновидност во рамките на интегрираното управување со водите. 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одржливо користење на водните ресурси, односно подобрување на водоснабдувањето и квалитетот на вода за пиење во населените места; - Контролирана изградба на МХЦ; - Следење на биолошкиот минимум на реките каде се изградени малите хидроцентрали; - Подобрување на состојбата на водните видови и живеалишта; - Одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги (поврзување на куќите и објектите на Попова Шапка и на Три Воде со пречистителна станица и изградба на фекална канализација за Попова Шапка); - Имплементација на мерки за управување со отпад и сл. 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во водоснабдувањето искористувањето и квалитетот на водата за пиење; - % на изградена водоснабдителна мрежа; - Достапни податоци за биолошкиот минимум/еколошкиот статус на реките; - Изградена инфраструктура за собирање и третман на отпадни води; - Достапни податоци од мониторинг на површински и подземни води; - Тренд на одржани водни живеалишта.

<p>T4:Почва</p>	<p>Заштита и унапредување на состојбата на почвата</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Заштита на почвата од деградација и губење на нејзината плодност, - Заштита на почвата од загадување; - Зачувување на агробиолошката биолошката разновидност. 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Управување на просторот во согласност со неговата природна вредност, потребите на Националниот парк и околното земјиште, со цел одржливо искористување и намена на земјиштето; - Развој на Паркот и околните населени места со примена на принципите и стандардите за заштита на животната средина; - Примена на мерки за одржливо управување и искористување на земјоделските површини и шуми; - Изградба на инфраструктура за управување со отпадните води; - Примена на мерки за заштита од ерозија, поплави, пожари; - Одржливо користење на земјоделското земјиште во атарите на селата во која се предвидени активности за развој и имплементација на агро-еколошки мерки за управување со земјоделски парцели, особено за напуштено земјиште, како и евалуација на ефектите од агро-еколошките пилот програми. - Имплементација на мерки за управување со отпад. 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови на применети добри практики во земјоделството, шумарството користењето на вода и заштита од поплави, ерозија; - Трендови на ерозија и поплави; - Трендови на пошумување и заштита на шумско земјиште; - Трендови во имплементација на агро-еколошки мерки во земјоделството; - Трендови на емисии на загадувачки материи во животната средина; - Стапка на изградена инфраструктура за управување со отпадни води; - Трендови во управувањето со отпадот.
<p>T5:Воздух и климатски промени</p>	<p>Подобрување на квалитетот на воздухот и намалување на емисиите на стакленички гасови</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Одржување и подобрување на квалитетот на воздухот; - Ограничување на загадувањето на воздухот до нивоа кои не ги загрозуваат природните системи; - Ограничување на емисиите на 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Искористување на отпадната дрвна маса што ќе допринесе за намалување на емисиите на стакленички гасови како резултат на разложување на биоразградливиот отпад; - Примена на мерки за одржливо 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во применети мерки за управување со отпадната биомаса, отпад, отпадни води; - Трендови во искористувањето на земјиштето;

		<p>воздух во согласност со стандардите за квалитет на воздухот;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Намалување на емисиите на стакленички гасови и зголемено искористување на обновливи извори на енергија; - Намалување на причините и последиците од климатските промени. 	<p>управување и искористување на земјоделските површини и шуми;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изградба на инфраструктура за управување со отпадните води; - Примена на мерки за заштита од поплави, пожари; - Одржливо користење на земјоделското земјиште и имплементација на агро-еколошки мерки за управување со земјоделски парцели; - Имплементација на мерки за управување со отпад. - Одржување и подобрување на снабдувањето со електрична енергија во Националниот парк; - Производство на енергија од обновливи извори на одржлив начин и ублажување на штетните ефекти кои произлегуваат од производството на енергија; <p>Некомпатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Генерирање емисии од капацитети за производство на храна, зголемена фреквенција на сообраќај како резултат на подобрената патна инфраструктура и сл. - Отстранување на шумска вегетација за изградба на инфраструктура. 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во примената на добри практики во земјоделството, шумарството и нивна заштита, - Трендови на изградени производни капацитети; - Стапка на изградена патна инфраструктура и обем на сообраќај; - Површини на отстранета шумска вегетација; - Стапка на производство на енергија од обновливи извори и сл.
<p>Т6:Материјални добра</p>	<p>Заштита на материјалните добра</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Намалување на количините на генериран отпад и негово одржливо управување; - Изградба, заштита и подобрување или санација на системите за водоснабдување, третман на отпадни води; - Подобрување и ефикасно 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Планирање на просторот во согласност со постојните материјални добра и потребите од изградба на нови, со цел постигнување одржлив просторен урбан развој на Националниот парк и околните населени места; - Подобрување и изградба на патна 	<ul style="list-style-type: none"> - Стапка на изградена и подобрена инфраструктура (патна, водоснабдување и третман на отпадни води); - Трендови во управувањето со отпад;

		<p>користење на постојната и изградба на нова транспортна инфраструктура;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подобрување и ефикасно користење на постојниот начин на снабдување со електрична енергија и изградба на нова електроенергетска инфраструктура и преносна мрежа. - Поставување на инфраструктура на локации кои не располагаат со значајни природни вредности. 	<p>инфраструктура, инфраструктура за водоснабдување, енергетска инфраструктура, собирање и третман на отпадни води;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Воспоставување систем за управување со отпадот. <p>Некомпатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Урбанизација на просторот за изградба на инфраструктура, во делови од Паркот кои располагаат со значајна биолошка разновидност. 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во производството на енергија и изградба на електроенергетска инфраструктура; - Трендови на урбанизација и пренамена на земјиште во Паркот и сл.
<p>T8: Културно наследство</p>	<p>Заштита и унапредување на културното наследство</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Зачувување и подобрување на историските градби, археолошки наоѓалишта и други важни културни локалитети. 	<p>Компатибилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одржување на културните вредности, односно истражување за постоечкото културно наследство во паркот, валоризација на подвижното и недвижното културно наследство, промовирање на културното наследство преку организирање промотивни настани од типот на уметнички и фолклорни изложби и сл. 	<ul style="list-style-type: none"> - Број на објекти евидентирани како културно наследство; - Тренд за заштита на културно наследство; - Тренд на зачуваност и промоција на културното наследство.

Табела 35 Табела на компатибилност на целите на СОЖС и План за управување со НП „Шар Планина“²²

Цели на СОЖС	Цели на План за управување со НП „Шар Планина“							
	Одржување, зајакнување и мониторинг на биодиверзитетот и природните вредности	Одржлив начин на користење на природните ресурси	Управување со живеалиштата и екосистемите во согласност со целите за заштита утврдени на национално и меѓународно ниво	Заштита и промоција на разновидноста на пределите и културното наследство на паркот	Развој на туризмот	Развој на планинските села	Подигнување на свеста за природните и културните вредности	Ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети
Население и здравје на населението	+/-	+/-	+/-	++	++	++	++	++
Биолошка разновидност и природно наследство	++	++	++	++	-	+/-	++	++
Води	++	++	++	++	-	+/-	++	++
Почви	++	++	++	++	-	+/-	++	++
Воздух и климатски промени	++	++	++	++	-	+/-	++	++
Материјални добра	+/-	+/-	++	++/--	+/-	+/-	0	++
Културно наследство	++	++	++	++	+/-	+/-	++	++

²² [++] Значителна компатибилност; [+] Можна компатибилност (мала, претежно индиректна); [0] Нема интеракција; [-] можен конфликт или некомпатибилност (мала, претежно индиректна); [- -] Можен конфликт или значителна некомпатибилност; [+/-] Несигурна интеракција (ги има двата елементи компатибилни и некомпатибилни)

8 ВЕРОЈАТНИ ЗНАЧАЈНИ ВЛИЈАНИЈА ВРЗ ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И МЕРКИ ЗА НАМАЛУВАЊЕ

Потенцијалните влијанија врз животната средина и социјалните аспекти, кои може да бидат предизвикани со имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“, ќе потекнуваат од имплементацијата на планираните активности за управување со Националниот Парк во периодот до 2031 година, односно активностите содржани во програмите/подпрограмите, со кои треба да се постигне заштита на природното наследство и одржлив развој, како и исполнување на целите за заштита на животната средина.

Влијанијата се разгледуваат од аспект на негативни влијанија и од аспект на идни придобивки, односно позитивни влијанија.

Извештајот за стратегиска оцена на животната средина ги зема предвид влијанијата врз сите медиуми и состојби на животната средина и социо-економските придобивки, но од генерален аспект.

Евидентно е дека имплементацијата на активностите ќе допринесе за намалување на заканите и подобрување на состојбата со биолошката разновидност и природното наследство, подобрување на постојната состојба на медиумите и областите во животната и општествената средина. Но, исто така идниот развој на Националниот парк ќе придонесе за појава на нови состојби, можни извори на емисии и закани за животната и општествената средина.

За дел од планираните активности во Планот, дополнително ќе се води постапка за подетална оцена на влијанијата врз животната средина во извештаите за стратегиска оцена на ниво на конкретна планска документација или на ниво на проект низ студиите за оцена на влијанијата врз животната средина или елаборатите за заштита на животната средина за секој проект/објект поединечно.

Влијанијата врз специфичните медиуми од животната средина и социо-економските аспекти ќе бидат елиминирани или ефективно подобрени, доколку при имплементација на Планот и предложените активности, од кои дополнително ќе произлезат конкретни проекти, бидат земени предвид мерките за намалување на влијанијата, дефинирани во Извештајот за стратегиска оцена на животната средина, како и мерките кои ќе бидат дадени во поединечните извештаи за СОЖС на ниво на планска документација од понизок ранг или на ниво на проекти, низ студиите за оцена на влијанијата врз животната средина или елаборатите за заштита на животната средина.

Влијанијата врз медиуми од животната средина и социо-економските аспекти кои ќе произлезат со имплементација на активностите за исполнување на целите за Планот за управување и мерките за намалување на влијанијата се прикажани во следните табели.

8.1 Влијанија предизвикани од имплементација на Планот за управување и мерки за намалување

Програма 1: Зачувување и мониторинг на природното наследство	
Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	<p>За зачувување на природните вредности (биолошка разновидност и предел, водни ресурси, геолошки и геоморфолошки вредности и сл.) во Планот за управување со НП „Шар Планина“ предвидена е програма Зачувување и мониторинг на природното наследство, со подпрограми и конкретните активности, кои се дефинирани во Оперативниот План, со предвиден период за имплементација од 2022-2026 година.</p> <p>Оваа програма вклучува подпрограми во кои се предвидува дефинирање цели за зачувување на природните вредности, мапирање на клучните видови, дефинирање мерки за зачувување на видовите, мониторинг на клучните видови, истражување на природните вредности, граѓанска наука за мониторинг, евалуација на мерките за зачувување на видовите и пределите.</p> <p>Активностите, предвидени во подпрограмите, вклучуваат: идентификација на краткорочни и долгорочни цели за зачувување на природните вредности (Lynx lynx како приоритетен вид), мапирање на дистрибуцијата на клучните видови и процена на нивниот статус, инвентаризација и мапирање на алохтони видови дрвја, мапирање на клучните видови кои се најпогодени од климатските промени, развој и имплементација на мерки за заштита за клучните видови, подготовка на посебен план за управување со риболовот во реките во Националниот парк. Во однос на мониторингот се предвидува спроведување мониторинг на: клучните видови безрбетници, цицаци, водоземци, влекачи, риби (особено популација на речна пастрмка), алги, мекотели, клучни видови растенија, габи, мовови, инвазивни и алохтони видови дрвја, видови за кои е идентификувано дека се под закана од климатските промени и сл. За истражување на природните вредности се предвидува подготовка на приоритетна листа на теми за истражување, истражувања за еутрофикација на Боговинско Езеро, како и за инвазивни видови. Подпрограмите вклучуваат активност за развој и имплементација на програмата за „граѓанска наука“ за мониторинг, како и евалуација на ефикасноста на мерките за зачувување на клучните видови и пределите.</p> <p>Имплементацијата на предвидените активности ќе придонесат за обезбедување податоци и информации за присутноста и статусот на природните вредности и клучните видови во Паркот, развивање систем за следење на клучните видови и преземање понатамошни мерки за нивно управување, обезбедување на научно и основно знаење за природното наследство, видовите и живеалиштата и обезбедување нивна заштита врз основа на кои ќе се дефинираат активности за нивно управување и зачувување во согласност со националните и меѓународните стандарди.</p> <p>Дополнително, активностите за вклучувањето на локалната заедница во мониторингот и едукацијата, ќе придонесе за свесноста на населението за вредностите кои ги поседува паркот и потребата од нивно зачувување.</p> <p>Обезбедувањето податоци за состојбата на природното наследство и изработката на документација (студии, програми протоколи, карти, извештаи и сл.) ќе претставува основа, врз која ќе се темелат понатамошните активности за кои треба да обезбедат директна и индиректна заштита на природното наследство, медиумите и областите од животната средина, како и здравјето на населението.</p> <p>Имплементацијата на Програмата ќе придонесе за работен ангажман на експертски тимови за научни истражувања, изработка на документи, обуки и сл. што ќе резултира со зголемување на стапката на вработување, обезбедување приходи и подобрување на животниот стандард на локално/регионално/национално ниво.</p>

Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	+	+	+	+	+	+	НП	+
Мерки за намалување на влијанијата	<ul style="list-style-type: none"> Не се препорачуваат мерки. 								

Програма 2: Одржливо управување со природните ресурси

Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	<p>Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ (2022 – 2031) е прв план за управување со ова заштитено подрачје, од неговото прогласување во 2021 година, со дефинирани зони за заштита. И покрај одамна препознаените вредни природни ресурси со кои располага Шар Планина, до 2021 година искористувањето и управувањето со истите не е спроведувано на одржлив начин, како и во согласност со националната законска регулатива за заштита на природата и животната средина.</p> <p>Програмата за Одржливо управување со природните ресурси, вклучува подпрограми за одржливо користење на шумите, планинските пасишта, земјоделското земјиште во атарите на селата, користење на растенија и плодови од природата, водите, одржливо управување со дивите видови, како и воспоставување систем за заштита од шумски пожари.</p> <p>Подпрограмите, кои се дел од Програма 2, вклучуваат активности за: развој на шема за плаќање на екосистемските услуги, изработка на документација (планови и процедури) за заштита на шумите (државни и приватни), инвентаризација на пасишта, план за одржива употреба на пасиштата, мерки за зачувување на загрозените живеалишта и видови кои се поврзани со испаша, обука на овчарите, подобрување на инфраструктурата до/кај бачилата и сл.), развој и имплементација на агроеколошки мерки и нивна евалуација, изработка на документација како програми/процедури/правилници/дозволи за собирање на растенија и плодови за комерцијална употреба, култивирање на критични растенија, воспоставување на контролен механизам за собирање плодови и растенија, поддршка на пчеларството, развој на прекугранична контрола како и обука на ренџери за обука, управување со диви животни и санитарен отстрел на дивеч, мониторинг на диви животни, воспоставување на репроцентар за диви животни во Лешница, изградба на хранилишта.</p> <p>Во однос на одржливо користење на водите предвидено е креирање база на податоци за управувањето и квалитетот на водата, изработка на програми за водоснабдување на селата, мониторинг на еколошката состојба на реките со мали хидроцентрали, и други активности поврзани со оперативноста на истите.</p> <p>За заштита од пожари предвидено е подготовка на документација, активности за превенција од пожари и мониторинг, како и активности за одржување на патиштата заради заштита и интервенција во случај на пожари, набавка на возила и опрема за брза</p>
--	--

	<p>интервенција.</p> <p>Предвидените активности за шумите ќе придонесат за соодветно одгледување на шумите, одржливо користење (особено приватните шуми), управување и зачувување на шумите и шумското земјиште, како и нивна заштита со предвидените активности за заштита од пожари. Со предвидените активности ќе се постигне модернизирано управување со шумите, подобрување на целокупното управување со шумските ресурси, намалување на штетите и загубите во шумарството, избегнување на незаконското и неодржливо користење на шумите и дивечот, заштита од штетни дејства врз шумите и сл. Покрај заштита на шумите, предвидените активности ќе придонесат и за заштита на биолошката разновидност, пределот, почвите, воздухот, ублажување на климатските промени, заштита на материјалните добра, и пред се заштита на населението. Бидејќи подпрограмата ги опфаќа приватните шуми, предвидените активности може да ги засегаат нивните сопствениците како резултат на одредени рестрикции за извршување на одредени активности, финансиски загуби, трошоци.</p> <p>Предвидените активности поврзани со планинските пасишта ќе придонесат за обезбедување на податоци за локациите и статусот на пасиштата, бачилата и инфраструктурата (вклучувајќи и засолништа), зголемена свесноста на овчарите поврзана со природните вредности и нивна заштита, како и заштита на биолошката разновидност. Изградбата на инфраструктура до бачилата може да предизвика негативни влијанија врз биолошката разновидност, како резултат на изведба на градежните активности. Исто така, треба да се земе предвид дека бачилата се значителен извор на отпад, отпадни води, емисии во воздухот, кои доколку не се соодветно управувани може да предизвикаат значителни негативни влијанија врз медиумите и областите од животната средина. Интензитетот на истите зависи од условите на локациите и близината на сензитивните рецептори.</p> <p>Предвидените активности за примена на агроеколошки мерки за земјоделските парцели во атарите на селата, особено во напуштените села, ќе придонесе за развој на земјоделството, производството на здрава храна, повторно враќање на жителите или нивно населување во напуштените села, отворање можности за остварување приходи на населението, рурален развој и сл. Покрај придобивките од имплементација на оваа активност, земјоделските активности може да предизвикаат негативни влијанија врз медиумите од животната средина (нарушување на квалитетот на водите како резултат на употреба на шталско ѓубриво, нарушување на квалитетот на воздухот и генерирање на стакленички гасови како резултат на употреба на механизација, генерирање на земјоделски отпад и сл.).</p> <p>Предвидените активности, поврзани со користење растенија и плодови собрани од природата, развој на пчеларството и сл. ќе придонесе за одржливо собирање на видовите од природата кој ќе го вршат едуцирани собирачи врз основа на издадени дозволи позитивно ќе влијае врз зачувување биолошката разновидност (видови, живеалиштата), како и врз здравјето на населението. Воспоставената контрола на собраните производи, исто така позитивно ќе влијае на безбедноста на собраните производи врз здравјето на нивните потрошувачи. Собирањето, преработката и продажбата на растенијата и плодовите од природата, како и активностите за развој на пчеларството ќе отворат можности за започнување сопствени бизниси, обезбедувањето пласман на производите и можностите за вработување позитивно ќе се одразат врз социоекономскиот развој на подрачјето. Исто така, овие активности ќе овозможат остварување приходи за управата во паркот.</p> <p>Имплементацијата на предвидените активности може го засега населението како резултат на одредени рестрикции за извршување на одредени активности, како и наплатата за екосистемски услуги. Преработката на растенија и плодови може да предизвика емисии во животната средина, но истите ќе се оценуваат на ниво на проектна документација.</p> <p>Предвидените активности за одржливо управување со дивите животни ќе придонесе за зголемување на бројот на диви животни,</p>
--	--

<p>контролиран санитарен улов, заштита и подобри услови за одгледување, следење на нивната состојба и сл. што ќе придонесе за заштита и одржливо користење на дивите видови. Овие активности, дополнително ќе придонесат за зголемување на посетеноста на паркот, развој на туризмот и сл., како и економски придобивки за паркот.</p> <p>Меѓутоа, имплементацијата на оваа мерка, особено изградбата на репроцентарот ќе придонесе за генерирање отпад од сточарство, отпадни води, емисии во воздух кои може да предизвикаат негативни влијанија врз медиумите и областите од животната средина.</p> <p>Активностите за одржливо користење на водите ќе придонесе за подобрување на водоснабдувањето, достапност и подобрување на квалитетот на водата во населените места, подобрување на еколошкиот проток на реките кај малите хидроцентрали, креирање база на податоци за управувањето и квалитетот на водите, врз основа на која ќе се предвидуваат дополнителни мерки за нивна заштита како како природен ресурс и живеалиште за акватичните видови. Овие мерки ќе придонесат за подобрување на условите за живот и здравјето на локалното население, подобрување и заштита на водните екосистеми. Меѓутоа, оваа активност може ги засегне сопствениците на малите хидроелектрани, како резултат на можни рестрикции и санкции, доколку не ги исполнуваат условите дефинирани во Планот и законските барања. Изградбата на системи за водоснабдување може да предизвикаат негативни влијанија врз животната средина во градежната фаза, кои подетално ќе се анализираат на ниво на проектна документација.</p> <p>Предвидените активности во оваа програма ќе отворат можности за ангажман на квалификуван кадар во делот на научни истражувања, изработка на документи, обуки за подигнување на јавната свест и сл. што ќе резултира со социоекономски придобивки.</p>									
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+/-	+	+/-	+	+/-	+/-	+/-	+/-	НП
Мерки за намалување на влијанијата	<ul style="list-style-type: none"> • За секоја од предвидените активности, кои опфаќаат изградба или реконструкција на објекти/капацитети или инфраструктура, да се применуваат законските одредби за оцена на влијанието врз животната средина пропишани во Законот за животна средина и подзаконските акти, како и одредбите од Законот за заштита на природата; • Екосистемските услуги да се вршат во согласност со мерките предвидени во Планот, како и во согласност со законските прописи; • Имплементација на мерки за соодветно управување со отпад од земјоделски и сточарски активности; • Третман на отпадните води од бачилата и репроцентарот пред финално испуштање во реципиент; • Ефикасно користење на водните ресурси; • Активно вклучување на локалното население и сите заинтересирани страни во процесот на донесување одлуки за секоја предвидена активност во паркот, од која постои можност истите да бидат директно или индиректно засегнати, • Имплементација на мерките кои се предложени во Програмата за локален развој. 								

Програма 3: Управување со живеалишта и екосистеми									
Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	<p>Програмата за Управување со живеалиштата и екосистемите, ги вклучува следните подпрограми: мапирање на живеалиштата, мерки за управување со живеалишта во согласност со целите за зачувување, мониторинг на живеалиштата, управување со податоци за природните вредности, евалуација на мерките за зачувување на живеалиштата.</p> <p>Подпрограмите вклучуваат активности за мапирање на Натура 2000 живеалишта, шуми со голема природна вредност, загрозувани живеалишта кои не се дел од Анекс I Директивата за живеалишта, воспоставување мерки за нивно зачувување и сл. Мониторингот предвидува мониторинг на живеалиштата од Анекс 1 на Директивата за живеалиштата, проценка на статусот за зачувување, мониторинг на: глацијални езера и планински живеалишта, шуми со голема биолошка разновидност, живеалишта кои се чувствителни на ефектите од климатските промени. Управувањето со податоци за природните вредности предвидува воспоставување на системи за управување со податоци за живеалишта, видови, природни вредности, геолошкото наследство и пределите, воспоставување механизам за мониторинг и споделување податоци и сл. Исто така, се предвидува евалуација на мерките за зачувување на живеалиштата.</p> <p>Предвидените активности, генерално, предвидуваат изработка на документација, односно студии, програми, картографски прегледи, извештаи, протоколи, воспоставување база на податоци и размена на податоци, врз основа на кои ќе се врши одржување, подобрување, управување со живеалишта и екосистемите, во согласност со целите за зачувување на национално и меѓународно ниво за секоја од конкретните заштитени зони. Овие активности ќе придонесат за заштита на живеалиштата и екосистемите и индиректно за заштита на медиумите од животната средина.</p> <p>Имплементацијата на оваа Програма ќе придонесе за работен ангажман на експертски тимови, како и дел од локалното население за имплементација на предвидените активности, што ќе резултира со зголемување на стапката на вработување, обезбедување приходи и подобрување на животниот стандард на локално/регионално/национално ниво.</p>								
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Население	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	НП	+	+	+	НП	НП	НП	НП
Мерки за намалување на влијанијата	<ul style="list-style-type: none"> Не се препорачуваат мерки. 								

Програма 4: Управување со културно наследство									
Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	<p>Програмата за Управување со културно наследство вклучува подпрограми за управување со типични предели и одржување на културните вредности.</p> <p>Управувањето со културното наследство, вклучува активности за подготовка и имплементација на мониторинг програма за предели, вклучувајќи ги ефектите од климатските промени, истражување на културното наследство и негова валоризација, како и организација на културни настани и промоција на културното наследство.</p> <p>Предвидените активности, генерално се однесуваат на: изработка на документација, односно програми, извештаи како и одржување на настани за промоција на културното наследство. Овие активности ќе придонесат за заштита на пределите и културното наследство.</p> <p>Имплементацијата на активностите ќе придонесе за работен ангажман на експертски тимови, што ќе резултира со социоекономски придобивки. Исто така, подпрограмата за одржувањето на културните вредности ќе придонесе за подигање на степенот на информираност, знаење и свесност на едуцираните групи за културните вредности на Паркот, зголемена посетеност на паркот, туристичките капацитети и сл. што ќе придонесе за заштита на културното наследство, обезбедување приходи за паркот, локалното население, како и социоекономски развој на населението.</p>								
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	+	+	+	+	НП	НП	НП	+
Мерки за намалување на влијанијата	<ul style="list-style-type: none"> Не се препорачуваат мерки. 								

Програма 5: Развој на одржлив туризам									
Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	<p>Програмата за Развој на одржлив туризам ги вклучува следните подпрограми: Развој на Стратегија за туризам на НП „Шар Планина“, соработка со локалните актери и туристички субјекти, воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители, како и систем за управување со посетители.</p> <p>Подпрограмите за развој на одржлив туризам предвидуваат активности за развој на Стратегија за туризам на НП „Шар Планина“, подготовка на програми (маркетинг за туристички услуги на локално, национално и меѓународно ниво, развој на алтернативен туризам, организирање годишни промотивни спортски настани, промоција на традиции и обичаи). Исто така, предвидени се активности за</p>								

<p>соработка со туроператори и агенции за промоција на паркот, комуникација со туристичките субјекти за заштита на природата, обука на населението како да комуницира со туристи и нивна едукација забранети и дозволени активности во паркот и сл.</p> <p>Подпрограмата за воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители предвидува изработка на план за инфраструктура за посетители, воспоставување на влезни пунктови, инвентаризација на постоечки планински засолништа, патишта, патеки, нивни цели за употреба, знаци, вклучително и нивната состојба; инвентаризација на постоечки планински засолништа, напуштени планински засолништа и план за реконструкција на напуштените засолништа, развој и одржување на инфраструктура за посетители (засолништа, патишта, знаци, патеки, мостови, итн.), програма за развој на туризмот на локалитети на отворено во зоната на активно управување, развој на апликација за мобилен телефон за туристи, вклучувајќи и карта со зонирање и други информации во врска со ограничувањата, видовите и живеалиштата. Системот за управување со посетители вклучува воспоставување и одржување на системи за мониторинг на посетителите, наплата од посетители, едукација на посетителите, проценка на потребите, етаблирање на консолидирана спасувачка служба за интервенции на целата територија на Шар Планина, склучување договор и опремување на спасувачка служба на планина, мониторинг на влијанието од туристичките активности врз животната средина во Националниот парк (вклучително и скијачкиот центар), како и евалуација на влијанието врз/од посетителите.</p> <p>Активностите во Програмата се однесуваат на: изработка на стратегија, програми, извештаи, проекти, апликации протоколи, обуки и сл. Подготовката на истите вклучува работен ангажман на експертски тимови, што ќе резултира со социоекономски придобивки.</p> <p>Имплементацијата на конкретните активности и активностите, кои дополнително ќе произлезат од подготвените документи, ќе придонесат Паркот и останатите населени места да бидат добро промовирани и препознатливи туристички дестинации, кои ќе нудат високо квалитетни и автентични туристички услуги, зголемување на понудата на туристичките активности и туристичките капацитети, креирање брендирано производи, зголемена посетеност што ќе овозможи отворање можности за заработка, подобрување на социоекономските состојби и трендови во Паркот, општините и регионот.</p> <p>Покрај придобивките од подобрување и зголемување на туристичката понуда, сепак мора да се земе предвид фактот дека активностите за воспоставувањето и одржувањето на инфраструктура и зголемената посетеност во Паркот може да предизвикаат негативни влијанија врз медиумите и областите од животната средина, особено врз биолошката разновидност и пределот, врз водите во случај на непостоење соодветни системи за третман на отпадните води, воздухот, почвата, во случај на несоодветно управување со отпад, предизвикување пожар, влијанија врз културното наследство и сл. Локациите, предвидени за поставување инфраструктура може да располагаат со високо квалитетно земјиште, шуми, пасишта, богата биолошка разновидност, културно наследство кои може да бидат значително засегнати при имплементација на планираните содржини.</p>									
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	+/-	-	-	-	-	-	+/-	+/-

<p>Мерки за намалување на влијанијата</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Сите форми на туризам треба да се развиваат одржливо и одговорно, во однос на дефинираните заштитни зони во Планот за управување и пропишаните правила/протоколи и закони; • Реконструкцијата на постоечки сместувачки капацитети да се врши во согласност со Планот за управување; • Со цел да се зачува автентичниот карактер на Националниот парк се препорачува користење на традиционални градежни материјали (камен, дрво, сено и плетвар) секогаш кога тоа е можно, додека при реновирање на објекти во зоната на активно управување, употребата на традиционални градежни материјали е задолжителна; • Обезбедување мислења од надлежниот органи, НП Шар Планина и МЖСПП, при проектирање за реконструкција на постоечки сместувачки капацитети во однос на висина на објекти, употреба на материјали и сл. • Планираните активности да се спроведуваат во согласност со барањата на националното законодавство, особено во согласност со законот за животна средина, односно, за активностите за кои е потребно спроведување на постапка за оцена на влијание врз животната средина, истата да биде спроведен; • Избегнување изградба или преземање строги мерки за заштита при планирањето на туристичка инфраструктура и објекти на локации кои располагаат со земјиште со висока бонитетна класа, шуми, значајна биолошка разновидност, локации богати во водни ресурси кои на директен или индиректен начин може да бидат засегнати од градежни активности или оперативноста на туристичките објекти, особено хотели, ресторани, мотели, кафулиња, кампови; • Локациите на предвидените објекти да бидат во границите на зоната за одржливо користење и заштитен појас; • Задолжително собирање и третман на отпадните води во пречистителни станици во туристичките капацитети (постојни и идни); • Соодветно управување со отпадот на најпосетените туристички места, поставување контејнери кои ќе бидат заштитени од пристап на животни, вандализам и сл.; • Имплементација на мерките кои се предложени во Програмата за локален развој.
--	---

<p>Програма 6: Програма за локален развој</p>	
<p>Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти</p>	<p>Програмата за Локален развој ги вклучува следните подпрограми: рамка за финансирање на локалниот развој, одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги, одржување и адаптирање на традиционалната архитектура, известување и мониторинг на урбанизацијата.</p> <p>Финансирањето на локалниот развој предвидува активности за воспоставување рамковна програма за финансиска поддршка на развој и инфраструктурата во селата, изработка на Физибилити студија за употреба на остатоци од дрво (собирање, производство и складирање на дрвени деланки, поддршка при подготовка на апликации за апарати кои користат дрвна биомаса, организирано греење во училиштата и општинските згради), имплементација на мала грантова шема за користење остатоци од дрва за греење, подготовка и имплементација на Програма за поддршка на мали и средни локални претпријатија кои произведуваат локални производи, програми за стимулација на употреба на локално произведена храна во хотели и ресторани како и креирање зелени работни места за млади луѓе.</p> <p>За одржување и унапредување на инфраструктурата и комуналните услуги предвидени се активности за одржување на патиштата кои</p>

водат до оддалечените планински села во зимскиот период, одржување и подобрување на снабдувањето со електрична енергија и интернет во Националниот парк, изработка на програми за поддршка на планинските села за асфалтирање на патишта, подобрување на паркинг местата во селата, туристичките населби и ски центарот, подобрување на собирањето на цврстиот отпад во паркот и негово рециклирање, поврзување на куќите и објектите на Попова Шапка и на Три Воде со пречистителна станица и изградба на фекална канализација за Попова Шапка. Со цел обезбедување заштита од поплави и ерозија предвидено е подготовка на програми за проценка и мониторинг на критичните точки за ерозија, како и примена на природно базирани решенија во 3 области чија цел е намалување на ерозијата и поплавите.

За одржување и адаптирање на традиционалната архитектура се предвидува регистрирање на традиционалната архитектура, подготовка на упатства за ревитализација како и воспоставување програма за ревитализација на традиционалната архитектура.

За известување и мониторинг на урбанизацијата се предвидува мониторинг на развојот на селата и туристичките населби (нелегално изградени куќи) во соработка со општините, подготовка на програма за мониторинг на развојот на скијачкиот центар и на урбанизацијата во заштитниот појас, како и попис на капацитети кои нудат услуги за сместување и ресторанска исхрана.

Имплементацијата на предвидените активности ќе отвори можности за ангажман на квалификуван кадар во делот изработка на планови, упатства, проектна документација, мониторинг и евиденција и сл. што ќе резултира со социоекономски придобивки.

Предвидените активности за финансирање на локалниот развој ќе обезбедат социоекономски развој на подрачјето, како резултат на подобрена инфраструктура, отворање можности за отворање нови или проширување на активностите во претпријатијата за производство и користење на локални производи, искористување на остатоците од дрво како енергенс и сл. Предвидените активности ќе обезбедат финансиска поддршка и олеснување во бизнис секторот, отворање на можности и перспективи за започнување сопствени бизниси, обезбедување пласман на производите, отворање на нови работни места и сл. што позитивно ќе се одрази врз демографската состојба во Паркот.

Покрај придобивките овие активности, зголемувањето на капацитетите за преработка на храна ќе резултираат со емисии во животната средина (емисии во воздух, генерирање на отпадни води, отпад и сл.), кои доколку не се соодветно управувани, може да резултираат со негативни влијанија врз медиумите и областите од животната средина.

Производството на топлина од отпад од дрво позитивно ќе влијае од економски аспект во општините, бидејќи ќе придонесе за намалување на трошоците за обезбедување топлина. Користењето на дрвната маса е традиционален начин на производство на топлотна енергија во населените места во и околу Паркот. Искористувањето на огревно дрво и дрвните отпадоци како енергенс, може да влијаат врз квалитетот на животната средина, односно квалитетот на воздух, почвата и сл. При согорување на овој енергенс се генерираат стакленички гасови кои даваат придонес кон климатските промени.

Интензитетот на влијанијата од горенаведените активности ќе зависи од чувствителноста на локациите кои ќе бидат избрани за поставување на истите, нивното опкружување, типот на застапените дејности, квалитетот на медиумите од животната средина и сл.

Изградбата на горе наведената инфраструктура (патиштата, паркинзи, струја и интернет, систем за собирање и третман на отпадни води), собирање и рециклирање на отпад, имплементацијата на активностите за заштита од поплави и ерозија се активности кои ќе придонесат за: намалување на идентификуваните закани, намалување на притисоците врз медиумите и областите од животната средина, подобрување на здравјето, безбедноста и условите за живот на локалното население. Исто така, имплементацијата на предвидените активности ќе придонесе за зголемена посетеност на Паркот што ќе резултира со развој на туризмот, зголемување на приходите во

<p>Паркот и туристичките капацитети.</p> <p>Покрај наведените придобивки, имплементацијата на активностите може да предизвика закани, односно негативни влијанија врз медиумите и областите од животната средина како резултат на изградбата на потребната инфраструктура, нивната оперативност и одржување, зголемено присуство на посетители на паркот и сл., но истите детално ќе се анализираат на ниво на проектна документација.</p> <p>Изградбата и рехабилитацијата на предвидената инфраструктура, особено сообраќајната може да предизвика значителни негативни влијанија врз животната и општествената средина, како резултат на загаќање приватно земјиште, пренамена на земјиште (земјоделско, пасишта, шуми), да предизвика значителни негативни влијанија врз биолошката разновидност, водите, почвата и другите природни вредности.</p> <p>Имплементацијата на активностите за одржување и адаптирање на традиционалната архитектура ќе придонесе за креирање база на податоци за вредната традиционална архитектура, како и изработка на документација од која се произлезат насоки и конкретни мерки за нивна ревитализација, задржување на автентичноста, зачувување и заштита на културното наследство. Имплементацијата на овие мерки позитивно ќе се одрази врз посетеноста на Паркот, развој на туризмот што ќе резултира со социоекономски придобивки за Управата на паркот и населението.</p> <p>Известувањето и мониторингот на урбанизацијата ќе овозможи следење на состојбите со урбанизацијата во Паркот, особено кај скијачкиот центар и заштитниот појас, што ќе придонесе за идентификување на постојните состојби и можни закани од идната урбанизација на подрачјето, избегнување на досегашните трендови и закани од оваа област, кои негативно се одразуваат врз заштитата на природните вредности во паркот, како и преземање на одредени превентивни или корективни мерки за заштита.</p> <p>Креирањето база на податоци на капацитетите кои нудат услуги за сместување и ресторанска исхрана, ќе обезбедат податоци за бројот и моменталната состојба во однос на расположливите капацитети, потребата од изградба на нови или реконструкција на веќе постоечките. Креирање на база на податоци ќе придонесе за подобрување на туристичките и сместувачките понуди, нивна промоција што оди во прилог развој на туризмот, локалниот, односно социо-економскиот развој. Исто така, базата на податоци ќе овозможи целосен увид во видот и дејностите кои се изведуваат во овие капацитети, што ќе овозможи полесна контрола на инспекциските служби на локално/регионално/национално ниво на работењето на истите, во согласност со законот за животна средина и усогласување на нивното работење во согласност со законските обврски.</p>									
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+	+
Мерки за	<ul style="list-style-type: none"> Планирањето и урбанизацијата на територијата во Паркот да се врши со согласност со критериумите поставени во Планот за 								

<p>намалување на влијанијата</p>	<p>управување, барањата на националното законодавство за просторно и урбанистичко планирање и заштита на животната средина, односно да се изработи Просторен План за НП „Шар Планина“ за кој задолжително треба да се спроведе постапка за стратегиска оцена на животната средина;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Површините под шуми и пасишта не треба да се пренаменуваат во градежно земјиште, како и земјоделско земјиште со висока бонитетна класа (под IV категорија); • При идната урбанизација на Паркот да се избегнуваат локации кои располагаат со богата и вредна за заштита биолошка и гео разновидност, влегуваат во заштитни зони на извори кои обезбедуваат вода за пиење и наводнување, како и подрачја подложни на поплави, ерозија и други видови деградација на почвата; • Изградбата на планираната инфраструктура и објекти да се врши во согласност со барањата на Планот за управување, националното законодавство за урбанистичко планирање, градење, заштита на животната средина и сл. За секоја предвидена градба/реконструкција задолжително да се спроведе постапка за оцена на влијанието од проектот врз животната средина, додека оперативноста на истите да се врши во согласност со законските барања од подготвените документи за оцена на влијанијата, како и барањата на законот за животна средина и подзаконските акти. • Активно вклучување на сите заинтересирани страни и транспарентност при носење одлуки за идната намена на земјиштето и планираната инфраструктура во Паркот.
---	--

Програма 7: Програма за информирање, подигнување на јавната свест и едукација

<p>Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти</p>	<p>Програмата за информирање, подигнување на јавната свест и едукација вклучува подпрограми за развој на инфраструктура за едукација за животната средина, комуникација, вклучително активности на социјалните мрежи, едукација на разни целни групи.</p> <p>Во подпрограмите се вклучени активности за означување на зони, поставување знаци и информативни табли, подготовка и дистрибуција на едукативни и промотивни материјали за локалното население и посетителите на паркот, изградба на образовна инфраструктура за деца и прилагодена за лица со попречености, подготовка и одржување на интернет страница, отворање профил на паркот на социјалните мрежи, подготовка на Стратегија и план за ангажирање на волонтери, едуцирање на група вработени во паркот како да работат со организирани групи деца (од основни и средни училишта), основање академија за природа за деца, развивање различни едукативни пакети за различни целни групи и возрасти и сл.</p> <p>Предвидените активности ќе придонесат за обезбедување квалитетна инфраструктура, кадар и материјали кои се неопходна за едукативен и социјален развој на разни целни групи, особено за младата популација и лицата со попреченост. Отворањето на интернет страна и присуството на социјалните мрежи ќе овозможат навремено информирање, транспарентност и промоција за вредноста на паркот, активностите кои се изведуваат во паркот, работењето на Управата на паркот, како и отворање можности за активно вклучување на населението и засегнатите страни за изнесување на своето мислење преку забелешки, предлози и сугестии. Сето ова ќе резултира со реално согледување на можните недостатоци и навремено преземање соодветни мерки.</p> <p>Исто така, предвидените активности ќе придонесат за создавање услови за подигнување на јавната свест на младата популација, населението и посетителите за вредноста на природното наследство, придобивките од одржливо управување и искористување на ресурсите, вредноста на биолошката разновидност и екосистемските услуги, одговорноста на истите за значењето на Паркот и сл.</p>
---	---

Предвидените активности ќе предизвикаат директни позитивни влијанија кај населението, односно ќе придонесе за работно ангажирање и можност за заработка на соодветно обучен кадар, кој ќе биде активно вклучен во имплементација на спроведување на предвидените активности.									
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	+	+	НР	НР	НР	НР	НР	НР
Мерки за намалување на влијанијата	<ul style="list-style-type: none"> • Не се предвидуваат мерки. 								

Програма 8: Програма за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање

Опис на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	<p>Програмата за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање вклучува подпрограми за институционално зајакнување на заштитеното подрачје, лидерство, управување со човечки ресурси, финансиско управување, административно известување и документирање, комуникација и соработка.</p> <p>Во подпрограмите се вклучени активности за Развој на Стратегија за Националниот парк, обезбедување соодветни работни простории за вработените во НП Шар Планина, обезбедување компјутерска ИТ и ГИС опрема, опрема за мониторинг и заштита од пожари, теренски возила, изработка на листа на приоритетни проекти за следните 5 години, развој на програма за лидерство, вклучително и работни процеси, структури за управување, надзор и насоки за персоналот. Програмата предвидува изработка на документација поврзана со управување на човечки ресурси, вработување на квалификуван и мотивиран кадар, обуки, сертифицирање и опремување на ренџерска служба, изработка на извештаи, развој и имплементација на Стратегија за финансиска одржливост, воспоставување Програма за финансирање на планирањето и управувањето и сл.</p> <p>Покрај ова се предвидува известување на национално ниво (ревизија и мониторинг на имплементацијата на Годишниот план, Планот за управување и МЕТТ (на годишно ниво), подготовка на нов Петгодишен оперативен план, известување за напредок на меѓународно ниво.</p> <p>Во однос на комуникација и соработка се предвидува воспоставување програми за: комуникација и соработка во регионот, комуникација и соработка со институции на национално ниво, ефикасна соработка со сопствениците на приватни шуми, комуникација и соработка со институции и партнерства на прекугранично и меѓународно ниво. Исто така, се предвидува воспоставување соработка со засегнати страни со цел поддршка на истражувачките напори, како и воспоставување комуникација и соработка со АД ЕСМ за управување со системот Шарски Води.</p>
--	---

<p>Предвидените активности во оваа програма ќе придонесат за креирање на стручна и компетентна администрација, опремена со соодветни работни простории, технички опрема, вработен квалификуван кадар кој ги спроведува активностите предвидени во Планот за управување, како и исполнување на законските обврски. Исто така, имплементацијата на активностите ќе придонесе за континуирана комуникација со сите заинтересирани страни, комуникација и соработка со институции и партнерства на прекугранично и меѓународно ниво, обезбедување на финансиски средства за управување со Паркот и изработка на потребните документи и сл.</p> <p>Имплементацијата на овие активности ќе отвори можности за вработување на кадар во Паркот, како и повремен ангажман на експертски тимови за изработка на потребните документи, што ќе резултира со зголемување на стапката на вработување, обезбедување приходи и подобрување на животниот стандард на локално/регионално/национално ниво.</p> <p>Имплементацијата на активности предвидени во Програмата ќе придонесат за соодветно управување и заштита на природните вредности во Паркот, заштита на медиумите и областите од животната средина, здравјето и безбедноста на населението, согледување на недостатоците и можностите за заштита и иден развој на заштитеното подрачје.</p>									
Оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти	Населени е	Здравје на население	Природно наследство, биолошка разновидност, предел	Вода	Почва	Воздух	Климатски промени	Материјалн и добра	Културно наследство
	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Мерки за намалување на влијанијата	<ul style="list-style-type: none"> • Не се предвидуваат мерки. 								

9 АНАЛИЗА НА АЛТЕРНАТИВИ

Една од фазите во постапката за Стратегиска оцена на животната средина е да обезбеди споредба на неколку алтернативни решенија на планскиот документ, врз основа на анализа на низа од критериуми, вклучувајќи ги тука и предвидените влијанија врз животната средина. Покрај нив, во анализата секако треба да бидат вклучени и економските и општествените аспекти, сè со цел да се обезбеди избалансирано решение кое на долг рок ќе ги задоволи социо – економските цели, но нема да предизвика значителни негативни влијанија врз животната средина.

Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ е изработен за период од 2022-2031 и содржи цели од кои произлегуваат програми/подпрограми и активности кои треба да се реализираат во тој период.

Планот за управување дава преглед на постоечката состојба со природното наследство во заштитеното подрачје, зоните за заштита, трендовите и заканите врз природното наследство, и предлага активности, со кои би се постигнала заштита на природното наследство, животната средина, а истовремено постигнување на социо-економски развој.

Во Планот за управување не се разгледувани алтернативни решенија за предвидените активности со кои се планира заштита на природните вредности во паркот, односно предложените активности се базираат на утврдените потреби за заштита во согласност со барањата на националните и меѓународните барања за заштита на природното наследство. Истите се насочени кон идно функционирање на Националниот Парк „Шар Планина“ врз основа на можностите, потенцијалите и расположливите ресурси, со цел задоволување на потребите и барањата на локално, регионално и национално ниво.

Како резултат на ова, во ова поглавје се разгледуваат две алтернативи, односно состојби без и со имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“.

Алтернатива 0: Состојба без имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“

Без имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ се очекува:

- Отсуство на планско управување со НП „Шар Планина, што не е во согласност со законските обврски за заштита на природата;
- Непреземање на мерки за спречување на негативните влијанија врз биолошката разновидност и природните вредности;
- Неисполнување на барањата на национално ниво и барањата на ЕУ за заштита на природните вредности и реткости, како и биолошката разновидност;
- Неусогласеност на националните, регионалните и локалните интереси за економски и стопански развој со целите на развој на заштитеното подрачје;
- Неусогласеност на планските и секторските документи донесени во Република С. Македонија во однос заштита на животната средина и социо-економски развој;
- Недефинирани активности за користење на ресурсите, заштита на животната средина, природното наследство и социо-економски развој;
- Непроменета состојба со туристичкиот потенцијал;

- Недостаток на институционални, финансиски и технички капацитети за ефикасна имплементација на активностите.

Алтернатива 1: Состојба со имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“

Со имплементација на активностите предвидени во Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ се очекува да се постигне:

- Одржување, зајакнување и следење на биолошката разновидност и природните вредности, вклучително и дивите видови, живеалиштата и екосистемите, физичките (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и пределите;
- Одржлив начин на користење на природните ресурси;
- Управување со живеалиштата и екосистемите во согласност со целите за заштита утврдени на национално и меѓународно ниво;
- Исполнување за законските обврски за уредување заштитени подрачја кои располагаат со значајна биолошката разновидност и природното наследство, дефинирани во националното законодавство и потпишаните меѓународни документи;
- Создавање услови за реализација на националните, регионалните и локалните интереси во планското подрачје, во областа на заштита и зачувување на посебните природни вредности, значајните природни ресурси и споменичкото наследство, како и нивно уредување и користење на принципите на одржливиот развој;
- Зачувување на природните вредности на подрачјето, искористување на туристичките потенцијали за промовирање и развој на одржливи видови на туризам и други алтернативни дејности и активности;
- Создавање услови за намалување на загадувањата и обезбедување заштита на медиумите и областите од животната средина, што ќе резултира во надминување на евидентираниите состојби, трендови и закани во заштитеното подрачје;
- Поттикнување на социо-економски развој на подрачјето;
- Дефинирани надлежности и одговорности за имплементација на активностите;
- Планирање, просторен и економски развој и управувањето на Националниот парк ќе се темели на поставките и насоките дефинирани во Планот за управување со НП „Шар Планина“.

Имплементацијата на Планот за управување со НП „Шар Планина“ може да предизвика промена во другите стратешки и плански документи на локално и регионално ниво, кои треба да се прилагодат во функција на обезбедување соодветно планирање и заштита на медиумите и областите од животната средина во НП „Шар Планина“ и неговото опкружување.

Заклучок: Разгледуваната алтернатива да се имплементира Планот за управување со НП „Шар Планина“ е прифатлива алтернатива.

10 ПЛАН ЗА МОНИТОРИНГ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО НАЦИОНАЛЕН ПАРК „ШАР ПЛАНИНА“

Стратегиската оцена на животната средина вклучува мониторинг над реализацијата на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ и сите значителни идентификувани позитивни и негативни влијанија, кои би настанале од реализација на активностите предвидени во оперативниот план, кој треба да се реализира во периодот 2022-2026.

Планот за мониторинг на животната средина дава можност за систематско набљудување, испитување и оценување на состојбите во медиумите и областите од животната средина и социо-економските аспекти.

Планот овозможува воспоставување на интерактивна врска помеѓу сите вклучени страни и претставува основа за надлежните институции и заинтересираните страни, да го контролираат процесот на спроведување на законската регулатива и да донесуваат правилни одлуки. Основните придобивки од мониторингот над имплементација на Планот се:

- Потврдување дека договорените услови при одобрувањето на Планот се соодветно спроведени;
- Обезбедување податоци за понатамошно следење на состојбите во животната средина;
- Обезбедување поголем увид во промените на животната средина на одредени локации;
- Потврдување дека влијанијата се во рамките на предвидените или дозволените гранични вредности;
- Следење на состојбата во животната средина со цел навремено согледување на непредвидените влијанија од имплементацијата на Планот и управување со истите;
- Потврдување дека со примена на мерките за ублажување се зголемуваат придобивките во однос на заштитата на животната средина;
- Утврдување кои активности треба да бидат преземени за редуцирање на влијанијата врз животната средина.

Со цел да се изврши мониторинг над ефективноста на Планот, потребно е следење на поставените индикатори и нивниот развој, при што треба да се земат предвид и податоците за тековната состојба на животната средина.

Со следењето на состојбата на животната средина ќе се потврди оправданоста и примената на предложените мерки за ублажување и нивната функционалност, што претставува голема придобивка во однос на заштитата на животната средина.

Имплементацијата на Планот, примената на предложените мерки за ублажување на влијанија и нивната функционалност, оправданоста на целите на Планот и на стратегиската оцена на животната средина ќе се потврдат преку следење на следните индикатори:

Табела 36 План за мониторинг

Теми на СОЖС	Цели на СОЖС	Мониторинг	Индикатори на СОЖС	Извори на верификација
Население и здравје на населението	Унапредување на животните услови на населението	<ul style="list-style-type: none"> - Следење на користењето на земјиштето и урбанизација во Паркот; - Следење на развојот на земјоделските активности и производството на земјоделски производи; - Следење на сточарството и производството на сточарски производи; - Следење на изградбата и функционирањето на инфраструктурата; - Следење на управувањето со вода, достапните количини вода за водоснабдување и нивниот квалитет; - Следење на искористувањето на природните ресурси за енергетски и економски цели; - Следење на туристичката понуда; - Следење на развојот на нови бизниси; - Следење на начинот на управување со отпадни води, отпад и другите емисии во животната средина; - Следење на практиките за управување во природните ресурси и искористување на екосистемските услуги; - Следење на примената на активностите поврзани со заштита од пожари, поплави и ерозија; 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во урбанизацијата, намената и користењето на земјиштето; - Трендови во заштита на природните ресурси; - Трендови во пренамената на земјиштето; - Трендови на производство на земјоделски и сточарски производи; - Трендови во изградбата на инфраструктура; - Трендови во управувањето, искористувањето на водните ресурси и нивниот квалитет; - Трендови во искористувањето на природните ресурси за енергетски и економски цели; - Трендови на развојот на населбите и повторно заживеани села; - Број на туристички локалитети, број на туристи, остварени приходи и сл.; - Број на одржани културни настани; - Трендови во образованието, културата и спортот; - Трендови на загадување во медиумите од животната средина; - Евидентирани ризици по здравјето и безбедноста на населението и 	<ul style="list-style-type: none"> - Влада на Република Северна Македонија, - Министерство за животна средина и просторно планирање, - ЈУ НП „Шар Планина“, - Полошки Плански Регион, - Општина Јегуновце; - Општина Теарце; - Општина Тетово; - Општина Боговиње; - Општина Врапчиште; - Општина Гостивар; - Општина Маврово и Ростуше; - Министерство за транспорт и врски, - Министерство за економија, - Министерство за финансии, - Министерство за локална самоуправа, - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, - Министерство за здравство, - Министерство за труд и социјална политика, - Министерство за култура, - Министерство за образование и наука, - Заедница на единици на локалната самоуправа (ЗЕЛС),

		<ul style="list-style-type: none"> - Следење на одржувањето на традиционалниот изглед на населбите и руралните подрачја; - Следење над спроведувањето на мерките за подобрување на животните услови на населението; - Следење на спроведувањето на активностите за подигнување на јавната свест на населението за вредностите на Националниот парк „Шар Планина“; - Следење на демографската состојба на населението; - Следење на здравствената состојба на населението. 	<p>посетителите;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Трендови во вклучување на населението во активностите во паркот; - Ниво на јавна свест и ставови на населението за вредноста на Националниот парк „Шар Планина“; - Стапка на демографски развој на подрачјето. 	<ul style="list-style-type: none"> - Управа за хидрометеоролошки работи, - Центар за управување со кризи, - Дирекција за заштита и спасување, - ЕЛЕМ Електрани на Македонија, - МЕПСО Македонски електропреносен систем оператор - Јавно Претпријатие „Македонски шуми“ и подрачните единици, - Комунални претпријатија, - Македонски Телеком и останати оператори, Оператори во мобилна телефонија, Македонска Радиодифузија, Македонска Пошта, - Здруженија на граѓани, институти, - Државен завод за статистика; - Извештаи, проектни/плански документи, дозволи, одобренија, мислења и сл.
<p>Биолошка разновидност, природно наследство и предел</p>	<p>Заштита и унапредување на биолошката разновидност и пределот</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Следење на користењето на земјиштето и заштитата на природното наследство во согласност со целите и активностите дефинирани во Планот; - Следење на процесот на заштита на значајни видови, живеалишта, предели; 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови на усогласеност на функционирањето на НП „Шар Планина“ во однос на Планот за управување; - Број на изработена документација, спроведени активности за мониторинг на природните вредности; 	<ul style="list-style-type: none"> - Министерство за животна средина и просторно планирање, - ЈУ НП „Шар Планина“, - Полошки Плански Регион, - Општина Јегуновце; - Општина Теарце;

		<ul style="list-style-type: none"> - Следење на искористувањето на природните ресурси; - Мониторинг на живеалиштата и популациите на идентификуваните видови од флора и фауна, односно загуба на живеалишта, смртност и миграција; - Следење на начинот на управување со води, отпадни води, отпад и другите емисии во животната средина; - Следење на практиките за управување во шумарството, земјоделството и сточарството; - Следење на примената на мерките за намалување ризиците; - Следење на мерките за подигање на јавната свест за вредноста на паркот и негова заштита. 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови на примена на мерки за заштита на загрозени и значајни видови, живеалишта и предели; - Трендови во користење на растенија и плодови собрани од природата; - Трендови во управувањето со водите, почвите, шумите, земјоделството и сл., - Трендови во пренамена на земјоделско земјиште, земјиште под шуми и пасишта во градежно земјиште; - Број на изградени објекти и инфраструктура; - Површина на земјоделско земјиште и земјиште под шуми и пасишта пренаменето во градежно земјиште; - Стапка на загубени/загрозени и зачувани копнени и водени живеалишта и видови во однос на постојната состојба; - Површини покриени со шуми; - Трендови во земјоделството и сточарството; - Број на спроведени кампањи и други активности за подигнување на јавната свест; - Евидентирани ризици и несреќи. 	<ul style="list-style-type: none"> - Општина Тетово; - Општина Боговиње; - Општина Врапчиште; - Општина Гостивар; - Општина Маврово и Ростуше; - Министерство за транспорт и врски, - Министерство за економија, - Министерство за финансии, - Министерство за локална самоуправа, - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, - Министерство за здравство, - Министерство за труд и социјална политика, - Министерство за култура, - Министерство за образование и наука, - Заедница на единици на локалната самоуправа (ЗЕЛС), - Управа за хидрометеоролошки работи, - Центар за управување со кризи, - Дирекција за заштита и спасување, - ЕЛЕМ Електрани на Македонија, - МЕПСО Македонски електропреносен систем оператор, - Јавно Претпријатие
--	--	---	---	---

				<p>„Македонски шуми“ и подрачните единици,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Комунални претпријатија, - Македонски Телеком и останати оператори, Оператори во мобилна телефонија, Македонска Радиодифузија, Македонска Пошта, - Здруженија на граѓани, институти, - Завод за вработување; - Државен завод за статистика; - Извештаи, проектни/плански документи, дозволи, одобренија, мислења и сл.
Води и почва	<p>Заштита и унапредување на состојбата со водите и почвата</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Следење на начинот на управување со води; - Следење на квантитативните и квалитативните карактеристики на водите во НП „Шар Планина“; - Следење на еколошкиот статус во реките на кои се изградени МХЕ; - Следење на урбанизацијата во Паркот и пренамената на земјиштето; - Следење на примената на мерките за одржливо управување и искористување на земјиштето, земјоделските површини и шуми; - Следење на примената на мерки за заштита на водите, заштита на почвите од ерозија, порои, деградација и загадување; - Следење на начинот на 	<ul style="list-style-type: none"> - Број на изградени системи за водоснабдување, одведување и третман на отпадни води, - Подобрен еколошки статус на водите во НП „Шар Планина“; - Достапни податоци од мониторинг на површински и подземни води; - Достапни податоци за биолошкиот минимум на реките; - Тренд на одржани водни живеалишта; - Трендови во урбанизацијата и пренамена на земјиштето; - Трендови на применети добри практики во земјоделството, шумарството користењето на вода и заштита од поплави, 	<ul style="list-style-type: none"> - Министерство за животна средина и просторно планирање, - ЈУ НП „Шар Планина“, - Полошки Плански Регион, - Општина Јегуновце; - Општина Теарце; - Општина Тетово; - Општина Боговиње; - Општина Врапчиште; - Општина Гостивар; - Општина Маврово и Ростуше; - Министерство за транспорт и врски, - Министерство за економија, - Министерство за финансии, - Министерство за локална

		<p>управување со отпад;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Следење на здравствената состојба на населението. 	<p>ерозија;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Трендови во имплементација на агро-еколошки мерки во земјоделството; - Трендови во искористување на земјоделските површини и шуми; - Трендови во начинот на управување со отпад; - Трендови на емисии на загадувачки материји во животната средина; - Стапка на болести и смртност кај населението. 	<p>самоуправа,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, - Министерство за здравство, - Управа за хидрометеоролошки работи, - Дирекција за заштита и спасување, - Управа за водостопанство, - Комунални претпријатија, - Здруженија на граѓани, институти, - Државен завод за статистика, - Извештаи, проектни/плански документи, дозволи, одобренија, мислења и сл.
Воздух и климатски промени	Подобрување на квалитетот на воздухот и намалување на емисиите на стакленички гасови	<ul style="list-style-type: none"> - Следење на урбанизацијата и начинот на користење на земјиштето; - Следење на применети мерки за управување со отпадната биомаса, отпад, отпадни води; - Следење на изградбата на производни и туристички капацитети; - Следење на производството на енергија од обновливи извори - Следење на изградената патна инфраструктура и обем на сообраќај; - Следење на површините на отстранета шумска вегетација; - Следење на практиките за 	<ul style="list-style-type: none"> - Трендови во урбанизацијата и начинот на користење на земјиштето - Тренд на емисии во амбиентниот воздух; - Тренд на производство и користење на енергија од обновливи извори. - Применети мерки за управување со отпадот; - Број на изградени системи за третман на отпадни води; - Број на изградени производни и туристички капацитети; - Број на изградена патна инфраструктура; - Трендови во сообраќајот во 	<ul style="list-style-type: none"> - Министерство за животна средина и просторно планирање, - ЈУ НП „Шар Планина“, - Полошки Плански Регион, - Општина Јегуновце; - Општина Теарце; - Општина Тетово; - Општина Боговиње; - Општина Врапчиште; - Општина Гостивар; - Општина Маврово и Ростуше; - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство; - Министерство за здравство; - Дирекција за заштита и

		<p>управување во шумарството и земјоделството и сл.</p> <p>-</p>	<p>Паркот (броја на возила);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Трендови на применети добри практики во производните активности, во земјоделството, шумарството и управување со отпадни води и отпад; - Површини на отстранета шумска вегетација. 	<p>спасување;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Центар за управување со кризи; - Центри за јавно здравје; - Државен завод за статистика; - Комунални претпријатија, - Здруженија на граѓани, институти, - Јавно Претпријатие „Македонски шуми“ и подрачните единици, - Јавно претпријатие за управување со пасишта, - Извештаи, проектни/плански документи, дозволи, одобренија, мислења и сл.
Материјални добра	Заштита на материјалните добра	<ul style="list-style-type: none"> - Следење на изградбата и функционирањето на објектите и инфраструктурата; - Контрола на начинот за водоснабдување, управување со отпадни води, отпад, снабдување со електрична енергија, сообраќајна поврзаност, покриеноста со енергетска, дистрибутивна и комуникациска мрежа и сл. 	<ul style="list-style-type: none"> - Број на изградени системи за водоснабдување и третман на отпадни води и отпад; - Стапка на изградена транспортна, енергетска, електродистрибутивна, комуникациска инфраструктура. - Трендови во управувањето со отпад. 	<ul style="list-style-type: none"> - Министерство за животна средина и просторно планирање, - ЈУ НП „Шар Планина“, - Полошки Плански Регион, - Општина Јегуновце; - Општина Теарце; - Општина Тетово; - Општина Боговиње; - Општина Врапчиште; - Општина Гостивар; - Општина Маврово и Ростуше; - Министерство за транспорт и врски; - Министерство за здравство; - Водостопански претпријатија;

				<ul style="list-style-type: none"> - Комунални претпријатија, - Државен завод за статистика; - Здруженија на граѓани, институти, - Извештаи, проектни/плански документи, дозволи, одобренија, мислења и сл.
Културно наследство	Заштита и унапредување на културното наследство	- Следење на применетите мерки за заштита на културното наследство,	<ul style="list-style-type: none"> - Тренд за заштита на културно наследство; - Број на објекти евидентирани како културно наследство; - Тренд на зачуваност на културното наследство во Националниот парк „Шар Планина“ и надвор од него; - Тренд на зачуваност и промоција на културното наследство. 	<ul style="list-style-type: none"> - Министерство за култура-Управа за заштита на културното наследство; - ЈУ НП „Шар Планина“, - Полошки Плански Регион, - Општина Јегуновце; - Општина Теарце; - Општина Тетово; - Општина Боговиње; - Општина Врапчиште; - Општина Гостивар; - Општина Маврово и Ростуше; - Здруженија на граѓани, институти, - Извештаи, проектни/плански документи, дозволи, одобренија, мислења и сл.

11 ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

11.1 Заклучоци и согледувања

- Шар Планина е голем високопланински масив, кој се протега во северозападниот дел на Република Северна Македонија и во јужниот дел на Косово, со вкупна површина од околу 2 500 km². Подрачјето изобилува со високи природни вредности, шуми, пасишта, планински езера, водни текови, голем број геоморфолошки вредности и богата биолошка разновидност.
- Дел од Шар Планина, кој припаѓа на Република Северна Македонија, е прогласен во категорија „национален парк“ со Законот за прогласување на Националниот парк Шар Планина („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 151/2021).
- Вкупната површина на Националниот парк „Шар Планина“ изнесува 62 705 ha. Границите на Паркот детално се прецизирани во Законот за прогласување на Националниот парк.
- Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ е подготвен и реализиран според двете претходно изработени студии: Студија за валоризација на Шар Планина (2020) и Социо-економска студија за предложениот Национален парк Шар Планина (2020).
- Планот за управување преставува алатка за управување со заштитеното добро и е одраз на реалната состојба на природните вредности врз основа на целокупно извршената проценка на природните вредности, законите со кои се соочува подрачјето, националното и меѓународното значење на подрачјето, социо-економските вредности, препораки за управување со заштитеното подрачје, а особено една од најклучните компоненти преставува предлог зонирањето.
- Заради вршење на работите за управување и заштита на националниот парк, Владата на РС. Македонија основа Јавна Установа Национален Парк Шар Планина (во натамошниот текст: ЈУ НП „Шар Планина“), која ќе управува со Националниот парк врз принципите на стручност, компетентност и во согласност со законските прописи.
- Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ презентирани се постојните состојби, проблемите, трендовите и законите за сите релевантни теми кои методолошки влегуваат во содржината на Планот.
- Основата на Планот за управување се 8 програми со подпрограми и детални активности дефинирани во петгодишен оперативен план (2022-2026). Во секоја подпрограма од Планот дефинирани се детални активности за заштита на карактеристичните природни вредности и изворната состојба во која тие се наоѓаат, поради која се стекнува со статус на природно наследство, како и дел кој се однесува на планирање и управување со просторот на националниот парк. Исто така за секоја активност дефинирано е ниво на приоритет, индикатори, носители на активността, можни извори на финансирање и ниво на важност на надворешната поддршка.
- Планот вклучува програми и подпрограми за постигнување на посебните цели на заштита низ бројни активности, со кои треба да се обезбеди подобрување на состојбата на севкупното природно наследство, мониторинг на состојбите,

инвентаризација, како и мерки за подобрување на медиумите и областите од животната средина, што ќе допринесе кон намалување на идентификуваните притисоци/закани, односно заштита и унапредување на природното богатство.

- Планот предвидува активности кои треба да обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирањето на заштитените подрачја, ограничувањата и мерките за заштита, како и за придобивките кои Националниот парк ги овозможува за локалното население и неговите посетители.
- Со Планот се предвидува, организацијата на активностите на територијата на НП „Шар Планина“ да обезбеди ублажување или елиминирање на влијанието на индиректните и директните притисоци, економските активности да се прилагодат и развиваат на начин кој ќе обезбеди заштита на биолошката разновидност и одржливо користење на природните ресурси и екосистемски услуги во паркот, без при тоа да претставуваат закана за заштитеното подрачје.
- Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува организација на просторот, заштита на природното наследство, одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот и руралниот развој, животната средина, социоекономски развој и сл.
- Во Планот се предвидени активности за локален развој, што ќе придонесат за активно учество на локалното население во управувањето со Паркот и зголемување на економските придобивки за локалната заедница, преку одржливо користење на природните ресурси во Националниот парк, чија имплементација ќе се допринесе за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост.
- Во Планот се дадени насоки за одржив развој на Националниот парк, кои треба да бидат земени предвид при изработка на документација од понизок ранг за користење на просторот и земјиштето.
- Во Планот се предвидуваат активности кои се однесуваат заштита и управување, промоција на природните вредности, преку негова инвентаризација, мапирање, мониторинг и сл.
- Во Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ се предвидуваат мерки за воспоставување мониторинг со кој ќе се следи состојбата на медиумите од животната средина, ќе се обезбедат податоци и нивна достапност, што ќе помогне во идните процеси на планирање и користење на просторот.

11.2 Препораки

- Имплементација на активностите предвидени во Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“.
- Планирањето и урбанизацијата на територијата во Паркот да се врши со согласност со критериумите поставени во Планот за управување, барањата на националното законодавство за просторно и урбанистичко планирање и заштита на животната средина, односно да се изработи Просторен План за НП „Шар Планина“ за кој задолжително треба да се спроведе постапка за стратегиска оцена на животната средина.

- Површините под шуми и пасишта не треба да се пренаменуваат во градежно земјиште, како и земјоделско земјиште со висока бонитетна класа (под IV категорија).
- При идната урбанизација на Паркот да се избегнуваат локации кои располагаат со богата и вредна за заштита биолошка и гео разновидност, влегуваат во заштитни зони на извори кои обезбедуваат вода за пиење и наводнување, како и подрачја подложни на поплави, ерозија и други видови деградација на почвата.
- Изградбата/реконструкцијата на планираната инфраструктура и објекти да се врши во согласност со барањата на Планот за управување, националното законодавство за урбанистичко планирање, градење, заштита на животната средина и сл. За секоја предвидена градба/реконструкција задолжително да се спроведе постапка за оцена на влијанието од проектот врз животната средина, додека оперативноста на истите да се врши во согласност со законските барања од подготвените документи за оцена на влијанијата, како и барањата на законот за животна средина и подзаконските акти.
- Активно вклучување на сите заинтересирани страни и транспарентност при носење одлуки за идната намена на земјиштето, планираната инфраструктура во Паркот, како и за секоја предвидена активност од која постои можност истите да бидат директно или индиректно засегнати.
- Екосистемските услуги да се вршат во согласност со мерките предвидени во Планот, како и во согласност со законските прописи.
- Имплементација на мерки за соодветно управување со отпад од земјоделски и сточарски активности, со отпадот на најпосетените туристички места, односно поставување контејнери кои ќе бидат заштитени од пристап на животни, вандализам и сл.
- Ефикасно користење на водните ресурси, третман на отпадните води од бачилата и репроцентарот пред финално испуштање во реципиент, како и задолжително собирање и третман на отпадните води во пречистителни станици во туристичките капацитети (постојни и идни).
- Сите форми на туризам треба да се развиваат одржливо и одговорно, во однос на дефинираните заштитни зони во Планот за управување и пропишаните правила/протоколи и закони.
- Користење на традиционални градежни материјали (камен, дрво, сено и плетвар) секогаш кога тоа е можно, додека при реновирање на објекти во зоната на активно управување, употребата на традиционални градежни материјали е задолжителна.
- Обезбедување мислења од надлежниот органи, НП Шар Планина и МЖСПП, при проектирање за реконструкција на постоечки сместувачки капацитети во однос на висина на објекти, употреба на материјали.
- Избегнување изградба или преземање строги мерки за заштита при планирањето на туристичка инфраструктура и објекти на локации кои располагаат со земјиште со висока бонитетна класа, шуми, значајна биолошка разновидност, локации богати во водни ресурси кои на директен или индиректен начин може да бидат засегнати од градежни активности или оперативноста на туристичките објекти, особено хотели,

ресторани, мотели, кафулиња, кампови. Локациите на предвидените објекти да бидат во границите на зоната за одржливо користење и заштитен појас.

12 НЕТЕХНИЧКО РЕЗИМЕ

12.1 Вовед

Шар Планина е голем високопланински масив, кој се протега во северозападниот дел на Република Северна Македонија и во јужниот дел на Косово, со вкупна површина од околу 2 500 km². Подрачјето изобилува со високи природни вредности, шуми, пасишта, планински езера, водни текови, голем број геоморфолошки вредности и богата биолошка разновидност.

Дел од Шар Планина, кој припаѓа на Република Северна Македонија, е прогласен во категорија „национален парк“ со Законот за прогласување на Националниот парк Шар Планина („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 151/2021).

Заради вршење на работите за управување и заштита на националниот парк, Владата на РС Македонија основа Јавна Установа Национален Парк Шар Планина (во натамошниот текст: ЈУ НП „Шар Планина“), која ќе управува со Националниот парк врз принципите на стручност, компетентност и во согласност со законските прописи.

Во согласност со Законот за заштита на природата („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и 18/19), Јавната Установа Национален Парк Шар Планина, по претходна согласност од органот на државната управа за вршење на работите од областа на заштита на природата, донесува План за управување со заштитеното подрачја за период од 10 години, а најдоцна во рок од две години од денот на прогласување на заштитеното подрачје.

Правниот основ за подготовка и донесување на планови за управување со заштитените подрачја произлегува од став 1, член 98 од Законот за заштита на природата, во согласност со кој, субјектите надлежни за вршењето на активностите на управување и заштита на заштитените подрачја, донесуваат планови за управување и годишни програми за заштита на природата. Согласно став 4 од членот 98 од истиот Закон, плановите за управување со заштитените подрачја ги донесува субјектот задолжен за вршењето на работите на управување и заштита, во согласност со актот за прогласување, по претходно прибавена согласност од органот на државната управа надлежен за вршење на работите од областа на заштитата на природата.

Врз основа на горенаведеното, а пред се тргнувајќи од обврските од членот 98 од Законот за заштита на природата, ЈУ НП „Шар Планина“ спроведе активности за подготовка на План за управување со Националниот парк.

Во Планот за управување со Националниот парк се пропишани посебните програми и активности за заштита на карактеристичните природни вредности и изворната состојба во која тие се наоѓаат, поради која се стекнува со статус на природно наследство, како и дел кој се однесува на планирање и управување со просторот на националниот парк.

Директивата за стратегиска оцена на животната средина (2001/42/ЕС) и Законот за животната средина („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 99/18, 89/22), пропишуваат дека одредени планови, програми и стратегии, за кои постои веројатност дека би можеле да имаат значително влијание врз животната средина, треба бидат предмет на Стратегиска оцена на животната средина (СОЖС).

12.2 Вовед во стратегиската оцена на животната средина (СОЖС)

Стратегиската оцена на животната средина е систематски процес во кој се земаат предвид одредени превентивни мерки, што овозможуваат заштита на животната средина од сите можни аспекти, во процесот на планирање или донесување на одлуки на ниво на „стратегиски акции“ или политики, планови и програми. Тоа е алатка која ќе треба да го подобри севкупниот квалитет на планирањето и програмирањето на идните активности со прифаќање на концептот за одржлив развој. Компонентите на СОЖС, односно нејзините цели се различни, но во оваа декада се препорачува и очекува дека климатските промени и биолошката разновидност се две силни компоненти кои треба да имаат предност при употреба на земјиштето и планирање на просторот во Република Северна Македонија.

12.2.1 Цели на Стратегиската оцена на животната средина

Главни цели на СОЖС се:

- Да обезбеди механизам за идентификација, опис, евалуација и известување за влијанијата/ефектите на планскиот документ врз животната средина;
- Одговорните органи (донесувачите на планскиот документ) да подготват извештај за можните значајни влијанија на планскиот документ врз животната средина и анализа на реални алтернативи;
- Да се спречат, намалат и неутрализираат негативните влијанија врз животната средина. Зголемувањето на позитивните влијанија може, исто така, да биде придобивка од СОЖС процесот;
- Да се обезбедат пообемни консултации и ангажирање на заинтересираните страни, други одговорни тела, органи на власта и јавноста уште во раната и ефективна фаза на подготовка на планскиот документ;
- Да се обезбеди мислење од јавноста (извештаи од консултации со јавноста) со која ќе се прикаже како резултатите од оцената на животната средина и мислењата, презентирани за време на постапката за СОЖС, се земени предвид во конечната верзија на планскиот документ;
- Да обезбеди следење на значајните влијанија врз животната средина од имплементацијата на планскиот документ од страна на надлежните органи, обезбедувајќи на тој начин идентификација на непредвидените негативни влијанија во рана фаза на имплементација на планскиот документ и преземање мерки за подобрување на состојбата, кога тоа е потребно.

12.2.2 Правна рамка со која се регулира СОЖС постапката

Постапката за спроведување стратегиска оцена на животната средина е дефинирана во **поглавје X од Законот за животната средина** („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 99/18 и 89/22).

Подзаконски акти кои ја регулираат постапката за СОЖС се:

- Уредба за стратегиите и програмите, вклучувајќи ги и промените на тие стратегии, планови и програми, за кои задолжително се спроведува постапка за оцена на нивното

влијание врз животната средина и врз животот и здравјето на луѓето („Службен весник на Република Македонија“ бр. 153/07 и 45/11);

- Уредба за критериумите врз основа на кои се донесуваат одлуките дали определени плански документи би можеле да имаат значително влијание врз животната средина и здравјето на луѓето („Службен весник на Република Македонија“ бр. 144/07);
- Уредба за содржината на извештајот за стратегиска оцена на животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 153/07);
- Уредба за учество на јавноста во текот на изработката на прописи и други акти, како и планови и програми од областа на животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 147/08 и 45/11);
- Правилник за формата, содржината и образецот на Одлуката за спроведување, односно неспроведување на стратегиска оцена и на формуларите за потребата од спроведување, односно неспроведување на стратегиска оцена („Службен весник на Република Македонија“ бр. 122/11).

12.2.3 Интегрирање на постапките за подготовка на планскиот документ и СОЖС

СОЖС постапката се спроведуваше паралелно со постапката за подобрување на Нацрт Планот за управување со НП „Шар Планина“. Интегрирањето на двата процеси се постигна преку блиска соработка на проектните тимови (СОЖС и План за управување со НП „Шар Планина“) и клучните учесници, преку преглед на литература, состаноци и сл.

12.2.4 Определување на потребата и обемот на СОЖС и учество на јавноста

Имајќи ја предвид основата за донесување на План за управување со НП „Шар Планина“ и видот на документот, се пристапи кон утврдување на потребата за спроведување на СОЖС.

По фазата на определувањето на потребата за спроведување СОЖС, следуваше фаза на подготовка на Одлука за спроведување СОЖС и пропратна документација, врз основа на што МЖСПП донесе Мислење за прифаќање на Одлуката за спроведување СОЖС по планскиот документ и утврдување на обемот на СОЖС (бр. УП1-15 -746/2022 од 26.04.2022).

Во согласност со законските барања, постапката за СОЖС започнува со подготовка на Формулари и Одлука за спроведување на СОЖС, постапка во која се вклучуваат засегнатите органи.

Во фазата на определување на потребата за спроведување СОЖС, беа идентификувани органите засегнати од имплементација на Планот за управување со НП „Шар Планина“. Во насока на определување на обемот на СОЖС беа спроведени неколку состаноци со претставници на ЈУ НП „Шар Планина“, МЖСПП и претставници од засегнатите органи/страни. На овие состаноци беа утврдени клучните прашања, цели и индикатори за животна средина кои треба да бидат опфатени со Извештајот за СОЖС.

12.3 Резиме/краток преглед на содржината, главните цели на планскиот документ и врската со другите релевантни планови и програми/плански документи

12.3.1 Краток преглед на содржината на Планот

Шар Планина претставува високопланински масив, кој се протега на северозападниот дел од Република Северна Македонија и во јужниот дел од Косово. Во своите природни граници тој

зафаќа површина од 2 480 km² од кои 881 km² или 35,5 % ѝ припаѓаат на Република Северна Македонија.

Македонскиот дел на Шар Планина припаѓа на седум општини: Јегуновце, Теарце, Тетово, Боговиње, Врапчиште, Гостивар, Маврово и Ростуша. Најголемиот дел се наоѓа во Општина Тетово (220 km²), а најмалиот (26,4 km²) во Маврово и Ростуша. Подрачјето изобилува со природни вредности.

Република Северна Македонија побара од Програмата за животна средина на Обединетите Нации (УНЕП) да ја поддржи иницијативата за прогласување на Шар Планина за заштитено подрачје, во категоријата „Национален парк“. Собранието на Република Северна Македонија на 30 јуни 2021 година донесе одлука дел од Шар Планина да биде прогласен за Национален парк.

Во согласност со Законот за прогласување на дел од Шар Планина за Национален парк, една година по донесувањето на Законот²³ (6 јули 2021 година), треба да биде усвоен План за управување од страна на Јавната Установа која раководи со заштитеното подрачје. За таа цел подготвен е нацрт План за управување со Националниот парк „Шар Планина“.

Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ е подготвен и реализиран според двете претходно изработени студии: Студија за валоризација на Шар Планина (2020) и Социоекономска студија за предложениот Национален парк Шар Планина (2020). Студиите беа подготвени од мултидисциплинарен тим од експерти и со учество на МЖСПП и УНЕП. Овој План дефинира мерки и активности за заштита на карактеристичните природни вредности во паркот, како неговото целокупно планирање и управување.

Вкупната површина на Националниот парк „Шар Планина“ изнесува 62 705 ha. Границите на Паркот детално се прецизирани во Законот за прогласување на Националниот парк кој е усвоен на 7 јули 2021 година („Службен весник на РС Македонија“ бр.151/21).

Земјиштето кое се наоѓа во границите на НП „Шар Планина“ е во државна и приватна сопственост. Поголемиот дел од земјиштето во Националниот парк се наоѓа во државна сопственост и се издава под концесија, особено пасиштата, местата за риболов, ловиштата, површинските рудници за екстракција на минерални сировини, како и малите хидроцентрали.

Шумите се во државна и приватна сопственост. Со шумите во државна сопственост управуваат субјекти кои се назначени од Владата (органот за управување со Националниот парк). Со шумите во приватна сопственост управуваат нивните сопственици, врз основа на однапред дефинирани критериуми и донесени планови за управување.

12.3.2 Предложени граници за зонирање

Предложените граници за зонирање се:

➤ Зона на строга заштита

Зоната на строга заштита (ЗСЗ) е поделена на 5 одделни единици и тоа: Љуботен, Бистрица, Кобилица, Лешница и Маздрача. Вкупната површина на зоната за строга заштита на Националниот парк „Шар Планина“ изнесува 16 651 ha или 26,56 % од вкупната површина на Паркот.

➤ Зона на активно управување

²³ („Сл. весник на РС Македонија“ бр.151/21)

Зоната за активно управување (ЗАУ) опфаќа вкупна површина од 30 763 ha или 49,06 % од вкупната површина на Паркот.

➤ Зона на одржливо користење

Зоната за одржливо користење (ЗОК) опфаќа површина од 13 805 ha или 22,02 % од вкупната површина на Паркот.

➤ Заштитен појас околу Ски Центар Попова Шапка

Заштитниот појас (ЗП) опфаќа површина од 1 484 ha или 2,37 % од вкупната површина на Паркот.

Целта на зонирањето и интегрираното управување со заштитените подрачја е да се обезбедат услови неопходни за одржување на еколошките процеси и биолошката разновидност, преку трајно зачувување на репрезентативни физичко-географски региони, еколошки заедници, генетски ресурси и видови во природни услови; создавање услови за развој на туризмот во согласност со принципот на одржлив развој и остварување културни, научни, образовни и рекреативни цели, што истовремено ја одржува и природната состојба на подрачјето.

Во таа смисла, забранети се активности што ги загрозуваат природните вредности на Националниот парк. Дозволени се туристички и рекреативни активности и одржлива употреба на природните ресурси, на начин кој не ги загрозува живеалиштата, видовите и нивната природна рамнотежа.

12.3.3 Програми за управување и оперативен план

Основата на Нацрт Планот за управување се 8 програми со подпрограми и детални активности во петгодишен оперативен план. За секоја подпрограма дефинирани се детални активности, ниво на приоритет, индикатори, носители на активноста, можни извори на финансирање и ниво на важност на надворешната поддршка.

Во согласност со законските обврски во Планот прикажани се активностите кои ЈУ НП „Шар Планина“ е одговорна да ги спроведе во првиот петгодишен период (2021-2026). По овој период, Јавната Установа ќе изврши ревизија на Планот за управување. Активностите се организирани во осум Програми, креирани со цел да ги исполнат целите кои се идентификувани за зачувување на заштитеното подрачје.

Според петгодишниот план за спроведување на програмите за управување со НП „Шар Планина“, во продолжение е прикажан бројот на подпрограми и активности за секоја програма.

- ✓ **Програма 1 - Зачувување и мониторинг на природното наследство:** како дел од оваа програма разработени се седум подпрограми кои опфаќаат 23 активности;
- ✓ **Програма 2 - Одржливо управување со природните ресурси:** како дел од оваа програма разработени се седум подпрограми кои опфаќаат 31 активност;
- ✓ **Програма 3 - Управување со живеалишта и екосистеми:** како дел од оваа програма разработени се 5 подпрограми кои опфаќаат 20 активности;
- ✓ **Програма 4 – Програма за управување со културното наследство:** како дел од оваа програма разработени се 5 подпрограми кои опфаќаат 5 активности;
- ✓ **Програма 5 – Програма за развој на одржлив туризам:** како дел од оваа програма разработени се 4 подпрограми кои опфаќаат 27 активности;

- ✓ **Програма 6 – Програма за локален развој:** како дел од оваа програма се разработени се 4 подпрограми кои опфаќаат 22 активности;
- ✓ **Програма 7 – Програма за информирање, подигнување на јавната свест и едукација:** како дел од оваа програма разработени се 3 подпрограми кои опфаќаат 10 активности;
- ✓ **Програма 8 – Програма за управување, менаџмент, организација на работење и финансирање:** како дел од оваа програма разработени се 5 подпрограми кои опфаќаат 22 активности.

12.3.4 Корелација на целите на планскиот документ со други релевантни планови, програми/плански документи

Основен правен акт во Република Северна Македонија, со кој се уредува заштитата на природата и зачувувањето на биолошката и пределската разновидност е Законот за заштита на природата. Со овој закон се дефинирани категориите на заштитени подрачја, начинот на управување и основните документи за управување со заштитените подрачја.

Изработката на Планот за управување е документ кој ги дефинира условите за реализација на националните, регионалните и локалните интереси во планското подрачје, во областа на заштита и зачувување на посебните природни вредности, значајните природни вредности, како и нивно уредување и користење во согласност со принципите на одржливиот развој.

Општи цели дефинирани во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се:

- Да се одржуваат, зајакнуваат и следат природните вредности, вклучително и дивите видови, живеалиштата и екосистемите, физичките (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и пределите;
- Да се обезбеди одржлив начин на користење на природните ресурси. Нивното користење обезбедува приход за локалните заедници и придонесува за финансирање на јавните институции во Националниот парк;
- Да се обезбеди дека управувањето со живеалиштата и екосистемите е во согласност со целите за заштита утврдени на национално и меѓународно ниво;
- Да се заштитат и промовираат разновидноста на пределите и културното наследство на паркот, вклучително и различни видови глацијални предели и видови на традиционални предели кои се развивале низ вековите преку интеракција на луѓето со природата;
- Шар Планина ќе пречекува туристи од целиот свет кои ги препознаваат и ќе уживаат во нејзините убавини и разновидноста на подрачјето. Посетителите придонесуваат во финансирањето на Националниот парк преку плаќање туристички такси, а еко-туризмот создава приходи за локалното население кое е активно вклучено во нивното водење, сместување и подготовка на традиционална храна;
- Раководството на Националниот парк активно ќе го поддржува одржливиот развој на планинските села;
- Да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирањето на заштитените подрачја, ограничувањата и мерките за заштита, како и за придобивките кои Националниот парк ги овозможува за локалното население. Понатаму, да се понудат едукативни активности за сите

посетители и целни групи со цел да можат да ги доживеат вредностите на Националниот парк;

- Да се имплементира ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси.

Во РС Македонија изработени се низа национални, регионални, локални стратешки и плански документи, кои главно се фокусирани на проблематиката на заштита на животната средина, природата и биолошката разновидност, покрај останатите и на подрачјето каде се наоѓа Националниот Парк.

Во Извештајот даден е приказ на корелацијата (усогласеност/неусогласеност) на целите за развој и целите за заштита на животната средина со постојните национални, регионални и локални стратешки и плански документи, со целите и активностите од ПУНП „Шар Планина“.

Под усогласеност на целите се подразбира дека имплементацијата на целите и активностите, предвидени во Планот ќе придонесат за постигнување на целите на веќе донесените стратешки и плански документи.

Под неусогласеност на целите се подразбира дека имплементацијата на дел од целите и активностите дефинирани во Планот, заради нивната природа и трендови за развој, не може во целост да се усогласат на ниво на стратешки документ, туку тоа ќе се постигне на пониско ниво во процесот на имплементација на Планот, на ниво на планска/проектна документација.

12.4 Релевантни аспекти за моменталната состојба во животната средина

Во ова поглавје во Извештајот е даден приказ на релевантните аспекти на моменталната состојба на животната средина на регионално ниво, како и состојбите во Националниот парк „Шар Планина“, од аспект на демографска состојба, економски развој, туризам, здравје на население, климатски карактеристики и квалитет на воздухот, климатските промени, состојба со бучавата, водите (хидрологија, квалитет на водите), почва, пасишта, шуми и шумско земјиште, биолошка разновидност, природно наследство, пределската разновидност, културното наследство, состојба со материјалните добра (управување со отпад, водоснабдување, управување со отпадни води, снабдување со енергија), природни непогоди и сл.

12.5 Карактеристики на животната средина во подрачјата кои би биле значително засегнати и состојба без имплементација на Планот

Во ова поглавје во Извештајот е даден приказ на состојбите, трендовите и заканите врз населението и здравјето на населението, воздухот, климатските промени, води, почви, биолошката разновидност и природно наследство, културно наследство, пределот, материјалните добра, како и состојба без имплементација на Планот.

Врз основа на анализите на состојбите, трендовите и заканите, поврзани со користењето и уредувањето на просторот, медиумите од животната средина, како и социо-економскиот развој во Регионот, без имплементација на Планот за управување со НП „Шар Планина“ ќе останат на сегашно ниво, како резултат на:

- Отсуство на планско управување со заштитеното подрачје во однос на воспоставените зони на заштита;

- Неисполнување на барањата на национално ниво и барањата на ЕУ за заштита на природните вредности и реткости, како и биолошката разновидност;
- Неусогласеност на националните, регионалните и локалните интереси за економски и стопански развој со целите на развој на заштитеното подрачје;
- Неусогласеност на планските и секторските документи донесени во РС Македонија во однос на користење на просторот, заштита на животната средина и социо-економски развој;
- Неусогласен развој на инфраструктурата во согласност со намената на земјиштето во Националниот Парк и зоните на заштита;
- Недефинирани мерки и активности за планирање на просторот, користење на ресурсите, заштита на животната средина, природното наследство и социо-економски развој;
- Недефинирани надлежности и одговорности за имплементација на мерките и активностите;
- Значајните видови и живеалишта би биле под силен антропоген притисок;
- Неможност за искористување на туристичките можности кои ги нуди подрачјето;
- Отсуство на план за управување со подрачјето, со цел заштита на природните вредности и сл.

12.6 Области кои се од особено значење за животната средина од аспект на заштита на дивите птици и хабитатите

Националниот Парк „Шар Планина“ или делови од неговата територија, врз база на меѓународни критериуми и стандарди, се идентификува како:

а. Емералд подрачје. Заради високите природни вредности, Шар Планина е одамна препознаена во повеќе глобални иницијативи. Површината на Емералд подрачјето „Шар Планина“ изнесува 47,003.6 ha.

б. Во рамките на проектот „Зајакнување на капацитетите за имплементација на Натура 2000“ – Шар Планина беше предложена како потенцијално идно **Натура 2000 подрачје**, со потреба за дополнителни истражувања. Со најновите истражувања се потврдени вредностите на Шар Планина во насока за воспоставување на идно Натура 2000 подрачје.

в. Значајно подрачје за птици (ЗПП): Шар Планина е назначена како значајно подрачје за птици. Значајното подрачје за птици „Шар Планина“ ги зафаќа јужните и централните делови на Шар Планина и се протега на површина од 41,317 ha.

г. Значајно растително подрачје (ЗРП) „Шар Планина“: Значајното растително подрачје Шар Планина зафаќа површина од 50,163.19 ha. Зафаќа големи површини со планински и високопланински пасишта на варовничка и силикатна подлога. Од шумите најзастапени се букови, смрчови и смрчово-елови шуми. ЗРП Шар Планина вклучува 16 видови.

д. Значајно подрачје за пеперутки (ЗПП) „Шар Планина“: Шар Планина е идентификувана како значајно подрачје за пеперутки и е формално назначена во 2003 година. Површина на подрачјето изнесува 68,084.62 ha.

ѓ. Европскиот зелен појас: Масивот Шар Планина е едно од најзначајните подрачја на Балканскиот зелен појас. Овој регион е едно од последните преостанати засолништа за

големите европски месојадци, како што се мечката, волкот и рисот. Шар Планина се протега од јужниот дел на Косово и северозападниот дел на Северна Македонија до североисточна Албанија. Овој планински масив е долг околу 80 km и широк од 10 до 30 km. Масивот Шар Планина се протега сè до планината Кораб (2,764 m) на југозапад, пред да продолжи долж албанско-македонската граница како планински венец Дешат.

12.7 Цели на заштита на животната средина, утврдени на национално и меѓународно ниво

Еден од најголемите предизвици за политиката на животната средина е постигнување на рамнотежа меѓу економската и социјалната димензија на развој, од една страна и заштита на животната средина од друга страна, кој предвидува зголемена употреба на економски инструменти во насока на заштита на животната средина.

Основните принципи за заштита на животната средина во државата се поставени со Уставот на Република С. Македонија. Една од клучните меѓународни конвенции на кои РС Македонија е потписничка е Конвенцијата за биолошка разновидност, ратификувана и објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 54/97. Исто така, РС Македонија има ратификувано голем број на конвенции и протоколи за заштита на биолошката разновидност, пределот, културното наследство, климатските промени, оценка на влијанијата врз животната средина во прекуграничен контекст, пристап до информации, учество на јавноста во донесување на одлуки и правна заштита за прашања од областа на животната средина, стратешка оценка на животната средина и сл.

12.7.1 Цели на Стратегиската оцена на животната средина

Целите на заштитата на животната средина се изразени преку целите на стратегиска оцена на животната средина и истите се прикажани преку статусот на: населението и здравјето на населението, биолошката разновидност, водата, почвата, воздухот, климатските промени, материјалните добра, пределот, културното наследство и интеракцијата помеѓу нив.

Во Извештајот презентирани се целите на СОЖС во однос на целите дефинирани во Планот за управување со НП „Шар Планина“ (нивната компатибилност и некомпатибилност). Компатибилноста/некомпатибилноста на целите е разгледувана во однос на Планот за управување со НП „Шар Планина“ (цели за намена на просторот и активности за нивно постигнување) и во однос на неговата идна имплементација во понизок ранг на плански документи или проектна документација.

12.8 Анализа на алтернативи

Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“ е изработен за период од 2022-2031 и содржи цели од кои произлегуваат програми/подпрограми и активности кои треба да се реализираат во тој период. Во Планот не се разгледувани алтернативни решенија за предвидените активности, со кои се планира заштита на природните вредности во паркот, односно предложените активности се базираат на утврдените потреби за заштита во согласност со барањата на националните и меѓународните барања за заштита на природното наследство. Истите се насочени кон идно функционирање на НП „Шар Планина“ врз основа на можностите, потенцијалите и расположливите ресурси, со цел задоволување на потребите и барањата на локално, регионално и национално ниво. Како резултат на ова, во ова поглавје се

разгледуваат две алтернативи, односно состојби без и со имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“. Разгледуваната алтернатива да се имплементира Планот за управување со НП „Шар Планина“ е прифатлива алтернатива.

12.9 Веројатни значајни влијанија врз животната средина и мерки за намалување

Потенцијалните влијанија врз животната средина и социјалните аспекти, кои може да бидат предизвикани со имплементација на Планот за управување со Националниот Парк „Шар Планина“, ќе потекнуваат од имплементацијата на планираните активности за управување содржани во програмите/подпрограмите, со кои треба да се постигне заштита на природното наследство и одржлив развој, како и исполнување на целите за заштита на животната средина.

Влијанијата се разгледуваат од аспект на негативни влијанија и од аспект на идни придобивки, односно позитивни влијанија. Извештајот за стратегиска оцена на животната средина ги зема предвид влијанијата врз сите медиуми и состојби на животната средина и социо-економските придобивки, но од генерален аспект.

Евидентно е дека имплементацијата на активностите ќе допринесе за намалување на заканите и подобрување на состојбата со биолошката разновидност и природното наследство, подобрување на постојната состојба на медиумите и областите во животната и општествената средина. Но, исто така идниот развој на Националниот парк ќе придонесе за појава на нови состојби, можни извори на емисии и закани за животната и општествената средина.

За дел од планираните активности во Планот, дополнително ќе се води постапка за подетална оцена на влијанијата врз животната средина во извештаите за стратегиска оцена на ниво на конкретна планска документација или на ниво на проект низ студиите за оцена на влијанијата врз животната средина или елаборатите за заштита на животната средина за секој проект/објект поединечно.

Влијанијата врз специфичните медиуми од животната средина и социо-економските аспекти ќе бидат елиминирани или ефективно подобрени, доколку при имплементација на Планот и предложените активности, од кои дополнително ќе произлезат конкретни проекти, бидат земени предвид мерките за намалување на влијанијата, дефинирани во Извештајот за стратегиска оцена на животната средина, како и мерките кои ќе бидат дадени во поединечните извештаи за СОЖС на ниво на планска документација од понизок ранг или на ниво на проекти, низ студиите за оцена на влијанијата врз животната средина или елаборатите за заштита на животната средина.

12.10 План за мониторинг врз имплементацијата на Планот од аспект на животна средина

Стратегиската оцена на животната средина вклучува мониторинг над реализацијата на Планот за управување со НП „Шар Планина“ и сите значителни идентификувани позитивни и негативни влијанија, кои би настанале од реализација на активностите предвидени во оперативниот план, кој треба да се реализира во периодот 2022-2026.

Планот за мониторинг дава можност за систематско набљудување, испитување и оценување на состојбите во медиумите и областите од животната средина и социо-економските аспекти.

Планот овозможува воспоставување на интерактивна врска помеѓу сите вклучени страни и претставува основа за надлежните институции и заинтересираните страни, да го контролираат процесот на спроведување на законската регулатива и да донесуваат правилни одлуки.

Со цел да се изврши мониторинг над ефективноста на Планот, потребно е следење на поставените индикатори и нивниот развој, при што треба да се земат предвид и податоците за тековната состојба на животната средина.

Со следењето на состојбата на животната средина ќе се потврди оправданоста и примената на предложените мерки за ублажување и нивната функционалност, што претставува голема придобивка во однос на заштитата на животната средина.

12.11 Заклучоци и препораки

12.11.1 Заклучоци

- Шар Планина е голем високопланински масив, кој се протега во северозападниот дел на Република Северна Македонија и во јужниот дел на Косово, со вкупна површина од околу 2 500 km². Подрачјето изобилува со високи природни вредности, шуми, пасишта, планински езера, водни текови, голем број геоморфолошки вредности и богата биолошка разновидност.
- Дел од Шар Планина, кој припаѓа на РС Македонија, е прогласен во категорија „национален парк“ со Законот за прогласување на Националниот парк Шар Планина („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 151/2021).
- Вкупната површина на НП „Шар Планина“ изнесува 62 705 ha. Границите на Паркот детално се прецизирани во Законот за прогласување на Националниот парк.
- Планот за управување со НП „Шар Планина“ е подготвен и реализиран според двете претходно изработени студии: Студија за валоризација на Шар Планина (2020) и Социоекономска студија за предложениот Национален парк Шар Планина (2020).
- Планот за управување преставува алатка за управување со заштитеното добро и е одраз на реалната состојба на природните вредности врз основа на целокупно извршената проценка на природните вредности, заканите со кои се соочува подрачјето, националното и меѓународното значење на подрачјето, социоекономските вредности, препораки за управување со заштитеното подрачје, а особено една од најклучните компоненти преставува предлог зонирањето.
- Заради вршење на работите за управување и заштита на националниот парк, Владата на РС Македонија основа Јавна Установа Национален Парк Шар Планина (во натамошниот текст: ЈУ НП „Шар Планина“), која ќе управува со Националниот парк врз принципите на стручност, компетентност и во согласност со законските прописи.
- Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ презентирани се постојните состојби, проблемите, трендовите и заканите за сите релевантни теми кои методолошки влегуваат во содржината на Планот.
- Основата на Планот за управување се 8 програми со подпрограми и детални активности дефинирани во петгодишен оперативен план (2022-2026). Во секоја подпрограма од Планот дефинирани се детални активности за заштита на карактеристичните природни вредности и изворната состојба во која тие се наоѓаат,

поради која се стекнува со статус на природно наследство, како и дел кој се однесува на планирање и управување со просторот на националниот парк. Исто така за секоја активност дефинирано е ниво на приоритет, индикатори, носители на активноста, можни извори на финансирање и ниво на важност на надворешната поддршка.

- Планот вклучува програми и подпрограми за постигнување на посебните цели на заштита низ бројни активности, со кои треба да се обезбеди подобрување на состојбата на севкупното природно наследство, мониторинг на состојбите, инвентаризација, како и мерки за подобрување на медиумите и областите од животната средина, што ќе допринесе кон намалување на идентификуваните притисоци/закани, односно заштита и унапредување на природното богатство.
- Планот предвидува активности кои треба да обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирањето на заштитените подрачја, ограничувањата и мерките за заштита, како и за придобивките кои Националниот парк ги овозможува за локалното население и неговите посетители.
- Со Планот се предвидува, организацијата на активностите на територијата на НП „Шар Планина“ да обезбеди ублажување или елиминирање на влијанието на индиректните и директните притисоци, економските активности да се прилагодат и развиваат на начин кој ќе обезбеди заштита на биолошката разновидност и одржливо користење на природните ресурси и екосистемски услуги во паркот, без при тоа да претставуваат закана за заштитеното подрачје.
- Во Планот за управување со НП „Шар Планина“ се предвидува организација на просторот, заштита на природното наследство, одржливо искористување на ресурсите, подобрување на инфраструктурата, активности за развој на туризмот и руралниот развој, животната средина, социо-економски развој и сл.
- Во Планот се предвидени активности за локален развој, што ќе придонесат за активно учество на локалното население во управувањето со Паркот и зголемување на економските придобивки за локалната заедница, преку одржливо користење на природните ресурси во Националниот парк, чија имплементација ќе се допринесе за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост.
- Во Планот се дадени насоки за одржив развој на Националниот парк, кои треба да бидат земени предвид при изработка на документација од понизок ранг за користење на просторот и земјиштето.
- Во Планот се предвидуваат активности кои се однесуваат заштита и управување, промоција на природните вредности, преку негова инвентаризација, мапирање, мониторинг и сл.
- Во Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“ се предвидуваат мерки за воспоставување мониторинг со кој ќе се следи состојбата на медиумите од животната средина, ќе се обезбедат податоци и нивна достапност, што ќе помогне во идните процеси на планирање и користење на просторот.

12.11.2 Препораки

- Имплементација на активностите предвидени во Планот за управување со Националниот парк „Шар Планина“.

- Планирањето и урбанизацијата на територијата во Паркот да се врши со согласност со критериумите поставени во Планот за управување, барањата на националното законодавство за просторно и урбанистичко планирање и заштита на животната средина, односно да се изработи Просторен План за НП „Шар Планина“ за кој задолжително треба да се спроведе постапка за стратегиска оцена на животната средина.
- Површините под шуми и пасишта не треба да се пренаменуваат во градежно земјиште, како и земјоделско земјиште со висока бонитетна класа (под IV категорија).
- При идната урбанизација на Паркот да се избегнуваат локации кои располагаат со богата и вредна за заштита биолошка и гео разновидност, влегуваат во заштитни зони на извори кои обезбедуваат вода за пиење и наводнување, како и подрачја подложни на поплави, ерозија и други видови деградација на почвата.
- Изградбата/реконструкцијата на планираната инфраструктура и објекти да се врши со согласност со барањата на Планот за управување, националното законодавство за урбанистичко планирање, градење, заштита на животната средина и сл. За секоја предвидена градба/реконструкција задолжително да се спроведе постапка за оцена на влијанието од проектот врз животната средина, додека оперативноста на истите да се врши со согласност со законските барања од подготвените документи за оцена на влијанијата, како и барањата на законот за животна средина и подзаконските акти.
- Активно вклучување на сите заинтересирани страни и транспарентност при носење одлуки за идната намена на земјиштето, планираната инфраструктура во Паркот, како и за секоја предвидена активност од која постои можност истите да бидат директно или индиректно засегнати.
- Екосистемските услуги да се вршат со согласност со мерките предвидени во Планот, како и со согласност со законските прописи.
- Имплементација на мерки за соодветно управување со отпад од земјоделски и сточарски активности, со отпадот на најпосетените туристички места, односно поставување контејнери кои ќе бидат заштитени од пристап на животни, вандализам и сл.
- Ефикасно користење на водните ресурси, третман на отпадните води од бачилата и репроцентарот пред финално испуштање во реципиент, како и задолжително собирање и третман на отпадните води во пречистителни станици во туристичките капацитети (постојни и идни).
- Сите форми на туризам треба да се развиваат одржливо и одговорно, во однос на дефинираните заштитни зони во Планот за управување и пропишаните правила/протоколи и закони.
- Користење на традиционални градежни материјали (камен, дрво, сено и плетвар) секогаш кога тоа е можно, додека при реновирање на објекти во зоната на активно управување, употребата на традиционални градежни материјали е задолжителна.
- Обезбедување мислења од надлежниот органи, НП Шар Планина и МЖСПП, при проектирање за реконструкција на постоечки сместувачки капацитети во однос на висина на објекти, употреба на материјали.

- Избегнување изградба или преземање строги мерки за заштита при планирањето на туристичка инфраструктура и објекти на локации кои располагаат со земјиште со висока бонитетна класа, шуми, значајна биолошка разновидност, локации богати во водни ресурси кои на директен или индиректен начин може да бидат засегнати од градежни активности или оперативноста на туристичките објекти, особено хотели, ресторани, мотели, кафулиња, кампови. Локациите на предвидените објекти да бидат во границите на зоната за одржливо користење и заштитен појас.

13 КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Нацрт План за управување за националниот парк Шар Планина за период 2022 – 2031, 2022,
- Социо-економска студија за предлог заштитеното подрачје Национален парк Шар Планина, 2021,
- Студија за валоризација на Шар Планина, 2020,
- Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија, 2021 - прв сет на податоци
- Регионите во Република Северна Македонија, 2021
- Здравствена карта на Република Македонија, 2017,
- Трет двогодишен извештај за климатски промени, Август 2020,
- Квалитетот на животната средина во Република Северна Македонија — Годишен извештај за 2020,
- Директива за СОЖС (2001/42/ЕС),
- Имплементација на Директивата 2001/42/ЕС за оцена на влијанијата на одредени планови и програми врз животната средина (ЕУ Упатства),
- Податоци од Државниот завод за статистика,
- Национални, регионални, локални и меѓународни правни документи, стратегии, планови и програми презентирани во Поглавје 3 од овој документ;
- Други достапни практики и искуства.

14 Прилог 1 Мислења од надлежни институции

Мислење по однос на одлука за спроведување на СОЖС

Република Северна Македонија
Министерство за животна средина
и просторно планирање

Republika e Maqedonisë së Veriut
Ministria e Mjedisit Jetësor
dhe Planifikimit Hapësinor

СЕКТОР ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Архивски број УП1-15-746/2022

Дата: 26-04-2022

ДО: Јавна установа
Национален Парк Шар Планина Тетово
Република Северна Македонија

ПРЕДМЕТ: Известување
Врска: Ваш бр. 03-110/01 од 18.04.2022 година

Почитувани,

Во врска со Вашето барање на мислење доставено до Министерството за животна средина и просторно планирање–Сектор за просторно планирање под бр. УП1-15-746/2022 од 19.04.2022 година поврзано со постапката за носење на планската документација План за управување со Национален Парк Шар Планина, Ве известуваме дека согласно Законот за животната средина („Службен весник“ бр: 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 183/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16 и 99/18) Вашата Одлука за спроведување на Стратегиска оцена за влијание на животната средина и формуларот, Министерството за животна средина и просторно планирање ги прифаќа.

Одлуката заедно со формуларот задолжително се објавуваат на веб страната на органот кој го подготвува и носи планскиот документ.

Со почит,

ПО ОБЛАСТУВАЊЕ НА МИНИСТЕР
РАКОВОДИТЕЛ НА СЕКТОР
Nebi Rexhepi

Изработил: Бајрам Цамиќ

Одобрил: Милева Тагасовска

Согласен: Сашо Апостолов

- СЕКТОР ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Јавна Установа НАЦИОНАЛЕН ПАРК ШАР ПЛАНИНА
Република Северна Македонија, Тетово
Institucioni Publik PARKU KOMBËTAR MALI SHAR,
Republika e Maqedonisë së Veriut, Tetovë
Бр./Nr. 712-0301
23.12. 20 22 год./viti
TETOVO - TETOVË

УНП
Арх.бр 15-2335/2022

Дата 16-12-2022

Јавна установа „Национален парк Шар планина“
Ул. Његошева пат бр.3
12000 Тетово
Република Северна Македонија

Предмет: Мислење по Финален Извештај за стратесиска оцена на животната средина
Врска: бр. 566-03/01 од 30.11.2022

Почитувани,

Во врска со Вашето барање на мислење доставено до Министерството за животна средина и просторно планирање-Сектор за просторно планирање под бр. 15-2335/2022 од 01.12.2022 год. и по доставениот Финален Извештај за стратесиска оцена на животната средина План за управување со Национален парк Шар планина – Јавна установа „Национален парк Шар планина“, а врз основа на спроведена постапка за стратесиска оцена на животната средина, и спроведена постапка учество на јавноста, Министерството за животна средина и просторно планирање нема забелешки и дава **позитивно мислење** по содржината и обемот на документот. Во прилог на наведеното, Министерството за животна средина и просторно планирање посочува дека предметниот Извештај за стратесиска оцена на животната средина ги содржи аспектите за заштита на животната средина, како и економските и социјалните прашања во фазите на планирање и имплементирање на стратегијата, како и преглед на регулаторната рамка и процедури кои ќе служат како основа за проценки на влијанијата врз животната средина за сите идни подпроекти кои би се реализирале во рамки на планот. Согласно наведеното, Министерството смета дека е постигната општата цел на Извештај за стратесиска оцена на животната средина, односно дека е направена целосна анализа на потенцијални влијанија од донесувањето и имплементацијата на стратегијата која е предмет на стратесиска оцена, а воедно се утврдени и мерки за заштита, намалување и неутрализација на негативните влијанија и план за мониторинг на животната средина. Истовремено, се препорачува доследна примена на мерките предвидени во Извештајот за стратесиска оцена на животната средина.

Со почит,

Изработил: Милева Тагасовска

ПО ОВЛАСТУВАЊЕ НА МИНИСТЕР
РАКОВОДИТЕЛ НА СЕКТОР
Nebi Rexhepi